ARACS

A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG KÖZÉLETI FOLYÓIRATA

2025. június 4. XXV. évfolyam, 2. sz.

ARACS

A délvidéki magyarság közéleti folyóirata

Megjelenik évente négyszer.

Alapító: Aracs Társadalmi Szervezet, Szabadka
Alapítók: dr. Gubás Jenő (elnök), Utasi Jenő (főszerkesztő), dr. Vajda Gábor (felelős szerkesztő)
Kiadó: Aracs Alapítvány, Horgos
Főszerkesztő: Bata János (bata.horgos@gmail.com)
Olvasószerkesztő: Gubás Ágota
Lektor: Kulhanek Edina
Művészeti szerkesztő és fedőlapterv: Gyurkovics Hunor
Számítógépes tördelés: Harangozó Attila
Nyomda: Grafoprodukt Kft., Szabadka
Nyomdaigazgató: Özvegy Károly
Szerkeszti a szerkesztőbizottság: Bata János, Gubás Ágota, Gyurkovics Hunor, Mihályi Katalin, Utasi Jenő
A szerkesztőség címe: 24000 Szabadka – Subotica, Prvog ustanka 20.
Telefon/fax: (+381)-24/542-069
E-mail: gubasagi@gmail.com
A folyóirat olvasható a www.aracs.org.rs *honlapon.*

E számunkban Petrás Alina keramikusművész munkásságába nyújtunk betekintést.
A címlapon: Címer
A hátlapon: Életfa

Támogatók:

KÉSZÜLT A MAGYAR KORMÁNY TÁMOGATÁSÁVAL
MINISZTERELNÖKSÉG NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG

BETHLEN GÁBOR Alap

Nemzeti Kulturális Alap

*Együttműködő partnereink voltak az **Alapítvány a Közjóért** és a **Magyar Művészeti Akadémia**.*

MAGYAR MŰVÉSZETI AKADÉMIA

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

008+32(497.113)

ARACS : a délvidéki magyarság közéleti folyóirata / főszerkesztő Bata János. – 1. évf., 1. sz. (2001) – . – Horgos : Fondacija Aracs = Aracs Alapítvány, 2001–. – Ilustr. ; 29 cm

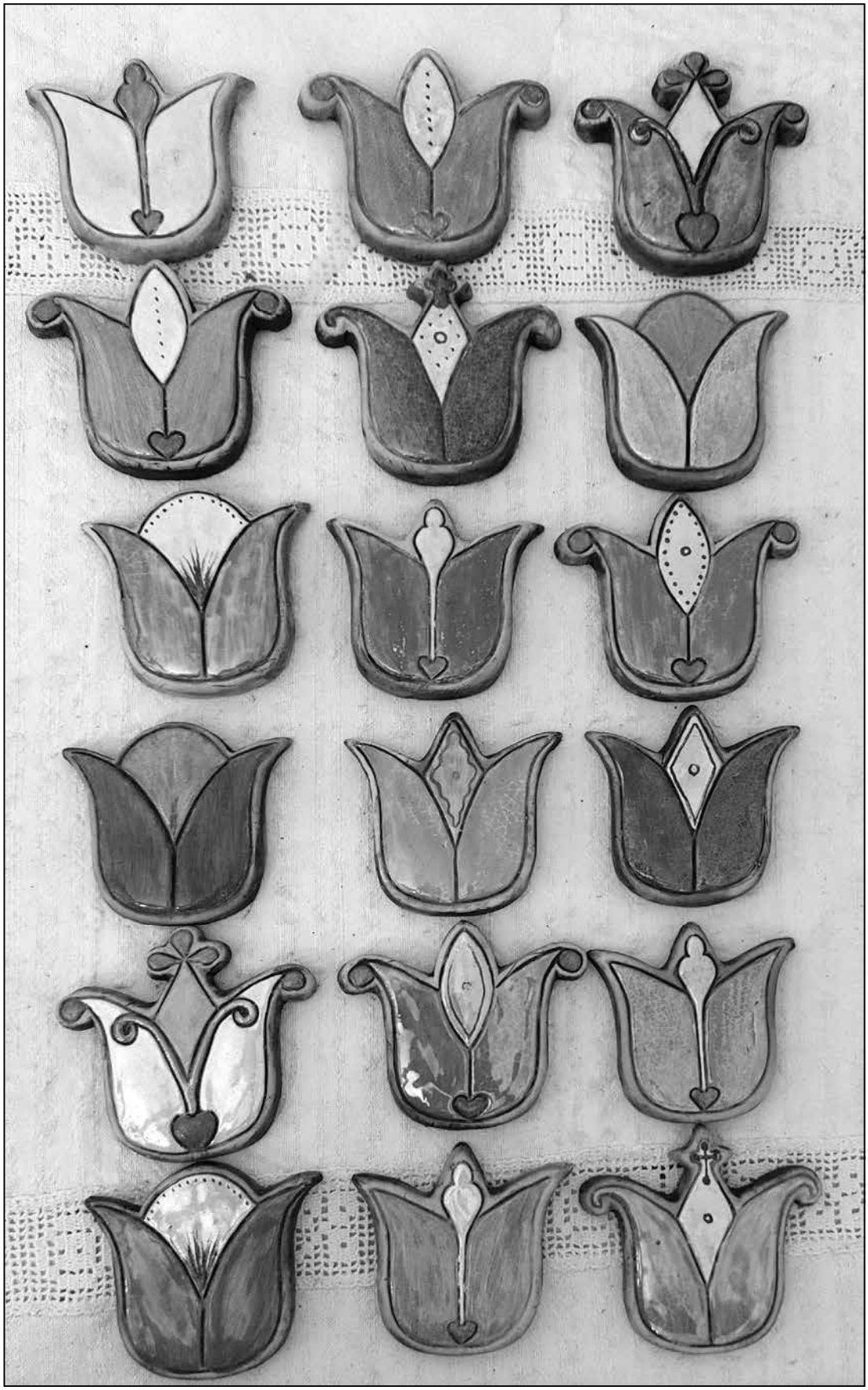
Tromesečno.
ISSN 1451-1762 = Aracs

COBISS.SR-ID 94357250

Tartalom

Hascák Mária Szótlanul és hangtalanul 5
Iancu Laura Jegyzetek a rádióból I. 6
Radnai István ne kérd számon a sorsom 10
Bertha Zoltán Isten csodája, hogy vagyunk 11
Kosztolányi Dezső Csáth Gézának 22
Vajda Gábor Unokaöcs… haza… szülők… 24
Döbrentei Kornél Kovakő hegymagasból 27
Gróf Klebelsberg töprengéseiből 32
Vajda Gábor Feketehegyi ima 33
Makkai Béla Haza-váró 34
Mérey Katalin Emlékfoszlányok a Magyar Tanszék hőskorából II. 36
Bakonyi István Versek 39
Mezey Katalin Naplójegyzetek XXIX. 40
Józsa Judit Amikor a sötétség akar uralkodni, keresnünk kell a fényt! 43
Borsányi Katinka Versek 47
Tráser László Cédulák XLIII. 49
Kondor Katalin Válság és álság – beszélgetés **Bogár Lászlóval** 54
Varga Domokos György Miért tabu még mindig Magyarországon Petőfi lehetséges szibériai élete? – kérdések **Kondor Katalinhoz** 63
Julesz János Versek 67
Sági Zoltán A hála mint életszemlélet 68
Mezey László Miklós Békebeli idők 71
Kiss József Zsolt Emberépítészek – beszélgetés **Bagdy Emőkével** és **Bistey Zsuzsával** 75
Molnár Imre Ferenc pápa áldása a felvidéki Esterházy János Zarándokközpont harangjára 85
Gyémánt Richárd A történelmi Torontál vármegye Párdányi járásának etnikai és vallási viszonyai – II. rész 92
Péterbencze Anikó Laudáció Petrás Alina Szervátiusz-díjához 109
Petrás Alina Életrajz 111
Színes melléklet 113

. E számunkban Petrás Alina keramikusművészt mutatjuk be.

Tulipánok

Hascák Mária

Szótlanul és hangtalanul*

** A kárpátaljai helyzetre való tekintettel Hascák Mária szótlanul és hangtalanul üzent.*

Iancu Laura

Jegyzetek a rádióból I.

1948

Áttekintettem a Wikipédia 1948-as évre vonatkozó eseménylajstromát. Különösen a februárban megesett történésekre voltam kíváncsi. Megtudtam, hogy böjtelő hó 18-án Magyarország megkötötte a Szovjetunióval a barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződést. 21-én Bukarestben a Román Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt egyesüléséből létrejött a Munkáspárt, amelynek az élére az a Gheorghe Gheorghiu-Dej került, aki sok egyéb dicső tette mellett létrehozta a román titkosszolgálatot, megkezdte a(z erőszakos) kollektivizálást, és hozzáfogott a Duna-delta munkatáborainak a kiépíttetéséhez is. Egyszóval: nagy ember volt. 1958-ban elérte azt is, hogy a szovjet hadsereget kivonják Romániából. Csakhogy nehezemre esik eldönteni, mely tettére legyek büszke. Tulajdonképpen mivel is érdemelte ki azt, hogy róla szóljon a történelem? És egyáltalán, dicsőség az, ha a történelem valakiről szól? ’89 után a Gheorghe Gheorghiu-Dej nevét viselő utcatáblákat lecserélték, emlékműveit itt-ott ledöntötték, és ma már nem neki tapsolunk, hanem – február 25-én – azokra az áldozatokra emlékezünk, akiknek az életét a kommunizmus törte ketté és oltotta ki. Legalább százmillióan voltak. Kimondani is fájdalom. És micsoda szenvedés ez Istennek! Nem is olvasom tovább a szócikket.

Meglehet, a történelem a kisember életét is felforgatja, 1948 februárja nem a politikai események miatt fontos számomra. A háború utáni ínségben és nyomorban Bogdán Antal és Jankó Róza hatodik gyermekeként megszületett édesanyám, és ezzel kezdetét vette valami, amihez nagyon sok közöm van. Ugyanaz a lábunk fáj, ugyanaz a kedvenc színünk, ha jön, megyek, ha alszik, álmodom. Van köztünk ezer kilométer. Ez a tér, ez a távolság a gyermekkor évtizedét visszhangozza. Elevenebben, mint amikor megtörtént. Ebben a visszhangban édesanya mindig más. Más a hangja, az arca, érintése, lehelete. És más a hiánya. Mert nem kérdés, hogy a legtisztább szeretetet a hiánya által okozott kétségbeesés váltotta ki bennünk. A hiány, amikor vártuk haza Gheorghe Gheorghiu-Dej és Nicolae Ceauşescu termelőszövetkezeteiből. Nagyon is meg tudom érteni József Attilát, amikor a mamáért kiált! Kiáltottunk mi is. Kiáltottunk a nagyvilágba, de felelet nem jött panaszunkra. Addig sírtunk, amíg eluntuk. Elaludtunk.

Amikor édesanya hajnalban elindult munkába, a téeszbe, mi még aludtunk. Amikor hazaérkezett, mi már aludtunk. Éjjel főzött, mosott, és hogy biztos legyen a dolgában: hat alvó gyermekének egyenként megfogta a jobb kezét, és keresztet vetett mindegyikre. Jól tudta azt, Kinek köszönhető az, hogy életben talált minket újra és újra... Ugyanabban a szobában aludtunk, de napokig nem láttuk egymást. Kilométerek nélkül is távolságban és magányban éltünk. E ’48 februárja körüli röpke kaland megértette velem, hogy Isten a hűséget nem a történelemcsinálókon kéri számon, hanem az áldozatokon.

Hajléktalan – avagy az új tagadás neve

A cseh szociológus-pap, Tomáš Halík szerint „amikor az újkor küszöbén a valóságot kettéosztottuk objektívre és szubjektívre, Isten hajléktalanná vált”. Fülbemászó, szellemes és valamiképpen kifejező mondás, de érezzük, hogy a szerző nem egy filozófiai tézisnek szánta, és állítása költői túlzásnak is sok, hiszen Isten a nagy felosztást megelőzően sem volt a valóság immanens része. Ezt Halík maga is így gondolja,

legalábbis később ugyanezt a kérdést úgy vetette fel: „Isten az egyetlen, akivel szemben nem tarthatok távolságot: mihelyt harmadik személyben, tárgyilagosan kezdek beszélni Istenről […], bálvánnyá változik.” Erről pedig egy másik szellemes mondás jut eszembe, talán Visky S. Bélánál olvastam: „Istennek elsősorban a róla alkotott gondolatainkat, teológiánkat kell megbocsátania.” Furcsa mondatok ezek, ugye, az önmagát kinyilatkoztató, önmagát „beszéd tárgyává” tévő Istenről… Hová tűnhetett a Biblia világossága ezekből a mondatokból?

Nem tudom, kinek higgyek. Annak, aki azt mondja: a 18. század kivéreztette a vallást, a 19. megölte Istent, a 20. század az embert, vagy annak, aki azt mondja: a 21. század az embert megtette Istennek? Kinek higgyek? Nincs ellenemre bólogatni arra a felvetésre, mely szerint ezek a jól hangzó, szellemes állítások inkább próféciák, mint diagnózisok. Aki mondja, annak az az érdeke, hogy az állításában foglaltak – majdan – igazzá váljanak. Mert akárhonnan nézem, a dolog úgy fest, hogy: minden egyszerre történik. A világ egyik fele állítja – a másik fele tagadja ugyanazt. Az egyik „megöli Istent” – a másik „behódol neki”. Az egyik gőgös – a másik alázatos. És így van ez talán a kezdetektől fogva.

Készülő néprajzi tanulmányomban azt a kérdést vizsgálom: miként jelenik meg a népi vallásosságban Isten akaratának az elfogadása. Messziről elkerülve a szuverenitás fogalmának a használatát, arra vagyok kíváncsi: mi jellemzi azt a lelkületet, amely Isten akaratának az elfogadásában olyan alázatot tanúsít, képvisel, amelytől libabőrös leszek, és arra gondolok: vajon nem ezekért a mondatokért kezdte meg az ember hódító útját az űrben? Nem a teljes alázat elnyerése az, amiért képes a Marsra is elutazni? Efféle kérdéseknek, persze, nincs helyük a tudományos közleményekben, de nem azért, mert a tudomány kompetenciáján kívül esnének, hanem mert a kérdés – a fizika, űrtechnológia szempontjából – másként tevődik fel. Mi történik ott, ahol az objektivitásból és a szubjektivitásból száműzött Istenből nem hajléktalan lesz, hanem Isten egyszerűen csak a helyén marad? A helyén marad, miközben az ember a felemelkedésének és bukásának örökös táncát járja. A népi vallásosságban megnyilvánuló eszmeiség olyan tapasztalatokat sűrít magába, amelyekre az ember kicsinységének a megtapasztalása révén tett szert. Az ember felmagasztalása és Isten hajléktalanná nyilvánítása olyan játék, amely a népi vallásosság hűvösében élő embert nem szórakoztatja. Ebben a világképben nem kell sem embert, sem Istent ölni ahhoz, hogy reggel legyen, és este, hogy tél után megérkezzen a tavasz, hogy az életet élet kövesse.

A lila ruhás nő

Amikor az élet olyan történetekkel kényeztet el, amelyek megsirattatnak, alkalom nyílik rácsodálkozni újra arra, hogy a világon a legerősebb hatalom a szeretet. Sokféle hata*lom*ról beszélünk, sokféle *lom*tól rettegünk, és a legtöbbről illene is kimondani, hogy valódi neve az, hogy: árta*lom*. A nagyobb baj mégis az, hogy a szeretet hatalmáról nem vagy hatástalanul beszélünk. Igaz ugyan, hogy a szeretet nem beszélni-, hanem élnivaló, hogy szeretet és szeretet között a különbség annak gyümölcse, de valamiféle lustaságra, gőgre vall elhallgatni azt a szeretetről, hogy hatalom. A legnagyobb hatalom. Általános emberi tapasztalat, hogy az embert, a társadalmat, a világot megvezető és rettegésbe tartó hatalmasságok tulajdonképpen mindent megtehetnek. Mindent. Tényleg mindent. Egyet kivéve: nem kényszeríthetnek arra, hogy szeressük őket. Jézus ezt azzal folytatná: nem tilthatják meg azt sem, hogy szeressünk. Vagyis: a világi hatalom nem vonhatja irányítása alá a szeretetet.

Efféle gondolatok hemzsegtek az elmémben, amikor leszálltam arról a buszról, amelyen megismerkedtem a lila ruhás nővel. Szűk negyedóra leforgása alatt dobta elém kilencvennégy éves élettörténetének legmegrázóbb eseményeit. Szavainak szárnya volt. Elragadtak, vitték a figyelmemet a világháborúba, ’56 hosszú, véres őszébe és az embertelenség évtizedeibe. És vitték oda is, ahol a történelemkönyvek fehér lapjain fehér tintával írták meg az eseményeket. Egyik szavával megcsapott, a másikkal megvigasztalt ez az asszonyarcú, két lábon járó, lila ruhás történelem. Virággal teli két hatalmas szatyorral ment a metrómegálló aluljárójába virágot árulni – most éppen: nőnapra. Hozzá hasonlóan

sokan tartózkodnak az aluljáróban. Nehezményezi, hogy csak őt, egyedül csak őt igazoltatják. Másokkal ellentétben – mondja – nem szemetel, nem erőszakoskodik, mégis, egyedül őt távolítják el újra és újra szabálytalan gazdasági tevékenység miatt. Az embertelenség alkalom arra is, hogy megtapasztaljuk az emberséget. Egy alkalommal ugyanis, amikor pénzbírságot kapott, a jajkiáltásaira figyelmes járókelők összedobták az összeget, és ott nyomban kifizették a számlát. A lila ruhás virágárus ezt hajtogatta: *„Értsék meg: szeretem csinálni. Szeretek virágot árulni. Szeretem, hogy élek!”* De a törvény nem érti a tréfát, és nem beszéli a szeretet nyelvét. *„A virágárusítástól el tudnak tiltani, de attól nem, hogy éljek. Mert ha nem hagynak élni, akármilyen névre keresztelték őket, valódi nevük: gyilkos”* – kiabálta, hogy ne csak én, hanem az egész világ hallja. Erős szavaira összerezzent a gyomrom, és valamiféle gyáva félelemmel körülnéztem a buszon. Mindenhol rendőrt láttam. *„Nem félek, az a bajuk, hogy nem félek tőlük!”* – folytatta, engem is kirántva a rettegésemből. Akit rendőrnek láttam, mind fül- és kézbilincsbe zártan utazó ember volt. Korszerű bilincs: a fülhallgató és minden utastárs kezében a telefon. Csak Isten hallgatózott. Azt pedig onnan tudom, hogy így volt, mert akkor ott tanúja voltam annak, hogy a lila ruhás lelket meg is alázta, de fel is emelte az élet. A lila ruhás virágárus asszony lelke a világ számára meghalt. Az ő lelke felett már sem a szerencsének, sem a szerencsétlenségnek, sem a hatalomnak, sem a halálnak nincsen hatalma.

Távolságok

Már éppen készültem kikapcsolni a laptopom, amikor egy utolsó pillantást vetettem a levelezésemre, és ebben a tört másodpercben futott be a Napi evangélium levelezőlistáról a másnapi olvasmány. Nem kattintottam rá, nem olvastam el. 58 percig még ma van, vasárnap, a holnapot nem kaptam meg, hiába van már itt egy darab belőle. Kóstolgatom a szót: távolság… Vajon amikor hozzáláttak az idő és a tér kicentizéséhez, számoltak-e a megmérhetetlen távolságokkal? Arra a távolságra gondolok például, amikor valaki úgy van távol, hogy mellettem ül, mint tegnap a vonaton a velem szemben utazó, továbbá, lehet valaki úgy közel, hogy harminc éve fogtam kezet vele utoljára, és ebben a földi valóságban ez a kézfogás már nem ismételhető meg. Vagy itt van a most már csak 56 percnyi időtávolságra lévő, de egy kattintással elérhető evangélium… A tér és az idő mellett van egy harmadik (és ki tudja még hány) közege a mért valóságunknak, amit nem mi határozunk meg, hanem ami által mi meghatározottak lettünk.

Lámpaoltás után eszembe jutott egy tegnapi baleset. A könyvtárban a könyvből, amelyet olvastam, kihullott egy monstrancia alakú, szárazra préselődött százszorszép. Az esésben a szirmok széthullottak. Csak a sárga mag maradt egyben. Sugarak nélküli, magát megtartó napocska. Nedvesített ujjal tudtam csak felszedni az asztalról a szirmokat. De hová tegyem? A kukába? Amit összeszedek, az nem szemét. Talán szerelmes lány kapta, talán valaki a virág által üzen valamit valakinek. Nem akarom kitalálni. Visszatettem a könyvbe. A szirmok és a napkorong között keletkezett távolságot pedig hazahoztam magammal. És azt a kapcsolatot is, amely a virág préselője és köztem létesült. A virág köt minket össze, és valamiképpen: összetartozunk. Ahogy a szirom a maggal egy volt, és ezt széttöredezettségükben sem tagadhatja senki. Pontosan úgy, mint régi dicsőségében a magyar… De most nem erről akarok beszélni.

Hosszú évtizedekig azért sírtam, mert nem akartam a múltba visszatérni. És igen. Hazudtam, amikor azt mondtam: a jövő héten hazamegyek. Haza. Csaltam. Csak térképen és testben tettem meg oda az utat. Sánta lelkem megszökött, és kétes utakon csatangolt. Sose tudtam, hogy viszontlátom-e még, s mint kivert kutyát, hónapokig ápoltam, amikor előkerült. Egészen pontosan: a lelkem ápolta szétesett testemet. Minden évben vannak hetek, amikor csak hazugság árán hívhatom magam embernek. Két lábon járó, emberszerű rettegés, távolság jár az utcán. Nem tűnik ez fel senkinek. Mert a körbekamerázott világ a láthatatlant nem látja.

Ez a sokféle távolság most új arcát mutatta meg. Félig már alszom, amikor rájövök, hogy másodszor is tévedtem. Nem a múlt az, amibe hazajárogattam. Nem a múlt miatt szökik meg a lelkem, hanem a jövő elől menekül. Nem jön velem

haza… Nem kísér fel a dombtetőre, amikor a temetőbe felkeresem életem első évtizedének nyomait. Mert itt találom azokat, akikkel ugyanannak a magnak a szirmai vagyunk. És ide van megterítve az ágya azoknak is, nekünk, akik a távolságot ezután teszik meg ide. Azt mondom tehát: okos a lélek, hogy magára hagyja a testet. Nem mártja bele magát a test eseményeibe. Ami a testé, azt meghagyja a testnek. A lélek útjait nem rajzolták fel a térképre. Így rendelkezett a Teremtő, hogy sem a hótorlaszok, sem az áradások, sem a háborúk, sem a járványok, sem a csillagok számával vetélkedő kamerák s legvégül a test halála sem tudja akadályozni Istenhez érkezését.

Corpus Christi

Radnai István

ne kérd számon a sorsom

a szabadság vértolulása hajadonfőtt
kávéházban terjednek a hírek
felbomlóban a rendiség önző királyi házak
csak birodalmat látnak az embert nem soha

koronás fők és titkosrendőrök uralma
megkésett forradalmak kávéházi ifjak
ki tudja mi hajtja őket szeretik a nyelvet
szeretik a hazát vélik a szabadságot
hiszen mindig csak napokra látogat meg

cselekedtek kiáltványok felterjesztések
beszédek az áprilisi törvények tréfának
bizonyultak felbolygatott nemzetiségek
támadtak a közös haza ellen

hiszen az elnyomók eszköze a megosztás
ellenségkép vér beszűkült szemhatár
kivívott szabadság és aradi tizenhárom
ártatlanok vére alantasok hatalma

a kávéházi ifjak nem emlékeznek a guillotine-ra
vagy túlságosan is talán félreértve az eszmét
a történelem utat adott a meghátrált hatalom
sokadszorra összeszedte magát mégis

évtizedek kellettek beérett a tavaszi vetés
majd mindent elemésztett az újragombolt
háború és talaján az ordas eszmék
hol voltál márciusi friss szél nem a trianonban

Bertha Zoltán

Isten csodája, hogy vagyunk

A Trianon-trauma – magyar költők verseiben

A magyarság a trianoni országvesztés és hungarocídium százötödik évfordulóján sem adhatja fel a valamiféle igazságtétel iránti vágyát: megtartva bizalmát e nép megmaradásában, minden érzelmileg, lelkileg, erkölcsileg elfogadhatatlan történelmi tragédia, trauma, pusztító sorskatasztrófa ellenére is; „hogy valahogyan megmaradjon a család, a magyar élet, a magyar gyermek és a magyar jövendő.” (Wass Albert: *Adjátok vissza a hegyeimet!*) A friss Kossuth-díjas Döbrentei Kornél reménysugárzó lírai deklarációja szerint: a „Nagyisten legyen tanunk: // Kiirthatatlanul megmaradunk” (*A rendíthetetlen lovag*). S ha ezt az esélyt akarja elbitorolni tőlünk a kétharmadnyi történelmi országterületet elkobzó magyargyilkos trianoni diktátum és összes következménye: már csak ezért sem szabad azt lelkileg és erkölcsileg sohasem jóváhagynunk. „Nem nyugszunk bele” – hirdette Reményik Sándor már 1918-ban, s a fiatal József Attila is 1922-ben, hogy: „Nem engedjük soha! soha Árpád honát!” Hiszen a hit és a lét egymásnak a kölcsönös, szétválaszthatatlan ontológiai feltétele és fundamentuma. A hit a létezés legmélyebb alapja (szögezte le Hamvas Béla); s a magyar létezés megtartó gyökere sem lehet más, mint a hit Istenben, hazában, „isteni örök igazságban”, „Magyarország feltámadásában”. Wass Albert hitvallása szerint: „Isten, aki a kivágott csonkból termőfát tud növeszteni újra, nem hagyja elveszni a népeket sem, akik benne hisznek” (*Tizenhárom almafa*). Mert megtart a szülőföld. „A világban otthonának alapját a földre és a földbe helyezi a történelmi ember” (mondja Martin Heidegger). És Hamvas Béla, hogy a „föld az ember számára hely. De ez a hely daimonikus tér, mert sorsának itt kell teljesülnie”. Anyaföld és anyanyelv pedig megtermi a legautentikusabb és legösszetettebb igazságbeszédet: az egzisztenciális otthonosságot és létteljességet leghívebben megképző nyelvművészetet, benne az irodalmi művet. Amelyben feltárul és a létfeledettségből és lételrejtettségből fényre jut a lét igazsága. „Heidegger a nyelvet a lét házának (»das Haus des Seins«) nevezte. A magyar nyelv és a magyar nyelven szóló irodalom a magyar lét háza” (összegzi ezt Görömbei András).

Kilátástalanság és transzcendentális mégisremény: a megaláztatás érzelmeinek végtelen hullámzása árasztja el a magyar sorsirodalom és sorsköltészet évszázados folyamát. A nemzethalál lényegvalósága (átlényegülése, metafizikai transzszubsztanciációja, a mártírium szenvedés- és üdvtörténeti perspektívákba helyeződése az „imitatio Christi” által): a kereszthalál. Az egyszerre a személyes testi-élettani és az egyetemes krisztusi-áldozati szenvedés (a „Corpus Christi”, az „elárult” és „fölfeszített nemzet” [Oláh Gábor]) sorsallegorikus dimenzióiban vetül ki a közösségi kínok képzeteit, archetoposzait mozgósító érzések rengetege. Hogy „magunkkal visszük a nagy temetés emlékét és egy szilánkot egy keresztre feszített ország keresztjéből” (Kós Károly: *Kiáltó szó*). Hogy „valami fáj, ami nincs. Valamikor hallani fogsz majd az életnek egy fájdalmas csodájáról – arról, hogy akinek levágták a kezét és a lábát, sokáig érzi még sajogni az ujjakat, amik nincsenek. Ha ezt hallod majd: Kolozsvár, és ezt: Erdély, és ezt: Kárpátok – meg fogod tudni, mire gondoltam” (Karinthy Frigyes: *Levél*). Móricz Zsigmond rémséges víziójában az öldöklő trauma ugyanez: „Balkarom lenyesve, szívem fölött jár a kés, / jobbkarom lekötve, mezőimre dűl a vész, / lábaim üszkösen, koponyám lékesen, / erőm, velőm, vérem fogy. // […] Balkarom levágják, jobbkarom mardalják, / két lábom parázsba, homlokom darázsba” (*Kesergő – Querela Hungariae*); vagy Sajó Sándor szimbó-

lumaiban: „Laokoon kínja, Trója pusztulása / Mesének oly bús, sorsnak oly magyar” (*Magyar ének 1919-ben*); és Sík Sándor látomásában: „Kilencfelé hasogatták, / Ami rajtunk ép volt; / Tépett testünk megtapossák, / Ragadozók ragadozzák” (*Az andocsi Máriához – Magyar búcsújárók éneke 1920-ban*); s Erdélyi Józsefében: „ideje siratnom az eleven holtat, / kit gaz árulói hét tagra koncoltak. // Csonka törzsökére, szívére borulnom, / ideje már méltó gyászéneket fújnom” (*Sirató ének*); majd Oláh Jánosában: „A béke iszonyú pillanata ez, mindent elönt / a győztesek gyilkos mámora!” (*Katonák*); és Finta Évánál: „Sebek ezek, sebek ezek, / már rég nem csak történelem, / […] Sebek ezek, határaim, / a földbe vájt válaszvonal, / a vagyunk-ban a múlt idő, / a voltunk-ban a lehetünk. // Határaimat szenvedem. / Szenvedte anyám és apám, / a nagyszülők és dédike, / kik túlnan lettek a hazán. // […] Határaimat szenvedem, / mit feltép az emlékezet” (*Határaimat szenvedem*); és Iancu Lauránál: „Nevezik még ilyen-olyan egyezménynek, / de el ne hidd nekik, Uram, / emberevő a békéjük, nézz szét az asztalon: / fenyvesek, medvék, öngyilkos tavak, / zsugorodó gyepűn millió magyarok” (*Este a faluban [14] – Trianon 100*). „E sebek és e fájdalom örök, / Ettől vonaglik minden magyar rög, / Ettől vérez, ki majd nyomunkba hág, / Ettől nem gyógyulnak az unokák!” – jósolja gyötrelmesen Reményik Sándor (*Nem nyugszunk bele*, 1918), s hogy „a testnek a letépett tag / Utána sír, utána fáj” (*Három szín*, 1919), és *A csonka test*ről (1920-ban), hogy: „Kezét-lábát a gyilkosok levágták / […] És a keze-lába-nincs nyomorék / Ott vergődik a vadon közepén”, de egyszer talán elindul „a tagjait keresni!”. Ahogy Tóth Árpád serkentő szózatában (*Szent nyomorék, riadj!*) is: „Ó, nemzetem, szép, lankatag, ős fajom, / […] Zsibbadozón a tagok leválnak? // […] Ne ülj az útfélen ma döglő / Csonka gyanánt, aki sírva koldul! // […] Rajta, azért is! el a mankót! // […] A csonka törzs vén szíve döngjön, / S ősi, erős karok újra nőnek!”; „Mi az élet, még nem tudjátok, / S már meghalt édes jó anyátok, / Nagy Magyarország! / Szegényt, hajh, meg sem ismerétek, / Csak a neve maradt tinéktek – / Szétdarabolták! // […] A porba omlott szent hazának / Bennetek van e bús anyának / Minden reménye!” (Benedek Elek: *Unokáimnak*). Az erőszakkal szétdarabolt, megcsonkított nemzet levágott testrészei pedig azóta is élni próbálnak, megszűnt, valódi vagy mintha-élet viharzó végletei között hányattatva. Több mint egy évszázad múltán, a levagdosott test passiós szenvedéstörténetének legújabb szakaszában sem változik, sőt fokozódik a hajdani nyomorúság érzete – a többi között egy fiatal erdélyi származású író megválaszolhatatlanul égető kérdéseiben („A kar emlékezhet a testére? Hát a lábak?” – Pataki Tamás: *Levél*) vagy a szintén fiatal kárpátaljai magyar költő hasonló lírai metaforáiban: „Vagyunk a rángó békaláb / Csak szerv a savban amputált / Csak végtagok és rugdosás / Csak teste nélkül Teste más / […] Ere-tépett tag a tálban” (Bakos Kiss Károly: *Vagyunk*). (A béka-metaforával mintha Szőcs Géza *Délkelet*jére is asszociálva: „anya-országunk, te, / […] Élsz, mint a békák kivett szíve”.) S egy egészen ifjú kárpátaljai (jelenleg a Székelyföldön élő) költő ugyancsak megindítón allegorikus (szinekdochés) átképzelésében: „Dédanyámon napról napra szaporodtak a ráncok. / Azt mondta, ezek nem ráncok, csak repedezik az arca. / Dédanyám a teát keserűn itta, mert úgy hitte, / édes íz nem létezik. Télen sem fűtötte a házat. / Egyszer elmondta, nem érzi a végtagjait, / mert megcsonkították, / és ami a helyükbe került, az valami más” (Kopriva Nikolett: *Fehér, mint a hó*). Vagy a debreceni lírikus, Vitéz Ferenc töredezett tőmondataiban: „Csak fájdalom van. / Levágott végtagok / várják a jelenést, balzsamos / hermák a három halomban. / Piros. / Fehér. / Zöld. / A vér. / Szentlélekgalamb. / A föld” (*Magyar Fájdalom*). És számtalan további változatban: „előkerült a térkép. / Előbb mind a két lábát, / s mindkét karját levágták” (Mezey Katalin: *1996*); „az én országom az meg úgy van, hogy a térképen / levágták róla a nagyját, aztán kicsi lett” (Jenei Gyula: *öröm és bánat*); „Hisz beleőrül az elme, oly hihetetlen, / hogy soha már nem, nem lehet újra egésszé, / mit széttört a kegyetlen idő, Magyarország. / […] Érzed a végtagokat? Még századokig bizseregnek” (Lázár Balázs: *Trianon-ecloga*); „megbénít a metsző fájdalom, elönt a tehetetlenség dühe, / ha eszünkbe jut, / és mindig eszünkbe jut, / mert hogy lehet ezt elfelejteni, / hogy volt kezünk, karunk, / feledni nem tudjuk soha, hogyan bántak el velünk, / hazánkkal, népünkkel az akkori hatalmasok: / […] Szolgáltass nekünk igazságot, Ma-

gasságos, / add vissza, ami a miénk! / Orvosold a velünk történt igazságtalanságot!" (Böszörményi Zoltán: *El nem küldött levél Orbán Ottónak*). – És mégis (*És mégis élünk!* – Bartis Ferenc verscímével; vagy Döbrentei Kornél vers- és kötetcímével: *És mégis*; vagy Somogyváry Gyula hajdani legendás regényét – *És mégis élünk* – idézve), akárhogyan és csak azért is – bár ha „Csodák Csodája" is ez: „fogyunk-növünk, / de vagyunk!" (*A szivárgásban*), biztatott régóta az erdélyi Farkas Árpád is, a „pusztulásban is méltóságos" helytállásra intve, vagy Kányádi Sándor, hogy „isten csodája hogy vagyunk" (*K. L. képeskönyvébe*), „vagyunk amíg / lenni hagynak" (*Vagyunk amíg*), miközben e nép „szóródik folyton porlódik / él pedig folyton porlódik" (*Halottak napja Bécsben*). („Isten csodája, hogy még áll hazánk" – visszhangzik Petőfi Sándor kiáltása.) Amint a lehetetlenséget leküzdő túlélés csodájával kecsegtet a nagyváradi Gittai István is (*Trianoni kísértés*): „Mint akin eret vágtak, / mint aki ködben aludt – / eszmélek falfehéren, / ó, én láb, kéz, fej, vér / nélküli torzó! / Csoda, hogy vagyok – / mondják, s ámulnak / genetikailag, / amint újranövesztem / kitépett részeimet: / hajamat, fogamat, / körmömet, pulzusomat. / Miként farkát a gyík." S amint a kárpátaljai Tárczy Andor is így erősíti hitünket (*Ungnak és Tiszának*): „Ungnak és Tiszának / Örök a járása, / Mint konok szívünknek / Szilaj lobogása, / Szilaj sodorása / Ungnak és Tiszának, / Őrzői vagyunk még / Ezeréves lángnak." Mert „Trianon szédületében" is: „Szívemig mar a vérző gondolat: / egy nemzet nincs megalázva azzal, / hogy legyőzték... / Nem a vesztés a bukás, / hanem a lemondás..." (Tamás Menyhért: *Versailles – 1*). Miközben „Isten se tudja: megvagyunk-e még" (Kovács András Ferenc: *Erdélyi töredék*), és „a bősz nagy semmiség / sem jegyzi, hogy még vagyunk" (Farkas Árpád: *Jómadárdal*). „Anyánk megtördelt szavával / álmunkban is félünk szólani..." (Ferenczes István: *Beszéd a hazainduló Julianus baráthoz*); „beleégett a génjeinkbe / a hontalanság" (Füzesi Magda: *Zárszámadás*); „Pirulni kényszerül, ki hazára gondol. / Csak a keserves puszta. / És az abba kiáltott szó. / A feldarabolt. / A Trianon-szelet" (Bágyoni Szabó István: *Egy XXI. századi költőtáborhoz – Árkossy István Ady-vers illusztrációjára*); „Nemzet Európa szívében / ki száz éve fekszel temetetlen / feldarabolt testeddel / évszázada vérzel szüntelen"; „ki Európát védted századokon át / vad tatárok és oszmánok áradata elől / még ma is zúgnak a harangok délben / bár hangjuk már nem kondít lelkiismeretet" (Konrad Sutarski: *Trianon*). De mégis elháríthatatlan „a próféták, a pátriárkák nyelvén" szólás (Hegedűs Imre János) késztetése, „vérzetten is vallani: / e hazátlan haza a Hazám!" (Tamás Menyhért: *Nincs valahol*). Különleges, sajátos magyar sorsparadoxon, egzisztenciális aporia ez: létbizonytalanság egyfelől, ragaszkodó hűség a szülőföldhöz másfelől. *Köt a rög* (a szívben hordozott „igaz magyarság") – definiálta már Ady-emlékversében Reményik Sándor is, s *Eredj, ha tudsz!* című ikonikus intelem-poémájában, hogy: „Eredj, ha hittelen / Hiszed: a hontalanság odakünn / Nem keserűbb, mint idebenn." („A kisebbség máig eleven kérdését, a »menni vagy maradni?« emésztő gondját és a ma is érvényes »súly alatt a pálma« létszimbólumát fogalmazták meg, maradandóan, sajnos, Reményik Sándor költeményei" – taglalja Márkus Béla.)

A széttépett, „felnégyelt" nemzet, a „düledék", „vergődő" haza, a leszakított „maréknyi", „tenyérnyi", „töredék hazácskák" kínzatása, az idegen hatalmak által elrabolt szülőföldön a hazátlanság, a hontalanság rémével (s a „belénk metszett országhatárok" átkával [Fodor Géza: *Ily ránk vert sorssal – Csoóri Sándornak*]) viaskodó kitaszítottság érzete ez – egy őshonos nép, nemzeti közösség idegenné és számkivetetté alázása a saját ősi szülőföldjén, szülőhonjában: „Fekete tájban jár az éjszaka, / hazátlanok közt hontalan vagyok" (Füzesi Magda: *Más-kor*); „Mi lettünk a jöttment / ázsiai horda / idegenek vagyunk / édes otthonunkban // acsarognak reánk / újbandita latrok / […] Nyelvünket kitépnék / elnémítanának" (Ferenczes István: *Felirat az égi táblánál szolgáló Gróf Széchenyi Istvánhoz*); „elvesztettük szülőföldünket, / elveszik szülőhelyünk nevét. / bürokraták turkálnak a paragrafusok között / (hivatalosan nem használhatjuk őket, / olyan nincs, hogy Újvidék, csak Novi Sad)" (Fenyvesi Ottó: *[trianon]*); „A bölcső emléke mind halványabb, / a közös múlt itt-ott megfakul – / hogy hívták apádat, anyádat, / feledni kell irgalmatlanul... // Torzul a szó, az ejtés hibázik, / romlik az édes anyanyelv – / […] Lassan száz éve történt, mi történt,

/ jöttek kegyetlen kényszerek – / fejet hajtottunk, könnyezve az önkényt, / a sohasem gyógyuló sebet. // Hallani vén Muravidéken, / csendes esti harang szavát: / volt egyszer itt egy törékeny Éden, / s széttiporta brutális láb" (Péntek Imre: *Trianoni anzix Pannóniából*); „Az unokák, amikor jeles ünnepeken / körben állnak a nagyszülők / udvarán – / nem értik egymást. / Az unokák a nagyszülőket sem értik. / »Gyöngyöm, virágom!« / Az unokák nem értik, / mi az a »gyöngyöm« s / mi az a »virágom«. / Az unokák más nyelvű tájról jöttek / a nagyszülők udvarába, / […] Az unokák nem tanulják meg a / varázsigéket, / és elfelejtik a világot" (Gyurcsó István: *Népvándorlás kora*); „Sokunkat hazánk elhagyott, / S vendégünk csak a Duna – / Miránk már vár a Tien-san, / A kihalt népek rezervátuma" (S. Benedek András: *Barbárok – Új hódítókra várva*); „Atyánk, mirajtunk minden pillanatban / a pusztulás fogsora összecsattan" (Szőcs Géza: *Esti ima*). Az Illyés Gyula által „már-már *apartheid* sors"-nak nevezett kiszolgáltatottságra kárhoztatva. Szenvedésre az „elveszett haza darabjai" és az „akasztófa-szilánkok" között (ahogy Csoóri Sándor versében [*Csontok és szögek – Trianon nyolcvanadik évfordulójára*]). Mert folytonosan él velünk a „hétköznapi Trianon": „Úgy is, mint a magyar identitás része – de úgy is, mint a lelki nemzetvesztés folyamatosan fenyegető lehetősége és rémképe" (Toót-Holló Tamás). Árpád népe országának „igéző szépségét" megirigyelték, szemet vetettek rá más népek, „belemartak / ebbe a szépségbe, / letépték mohón maguknak / fenséges részeit, / ami maradt, / valami csoda folytán / maradhatott, / a szelet kenyér / formájú és nagyságú ország"; az elszakítottak pedig „kiirtható idegenekké" lettek saját szülőföldjükön, szülőházajukban „a szétszóratás után" (Nagy Zoltán Mihály: *Fogyó fényben*). Így aztán a még a nagy kerek dél-alföldi, délvidéki kék ég alatt sem a tágasságot átélő, hanem ellenkezőleg, az örökös felőrlődést és a kifosztott, „megkopott tájat" (Bata János) sirató lelkiállapot –: a végeérhetetlen roncsolódás tünete és lényege tehát mind. „Nagy romlás" – „nagy omlás" (Sütő András szóképeivel). „Darabokra tépett táj" (Böszörményi Zoltán versében). Kitéve az idegen hatalmi erőszaknak, a megsemmisítő, népirtó, agresszív asszimilációnak – amelynek könyörtelenségét Kovács István látleletében a nominális, ellipitikus szó- és kihagyásos (fél) mondatszerkezetek metszőn tényrögzítő és végzetkonstatáló lakonikussága, keményen koppanó rövid sorozata nyomatékosan és szívszorítón érzékelteti: „Előbb a regölést / aztán a regét // Előbb a földet / aztán az otthont // Előbb az iskolát / aztán a nyelvet // Előbb a fejfát / aztán a hitet // Előbb a jövőt / aztán a múltat // és / mindezt / egyszerre / jelen időben" (*Beolvasztás*). Délvidéki hangszerelésben pedig fájón kíméletlen infinitívuszok keretezik a hasonló helyzetjelentés fátumsugalló megállapításait: „Egész falvakat, / vagy csak / a falakat lerombolni. / Népeket nyíltan / eltörölni, / másokat / nyelvüktől apránként / megfosztva / beolvasztani" (Bata János: *Cinizmusok – a kisebbségekért*).

*

Lidércnyomás és lázadó indulat; a kiszolgáltatottság mélysége és az anyaföldhöz ragaszkodó hűség magasrendű ethosza; a sorsverésben is a kitartás és a felemelő emberség értékőrző példamutatása: elkerülhetetlen létélmények és gondtapasztalások ezek – a kényszeres ellentétek és válaszutak közötti vergődés, háborgás, esélykeresés legfelkavaróbb dimenzióiban. Kiélesedve a végzetes sorsdilemmák özönében. Grandiózus jeremiád-poémájában, fátumos intonációjú missziói zsoltárköltemények (*Psalmus Hungaricus*) Dsida Jenő is így tépődik: „Vallom, hogy minden fegyver jogtalan, / a szelíd Isten könnyezett s úgy tanította ezt, / ám annak a kezében, kit fegyver szorongat, / a fegyver megdicsőül és ragyogni kezd. / Ezért nem is hányódom már magamban, / vallom, hogy igazam nincs / és mégis igazam van". Vagy később Ratkó József – ekképpen öntve ki szarkasztikus keserűségét: „Ma azt gondoltam, kellene / fegyver nekünk is, szelídeknek. / Fegyvereket ölnénk vele, / hisz akik nem ölnek, megöletnek" (*Fegyvertelenül*).

A magyarpusztító történelem kegyetlenségeit – amelyből csak Kosztolányi panaszdala („Oly mélyre estünk, hogy nem hullhatunk már, / nincs is magas és nincs számunkra mély. / Anyánk nyelvén sikoltunk a világhoz, / mi lesz szivünkkel és mi lesz szavunkkal, / ha jő az éj?" – *Magyar költők sikolya Európa költőihez 1919-ben*), Áprily Lajos kesergő éneke („rabsors ma sorsunk […]

egy legázolt néphez tartozom” – *A legyőzöttek strófája*) vagy Székely János végtelenül rezignált, öntépőn szarkasztikus siráma („Az anyákat, Heródes, az anyákat! / Az anyákat kell felkoncolnotok! / Míg anyák vannak széles e világon, / A fiakat hiába gyilkolod” – *Anyák*) is hátborzongató ízelítőt nyújt – azonban kevesen ismerik fel a nagyvilágban. Közöny és folytatólagos genocídium, etnocídium az osztályrészünk (Dsidával szólva: „aki nem volt még magyar, / nem tudja, mi a fájdalom!”), s a vigasz a krisztológiai sorsazonosításban és a szoteriológiai, eszkatológiai üdvreménységben rejlik. A „magyarokat kiirtották / a nagyhatalmak és kishatalmak, / […] elvitt minket a háború, / az árulás, a drágulás / a dögvész / s a születés- / szabályozás, / a folytonos hadviselés / önmagunk ellen / s a zuhanás át / a történelmen, / szebben mondva: szabadesés; / vagy még szebben: mélyrepülés”; „így nézett ki a nemzethalál. / Bevégeztetett. / És lámcsak, mégis: / új esélyt mérlegelhetünk, / új esélyeket. / Ránk néz a jövő, fölteszi / szemüvegét, a tényeket. // Fölfordulás, föltámadás / és számvetés és számadás: // a föltámasztottak száma / úgy tíz-tizenöt millió / s ha nem túl nagy is, de mégis / van ismét olyan ország / ahol az adjonistent / magyarul viszonozzák” – igyekszik még e világi feltámadásban is bizakodni a költő (Szőcs Géza: *Ez már a feltámadás*), „a nemzeti szívszélhűdés” állapotában is. Hogy a rombolást mégis az építő újjáteremtés győzheti le, s a tönkretevőket a helyrehozók követhetik: „Ezt a földet, ezt a megviselt országot / akárhány idegen talp tapossa is / akárhány idegen mancs tépázza is / dobálják akárhány halottal / ismét a kutakat tele / ha lehetetlen lesz is megint a források / fölé hajolnod, mert a vízből / *nem a te arcod néz vissza rád* – és az ekével felforgatott temetők / és a lovasszobrok melléig érő tűzvész – / így is, úgy is / elkotródnak az országrontók / és akkor megint az országépítők / akkor megint ez a szívós emberfajta / ezek az emberek, akik itt a Szamos mellett is / olyan hosszú ideje / de milyen hosszú ideje / ezek!” (Szőcs Géza: *Kérdések a XXVI. század költőihez*). Feltámadás, megmaradás, reménytápláló kegyelmi lélekerősítés, paraklétikus vigasztalódás: továbbra is ezek a szüntelenül, váltig áhított eszmények, kapaszkodók („hazátlanoknak hazát” [Bence Lajos: *Fohász*], hogy „ne kéne nyelvünk / féltünkben lenyelnünk / s önnön szégyenünkre” [Kányádi Sándor: *Halottak napja Bécsben*], remélve – a határok minden oldalán): „hogy alku tárgya soha nem lehet / az Isten, nemzet, ember és a lélek” (Gál Éva Emese: *Márton Áron üzenete*); „Elek apó nyelvén nem lesz kinek mesélj / felnőni még könnyű – megmaradni nehéz” (Oláh András: *halálod után tizenöt évvel*); „Egyszer húztak itt egy vonalat / a folyóra. Mégis megmaradt” (Mezey Katalin: *Két part*); „nekünk Trianonunk van, / nem elég csak feltámadni, / nekünk eleven kenyeret kell sütni, / és kinyerni belőle a búzát, / hogy az földet teremtsen / maga köré, körénk! / Hát hogyan lehetne ezt már visszateremteni, / a kenyérből a földet? / Mégis meg kell próbálni!” (Viola Szandra: *Trianon*); „nekem // itt és most // megkülönböztetett vérű / magyarnak / lenni / és / a hitben / megmaradni // feladatom” (Szűgyi Zoltán: *Háború ugat a falak mögött*); „Isten! Segítsd e népet, e szanaszét vert, szanaszét szórt, / szanaszét irdalt nemzetet […] Szent- / -Magyarországért, a Szabad Magyarországért, Világ- / -Szabadságért” (Sarusi Mihály: *Hun fohász*); „S ha elfogynak majd a földi határok, / Csak a kegyelem, csupán az marad” (Lőrincz P. Gabriella: *Kegyelem*). Mert a „mi igazságunk: a mi erőnk” – hirdette prófétai méltósággal, *Kiáltó szó*val már Kós Károly is 1921-ben, s ez „minden felelős gondolkodóban visszhangra talált” (Szakolczay Lajos); Tamási Áron pedig 1940-ben (akinek – Ablonczy László kifejezésével – akkori művei „mélyéről is a feltámadás prófétiája harsonáz”), amikor Észak-Erdély és a Székelyföld – mint négy év múlva kiderült, sajnos csak időlegesen – visszatért Magyarországhoz, így nyilatkozott az íróbarát Cs. Szabó Lászlónak, a budapesti Magyar Rádió munkatársának a mikrofonja előtt: senkinek nem lesz rossz dolga „a magyar impérium” alatt, „hiszen az igazságot is meg lehet szokni”. Az erkölcsi és isteni jóvátételben bizakodik napjainkban a bihari Pataki István is – Tőkés Lászlónak ajánlott, *sírám helyett* című versében: „szétvert darabolt / jutalmul dobta Trianont / csonkolónak sosem fáj a csonk / mely szétdobálva is összeforr / bitorló nem ülhet felette tort / bénítani sem lehet / a test kiveti a lélekidegent / felkel és jár / épül és gyógyul / mert szabad lelkében / maga Isten trónol”. Azonban addig (Király Zoltán szellemes-groteszk helyzet-

verse szerint): „román zászló a Ferenc József Tudományegyetemen. / Farkas utcai templom a Kogalniceanu utcában. / román színház a Bocskay téren / a várost megölni nem kell / félnetek jó lesz. / ellenzem” (*Fohász. Kétezerhat.*). S a választalan, gyötrő kérdések áradása is folytatódik („Ki tisztítja ki sebeit a százéves múltnak? / Sok millió magyar hang feszíti húrját a búnak” – Lajtos Nóra: *A Cappella Hungaria*; „Ki siratja az ellopott hazát?” – Fátyol Zoltán: *Ki siratja?*).

*

Azonban mindennek dacára „a lélek nem felejthet. Ha egy nép édes hazájának jelentős részét veszíti el, ha testvéreitől szakítják el erőnek erejével, az a nép sem feledhet, ameddig csak létezik” (Vasy Géza). „Trianon mint élő seb” éget máig is (Szakolczay Lajos). „Trianon – Mohács óta – a legfájóbb sebet ejtette a magyar nemzet testén” (Pomogáts Béla). („Feledni oly nehéz, hogy volt hazánk” – Juhász Gyula: *Testamentom*. És napjainkban is kérdés: „van-e még országa, / nekünk, magyaroknak?”; mert sok egykori magyar tájon: „Magyarul már nem beszélnek” – „és viszszaálmodom a templomot / és a magyar iskolát” – Lezsák Sándor: *Balladai félhomály*). S e magyar nemzetközösség körömszakadtáig hozzákapaszkodik az összetartozás, a nemzeti együvé tartozás érzetéhez és szellemi imperatívuszához. Makkai Sándor régi megállapításai szerint is – az egymástól országhatárokkal elvágott nemzettestrészek nem szabad, hogy a magyar lélek szétesését jelenítsék meg, s „külön-külön elégtelen, félszeg, egymásra nézve is idegenül vegetáló, halódó szellemi torzok siralmas törpecsaládjává” silányodjanak; „Nem nyugodhatunk abba bele soha, hogy az összetört nagy tükör üvegcserepei más napot sugározzanak vissza, s hogy a nemzet Géniuszának arcát akármelyik is torzképben tükrözze. Minden nehézség dacára, *innen és túl*, azon kell fáradozzunk, hogy szellemi egységünk épen maradjon, s ha új vonások tűnnek fel benne, az ne idegenséget és elszakadást, hanem gazdagodást jelentsen mindenik rész számára”. S az „égbemenekvő” „haza a magasban” illyési ideálképzete azt is tanítja, hogy a „mozaik-nemzet” regionális színei nem mosódhatnak el; egyetemesség és európaiság csak ezeken az értékeken keresztül érvényesülhet. – S az eleven emlékezetkultúra fenntartásához járulnak hatékonyan hozzá a centenáriumi 2020-as emlékév Trianonhoz kapcsolódó s ennek az (ön)tudatosító törekvésnek a jegyében készült irodalmi kiadványai is – a leginkább reprezentatívak közül csak néhányat említve: *Trianon 100* összefoglaló címmel a Kosztolányi-féle *Vérző Magyarország* új kiadása, együtt a Gyurgyák János szerkesztette *Emlékező Magyarország* két monumentális kötetével (Bp., Osiris Kiadó, Petőfi Irodalmi Múzeum); antológiák: *Mégis élünk – Trianon 100* (szerk. Mezey Katalin, Bp., Orpheusz Kiadó, 2021; *Harangokkal írt évszázad – 1920–2020* (szerk. Jánosi Zoltán, Bp., Magyar Napló Kiadó, 2020); *Köszörű-időben. Itthontól – Otthonig. Egy nemzetként – két hazában. 1920–2020. Sorsantológia* (szerk. Boros Erika, Bp., Magyar Napló Kiadó, 2020); *„A felnégyelt Haza...” – 100 év versei Trianontól napjainkig – 1920–2020 – Kárpátaljai költők antológiája* (szerk. Dupka György, Ungvár–Bp., Intermix Kiadó, 2021); *Mert nem lehet feledni... – Trianon füveskönyve* (szerk. Praznovszky Mihály, Szeged, Lazi Könyvkiadó, 2020); *Trianon évszázada – Hogyan tovább?* (szerk. Bereczky-Veress Bíborka, Székely Hornyák Gyöngyi, Stockholm, Erdélyi Könyv Egylet, 2019); *Amiért a harang szól – Száz éve szétszaggatottan* (szerk. Daruszögi H. Imre, Mezőkövesd, Hajdu–Vinpress Kiadó, 2020); *A Nation Dismembered – The 1920 Treaty of Trianon in Hungarian Poetry* („A szétszaggatott ország – Az 1920-as trianoni békediktátum a magyar költészetben” – szerk. Bertha Csilla, Kodolányi Gyula, Bp., Hungarian Review Kiadó, 2019); folyóiratok: köztük az Irodalmi Magazin *1920–2020* (2020/2.), az Irodalmi Jelen *Trianon 1920–2020* (2020. június), az Aracs *Trianon – 100* (2020/2.), a Muravidék 33–34. (2020), a Trianoni Szemle *Emlékkönyv 2020* című tematikus és emlékszámai. A költő, próza- és esszéíró Pósa Zoltán pedig egy sok műfajú egész könyvet adott közre *Trianon* címmel (Bp., Coldwell Art, 2020), a veszteségeket siratva („Elcsonkolt végtagok iszonyú fájdalma, / Erdély, Kárpátalja, Felvidék hiánya, / Palicsi tófürdő, Kismarton és Bácska”), egyszersmind az esélykeresés érzelmeit táplálva. És sorolhatók a továbbiak közül: Kocsis István: *Trianon – avagy passiójáték a XX. században* (Bp., Nap-

kút Kiadó, 2020); Tamás Menyhért: *Trianon szédületében* (Bp., Nap Kiadó, 2020); Mihályi Molnár László: *Száz év halál... – hazát hív a harangszó* (Felvidék – Szepsi, 2020); Gáspár Ferenc: *Trianon fiai* (Bp., Coldwell Art, 2020); Lakner Lajos: *„Nézz ránk, Ady Endre!" – Trianon és Debrecen* (Debrecen, Déri Múzeum, 2021); Medvigy Endre: *Népiség, Erdély, Trianon* (Bp., Időjel Kiadó, 2021); Ozsváth Sándor: *Trianon árnyai – Hét házában* (Debrecen, Uropath Kiadó, 2020); Szíki Károly: *Trianon – Halálbéke* (Eger, 2020); Konrad Sutarski: *Trianon 100 éve, gyógyul-e már Európa nyílt sebe?* (Bp., Trianon Kutatóintézet, 2020).

A szakadatlan főveszedelem nyilvánvalóan: a szétszóródás. Trianon előtt és után is. „Még ki sem tört az első világháború, még rémálomnak tűnt a szétszóródás, szétdarabolás trianoni sorscsapása", Ady („de profundis") már „végelszámolást végez" (Cs. Varga István) – a „szétszóródás előtt": „még a Templomot se építettük föl". Kétségbeesetten kondítja a vészharangot, a létezés kollektív religiózus és vitális szentségét féltve (hiszen már Erdélyi János állította, hogy „nemzetiségünk valaha mélyen egybe volt forrva a vallással", és Szerb Antal, hogy „kereszténynek lenni és magyarnak lenni csaknem ezer éven át teljesen egyet jelentett", Mécs László, hogy „[e]gy legyen a magyar s egy a keresztény", meg Czine Mihály, hogy „kereszténység és magyarság – a katolikusok kereszténynek, a protestánsok keresztyénnek mondják magukat – már több mint ezer esztendeje szinte teljesen egyet jelent") – azaz a templomot sorsszerűen a keresztény magyar kultúra talpkövének s a spirituális, erkölcsi nemzetegység és a közösségi önazonosság szimbolikus szentélyének kell tekintenünk. S ha ennek a szakrális létezési feltételnek a teljes értékű megalkotása, felboltozása nem sikerül: „Hát népét Hadúr is szétszórja." És feltartóztathatatlanná válik az elszórványosodás kint és bent, mind a nagyvilágban, mind a kárpáti szülőhazában (Kányádival [*Halottak napja Bécsben*] szólva „Küküllő-angara / maros-mississippi", „szabófalvától san franciscóig", a délvidéki Jung Károllyal pedig [*Kései bűnbánat*], hogy: „Ahogy szétnézek árva szülőföldemen, / [...] Elhagyván sokan honfitársainkat, / Szerteszóratunk mi is lassan, / Akár a próféta népe a világban. / Szerteszóratunk, ámde a szülőföldünkön"). A drámai sorshelyzet súlyosságának megítélésében tehát a leghelyesebb azokra hagyatkoznunk, akiknek igazát a gondolati érzékenység, a kollektív önismereti mélység, a legtágasabb szemléleti horizont, a látomásos távlat és a morális tisztaság szavatolja: író, művész, bölcselő, gondolkodó szellemóriásainkra. Köztük Németh Lászlóra, aki 1933-as *Debreceni kát*éjában – Ady szavaival is – így figyelmeztetett: „Tetveinktől ellepetten, elgyengülve várjuk, hogy mit kezd velünk a más népek sorsa. Valamelyik nagy nép gyarmatbirtokába olvadunk be? Szomszédaink darabolnak fel, hogy egységüket védjék? Vagy egy internacionalista néptestvériségnek leszünk osztjákjai? Mindegy. »Korszakok tűzdühe nem edzett, s fölolvaszt a világ kohója, s elveszünk, mert elvesztettük magunkat.«" Vagy Illyés Gyulára, aki *Üdvösség vagy halál* című versében Németh László előtt tisztelegve és szintén Adyra utalva élezte ki lét és nemlét vagylagosságának költői axiómáját: „Vagy fölépítjük mi is azt a Templomot, / vagy népét Hadúr is szétszórja". És az „Ady Endre emlékének" alcímmel dedikált versében (*Szétszóródás után*) Mécs László ugyancsak kifeszíti a létdichotómia végleteit: „Hadúr engedte: szétszóródott népe..." – de mi feladhatatlanul: „élni akarunk!" S ezt az életakaratot nem törheti meg a szellemi szétszóródás és közömbösség, mert akkor, „kohéziós öntudat" híján, végképp és menthetetlenül: „elvész a magyar" (Albert Gábor: *Szétszóratás után*).

Az Ady-kultusz egyébként már azzal is hamar kezdetét vette, hogy a költő és a századelőn a *Holnap*-antológiák köré gyülekező írócsoport városában, Nagyváradon („Várad: hol Ady Endre arca / Ragyogott éjszakák homályán" – amint ezt *Várad* című emblematikus költeményében Juhász Gyula megörökítette), a „Pece-parti" vagy „Körös-parti Párizsban" tehát (amiként *Emlékkönyv*ében Tabéry Géza is aposztrofálja a várost) a nagy példakép halála, temetése után néhány héttel, rögtön 1919 februárjában Ady Endre Társaságot alapítottak. S megindult a váradi pályatársak tisztelgő verseinek áradata is: „Ki volt?... Bronzbőrű, szép kesely, / borús, pogány, poétafej, / korhely Apolló, bús, duhaj, / fején dús, hollótollú haj. / Párisban is lovas nomád, / ki gőggel rúgtatott odább, / barbár napisten, hun kobold, / halál és csók heroldja volt, / ki míg élt, holtan bujdokolt, / s ma már halálon túl

se holt” (Emőd Tamás: *Itt nyugszik…*); „Kunfajta, nagy szemű legény volt, / Szavában Kálvin lelke ég. / Mindszent falut, a bölcsőhelyét / A pocsolyás Ér önti el. / A hepehupás vén Szilágyban / Szegény diák tanyára lel. / […] A vér és arany víg városában / Reménye, álma holnapi. / A bús és nagyszerű Sötétnek / Nekivág az új Messiás. / Fut a nagy, szent Holnap elébe. / Sírása az életsírás. / […] Pogány titkokkal teli szívén / Egy csúf rontás ül: magyar átok. / […] Föl-földobott kő lett belőle / És Páris lett a Bakonya, / De szívét megőrizte Léda / S a másik tiszta asszonya. / […] Holt prófétánk, új Messiásunk, / Te műved lesz a szépnek műve / Emléked rátalál örökké / Sok tiszta, új lélekre, hűre” (Gara Ákos: *Az Értől az Óceánig – Ady-reminiszcenciák*). Nem véletlenül tárgyalja külön címszó alatt az *Ady-kultusz*t Osvát Kálmán (a *Nyugat*-szerkesztő Osvát Ernő öccse) 1928-ban Nagyváradon megjelent *Erdélyi Lexikon*a is már. Mert kisebbségi sorban – a felvidéki magyar irodalom és kultúra száz évét áttekintő Fónod Zoltán könyvének címével: *Szétszóródás után* – különösképpen döntő lelki, szellemi létkérdés a „kohéziós öntudat” fenntartása, a legszentebb hagyományok folytonos újjáelevenítésével. És általában az Ady remélte mégis-túlélés esélyének megteremtése – annyi pusztulásban és egzisztenciális szorongásban is. A sajátos, magyar önsorsigazítás és világrend-helyreállító forradalmiság távlata; az idegen nagyhatalmi érdekkényszerek ellenében is. Ahogy Ady magát – Fülep Lajosnak megvallva – „ennek a nyomorult népnek a riasztójaként”, „utolsó élő magyarként” érezve a hiteles magyar megújulásért és igaz forradalomért esedezett. Ahogy Szabó Dezső híres regénye, az 1919-es *Az elsodort falu* a magyar nép vitális feltámadásáért kiáltozott. Ahogy a század összes alávetettsége, kiszolgáltatottsága, szétszaggatottsága közepette a legjobbak mindegyre az önálló, független, autentikus saját magyar („harmadik”) utat hirdették; és ez az eszme fűtötte (*Az Isten szörnyetege* című kongeniális Ady-monográfiát szerző, a mind a nyilasok, mind a kommunisták börtöneit megjáró, majd 1947-ben emigrációba száműzött Vatai László szerint is) a „világ csodája” 1956-os szabadságharcot: tökéletes módon élt még ekkor „a magyar jelleg, jellem, lélek és alkat”, s „csodálatos szépen ragyogott föl az örök magyarság”. És jelképes, ahogyan az egykori holnapos költő- és bajtárs Dutka Ákos ’56-ban azonnal a „Mit ér az ember, ha magyar?” sorskérdését demonstráló Adyt, a vátesztet képviselve és visszhangozva lelkesül és lelkesít: „Ady kérdezte sorsa éjjelén: / Lehet-e az ember ember és magyar? / Feleltek ti bátor, szent fiúk / Lássuk: A világ most velünk mit akar? / Vagyunk egy szálig elszánt emberek, / Kiket tiporni tovább nem lehet. / […] S a barikádok hunyó szent sugarainál / Adynak kiáltsuk szabadon ma már, / Mit az ég falára vérrel írtatok: / Emberek vagyunk, újra magyarok” (*Ember és magyar*).

„Látok én csillagra akasztva egy elárvult ostort. Nekem Ady Endre ostora *tetszik*” – nyilatkozta ki később Nagy László (*A föltámadás szomorúsága*). Majd a nemzeti széthullás veszedelmét a „szivárgás” lírai metaforájával sugalló erdélyi Farkas Árpád (*Ostorzúgásban ének*) áhítozta: „Nem kell már lant, se cimbalom, / tornázó vágyaknak tora, / csak Ady Endre ostora, / csak Ady Endre ostora!” A foggal-körömmel – s az invenciózus (mert a régi tradíciót és a valóban még csak eljövendőt egyszerre oltalmazni kívánó) „holnapvédelem” szóösszetétel eszközével – hadakozó Gittai István a hetvenes évek legendás nagyváradi Ady-körében felolvasta a nagy klasszikushoz fohászkodó költeményét, amelyből a cenzúra azonnal kitiltotta a „verés” szót: „ha csapdát és vermet lopnak eléd / és ünnepelned kell a verést / ha becsapnak és jégre visznek / szemfényvesztő papjai a rendnek / te szólj úgy miként azt lehet / licitáld felül merszedet / süsd bélyegződ ahol éred / bús győzelmes vereséged / az életért igenis lehetsz / réme szörnye vakmerője / a holnapvédelemnek” (*Holnapvédelem*). S napjainkban már úgy látja a költő: „Foszlik ostorod Ady Endre” (*Költői triptichon*).

Így aztán természetes, hogy a történelmi szenvedés és abszurditás minden rétegét felkavarja a geográfiai és historikus végzetfogalom: a hely és a fátum nevéről tanúskodó: Trianon. Sütő András gyakran használt szavával: a Trianon-szindróma. Vele a kiszolgáltatottságot megszüntetni kívánó összmagyar nemzeti önrendelkezés esélyéről szóló sorsbeszéd. S az arról a bizalomról is árulkodó, lappangó remény, amelyet Babits Mihály így definiált (*Az írástudók árulása*, 1928): „az Igazság maga sem kívánhat itt egyebet, mint fölemelését ennek a boldogtalan népnek, mely-

nek oly fájdalmasan *igaza van*.” S joga az eszmei igazságtételhez és lelkületi igazságszolgáltatáshoz, ahhoz, hogy magyarság és igazság metafizikai egybefonódása szerint – ahogyan szintén Babits vallotta *Áldás a magyarra* című 1938-as költeményében –: „Lám, igaz jószágunk visszatér kezünkre, / bár a világ minden fegyvere őrizze. / Mert erős a fegyver és nagy hatalmasság, / de leghatalmasabb mégis az igazság.” Igazságtudat és hitteljesség: abszolút vezérelvekként szolgáltak a húszas-harmincas évek átható közérzetében; a közköltészetté lényegülő lírai alkotások rengetegében és legismertebbé vált darabjaiban is: „Míg áll a Kárpát büszke gránitorma / s fiút fogannak rab magyar anyák / tekintsetek az örök csillagokra / s daloljátok a Kárpátok dalát” (Dutka Ákos: *A Kárpátok dala*); „Nem kell nekünk a más folyója, / Nem kell nekünk a mások bérce, / Csak magyar hegy és magyar róna, / Ahogy az Isten rég kimérte. / Nem kell nekünk idegen égbolt, / Egy porszeme sem a világnak, / Csak az kell, ami a miénk volt... / Igazságot Magyarországnak!” (Falu Tamás: *Magyar visszhang*); „Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában, / Hiszek egy isteni örök igazságban, / Hiszek Magyarország feltámadásában. // […] Mert a hit az erő! Mert aki hisz, győzött! / Mert az minden halál és kárhozat fölött / Az élet urával szövetséget kötött” (Papp-Váry Elemérné Sziklay Szeréna: *Hitvallás*). A transzcendens bizonyosság feltétlen győzelmében kell tehát hinnünk minden e világi hatalmi erőszak ellenében. A pátosz és az elokvencia tónusaiban kifejeződve is. De hihetünk a trianoni sorstragédia megítélésének érdek fölötti tisztaságában és méltányosságában, vagyis az igazságtalanság elvi belátásában a szellemi fölénynek abból a pozíciójából is, ahonnan napjainkban például Szőcs Géza szójátékosan humoros, karikatúraszerű geg- vagy bökverse szól: „Libát vettem Libanonban / haj, haj, haj. / El is lopták Trianonban / baj, baj, baj. / Non, non, non. / Liba / non / non / non” (*A liba*) – azt az ötletet kiaknázva, amellyel érdekes módon vág egybe a kárpátaljai (s monográfusa, Papp Endre szerint mezővári lakhelyétől „elkért”, felvett előnevével is „a védelmet és a helytállást” sugalmazó) – és állapotunkat „totális” és „permanens Trianonnak” nevező, a „magyarság önvédelmi reflexeit” Jánosi Zoltán szerint pedig folyvást „Trianon oppozíciójában” erősítő – Vári Fábián László felidézett gyerekkori emléke a „franciául kimondott tagadás” háromszorosságának kihallásával a földrajzi szóból. („Mint durva kavicsot, úgy forgattam a számban Trianon nevét, mert az én kezdetleges, gyermeki etimológiám háromszorosan is felfedezte benne a franciául kimondott tagadást” – vallja.) – De Lázár Balázs egészen új Szőcs Géza-parafrázisa (vagy -reminiszcenciája) is kiváltképpen ötletes és szarkasztikus: „ira ton ton ton / sziva rom rom rom // ita lom lom lom / kiha gyom gyom gyom // tria non non non / vita tom tom tom // mi a gond gond gond / hiba pont pont pont” (*Tri a non*). És Lakatos Mihály is a helynév szójátékos transzformációjával csiholja vádját és reményét: „Ó, trauma volt persze Trianon, / fájó, méltatlan s oly ostoba. / Maga a genius loci üzente (lásd »tri« és »non«): / válasz csak egy lehet: nem, nem, soha! / […] A három »nem« lehet végképp a múlté, / ha miénk a jövő – az időtelen. / A három »nem« mától három igen legyen, / de lehet négy-öt, hat is akár. / A lényeg: mindegyiket egy-egy gyermeked / s magyarul hordozza ajakán” (*Trianon 100*.). A történelmi intelligencia a keserűségben is megtermi tehát a parodisztikus-kifigurázó szóviccekből összerakódó (groteszk, frivol, akasztófahumoros) stílusjátékokat – az elviselhetetlennek érzett sorshelyzet fölé emelkedő bizakodást s a túlélés esélyét erősítő nyelvművészeti alkotásokat. Így halmozza a képzettársításos iróniarétegeket egymásra Kenéz Ferenc is: „Szép város Kolozsvár brummtatta brummtatta / Majd ott lakunk a Szamosnál brummtatta brummtatta / Hol minden piros-fehérzöldben jár brummtatta brummtatta / […] Szép város Kolozsvár brummtatta brummtatta / Majd ott lakunk a Szamosnál brummtatta brummtatta / Hol minden piros-sárga-kékben jár brummtatta brummtatta” (*Szabadnak lenni mit jelent? – Kolozsvár-oratórium*).

Miközben – s itt is Kenéz Ferenc szállóigéjét idézhetjük *XYZ* című poémájából: „miközben élni próbálunk, / ha tudni nem lehet, / miközben tudni próbálunk, / ha élni nem lehet”. Vagy Ferenczes Istvánt: „sem élni sem halni nem lehet” (*A diktatúra közhelyei*). Mint előtte Szilágyi Domokosnál: „nem tanácsos élni / nem tanácsos meghalni” (*Halál árnyéka – Rekviem*). Mindegyre kísértenek a végzetes nemzethalál és honvesztés modern látomásai. Ady jajongó, tragikus jós-

lata: „Úgy elfogy a magyar, / Mintha nem lett volna” (*Ülj törvényt, Werbőczi*); vagy Trianon után a felvidéki Győry Dezsőé: „álmot látok: a népem sorsa / nem nagy temetés – sorvadás” (*Ha egyszer elfogyunk*). S ahogy Tompa Mihálynál a tizenkilencedik századi leveretések közül száll fel a sóhaj: „pusztulunk, veszünk, / Mint oldott kéve, széthull nemzetünk” (*A gólyához*) – úgy a második világháborús veszteségek összegzése is ez: „Valahol szörnyű vihar lehetett... / S a viharban egy nemzet elveszett” (Wass Albert: *Záróvers*). S a XXI. század eleji fanyar életérzésben: „Hej te tudtad, / Ady Bandi, / hogy fogunk mi / megcsonkulni! // Csonkaország / csonkalélek, / csonkanemzet / sosem éled. / […] Csonkatornyon / csonkafészek, / csonkamadár, / csonkaének. / […] Csonkaország, / csonkalélek, / csonkanemzet / mikor éledsz?!” (Pataki István: *Ady Bandival a Csonkabálon*).

Mert az omlás, a sorvadás (az etnikai felmorzsolódás, az anyanyelv- és identitásvesztés, a beolvadás, az önfeladás, a szórványosodás, az erőszakos asszimiláció, a menekülés, a számkivetettség, az elüldözöttség – s a mardosó „honvágy a hazában” [Cs. Gyímesi Éva], „honvágy egy hazáért” [Pécsi Györgyi]) napról napra: tagadhatatlan. Jelképe ennek az omladozó és kiüresedő marosszentimrei templom, amelynek sorsszimbolikus jelentését oly sokan bontották ki Áprily nyomán: Jékely Zoltán, Kányádi Sándor, Kovács István, Nagy Gáspár, Ferenczes István, Ferencz Imre, Kovács András Ferenc és tovább. Hasonlóképpen az elsüllyedt ország, a merülő Atlantisz képzetét (Reményik, Dsida, Illyés, Hervay Gizella, Gál Sándor, Fodor Géza, Szőcs Géza és mások). A fiatal kolozsvári költő, „a transzszilvanista örökség vállalását” (Márkus Béla) sem elhárító Papp Attila Zsolt 2018-as verseskönyvének címe: *Az atlantiszi villamos*. Benne pedig *Az erdélyi tenger* című költeménye utal az elődökre, és tanúsítja az ihlető, visszhangzó motívumok invenciózus és kimeríthetetlen továbbírási lehetőségeit: „ez itt egy tengerország, / a vízmélyek felé sodródó / elsüllyedt, megtalált városállam – / […] ott vár a sok atlantiszi ember: / Hunyadi M., Bethlen G., Mikes K. / meg a számtalan nevesincsen / mélytengeri írnok, vendégek / Tengerkolozsvár és Vízierdély / időtlen jelenidejében.” Mint ahogy Bölöni Domokos fanyar-rezignált humorral fűszerezett életképe, pillanatképe is: „Anikó megpöngeti a rézmozsárt. Gyönyörűen harangoz. Egy kisebbecsk’ Atlantisz fájdalma csöng ki belőle” (*Harangoz egy rézmozsár*). A herderi jóslatot is asszociálva szól Kovács András Ferenc verse is (ezt a művét emelték ki – a költő kézírásában közölve – a marosvásárhelyi Látó folyóirat Kovács András Ferenc-emlékszámában, 2024 júliusában): „Kétszáz év múlva rólunk semmi hír már – / Kaczaghatsz hát, hisz mindhiába sírnál... // Mert jó mulatság volt ez – férfimunka. / S nem tudni még: mi lesz, ki tér nyomunkba? // Kolozsvárott vagy Maros-Vásárhelyütt / Nem kérdi senki: »Sándor, újra elgyütt?« // […] Más lakja házunk, más hordozza arczunk, / Más álmodik – mi már csak mélyen alszunk, // Álmok nélkül, mint nyelvtelen harangok... / Oly szótlanul nyugosznak lenn a hangok, // Mert szó sincs már, fohász, fakult esengés, / Ha megtört, hűvös érczbe fúlt a zengés... // Visszhangja bennünk elbolyong, ha alszunk: / Más lakja házunk, más hordozza arczunk” (Lázáry René Sándor: *Erdélyi harangok*). Lehetne mondani, hogy a költő az egyik alakmásának a hangját imitálja, tehát a többszörös áttétel nem közvetlen nemzetsiratás, de az is tény, hogy a posztmodern nyelvjáték, a stílusimitáció, akár a fiktív intertextualitás sem vonatkoztathat el attól a jelentéshangulattól, amelyet a felidézett vagy megkonstruált szövegforma sugalmaz. Wolfgang Iser szerint is a szövegjáték „maga sem marad érintetlen mindattól, amit játékba hozott”. A posztmodern nyelvjáték jelen ideje tehát összefér a nemzetféltés időtlen örökérvényűségével. Például az olyan motívumok parafrázisainak esetében is, mint amelyek a Dsida Jenő-i *Nagycsütörtök*-vízió profán és szakrális dimenziókat összeolvasztó, a székelykocsárdi vasútállomás fullatag sötétjét és nyomasztó keserűségét újra átérző atmoszférájával töltekeznek. Csak néhány kortárs költőnév, akik újraírták, újraértelmezték az emblematikus költemény üzenetét: Kányádi Sándor, Szilágyi Domokos, Szőcs Géza, Páll Lajos, Molnos Lajos, Egyed Péter, Ferencz Imre, Mezey Katalin, Gál Éva Emese, Lipcsei Márta, Géher István László, Orbán János Dénes, Fekete Vince, Farkas Wellmann Endre, Farkas Wellmann Éva, Király Zoltán, Kinde Annamária, Iancu Laura, Nagyálmos Ildikó, a korondi Ambrus Lajos

és tovább. Legújabban pedig a nagycsütörtök-motívumot szívszorítón kapcsolja össze a marosszentimreivel Laczkó Vass Róbert: „legendák remélnek feltámadást / sok évszázados vakolat alatt / […] véget nem érő nagycsütörtököt / verejtékeznek az öreg falak” (*Marosszentimre napszentületkor*).

Velünk élő Trianon: múlhatatlan fájdalom. De az is jól látszik, hogy nemzeti sorstragédiánk élmény- és képzetvilága a kortárs és fiatal magyar irodalomban sem kopik el, hanem folyvást új és új színezettel élénkül meg. Folytonos szellemi energiát sugározva a mindenkori magyar megmaradáshoz.

Betlehemes

Kosztolányi Dezső

Csáth Gézának

Te sohase-jövő és sohase-beszélő,
várlak ma is, halott, e hosszu és e késő,
bús éjszakán.

Mert mészfehéren ég távolban a hegyoldal,
s befestve a falam a bandzsal, csorba holddal
oly halavány.

Nem kell-e szólnod, mondd? Nincs semmi hír amonnan,
hol fejfa és kereszt elvész a sűrü lombban
és sír a táj?

Én tudtam, hogy közöny s merev csönd van az éjben,
de hogy ilyen soká tart, azt most meg nem értem
és fájva fáj.

Alvó, emeld lassan nehéz és hosszu pillád,
s a végtelen felé táguló nagy pupillád
szögezd felém.

Most a palicsi tó úgy fénylik, mint az ólom,
és a beléndeken s a vad farkasbogyókon
alszik a fény.

Ah, jól siess. Szived még egyszer megszakad tán,
ha hosszan bolygasz a cirilbetüs Szabadkán,
s nem értenek.

És űznek majd tovább, idegen, bús hazádban,
zsákutcán és közön, idegen és hazátlan
kisértetet.

Itt nyiss be csöndesen. Ismered a kilincsem.
Tudod, hogy portámon és a szivembe nincsen
semmi gonosz.

Mert nem feledtelek. A fülledt estbe úszó,
ablakból fölsíró, homályos hegedűszó
eszembe hoz.

Így látlak mindig én, édes, fiatal orvos,
fehér köpenyben, a kavicsos és porondos
kertudvaron.

De jőjj akárhogy is. Vérrel, sárral, te lélek,
férgek gyűrűivel. Ha a láttodra félek,
eltagadom.

Szemedbe bámulok és csellel kényszerítem
kezedbe a kezem és a szivedre szívem,
ha nem merem.

Igen, eléd megyek és régi orvosomnak
csuklóm odanyujtom, hogy vizsgáld meg, mint szoktad,
ütőerem.

Oly jó az, aki ad, s te élted odaadtad,
angyali gyilkosa nődnek s tennen-magadnak,
szelíd barát,

ki végtelent ittál s a lelked égre lázadt,
majd összetörted a tébolyok és a lázak
szent poharát.

Lásd, itt leülhetnél. Nincs bontva még az asztal,
kávé, dohány és rum vár mérgező malaszttal
s a múlt, a csend.

Halkan beszélgetnénk. Elmondanám, mi történt,
s fölfedném szótalan a fájó, néma örvényt,
a névtelent.

Síró Hungáriánk ma porba fekszik árván,
fölötte az átok, mint fekete szivárvány,
gyászt bontogat.

Anyáink, húgaink járulnának elébed,
kik éhesen rágják, elfáradott cselédek,
a csontokat.

Jaj, megmutatnám én a szívem is, e szörnyet,
mely nappal céltalan, halott vágyakra görnyed
s éjszaka sír.

Mert életem felén nem is vagyok, de látszom,
s reggel, ha öltözöm, csak játszom, egyre játszom
és vár a sír.

Ó, vad szerelmese az őrült morfiumnak,
adj ágyat most nekem és az éjféli búmnak,
akár a pap

kérlek kiáltozván, és íróasztalomra
fantasztikus lázban görbedek lehajolva,
hogy hívjalak.

Hisz a semmit tudod, gazdag, végzett, hatalmas,
ki célhoz értél már, kell, hogy valamit adhass
annak, ki él,

s álomtalan éjjel kétségbeesve vár rád,
a múltnak koldusa és százszorosan árvább
a semminél.

Te a halálé vagy, zarándoka az árnynak,
ki bátran indultál, kapudat megtaláltad
az éj felé.

De én, jaj, itt vagyok a fényben és hitetlen
feledve önmagam, jajokba fúlva lettem
az életé.

Vajda Gábor

Unokaöccs... haza... szülők...

Kosztolányi *Csáth Gézának* c. verséről

Itt és most Kosztolányiról szólva, s a magyarság újabb kori tragédiájának évfordulóján, akkor vagyunk igazán méltányosak, ha költőnk életművének a létünkkel kapcsolatos vonatkozásait elevenítjük föl.

Ennek a célnak mindenekelőtt az unokaöccscséhez írt verse felel meg. Vállalkozásunkat a kozmopolita tudósok kifogásolhatnák, mondván, hogy e költemény mint műegész nem tartozik Kosztolányi esztétikailag kimagasló művei közé. Ebben mindenképpen igazat kell adnunk nekik. Abban azonban semmiképpen, hogy a szóban forgó versnek – s még inkább a mögötte álló ember helyzetének – megértése nem segít bennünket hozzá a többi mű elmélyültebb megértéséhez. Éppen ezért (s persze másért is) kénytelen vagyok fölróni az eddigi, elsősorban a délvidéki irodalomtudománynak e költemény értelmezésének elhanyagolását. Akkor is, ha az elemzéssel – az emberileg leghitelesebb európaiság érdekében – látszólagos provincializálódást vagyunk kénytelenek vállalni.

A mi számunkra a *Csáth Gézának* c. költemény Kosztolányi Dezső átmeneti – viszonylagos – alkotói tehetetlenségének dokumentumaként s egyes részleteiben a mi sorsunkat a maga nemében teljességgel kifejező esztétikai megvalósulásként fontos. A viszonylag terjedelmes vers egy kínos éjszaka meddő alkotói erőfeszítését írja le. A költő a nem sokkal korábban öngyilkossá lett unokaöcs szellemét igyekszik föltámasztani, ám ahogyan ez nem megy neki, ugyanígy a későbbi nagy versekhez fölérő alkotással is adósa marad önmagának. Nekünk nem. Az itteniek és mostaniak számára a vers úgy, ahogy van – a maga nemében remekmű. Akkor is (sőt annál is inkább), ha e költeményben – mint oly sok más művében – költőnk a varázsló szerepében próbálja megtalálni önmagát, de közben a csődjéről kénytelen vallomást tenni, tehát valóságelemeket, tényeket fogalmaz meg. Persze, minket már a környezetvédelmi tragédiaközelségünk is ösztönöz, hogy a Palicsi-tavat olyannak lássuk (olyanként éljük meg), mint Kosztolányi:

„Most a palicsi tó úgy fénylik, mint az ólom
és a beléndeken s a vad farkasbogyókon
alszik a fény.”

Mondanom sem kell: környezetvédelmi szempontból 1920-ban, e vers keletkezésekor látszat és valóság még egybeeshetett, vagyis Palics akkor nem csupán „szép”, hanem „jó” is volt, tehát a versrészletben említett riasztó növények egészen más vonatkozású, allegóriához közeledő, persze ma akként is aktuális szimbólumok. Annál kevésbé az ezután következő, az értelme és érzelme egységében élő embert torkon ragadó sorok:

„Ah, jól siess. Szived még egyszer megszakad tán,
ha hosszan bolygasz a cirillbetüs Szabadkán,
s nem értenek.

És űznek majd tovább, idegen, bús hazádban,
zsákutcán és közön, idegen és hazátlan
kisértetet.”

Az idézet ui. időközben jelentésgazdagodáson esett át. Vagyis mintha nem, ill. nemcsak Csáthnak szólna, hanem a mai Szabadka központján átsurranó magyar embernek is.

Költőnk a maga idejében önmagát is inkább tarthatja kísértetnek, mint varázslónak. Ebben a számára meglehetősen meddő időszakban ugyanis többnyire nem állnak jól neki a később oly hálás költői szerepek. Nem elég, hogy közéleti emberként a Pardon rovat kapcsán a jobb-

és baloldal malomkövei között csúfosan levitézlett, hanem az akkor frissen meghúzott, azelőtt ősidők óta nem létezett határ immár a szüleitől is elválasztotta. Nem tudja még termékenyen működtetni iszonyú élményét, mert az egyelőre bilincsben tartja őt. Viszont jobb híján vállalja a belső késztetését, hogy föltárja mindazt, amin majd alkotói szuverenitással úrrá kell lennie.

Ez persze nem jelenti azt, hogy e versben nincs szerepjátszás. Kísérletként mindenképpen van. A költőszerep a szó formális értelmében viszont meg is valósul. S nem is akárhogy. Mert Kosztolányi nem elégszik meg a már rutinosan kezelt jambusokkal, hanem tovább megy. A rokoni kettőst kidomborító páros rímnél is. Olyképpen, hogy a háromsoros strófái is a végződésük visszatérő ríme által párokként követik egymást. Azután pedig hasonlóképpen ott a váltakozó igealakokkal struktúrába rendezett költői erőfeszítés drámája.

Bevezetésként önmagáról állapot- és hangulatleírást ad, miközben a holdfényes éjszakán az öngyilkos unokaöcs szelleméhez fordul. Az első négy strófa óvatosságát követő tizenkét versszak fölszólító módba keményedik, ahogyan az előbb idézett kettőből is kiderül.

Az unokaöccse öngyilkosságáig, a trianoni tragédiáig és az elszakított szülők nyomoráig Kosztolányi számára a halál inkább csak túlérzékenységének és képzeletének a kérdése volt. Ebben az időben valóságosan kerül közel hozzá a megsemmisülés. Ezért önkeményítésként erőlteti a szembesülést azzal, aki rátört a családjára, s eggyé is vált annak egyik tagjával.

„De jőjj akárhogy is. Vérrel, sárral, te lélek,
férgek gyűrűivel. Ha a láttodra félek,
eltagadom.”

Ha a saját – feltételes – gyávaságát bevallja is, a halottról jót (szépet) vagy semmit elve kötelezi:

„Oly jó az, aki ad, s te élted odaadtad,
angyali gyilkosa nődnek s tennen-magadnak,
szelíd barát,

ki végtelent ittál s a lelked égre lázadt,
majd összetörted a tébolyok és a lázak
szent poharát.”

A határozottságában eredménytelen fölszólító mód négy versszakon át – az esdeklőshez közel – feltételesbe szelídül. „Lásd, itt leülhetnél” – kezdi. S azután azt sorolja föl („kávé, dohány és rum vár mérgező malaszttal”), ami Csáthtal ellentétben nem csupán a másfél évtizeddel később beteljesedő végzetet, hanem az alkotásnak egyik fontos feltételét jelentette számára. (Ne feledjük: a vers a beszédes című *Kenyér és bor* c. kötetben jelent meg.) Őt mint alkotót ti. éltették a mértékkel használt drogok. Persze korántsem mindig s nem túl hosszú ideig. E vers világrahozatalában is felemás módon. Itt a fájdalmas tényeké a szó, a képzeletet nem lendítheti a mesterséges mámor. Talán bűnnek is érezné közvetlenül nem kimondani:

„Síró Hungáriánk ma porba fekszik árván,
fölötte az átok, mint fekete szivárvány,
gyászt bontogat.

Anyáink, húgaink járulnának elébed,
kik éhesen rágják, elfáradott cselédek,
a csontokat.”

Ez a veszteség az abszolút tartalmatlanság életérzését alapozza meg, s ezzel együtt azt a veszélyt, hogy a költő elvesztette erejét a játékokhoz, a szerepekhez. A teljes kiégettség, vagyis az öngyilkosság veszélye fenyegeti – az a rém, amely unokaöccsét is legyőzte. Hogy micsoda szakadék szélén állt ekkor Kosztolányi, s mily nagy az értékzavara, arra az a bizonyság, hogy Csáthtól mint kábítószer-fogyasztótól kér tanácsot – a szenvedésétől megszabadulandó.

„Ó vad szerelmese az őrült morfiumnak,
adj ágyat most nekem és az éjféli búmnak,
akár a pap

kérlek kiáltozván, és íróasztalomra
fantasztikus lázban görbedek lehajolva,
hogy hívjalak.”

Az értelemmel gyakran könnyedén zsonglőrködőnek, a paradoxonkedvelőnek az erejéből e versében nyilván csak a külső forma rendezésére futhatta. Hiszen – nyilván őszintén s nem (vagy nem csak) retorikai húzásként – attól kér

segítséget, aki „a semmit tud”-ja, ő, aki „százszorosan árvább / a semminél”. A partra vetett hal létélményéről vall, amely az utolsó strófában így fogalmazódik meg:

„De én, jaj, itt vagyok a fényben és hitetlen
feledve önmagam, jajokba fúlva lettem
az életé.”

Erre az alapvető megoldatlanságra, a pokoljárás stációira volt szükség ahhoz, hogy Kosztolányi európai színvonalú preegzisztencialista regényei, novellái és a nagy versei megszülethessenek.

Az elmondottak alapján természetesen ostobaság lenne Szabadkának és a Vajdaságnak többet kikövetelnie Kosztolányiból annál, ami megilleti. Viszont a városunk (öntudatlan) érdeme az írói életpályára való előkészítés s emellett a költőtől területként-szülőhelyként való elszakítottságunk mint az ő létének történelem okozta károsodásából fakadó ösztönző erő. Természetesen nem az itteni témáknak, hanem a trianoni döntésben gyökerező súlyos, a költő attitűdjének egyéni és közösségi vonatkozását durván sértő életkörülmények ihlető erejének előtérbe kerülésére gondolok. Hogy tehát Kosztolányiból a korszak egyik nagy írója lett, az furcsa módon az unokaöccse öngyilkosságának s még inkább a költő magánéletét kettészakító trianoni országrombolásnak is „köszönhető”. Írónk íróként tudta előnnyé átminősíteni a hátrányait. Lenyűgözően nagy adalékaként a fájdalmában gyöngyöt izzadó kagyló ősi toposzának.

2003. június 4.

Corpus Christi

Döbrentei Kornél

Kovakő hegymagasból

Gróf Klebelsberg Kuno jelenvalósága

Klebelsberg egyetemes jelenvalóságának fontosságát már patrióta szellemiségű, kevésbé irigy és féltékeny kortársai is csírájában felismerték. Jóslatai, jövendölései, azok politikai, történelmi következményei, igazságai rendre bekövetkeztek. Tanulságai ma is tetten érhetők. Minél mélyebbre ásunk az időben, megállapításai annál helytállóbbak. Nagyfokú érzékenységgel, következtetési erővel, intelligenciával úgy maradt, tapadt a Kárpát-medencéhez, mint egy legendáriumi ősmagyar. Földi térképismerettel és csillagokig szálló nostradamusi beleérzéssel, intuícióval igazodott el a Duna-tájon, a hunori-magori ugaron. Ahol minduntalan azt kereste, kutatta: képes-é eleget dolgozni érte. Leplezetlenül elégedetlen volt a haza állapotával, de csüggedést nem ismert. Félelmet sem. Bár a Nyugat mostani, a tisztánlátást megzavaró támadásainak keresztтüzében nézve is magunkra találásunk egyre biztosabb. A magyarság megint méltó lesz „régi nagy hiréhez”.

Klebelsberg saját bőrén megtapasztalta, mit jelent az egyharmadára csonkított országban élni, sőt túlélni. És tudta azt is, előirányzott megsemmisítésünkért a nemzetközi rabló összeesküvés a felelős. A trianoni békediktátum bonckését vagy túl alapos vagy túl dilettáns operatív csoport vezette. Kétszeri megismételt békekényszer után, korunkban eldőlni látszik: ez így nem mehet tovább. Kell lennie egy harmadik útnak. Klebelsberg szupremáciás törekvései részben hatékony fegyvernek bizonyulhattak egy nép önérzetének, önbecsülésének helyreállítása érdekében. Minden ízében ellenállt a kommunista emberhülyítő, hazát veszélyeztető ideológiának. A történelem szemétdombjáról trágárul visszalopott, születése pillanatától máris „szavatossági ideje lejárt” feliratú, másodosztályú diktatúrás eszmerendszerének. A világ proletárjai nem egyesültek, viszont a burzsujok a világ minden táján: igen. Az internacionalizmus égisze alatt az orosz nacionalizmus, da! A szegénység általános méretű, a jól működő pecsenyesütők kivételes minőségűek, nem éppen a testvériség jegyében üzemelnek. Inkább a Káin-bélyeggel ellátott jakobinusok szekértolóiként folytatják. A bűnbakképzést pedig lankadatlanul tovább művelik. S az oktatás nem fakultatív. Nemzedékről nemzedékre kötelező.

A pecsenyéről jut eszembe. Felesége visszaemlékezéseiben olvasom, amikor a nagy államférfi hazatér fáradtan, éhesen, s feltálalják a vacsorát, asszonya szabadkozva mentegetőzik, merthogy férje kedvenc sültje keményebbre sikerült, mint máskor. „Istenem! Hát majd jobban megrágjuk.” Egyszerű odavetett mellékmondat, és mégis rögvest hány áttétellel értelmezhető. Válik – éppen Klebelsberg Kuno személyiségétől – filozófiai mélységűvé. Érezni, ez az ember mindent, ami az életben fontos, egy célnak rendelt alá, s ez országának boldogulása. Felelősségteljes döntések előtt jobban meg kell rágnunk a válaszra váró kérdések lényegét. Különösen azokat, amelyektől a sorsunk függ.

A nagyhatalmak harapófogójából való szabadulásunkra nyílhat csekély, de nem lehetetlen esély. Tertium non datur! Pedig van, pontosabban lehetne harmadik út. Magyarország lépésnyire van közelebb hozzá, persze irdatlan távolság ez is. Helyből távol, s nincs trambulin. Hacsak nem a belső hajtóerő. Vagyis ez a bolygók különös minőségi együttállásának, az Isten kegyelmes szabad akaratának és a mi kitartó munkálkodásunknak a függvénye. És az olyan kivételes erőfeszítésekre képes, kiművelt emberfőké, mint Klebelsberg volt, aki most a valóságos jelenben is tovább tevékenykedik. Az ő történetében nincs végzetes halál. Mintha hallanám, hogy egy népdalt sugallna felénk: „Három út előttem, melyiken induljak?”

Kísértetiesen emlékeztet ez a lelkiállapot Csurka István temetésére. Nem tudom vélelmeimet, megérzéseimet máshoz hasonlítani. Tagja voltam azon meghívottak körének, akik Csurka koporsójával a vállukon díszőrséget álltak. Meghőköltem, szinte beledöndült a homlokom a koporsói föliratba: Élt: 1934–2012. Irreálisnak tűnt a tényállás.

Tudniillik az egész szertartás alatt, kezdetektől fogva jelenvalóan, kézzelfogható közelségben hiányzott Csurka, és mégis ott volt. Szelleme belengte a temetőt. Abszurd darabnak tűnt – mint aki most érkezett meg a lóversenyről. A gondolatai éltek, túláradtak, hatottak megvilágosító erővel. Lenyűgöz, hogy efféle örökkévalóságba tűnést úgy produkáljon valaki, hogy közben mégis tartósan itt marad velünk. És azóta is. Máig hallani vélem a hangját, eszembe ötlenek sorai, s csak az őrá jellemző döcögős nevetése visszhangzik bennem.

Nem múlnak el nyomtalanul, nem tudnak elaludni, virrasztva álomjárásokat mozgósítanak a képzeletünkben. Ők ketten és még néhány hozzájuk hasonló súllyal is könnyedén átcikkanó, fellegjáró nehézfiú cirkulál a világmindenségben. Nincs türelmük, kitartásuk az ádventi beteljesülés kivárásához. Időszűkében vannak. Úgy érzik, eleget rostokoltak már. Földről fel az égbe, égből le a földre. Cselekedeteik jármában röpítik az igát és az Igét. Nem lelnek pihenésre. Klebelsbergnek Horthy kormányzósága idején jóval nagyobb akciórádiusz adatott, mint Csurkának a gyarmatbirodalommá lezüllesztett, eszmét, embert, nemzetet megnyomorító kommunista megszállás alatt. Ez a terror legalább száz év lekésést és lekésetést jelentett a saját történelmi fejlődésünkről, a nemzetek sorában elfoglalt helyünkről. Velünk kapcsolatban nem bocsánatos vétkek, hanem iszonytató halálos bűnök estek meg. Mindannyiszor kiveszésünk volt a tét. Ma is az. Aki ezzel nincs tisztában, ne lépjen népvezéri pályára. Aki nem rendezte önmaga számára is megnyugtatóan viszonyát a hazájával, a népével, ne szegődjön el. Ha nem ismeri saját eredetét, történetét, honnan tudna megemészteni, meggyőzően befogadni más ideológiákat. Számukra, ami fénylik, az Júdás ezüstje. Rákosi, Kádár akarat nélküli bábok voltak, az internacionalisták éljenezték őket, ma ezeknek a titulusa más, végül is kisebbségi terrorhordák, nevezhetnénk őket Soroséknak, a világkormány-háttérhatalom jól látható vagy éppen arctalan közkatonáinak. Megkülönböztetett magas zsolddal, eszmények nélkül, hitetlenül, parlagon hagyott, megműveletlen lelkülettel vegetálnak. Hozzájuk képest egy tábla lucernás az emberi bizakvás kifakíthatatlan örökzöld mementója, a teremtés, az újrakezdés csak azért is kicsírázó akarata. Az ördög fényűzése, térnyerése talmi. Ne engedjünk a zsarolásnak! Ellentállni sziklaként, barikádként, ha kell, és most megint kell a mindenen túli erőfeszítés bevetésével. Ne tűrjük el, hogy túszként bánjanak velünk!

Saját hatáskörben a világ bűneinek végzetes következményű baklövéseit nem vállalhatjuk el. Nem is volna igazságos. De botrányos önbűneinkért sincsen felmentés. Általában szokás ezt leverni rajtunk. Bár igaz, *„megbünhödte már e nép / A multat s jövendőt!”*. Ezért érezzük az elmúlt évszázadokat is aktuális Jelennek. Abban vita nincs, voltaképpen a főbűnös, a főkufár a Nyugat és az USA volt, ha csak a két kirobbant világháborús osztozkodásra merengünk vissza. Suba alatt, fölött és még közte is. Pedig hányfajta igaztalan fölosztás történt azóta is. A nagyok naivan jól megfontolt érdekérvényesítésüket szem előtt tartván lemondtak, pontosabban átengedték a Lajtától keletre fekvő területeket, országokat. Így a csonkolt, vagyis a Trianonnal, majd a potsdami megállapodással sújtott Magyarországot a szovjet terjeszkedésnek, a bolsevizmus eszméinek szolgáltatták ki. Vér és kudarc jár ma is a nyomában, és az emberi egyetemes erkölcsi romlásnak halmazai jelölik járványozó útjait. Tonnákban nem is mérhető történelmi szemétlerakat, émely és hányinger az egész.

A leplezetlenül szovjet érdekeket képviselő Tanácsköztársasággal mint történelmi rémálomvalósággal 1919-ben Klebelsberg nézett szembe. Meg- és kiismerve annak nemzetáruló és kiárusító természetét, mely a trianoni békediktátumra is rányomta bélyegét. Magyarország sírba tételéhez a kisantant is hozzájárult egy lapát földdel, méghozzá magyar röggel. Magyarország feláldoztatott, és kiknek az oltárán? És kiknek kellett helyrehozniuk a kizökkentett időt? Most már talán nyílt a válasz, maga a történelem. Messze nem volt kérdés, kiknek van igaza. A véres, antimagyar 133 nap alatt Magyarország elveszni látszott. De akkoriban akadt még a népben életösztön, erkölcsi tartás, tisztánlátás, bizalom vezetői iránt. Mert akkor még lehetett. Nem volt lomha agyú a magyar, és nem volt moral insanity. És lakozott benne virtus. Klebelsberget a hitet és hitelességet sugárzó jelenléte, nagy port felvert, képzelőerőt mozgósító cselekedetei alapján a kevéssé besorolhatók közé lajstromozták. Mint kivételes minőségi és dupla energiával megvert, megáldott embert. Államférfit. Különleges talentumot. Mert aki reménykedni tud és merészel, aki napról napra erőt vesz a csüg-

gedésen, annak kivételes sors adatott e hazában. Ennek megfelelően nem hagyhatta el magát. Túl azon, hogy készült erre a szerepre. Bár nála ez nem puszta próbák sorozata volt. Együvé nőtték ki magukat, isteni szándék s történelem és szerep szerencsés ötvözete volt a klebelsbergi élet. Sokan belémartak, főként a közepesebbje. A legtöbb kisember irigy, kicsinyes. Ha egy ilyen alkatú ember poétának áll, az talán még elmegy, de ha országos vezetői hatalomra tesz szert, életveszélyessé válhat. Klebelsberg meglehetősen egyértelműen fejtette ki nézeteit az ideális államférfiról – függetlenül a kortól, amely körülveszi őt, a pozíciótól, leírásai az emberiség kezdetére vonatkozóan is találónak bizonyultak. Olyan környezetben különösen, mint a már említett trianoni garázda béke, amelyben fölerősödnek a kontúrok, de utána is hány kártékony réteget találunk az elmúlt évtizedekben. Mindenikük halálosan vétkezett a magyar fennmaradás ellen. Kevés olyan akad, aki elismerte, hogy saját tévedéseinek, rövidlátásának vakvermébe esett. Ilyen is volt. De inkább az uralmuk alá kényszeríttettek nem ismeretéből és a terrorra való hajlandóságukból eredt a bűnük. A gróf szerint a magyar államférfiaknak négy tulajdonsággal kell rendelkezniük, hogy a magyar jövő útján biztosan járjanak: képzelőerő, optimizmus, történeti és nemzeti hibáink alapos ismerete. Ezek hiánya esetén rossz döntések születnek. Az elesettséget hirdetőkkel szemben meghatározza az emelkedés egyedüli irányát: bizalom, erőmegfeszítés, alkotás a sorrend. Mennyivel más kijelentés, mint a Kádár-féle *szocializmus útján*, vagy a *Magyarország a legvidámabb barakk*. Az a hatalom, amely nem ismeri népét, nem igazodik ki rajta, mert annyira különbözik tőle, úgy végzi, ahogy Rákosi, Kádár, Horn, Medgyessy, Gyurcsány, Bajnai meg az őket követő, ellenzékben gyéren gyarapodó, vaksötét, áruló, káoszos tömeg.

Nézzünk szembe az igazsággal! Történeti és nemzeti hibáink alapos ismerete, a bizalom, erőfeszítés, alkotás tervszerű sorrendje 1945-től kezdve kinek volt, lehetett, mert ha lett volna is, nem hagyták birtokában. Most 2010 óta hagyják. A nemzet túlnyomó többsége által megválasztott, a magyar alapérdekeket szolgáló magyar kormányzat olykor szűk helyre szorítva is akár, új trianonoktól szabdalva, de a lehetőségekhez képest leleményesen a világ bámulatát kivívva helytáll. És vele egy test a kormány és az általa vezetett népség, katonaság. Népünk erényeit és hibáit ismerni, ez Klebelsberg időtlen érvényességű krédója. Alapos hite, tájékozódása a magyar lélek változásairól, hangulathullámzásairól, reakcióiról, mind-mind segítette nagyratörő munkáiban. Neki tudnia kellett, kivel dolgozik együtt, kikkel akar megvalósítani egy hatalmas ábrándot. Szorult és szorított helyzetben, létidősürgetésben kellett cselekednie. Nem mintha napjaink múlása jobbat és megváltóbbat hozna, de halálával a tanulságok nem tűnhetnek el nyom nélkül.

Új idők, új kérdésfeltevések törvényei szerint épült fel egy új világrend. A Klebelsberg-jelenség az akkori korban is megsejtet valamit ebből, s máig érvényes válaszokat adott. Sok múlik a világpolitika alakulásán, ennek függvényében a politikusok számára paradigma, illetve szerepváltás is szükségeltetik, mert manapság sok minden tarthatatlan erkölcsileg, anyagilag, etikailag. Mindez nem kérdőjelezi meg, hanem megerősíti, alátámasztja Klebelsberg megállapításait, életművét. Kérdésfeltevései a 12 ponttal egyenértékűek, az életműhöz kapcsolódnak. Néhány elgondolkodtató lejegyzés álljon itt következtetései sorából: *„Nincs fegyverünk, kevés a kenyerünk, annál jobban akarnunk kell a műveltséget, mert az kellő időben meg tudja szerezni nekünk a fegyvert is, meg a kenyeret is."* Milyen igaz! Látta, hogy a Trianon által földbe kényszerített nemzetet fizikai erővel lábra állítani nem lehet, ezért a szellem erejével, a kultúra fölényével akarta felvértezni. *„A kultúra nem olyan kincs, amelyet puszta őrzéssel meg lehet tartani."* Tenni kell érte, s nem keveset. Például felépíteni ötezer tanyai iskolát vagy a magyar hősök panteonját. *„A politikai demokráciát meg kell előznie a kultúrdemokráciának. Akiknek a népe sorsa felett szavazatukkal, hozzászólásukkal dönteniük kell, azoknak előbb meg kell szerezniük a szükséges elemi ismereteket s a közéletben való részvételhez elengedhetetlen állampolgári érzületet."* Ezt a bolsevistákkal, szabadkőművesekkel eliszaposodott baloldal nálunk sohasem tudta megcsinálni, de nem is akarta, nem volt hozzá engedélye gyarmattartóitól, sem tehetsége, sem hitelt érdemlő ideológiája. Kimondható, hogy a szovjet megszállás egyetlen percre sem valósította meg a szívvel választható baloldaliságot, elnyomást és terrort hozott, és sok-sok mérsékelt képességű, hamis ideológiával megtöltött embert. A magyar nép nem vehette hasznukat. Történelmünk hátramozdítói voltak.

„A kultúra kenyér és hatalmi kérdés, ezért a kultúrtárca az adott viszonyok között honvédelmi tárca is.” – „Nem akarunk mindig félárnyékban ülni, nem akarunk mindig nyomorogni és nélkülözni, pusztulni és tengődni. Hanem az erkölcs és tudás hatalmával meg akarjuk hatványozni a magyar munka termékenységét, és ennek […] révén módosabbak, függetlenebb és öntudatosabb magyarok akarunk lenni.”

Mennyire más a fekete-fehéren, a kommunistáktól befeketített, billogként rásütött, szennyessé meggyalázott, tudománytalan magyarázata a nacionalizmus, neonacionalizmus szavaknak, amelyeket a világon mindenütt használnak, de nálunk ez nem ajánlatos. Pszt! Nem szókimondók szerint: píszí. Tabuelbírálásban részesül a fasiszta szó. Sztálin politikai akarata érvényesül itt, és nem Mussolinié. Aztán következik: a magyarkodik, magyarkodás, revízió, revizionizmus, hungarizmus, rasszizmus, antiszemitizmus, antibolsevizmus, szabadkőműves páholyok és nagymesterek, mind ráégetett, megkülönböztető jel. Vajon még hány politikailag tiltott, megjelölt szavunk van? Azóta meg azután is. Különben Európában, ahol használatos ellenünk a kettős mérce, vegyék tudomásul, hölgyeim és uraim, hogy akkor létezik a *három a magyar igazság elve* is.

A fent citált Klebelsberg-idézet minden ízében mozgósító, nemzetmegtartó programja életösztönző kötelességeket és követeléseket tartalmaz. Bármelyik korszakban meg lehetett volna érvényesítő erővel hozni. Ha akkor Klebelsberg nincs, tán örök titok marad, hogy a magyarságban milyen pluszerők, tartalékok vannak. A grófban egy vátesz működött, mert tudta, ez a nép méltó arra, hogy vakmerő álmait megossza vele. Születetten alkalmatos reá. És milyen súlyos, letaglózó feltételek között. Egy könyörtelen világ ellenében.

Tagadhatatlan, Klebelsberg a Trianon traumájából akarta kigyógyítani csüggedésnek indult honfitársait. Akadtak szép számmal. Lelki, történeti patológiai vizsgálódásai alapján három káros embertípust rajzol meg. *„A **passzív** magyart, a Pató Pál-típust, aki csak magának él, dologtalanul, és egykedvűen nézi a maga és a közösség sorsát. A **negatív** magyart, akiben a tagadás szelleme testesül meg […] anélkül, hogy valaha is pozitív terven törné a fejét, s a […] kesergő szónoklat szemében már hazafias tettnek számít. Végül a **destruktív** típust, aki már nemcsak tagad, de egyenest rombol, minden történeti talajt kirúg a lába alól, a nemzet hagyományait sárba tiporja.”* Nézzünk körül, itt vannak, a 21. században. Végzik ezt a magatartást bérmunkában, külföldi segédlettel. Klebelsberg tömören írja le azt a nemzetzüllesztést, amelyet most mi a 21. század elején újra át kell éljünk, s mivel élünk, le kell, hogy nyeljünk. De miért is? Igaz, a világ azóta sem tanult válságaiból, fikarcnyit sem okosodott. Számtalanszor belegázolt ugyanabba a folyóba, de bizony még magunk is. Az már a végeredmény szempontjából nem érdekes, hogy erőszakkal rántottak-e bele minket, vagy önként és dalolva mentünk. Az utóbbi a nagyobb ostobaság, mert ez a fejlődésképtelenség, a gyöngeség jele. Effélé tartósan lent marasztó erőt a gróf nem tapasztalt. Amint első jeleit észlelte, föl is lépett ellene. Nem hiába, máig ócsárolják a kommunisták, a négy égtáj liberális glóbuszos csürhéi. Kiáltásuk mégis hamis, pózaik, világmegváltásuk hiteltelen. A gróffal nem tudnak mit kezdeni, se megölni, se lenyelni nem tudják. Csöndsírba rakni már egyre kevésbé lehet, egyre jobban fölerősödnek az ébren tartók, a megvilágító napkelet fényei, zajai. Talán visszatér az Élet?

Ha az agyunk öt-tíz százalékát használjuk – futná többre is? *„Nem sok erre a darab földre a nyolcmillió ember, ellenben kevés a kifejtett munkája, és nem elég az intelligenciája.”* Fontos megállapítása, mint ahogy másik jövőbe látó észrevétele is az: *„Azért nem lehet […] az ország mezőgazdasági népességét meghagyni szakoktatás, iskolán kívüli népoktatás, továbbképzés nélkül, hogy odakerüljön a gép mellé, és ne a gép alá.”* Egy országos ábrándot felépíteni, hogy az valóban meg is valósuljon, ilyen alapfigyelmeztetésekkel lehet, mint ahogy alapfigyelmeztetés Klebelsberg egész élete: a tényé, hogy megünnepelhetjük, hogy emlékezhetünk rá, hogy beépíthessük a jövőnkbe. Halála után (1932) Magyarország 1939-ig még viszonylagos függetlenségben és építkezésben volt, még valamelyest viselte Klebelsberg keze nyomát.

Bekövetkezett a száznyolcvan fokos fordulat. 1945. április 4-ével a szovjet hadsereg, élén a 2. ukrán fronttal, elhozta a „felszaba**dulást**”. 1948-tól már a bolsevista rémuralom tombolt, ránk öntve az emberi társadalmak összes antropológiai és erkölcsi szemetét. Klebelsberg Kuno szerencsére nem élhette meg a lélekcsiszárok által levezényelt

hazaárulást. A magyarság lelkének elárulását nehezen viselte volna el. Az ő ideje alatt nem is eshettek volna meg az efféle borzalmak. A szovjet megszállás és 1956 leverése hatalmi egyensúly-eltolódásból következett, amelyben ludas volt – mint mindig – a Nyugat is. De pl. 1957. május 1-jén a kivezényelt tömeg lent hömpölygött Kádárék lába alatt. Ujjongtak, legalább hallgattak volna, mert eközben a börtönökben nonstop akasztottak. S a hurrázás behallatszott a cellákba.

A néplélek kiárusításának legvisszataszítóbb példája volt az a kommunista kezdeményezés, melyet a kádárizmus alatt vezettek be Forradalmi Ifjúsági Napok címszó alatt. Együvé mosták 1848. március 15-ét, az egyetlen magyar ünnepet április 4-ével (szuverenitásunk elveszítésének napjával) és az 1919-es Tanácsköztársasággal, Kun Béláék nemzetellenes puccskísérletével. Micsoda romlottság! Nyomorult gyökértelen lelkek diktatúrája. Kik voltak az ötlet kiagyalói, formába öntői, elfogadtatói? Az önfeladás megvesztegetett nyerészkedő hullámlovasai. Professzorokat, szellemi együttműködőket, történészeket – máig köztünk élőket is – bevonhattak ebbe a lélekmérgező folyamatba. Lelkiismeretükön nemigen maradt tiszta hely, mivel a két bolsevik ünnepet piros betűs nemzeti ünnepként tüntették föl a naptárban, március 15-ét pedig csak egy napként a sok közül. Az Úristen tudhatja, mi minden húzódik e mögött. Nem a népben, nemzetben gondolkodók akarattöbbsége, az bizonyos. Jelenünkbe és a jövőnkbe is átcsap a levakarhatatlan kisantant, pontosabban a Beneš-féle kollektív bűnösség szégyenbélyege. A magyarságot kárhoztatják, mert napjainkban is érvényben van. És mint végső adut előveszik. Kiterjesztik mind szélesebb politikai, társadalmi körökben. Klebelsberg mindezt előre látta. A klebelsbergi preventív politikai kultúrával talán meg lehetett volna előzni ezt. Mint ahogy azokat a magyarázkodásokat is akár, amelyeket a külföldi érdekképviseletekben bízó, belülről pusztítani kész ellenzék hajtogat, hogy magatartásukkal ők nem az egész magyar népet büntetik, noha azt látjuk, végül is csak azt. Ettől hangos Párizs, Berlin, Brüsszel, Stuttgart, Budapest. A hatalom puszta megkaparintása, megragadása a cél. Számukra az eszköz semmi, a hatalom minden. Klebelsberg előrelátása lenyűgöző. Az ő hatására hívta életre Tisza István 1912-ben az Alföldi Magyar Közművelődési Egyesületet, például azért, hogy Szeged és Debrecen igazi nagyváros legyen. Ehhez nélkülözhetetlen az egyetem. Trianon a maradék Magyarországnak a legmagyarabb, de kulturális szempontból a legelhanyagoltabb részt hagyta meg. Klebelsberg sürgette tehát a vidéki tudományos fellegvárak kifejlesztését, hogy a „perifériákon ne legyen nagy a kulturális éjszaka”. Nem szerette a homályt, amúgy sem. Észrevette.

Kiszúrta azt a nemzeti hibánkat is – sok egyebek mellett –, mely az ügyek agyonbeszélésében mutatja fel magát. A különben sem túláradó energiánk kimerül a szavakban, s már nem jut erő a hatékony cselekvésre. *„Magyarország a végig nem gondolt gondolatok hazája, ahol az emberek a logikai következtetések fonalát csak addig a pontig vezetik le és követik, ameddig az ő felfogásuknak kedvez, és nem mennek tovább, ha a továbbvezetett konzekvenciák egészen más képet mutatnak.”* Mennyire jól ismerte népét!

Izzó hazaszeretetében megelőzött mindenkit. E tekintetben méltó követője volt Petőfi Sándornak. Élő hit lobogott benne, mint ahogyan minden cselekedetében. Élő volt honszerelme. Mindent szeretett, ami magyar, büszke volt arra, hogy édesanyja révén magyar vér folyt az ereiben. És minden kiemelkedő tehetséget, aki a hazát szolgálta, nagyra tartott.

„Mi a kötelessége az idegen nevű magyarnak? Az, hogy hazáját jobban szeresse, és többet dolgozzon érte” – adta meg a választ. Élénk derültséget keltet a parlamentben, mikor egy Budaváry nevű képviselőtársa Klebelsberg magyarságát vonta kétségbe. Erre megkérdezte Kuno: *„Kinek van több köze a magyarsághoz, annak-e, akinek őse Budavár visszavételénél tanúsított hősiességéért kapta a koronát (grófi címert) vagy annak, aki a Budaváry nevet egy koronáért vette?”*

Különben gyerekkora óta nem szerette, ha valaki hátulról ordította, hogy előre. Az ilyen magatartást megvetette. Élre termett, hát úgy is élt. A legbátrabbak sorsában osztozott, személyes bátorsága példaadóvá emelte. Egyedül Istenre számítva építette fel önmagát. Becsületén nem tűrt foltot. Lemosta a gyalázatot. Legendás életéről, országépítő munkásságáról írta gróf Bethlen István miniszterelnök: „Rólad valóban a kövek beszélnek.”

Mivel tetézheti ezt a mai kor embere? – *A serénylő kovakőben soha nem következhet be teljes napfogyatkozás!*

Döbrentei Kornél

Gróf Klebelsberg töprengéseiből

Ígéret földjére szűkös ösvény vezet.
Összeroskadnunk feleúton nem szabad.
Eszmények nélkül kár venni lélegzetet.
Hiú ábránd-dagonyából csak sár marad.
Emelsz-é túlélésünkért végvárakat?

Gyatra gyöngeség tilos, ki merész magyar.
Ménkű-vert csúcson vár háromszemélyű Egy.
Hét csapás, erünkből szövetséget facsar.
Testvérként megtart törzs-imánk, a Hiszekegy.
Akarat-mállasztó mákonyhoz ne engedj!

Elmém koronája hitem, s ez jutalom.
Pőrén gyáva, ki óvhelyen hars': „előre"!
Mocsok-maszk! Nékem vakmerőn kell ugranom,
s önként kimasírozok a harcmezőre.
Robot-mámor ragad el a honi ugaron.

Ebek harmincadján teng végig nem gondolt
ötlet-hazám, restül elkallódni nem hagyom.
Ezerév tespedés, elszánt restség rombolt.
Tanyaiskolákban a nemzeti vagyon.
Fényessége szemünk vakká tette vajon?

Nem! Népem, irgalmadban sose tétovázz!
A lényünk nem világtalan sötétzárka.
Bár, olykor egy tőről fakad átok s fohász.
Kultúrfölényt segél a védelmi tárca.
Kardot s kenyeret ér e műveltség-bárca.

Béke? Háború? Erényünk hű szolgálat.
„Toga et saga", jelmondatunk előjön.
Kihívás a magyarság, s délceg alázat.
Bízva Istenben, sebemmel nem törődöm.
Honszeretetben Petőfi az elődöm.

Pomáz, 2025 márciusa

Vajda Gábor

Feketehegyi ima

Uram
gyeplőink kiszakadtak ujjaidból
elszabadult fogat az életünk
1.
e hangzavarban kuporogva
szólok
s talán hozzád
Uram
***
egeidben kutatnálak
de lényegünket napjaink pántolják
szavainkból is kihullottunk
rohannak utaikon

madaraidat
nem látjuk nem érezzük
zöld fáidat
lehántolva fölaprózva beépítettük
mellünk kráterei
mezőidet fölperzselték
Földedet földdé tesszük
Uram

kihasadtunk egymásból
vaskar-távolságnyira
mérföldeink idegenkedve csodálkoznak össze

pillanatonként indulunk önmagunk felé
pillanatonként veszítjük el magunkat
tenyeredből csorgó por vagyunk
s jajvörös fároszod nem bennünk ég
előttünk lebeg
a távolság mi vagyunk

szólnék
talán hozzád
e hangzavarban kuporogva
Uram
2.
a Golyót ujjad csúcsával indítottad el
azóta csak gyorsulás
s a csillagok lepattogtak rólunk
örvényünk leve sodor
távolságon kopik karmunk
síkos magunkba nem kapaszkodhatunk

fejeink megszaporodtak
szemeink egymásba szúrva
lelkeink kockára aprózódtak
lábaink óriás felületeken
szétnyílnak talpaink alatt

a Golyót ujjad csúcsával indítottad el
azóta csak gyorsulás
s a csillagok lepattogtak rólunk
3.
csak távolodsz Uram
sebességünkkel mértani arányban

kékséged mikor lebbented fel
hogy évezredes nézésünk után
végre lássuk is egymást

az a fény az a fény
melyet kezünk és agyunk sugároz
mind erősebben
a bordák ólomfalában
elnyeletik

csak távolodsz Uram
sebességünkkel mértani arányban
4.
ha beinted Uram a pőreség pillanatát
és leállunk
minden lélek csak egy kendőt lobogtat majd
5.
orgonáid messze hagytuk
orgonáid távol búgnak
híves patakod mellett
a szarvas elrohan
6.
városod mellünkre építettük
időd nyakunkra tekertük

** Az Aracs 2025. március 15-ei számában egy nyomtatásban korábban megjelent Feketehegyi ima-változatot közöltünk. Az időközben előkerült eredeti kézirat közzétételével nemcsak a hitelességet és pontosságot szolgáljuk, hanem arra is rávilágítunk, a kommunista lelkületű cenzúra hogyan működött a szabadnak hazudott Jugoszláviában.*

Makkai Béla

Haza-váró

A tőkés gazdaság hullámmozgásával törvényszerűen bekövetkező válságok idején tömegek jutnak a tönk szélére, miközben gátlástalan kevesek szüretelik a „szabad a vásár” helyzet cefreszagú gyümölcseit. Marxi fordulattal: embercetekként zabálják fel planktonéletek millióit…

Így történt ez a boldog emlékű Ausztria–Magyarországon az 1873-as pénzügyi összeomlás után. Az ellenőrizetlen tőkemozgásokkal előidézett válságot a demográfiai robbanás tovább mélyítette. S előbb lassú szivárgással, majd az 1880-as években gátszakasztó erővel tódult a nincstelenek áradata idegenbe. Nem csak Amerikába!

A dunántúli és bácskai magyar Szlavóniában s a Száván túl próbált szerencsét, a székely és hétfalusi csángó a Kárpátok másik oldalán. S e munkaerőhiánnyal küszködő régiókban meg is találták számításaikat. A századfordulón, a gazdasági pangás idején azonban piacvédő jogszabályok, szűkülő kvóták és az izzó idegengyűlölet szorították a „hazátlanokat” a társadalom perifériájára. Egzisztenciális csődjük, erkölcsi lecsúszásuk példázata a székely cselédlányok kálváriája, akik megbízhatóságuk, munkabírásuk és testi-lelki vonzerejük miatt igen keresett „árunak” számítottak a román munkaerőpiacon. A szerencsésebbek az önmegtagadó évek után vehettek otthon 2-3 tehénkét a megtakarításaikból, és családot alapíthattak. Mások bojárok vagy görög, zsidó, örmény kereskedők kitartottjai lettek, és zabigyerekeket szültek a választott hazának; míg sokuk vigasztalan élete bordélyházak fertőjében foszlott el, Odesszától Szalonikiig…

S ezt már a magyar kormány sem nézhette ölbe tett kézzel!

A századfordulón kidolgozott nemzetstratégia részeként elindította az idegenbe szakadt magyarok nemzeti gondozásának programját az Egyesült Államokban, Ó-Romániában, Horvátországban, Bukovinában és Boszniában is. A titkos akciók távlati célja a távozottak hazatelepítése volt, tekintettel az ország peremvidékein kifelé gravitáló nemzetiségi tömegekre is... S rövid távon: templommal és iskolával, anyanyelvi sajtóval, jogsegélyszolgálattal és gazdasági szaktanácsadással megtartani őket nemzeti azonosságukban s versenyképessé tenni a kenyérharcban, míg az elbocsátó haza felkészül a visszafogadásukra.

Wekerle Sándor kormányfő írta 1907-ben egyik miniszterének: „Nagy szolgálatot teszünk […] a magyarságnak azzal, ha magyar munkások visszatelepítése által a nemzet munkaerejét és számbeli szaporodását elősegítjük.” De tisztában volt az előfeltételek megteremtésének fontosságával! Mint mondotta: „Különben […] munka hiányában az elégedetlen proletárok számát fogják szaporítani.” Így állt össze egymást feltételező egésszé a nemzet- és szociálpolitika!

Az idegenben lesajnált („bozgor”/hazátlan, „hunky”/éhenkórász), zaklatásoknak kitett s a háborús időkben politikai jogfosztást is elszenvedő kivándoroltakat tehát az anyaország megkésett, tétova öleléssel vonta magához. De erkölcsi felelősséget vállalt, és áldozatokra is késznek mutatkozott kényszerpályára szorult polgáraiért!

Gyurcsány Ferenc, a 2008-as gazdasági válságnak nagy szakértelemmel (pl. a svájcifrankhitelekkel) megágyazó baloldali kormány feje ezzel szemben azt a léha „biztatást” adta megnyomorított honfitársainak, hogy: „El lehet menni”… Mindegy, mi végre! Balkáni örömtanyák rongyának, vagy a chicagói marhavágóhídon öklendező szegény „monarchiásnak”, sújtólégkatasztrófa áldozatának az Appalache-hegység végtelen tárnáiba, vagy bébiszitternek, szoftverfejlesztőnek a Szilícium-völgybe, vagy ügyeletes orvosnak Skandináviába…

Százezrek mentek el. Reménykedve, könnyezve és átkozódva. S éltek odaát honvágytól gyötörten vagy a kisemmizettek konok dühében

égve. S mint egykoron, a migráns az új hazával ma is kényszeresen odaadó, míg az óhazával bomlani hagyja s – önigazolásul – oldja is kötődéseit!

Miközben mindig csak két választása volt: megmaradni (azért is magyarnak) vagy behódolni. Janicsárrá lenni és „jól élni” (küzdeni idegen zászlók alatt idegen célokért). A „nagy olvasztótégelyben” nekihevülve alaktalan új formát ölteni. S megmásult szívvel álmodni akcentussal beszélő gyermekért, anyanyelvén süketnémává fonnyadó unokáért…

Egyáltalán, van visszaút a bőségből a kelet-európai szükségbe, a makogás-félreértés omladékaiból a *„hazádnak rendületlenül”* bizonyosságába?

Bárcsak egy hívó szó elég volna!... Hogy lássa, neve fel van írva, bárhol éljen is. Övéi számontartják. Visszavárja e véráztatta táj. Egy ország, mely alkalmasint adóztat, „szárnyszegő”, és regimentbe rukkoltat. (Amiként a befogadó új hon is örömest permetezi „jöttmentek” arcának a verejtékével dús veteményeit…). A haza, az édes mostoha, amely számkivet, egyszersmind örökkön áldozatot vár.

S most mégis újra hív! S immár méltóbb létfeltételeket kínálva. (A családtámogatás és biztonság mind nagyobb szerepet játszik, becsüljük meg!) Lám, maradt jócskán a legendás magyar vendégszeretetből – s nemcsak az agyelszívásban és piacnyerésben serény nyugati tényezők javára, de megtérő véreink számára is!

Csak adjon a Teremtő elegendő belátást a hazavártaknak a megbocsátáshoz! Elfeledni az eltaszító honnak, hogy védernyőjét tagadta meg tőlük, a nemzeti közösség fészekmelegét.

S feloldozást önmaguknak is, amiért önáltatón, gyökereikből kifordulva akartak élhetőbb (?) életet kezdeni. Terméssszegény, öncélú életet, mint verőfényes tájon a vékony humuszba hullott, szélfútta mag…

Angyalos-madaras életfa

Mérey Katalin

Emlékfoszlányok a Magyar Tanszék hőskorából II.

Bevezetőül tanulság

A Magyar Televízió egy ifjú műsorvezetője (aki készült az interjúra) nem tudta, hogy mi a PADLÁSLESÖPRÉS, sőt mi több meg is kérdezte: „De hát mi ez a padláslesöprés…?!”

Szegeden, ahol élek, miközben az egyik orvos (a gyógyszerek mellékhatása miatt) azt latolgatta, hány évem is lehet még hátra (!), megkérdezte, meddig élt a nagymamám, az anyám és az apám, s mikor azt mondtam, hogy az apám életkora nem számít, mert háromszor vitte el a NAGY FEKETE AUTÓ – nem értette. Én pedig zavarba jöttem, mert hirtelenében nem tudtam az OZNA magyar megfelelőjét.

Ergo: a tájékozatlanság nem csak a mi „jugómagyar” kiváltságunk!

***

Szülőhelyemen, Zomborban Ragockit németnek, Zrinjit (Zrinski) és Hunyadit (Janko Sibinjanin) szerbnek tartották (a magyaroknak ugyebár nem is voltak hőseik…). Az újvidéki Magyar Tanszéken ehhez még külön tantárgyat is kitaláltak (nem véve tudomást arról, hogy az egyetemes irodalomban vándormotívumok vannak), s a VIII. szemeszterben a *Magyar–jugoszláv* (sic!) *irodalmi kapcsolatok* nevű tantárgyat kaptuk meg, dr. Bori Imre adta elő!!!

Mindenkit jól ismertem a negyedéves hallgatók közül, mert Borin kívül senki sem tartott külön nekünk, hármunknak órát (ennyien maradtunk a harmadik évfolyamra, amikor az egyetemi tanácson felvetették, hogy ezt meg kellene szüntetni, mert ki ad elő három embernek – akkor Bori kijelentette, hogy ő. Ezzel megmentett bennünket (és a négyéves oktatást). Természetesen az idősebbekhez csaptak hozzá bennünket, ezért ismertem meg őket (Bányai János, Utasi Csaba, Bosnyák István, Papp György, Virág Gábor, Matijevics Lajos, Gion Nándor és Brasnyó István). Kevés kivétellel mind asszisztens, majd tanár lett, igaz, hogy ez lényegében egy nem egészséges magába zárkózást jelentett, de szükség volt a „beltenyészetre” a formai feltételek miatt. Legtöbbjük elérhetetlen magasságból nézett le ránk, pl. Bányai egyenesen a felhők közül… Akadt egy csomó lézengő ritter, aki néha-néha megjelent. A nevükre nemigen emlékszem, csak arra, hogy ők is a felhők közül néztek le ránk, ám főleg szünetben vagy előadás után voltak láthatók a folyosón, a szemináriumi könyvtárban vagy az aulában. Azt hiszem, akkoriban divatos volt egyetemre járni, legalábbis beiratkozni, diplomázni már nem. Sokan azt hitték, hogy ez a kis magyar szak csak gyerekjáték. Nem volt az! A Tanárnő (Penavin Olga) és a Tanár úr (Ágoston Mihály) közt volt egy hallgatólagos (?) megegyezés. A mi szerencsénkre a Tanár úr tanított az első két évben mindent, a Tanárnő a második két évben mindent. Egyszer fültanúja voltam egy közöttük történt szóváltásnak. *„Kolléga, miért járkál állandóan ide az én óráimra? – Azért, hogy ne nyúzza a kolléganő az én diákjaimat!”* A tanárnő erre: *„Én nem nyúzom őket, hanem megbuktatom. – Hát igen, ezért vigyázok rájuk”* – hangzott el a Tanár úrra jellemzően a kíméletlenül, de mindig udvariasan, sohasem bántón kimondott igazság.

***

A lézengő ritterek között „kóleszolt” (találó kifejezés, a kollégium *kolesz* változatából eredhet – az újvidéki Telepen hallottam először, és azóta sem) néhány „befutott” nagy írónknak

(Latáknak, Majtényinak) a nagy reményű gyermeke is: csámborogtak, csapták a szelet, udvaroltak itt-ott, hátha bejön valami… Köztük diszkréten elvegyülve föltűnt néhány múlt-, jelen- és jövőbeli „szimpozionista” (lásd: Symposion). Ők és uszályhordozóik állandóan kaszinóztak, nem lehetett tőlük tanulni, mert mindig ott ténferegtek a szemináriumi könyvtárban, ahol tanulni kellett volna. Ez a „tömegnyomor” elég soká tartott, addig, amíg a könyvtárosunk, Piroska (Csáky S. Piroska, aki önmaga egy intézmény volt) az asztalra nem csapott, és rendet nem teremtett. A „kiválasztottakat” gyakran beengedte a könyvtár belső szobájába, ott valóban lehetett tanulni… Nagyon sokat tudott segíteni, könyvet hajtott föl, kölcsönzött kölcsönözhetetlent, megszerzett megszerezhetetlent… Még azt is, amelyet valamelyik tanárunk vitt haza. Pl.: 1965-öt írunk, diploma előtt állunk, Bori tanár úr azt mondja, hogy tétel lesz *Weöres Sándor Tűzkút*ja, ám „ne is keressék, csak egyetlenegy példány került ide hozzánk, az nálam van, és nem adom senkinek”…

A diplomázás egyébként nem nagyon volt divat. Meg kell figyelni a „jugómagyar” életrajzokat: egy időben több enciklopédia, lexikon vagy hasonló jellegű könyv jelent meg a ki tudja hányadik emberarcú kommunizmushullámban. Külön virág-, avagy tolvajnyelv alakult ki a diploma hiányának álcázására. Pl.: *Látogatta a filozófia szak előadásait*, vagy *beiratkozott az újvidéki Magyar Tanszékre*, vagy XY *Egyetem hallgatója volt*…

Természetesen, nem a diploma teszi az embert (l. Tolnai, Vicsek, Brasnyó, Végel stb.) – de mégis…

***

Akkoriban készült el (1968–1975) cédularendszerrel a szerbhorvát–magyar nagyszótár, amely „az átadó nyelv kimeríthetetlen gazdagsága” miatt háromkötetes lett, noha nálunk az összes kétnyelvű nagyszótár hagyományosan két kötetből áll – ez norma (l. Halász E.: Német–magyar…, Magyar–német…; Eckhardt S.: Francia–magyar…, Magyar–francia…; Györkösy: Latin–magyar…, Magyar–latin…). Az a lényeg, hogy „gyalogosan” készült a kiválasztott munkatársak által, és pénz is járt érte (többször próbáltam hozzáférni ehhez a munkához, de mindhiába…). Aztán jött a „gépkorszak”, de a magyar–szerb szótár máig sem készült el a számítógépes „kifordítási” lehetőség ellenére sem. Elég furcsa dolgot hallottam, mi történt, amikor betáplálták a számítógépbe a meglevő szerb–magyar verziót, ám erről nem beszélnék, mert csak másodkézből értesültem róla.

***

„Szimpla Simony”

Vlaovics Jóska, aki később a Dolgozók újságírója lett, mindig így emlegette a Symposiont, a közismerten lázadó, formabontó, előremutató, a korhadó múlttal leszámoló, a jugoszláviai magyar irodalmat megteremtő csúcsminőségű, forradalmi lapot.

A Symposion gárdája zárt, de nem igazán homogén közösség volt, Végellel, a diszkréten a háttérből irányító főmuftival, de ezt nem mindenki vette észre. Mi, parlagi halandók általában csodálkoztunk, hogy honnan van mindig pénze, és irigyeltük, mert rendkívül jól értesültként lefőzött mindenkit, mindig mindent tudott, csak éppen nem tanult. Mert minek? Valójában felsőbbrendű közösségként nem fogadtak be mindenkit. Tóth Feri, a költő azt mondta, hogy ehhez elsősorban pálinkát kell áldozni, nem akármennyit és nem akármilyet… a megivása pedig afféle beavatás. Általában lenézték azokat, akik előadásokra jártak, tanultak, vizsgáztak. Gion pl. tanult, diplomázott, írt, és nem tartozott közéjük. Tolnai nem tanult, de befutott az anyaországban, sőt érettségi tétel lett belőle. Ezt csinálja utána valaki!!!

„Jóska tata” (Vlaovics József) mindig harmadik személyben beszélt magáról, sosem tudtam, hogy borközi (talán inkább vinjakközi) állapotban van-e, vagy sem: *„Most a Jóska tata megmondja, kit fogunk ezen a héten lebunkózni a Szimpla Simonyban.”* (Egyébként a *Symposionnak* a „szimpozionisták” sem a helyesírását, sem az eredetét, sem a kiejtését nem tisztázták…) Végel két vinjak vagy pohár bor közt szintén fejedelmi többest használt azonos kontextusban… Hűségesen asszisztált a háttérből mindenki mindenkinek. Akkoriban teljes gőzzel s általában sértő módon személyeskedő leszámolás folyt a vajdasági magyar irodalom (sic!) itt-ott még vegetáló

vagy hízelkedő, ide-oda igazodó hajdani nagyjaival vagy kisebb nagyjaival (tisztelet a kivételnek). Ez csúnyán, becsületsértően ment végbe, minden számban újabb áldozatot pécéztek ki. Erre mondta Krleža meglehetős undorral: „Ivan, ha így folytatják, mindkét irodalom és kultúra perifériájára fognak kerülni…" Talán ezért történt, hogy Bányai Jánosnak lett egy Banjai Ivan korszaka, és Végel is verte a mellét egy időben, hogy ő most már egy árva, megveszekedett szót sem fog leírni ezen a primitív nyelven (ő szitokszóval mondta, általában kicsi volt a szókincsük sok szerb jövevényszóval, és főleg szerbül káromkodtak, de azt is szegényes szókinccsel). Aztán megismétlődött a gubbiói „fordólt" farkas esete. Ennek kapcsán B. Szabó György példázata még most is a fülembe cseng, ahogy a prédikátorokról adott elő Szent Ferencet idézve: „atyámfia farkas". A megtért farkast korabeli kifejezéssel fordólt farkasnak hívták. A legenda szerint mikor Gubbio városát farkas támadta meg, Szent Ferenc megszólította az állatot, s csodás körülmények között rávette, hogy ne támadjon meg ezentúl sem embert, sem állatot, a városbéliek pedig ennek fejében megígérték, hogy etetni fogják. Az alku sikerét annak lehet tulajdonítani, hogy Szent Ferenc „farkas testvéremnek", „atyámfia farkasnak" szólította az állatot. A fordult farkas szólásként az én generációmban még élt. A fent említett két szereplő is „fordólt", szép csendben, azaz visszamagyarosodott.

***

A Symposion – később Új Symposion

Divat, hírnév, közismertség. Engem még ma is fölbőszít, ha egy hajdanvolt valaki azzal kezd egy interjút: „Mi a Symposionban…" Volt köztük olyan, aki tanult, diplomázott, volt, aki nem… Köztük sündörgött Tolnai Ottó, azt állítva, hogy ő írta irodalmunkban az első szabadverset (sic!), és nem olvas klasszikus magyar irodalmat, csak a 20. század utánit… Ezt személy szerint nekem mondta. Ekkoriban magyarázta meg valaki közülük, hogy miért írnak olyan gyakran verset, és olyan gyakran egyetlenegy szót egy-egy külön sorba, noha nem logikus. Mert: soronként fizetnek.

2025. április

Megtaláltam az indexemet (leckekönyv), ideírom a teljes órarendet az óraszámokkal. Ne felejtsük: mi **magyar** tanszékre iratkoztunk! Tizenhárom óránkból három folyt magyar nyelven.

1. B. Szabó György: Régi magyar irodalom	3
2. Dr. Penavin Olga: Mai magyar nyelv	3
3. Ágoston Mihály: Mai magyar nyelv (gyakorlat)	3
4. Palfi dr Lajčo: Predvojnička obuka (Katonai előképzés)	2
5. Ilić dr Vojislav: Uvod u nauku o jeziku (Bevezetés a nyelvtudományba)	2
6. Najdan dr Pašić: Osnovi društvenih nauka (A társadalomtudományok alapjai)	2
7. Pavlović dr Milivoj: Savremeni srpskohrv. jezik (Mai szerbhorvát nyelv)	2
8. Samolovčev dr Borivoj: Didaktika (Az oktatástan elmélete és gyakorlata)	3
9. Ilić dr Vojislav: Savremeni srpskohrv. jezik (Mai szerbhorvát nyelv)	2
10. Dr. Vojtehovski Helena: Nemački jezik (Német nyelv)	1+3
11. Mladenović Aleksandar: Savremeni srpskohrv. jezik (Mai szerbhorvát nyelv)	2
12. A III. szemeszterben új tantárgy: Istorija jugoslovenske književnosti (A jugoszláv irodalom története)	
13. Az V.-ben: Svetska književnost (Világirodalom)	

(P.S. Világirodalomból nem volt szabad magyarul olvasni a forrásműveket!)

Az Országalmánál régen és most

Dőlt a Krasznaja Moszkva szaga.
Fényképezkedtek a katonák.
Vajon hol vannak már?
Elsodorta őket a történelem.

Most is arra járok.
Odébb a Romkert romokban.
Pedig Nemzeti Emlékhely is lehetne.
Megérjük-e valaha?

Nagypéntek

E napon a csönd az úr.
Jó ez a csönd.
Egész délután hallgatok.
Fejemben az a délután. Az a három óra.
Amikor az a kárpit…
Amikor az a rengés…
És holnap is csönd. Síri.
Hogy aztán holnapután megszűnjön.
Mindörökre.

Júniusi illatok

Hársfavirágok illata kísér hazáig.
Betölti a belvárost, az utcákat, tereket.
Átszivárog bőrömön, belül árad.
Régi nyarak illata.
S a mai napé.
Évszázadokon átívelő szent illat.
Vogelweide, érzed ezt odaát?
Az öröklét csendes árnyán….

Mezey Katalin

Naplójegyzetek XXIX.

Jézus a keresztút kapujában

Nagyböjti péntekeken elkísérjük Jézust a legfájdalmasabb útra, a keresztútra. Alkalmunk van vele együtt végigjárni ezt a megszentelt, végzetes utat, alkalmunk van cirenei Simon példájára együtt vinni vele a keresztet. Alkalmunk van végiggondolni, hogy vajon miként élte át Megváltónk a kereszthordozás stációit. Mit érzett például, amikor Pilátus kivezette őt az összegyűlt tömeg elé, és megnevezte: „Íme, az ember!” Mindannyiunkat érint ez a szó, a nevünk, az Isten képére és hasonlatosságára teremtett élőlény neve ez. Pilátus akaratlanul, de örök érvényűen mutatja be őt, aki a bűnt kivéve mindenben egy volt velünk. Jézus a Teremtő szándéka szerinti ember volt, akit nem sebeztek meg a bűnök: sem az Istennel szembeni engedetlenség bűne, amelyet az első emberpár követett el, sem a testvérgyilkosság bűne, amellyel fiuk, Káin vétkezett. Pilátus mintaként állítja mindannyiunk elé a megvádolt Jézust, az összegyűlt tömeg mégis „feszítsd meg!”-et kiált, és a vesztét követeli. Ez a tömeg nem azonos azzal, amely virágvasárnap, Jeruzsálembe érkezésekor ujjongva fogadta, pálmaágakat lengetve, ruháját elébe terítve ünnepelte, amely királlyá akarta tenni őt. A helytartó palotája előtti tömeget a vesztére fölesküdött vetélytársak, a főpapok és írástudók toborozták, mert tudták, hogy ezekben az órákban pecsételődik meg Jézus sorsa. Azzal adták át őt a római helytartónak, hogy a császár ellen lázítja a népet, és halálra ítélését, mielőbbi kivégzését követelték. De tudták, hogy húsvét előestéjén a helytartó szabadon bocsáthat egy rabot, és nem akarták, hogy ez a szabadon bocsátott rab Jézus legyen. Borravalót nyomtak a felfogadott emberek markába, hogy Barabás elengedését és az ő megfeszítését követeljék.

Jézus szűkszavúan felelget Pilátus kérdéseire: „Arra születtem, s azért jöttem a világba, hogy tanúságot tegyek az igazságról. Aki az igazságból való, hallgat szavamra.” Az igazsággal meghasonlott, világhódító Róma helytartója megkérdi tőle: „Mi az igazság?” Pilátus feleségétől üzenetet kapott: álmában sokat szenvedett Jézus miatt. Inti férjét, hogy ne vegyen részt a megölésében. A helytartó szívesen élne a szokásjog nyújtotta lehetőséggel, hogy az ünnep tiszteletére szabadon bocsássa Jézust. De a tömeg a Róma ellen lázadó, gyilkos Barabás szabadon bocsátását követeli. Pilátus – mintha az egész emberiség színe előtt cselekednék – vizet hozat, és az egybegyűltek szeme láttára megmossa a kezét: „Ennek az igaz embernek vére ontásában én ártatlan vagyok. Ti lássátok!”

Jézus tudja, hogy ha Barabást kiengedik, az elfut, mint a gyík, eltűnik, nem fogják el soha többé. De ha Pilátus őt szabadon engedné, újból köré gyűlnének hívei, diadalmenetben kísérnék mindenhová, és ő szokása szerint hirdetné nekik az örömhírt, és begyógyítaná sebeiket. A főpapok pedig ezt látva ismét megvádolnák, hogy lázadást szít, tömegeket toboroz, hogy királlyá tegyék, és újra elfogatnák őt, de most már a tanítványokkal együtt. Már nem engednék el őket sem, és akkor nem teljesedhet be az írás szava, hogy senkit sem veszített el azok közül, akiket az Úr neki adott. Jézus nem érez csalódottságot, amikor Barabás szabadul. Tudja, hogy mi vár rá, de azt is, hogy ennek így kell történnie. Az égre emeli tekintetét, és imádkozik: „Atyám, elérkezett az óra. Dicsőítsd meg Fiadat, hogy Fiad is megdicsőítsen téged.”

A virtuális valóságról

A virtuális valóság létrejöttét többnyire a modern technikához kötjük, amely segítségével lehetségessé vált a valósághoz megtévesztésig hasonló látszatvalóság létrehozása filmekben,

televíziós adásokban vagy az interneten. Eredete azonban jóval megelőzi a modern kor adottságait, egy sokkal korábbi találmányhoz, a beszédhez köthető. Pontosabban a meghamisított valóságról szóló beszédhez, a hazugsághoz. A hazugság veszélyeit már régóta ismeri az emberiség, számos irodalmi és színpadi mű témája, van, amikor csak nevetésre ingerel, máskor tragédiák okozója. E témakörben sokat idézett ókori szerző Jakab apostol, aki Jézus rokona és tanítványa volt, és aki levelében fölhívja a keresztények figyelmét a beszéd, ezen belül is a hamis beszéd veszélyeire. Idézem: „…a nyelv is milyen kicsiny testrész, mégis nagy dolgokkal kérkedik. […] Olyan a nyelv a tagjaink között, hogy egész testünket beszennyezheti, és lángba boríthatja egész életünket, miközben maga is lángba borul a gyehenna tüzétől. Mindenfajta vadállat és madár, csúszómászó és tengeri állat megszelídíthető: meg is szelídíti az ember; a nyelvet azonban az emberek közül senki sem tudja megszelídíteni, fékezhetetlenül gonosz az, telve van halálos méreggel” (Jakab 3:5–3:8). „Ha […] keserű irigység és viszálykodás van a szívetekben, ne kérkedjetek, és ne hazudjatok az igazsággal szemben” (Jakab 3:14).

Ez a kétezer éves figyelmeztetés szinte mindent tartalmaz már a hazugság és a hazugságokból szerkesztett, de valóságosnak tűnő világ veszedelmes voltáról. A „ne hazudjatok az igazsággal szemben” kifejezés arra figyelmeztet, ami a virtuális valóság legnagyobb veszélye, szemben áll az igazsággal, mert képes elfedni azt. Míg a valóság megismerése érvényes, használható ismereteket ad, a virtuális valóság legtöbbször érvénytelen ismereteket nyújt, egyoldalú és felszínes, létrehozói érdekei mentén tudatosan félretájékoztat.

A virtuális valóság gyártói legtöbbször a művészetek – például a szépirodalom, a színház- és filmművészet – eszközeit használják. De amíg a művészetek célja a világ lényegének feltárása, felmutatása, a virtuális valóságot manapság üzleti célból hozzák létre, valami aktuális eladnivalót: ideológiákat, politikai erőket vagy termékeket hivatott népszerűsíteni. Hatalmát a tudományos és technikai fejlődés biztosítja, azáltal, hogy a műholdakról azonos időben az egész világra szétsugározzák, képes – időlegesen – legyőzni a valóságot, széles körben elfogadtatni hazug látszatokat. Ma már szinte az egész emberiség a virtuális valóság fogyasztója, a nemzetközi „tudatipar” rádiós, tévés és világhálós termékein él. Egyre jellemzőbb, hogy csak annyit tudunk a világról, amennyit ezek közvetítenek. Egész nap a kezünk ügyében tartjuk az okostelefont, követjük a Facebookon és más internetes felületeken a népszerű sztárokról vagy az ismerőseinkről szóló pletykákat/bejegyzéseket, a róluk és általuk készített fotókat, videókat. A saját életünkből is hírfolyamot gyártunk, szelfiket teszünk közzé valós vagy kitalált eseményeinkről. A képernyőkhöz tapadva pazaroljuk el a mindennapi feladataink elvégzéséhez szükséges időt is. Abban a hamis hitben élünk, hogy nem a tényleges események, nem életünk szereplői az igazán fontosak, hanem ez a hazugságvilág: bármennyi időbe kerül is, nem akarunk róla lemaradni. A kíváncsiság, a bennfentesség vágya mintha erősebb lenne a családtagok, barátok iránti szeretetnél, a gyermekeink iránti felelősségérzetnél is.

Ezért kellene visszafordulni erről az útról: komoly elhatározással visszatérni a valósághoz, a saját életünkhöz, a családunkhoz, a hitünkhöz, a természeti környezetünkhöz. Isten segítségével nem lenne lehetetlen, őszintén szembe kellene néznünk ezzel a minden korosztályban – gyerekek, fiatalok és idősebbek között – egyaránt terjedő szenvedélybetegséggel: a virtuális valóság felértékelésével, a képernyőfüggőséggel. Még mielőtt véglegesen elsorvasztaná emberi kapcsolatainkat, és elmulasztanánk miatta saját lehetőségeinket. Egyetlen életünket.

A legfőbb parancs

Gépkocsival álltam a jelzőlámpa előtt, várva, hogy pirosról zöldre váltson. Előttem húzódott a Dózsa György utat keresztező, narancssárgával felfestett biciklisáv és mellette a hagyományos gyalogosátkelő, a zebra fehér csíkjai. A kerékpársávban a Műcsarnok felől gyors iramban fiatal férfi érkezett biciklijén. Vele szemben, az Andrássy út felől, szintén a kerékpársávban pedig egy szemlátomást külföldi gyalogos sétált nagy lelki nyugalommal. Turista, diplomata vagy művész? A kerékpársáv elég széles lett volna

ahhoz, hogy ütközés nélkül elhaladhassanak egymás mellett, de a biciklis arcán látszott, hogy felháborítja a vele szemben sétáló gyalogos. Egy kicsit sem lassított, sőt nekifeszülve, egyre gyorsabban közeledett, és éppen előttem nekivezette a biciklikormány kinyúló szárát a férfi jobb karjának. Hallható volt az ütközésük, lendülete magával rántotta a gyalogost, de a kerékpáros, mintha észre sem vette volna ezt, fékezés és elnézés kérése nélkül továbbhajtott. A külföldi fiatalember a rántástól megpördült, de nem került a földre, sikerült visszanyernie egyensúlyát. Hosszan bámult az elrobogó biciklista után. Amikor visszafordult, megdöbbenést tükrözött az arca. Látszott, nem érti, hogy miért ütközött neki a kerékpáros. Nem fogta fel, hogy rossz helyen sétál, nem lépett át a mellette húzódó zebrára, hogy elkerüljön egy esetleges újabb balesetet. Nem tudom, honnan érkezhetett a magyar főváros szívébe. Elegáns öltözetéből, feldúltan, tanácstalanul is szimpatikus arcvonásaiból arra következtettem, hogy a világban jártas, gondolkodó ember, aki nem rázza öklét merénylője után, kiabálni, netán káromkodni sem kezd. Karját fájdalmasan tapogatva továbbindult a Hősök terére, a Műcsarnok és történelmünk nagyjainak monumentális emlékműve felé.

Feltett neki az élet egy kérdést, amire nem volt felkészülve, és amire nem tudta a választ. És vajon mi tudjuk-e? Tudjuk-e, hogy miért képzeli rollerral, biciklivel, motorral vagy gépkocsival közlekedő honfitársaink jelentős része, hogy az úttesten a zebra az egyetlen hely, ahol a gyalogost nem szabad elütni? Miért nem tudjuk mindannyian, hogy embertársunkat sehol sem szabad elgázolni? Közlekedjen bár a legalkalmatlanabb helyen, bukkanjon fel a legrosszabbkor, a vérünkbe oltott, ősi parancs az, hogy a vele való összeütközést el kell kerüljük. Akkor is figyelnünk kell biztonságára, ha ő nem figyel rá. Ha gyermeki könnyelműsége, tájékozatlansága vagy egyéb fogyatékossága, befolyásoltsága miatt nem képes rá.

Tudjuk, hogy Magyarországon már több évtizede eltörölték a halálbüntetést. Ennek megfelelően a Közúti Rendelkezések Egységes Szabályozása, azaz a KRESZ sem tartalmaz olyan kitételt, hogy a szabálytalanul közlekedők megérdemlik tettük azonnali, végzetes megtorlását.

Mozgásban lévő járműveinken utazva akkor is történnek súlyos balesetek, ha a legteljesebb odaadással igyekszünk elkerülni őket. Mennyivel inkább bekövetkezhet a tragédia, ha azt képzeljük, hogy jogunk van megbüntetni az ügyetlenül, figyelmetlenül, szabálytalanul közlekedőket! A „ne ölj!” életünk egyik legfőbb parancsa, amelyet nemcsak a zebrán, de az úttesten, sőt, a földgolyó minden négyzetcentiméterén komolyan kell venni. Amelyet nem ír felül semmi, amelyet semmilyen érdemünkre vagy helyzeti előnyünkre tekintettel nem mellőzhetünk. Úgy kell vigyáznunk a másik ember életére is, mint a sajátunkra! Akkor is, ha rossz helyen lábatlankodik, akkor is, ha a mienknél sokkal gyengébb és öregebb járművet vezet az illető, akkor is, ha úgy tűnik, hogy a KRESZ szabályairól még sohasem hallott.

Az Élet körforgása

Józsa Judit

Amikor a sötétség akar uralkodni, keresnünk kell a fényt!*

Kedves Közönség! Tisztelt Hölgyek és Urak! Kedves Magyar Testvéreim!

Az *Örömút* c. fotókiállítás alkotójának, Párkányi Raab Péter Kossuth-díjas szobrászművésznek olyan küldetéstudata van, amely a nemzettel való sorsközösség és a magyar kultúra tudatos vállalásán és továbbvitelén keresztül teljesedik ki alkotásaiban úgy, hogy az egységes magyar jövőt igyekszik megteremteni, azt a jövőt, amelyet olyan sokan igyekeznek elsötétíteni. Profán és szakrális alkotásaiban egyaránt a rész és az egész harmóniáját hihetetlen igényességgel teremti meg. Párkányi Raab Pétert a Teremtő Jóisten a teljességre, tökéletességre hívja, és vezeti a kezét és a szívét.

Jól áttekinthető, egységes életművel rendelkezik, melyben a hagyomány és az innováció egyszerre van jelen. A modern kor vívmányait felhasználva törekszik a szépség megalkotására, a „teremtésre", mely művészetének lényege. Abban is rendkívüli alkotója a kortárs magyar szobrászatnak, hogy már nagyon fiatalon, a pályája elején elkötelezte magát a figurális, sőt, emberközpontú és felületgazdag szobrászat mellett. Így nem véletlen, hogy alkotásaira a figuraközpontúság és a bravúros formakezelés jellemző. Minden műfajban kimagasló, mondhatni, reneszánsz művészegyéniség. A kisplasztikáiban, fotóiban, rajzaiban, monumentális szobraiban jellemzően egy-egy olyan gondolat ölt testet, amely a nézőt a rácsodálkozás mellett az igazságkeresésre ösztönzi. Minden alkotásánál törekszik a mérték és a harmónia megtartására, amit hol a bronz, a kő vagy éppen a márvány rendkívül magas színvonalú művészi megmunkálásával ér el. Klasszikus időkre jellemző eszköztára van, és kifinomult, mély lelkiséggel megáldott, összegző alkat, aki arra is képes, hogy a darabokat sajátos párkányis csavarral újra összerakja, és még életre is keltse. Munkái gyakran a lebegésről, a légiességről, a szárnyalásról mesélnek. A művészi hitvallása a művészet szabadságáról, a szabad művészetről szól.

Számtalan egyéni és csoportos kiállításon vett részt az anyaországban, a Kárpát-medencében, sőt szerte a nagyvilágban, olykor-olykor nemzetközi kiállítások díszvendégeként is. Bemutatkozott többek közt: Olaszországban – Nápolyban, Firenzében, Milánóban; Hollandiában, Franciaországban, az Amerikai Egyesült Államok és Kína több városában is.

Nincs rá mód, hogy hazai és nemzetközi elismeréseinek, díjainak sokaságát itt és most ismertessem, de kiemelném, hogy nemzetközi kiállítások első helyezettje, a franciaországi Cannes város kitüntetettje; szülővárosa, Balassagyarmat díszpolgára; méltán kiérdemelt Munkácsy Mihály- és Kossuth-díjjal kitüntetett szobrászművészt tisztelhetünk személyében.

Kiemelném a 2017-ben Székesfehérváron megrendezett, *HANYATtLÓ-SZÁRNYALÓ* című életmű-kiállítását, amely a kortárs magyar képzőművészet csúcspontjának tekinthető, olyan tárlat, amely a magyar nemzet felemelkedésének allegóriája volt.

A *Via Lucis* c. kiállítás megnyitójának keretében nem térhetek ki valamennyi alkotására, mert olyan termékeny képzőművészről van szó, akinek több mint 70 köztéri alkotása található szerte a nagyvilágban.

Gazdag életművének azonban van egy olyan csúcspontja, amelyet itt és most a mártír Esterházy János közelségében feltétlenül ki szeretnék emelni. 2017-ben Budapesten, a Ferencvárosi pályaudvar mellett, a Magyar Nemzeti Múzeum új állandó kiállítóhelyén hozta létre a *Málenkij robot*, azaz a Gulag-emlékművet. Ez a monumentális bronz szoborkompozíció a második világháború után tömegesen elhurcolt nők és férfiak számára állít méltó emléket, azaz mintegy *„300 ezer bírósági ítélet nélkül elhurcolt magyarnak",*

illetve *„a málenkij robot összes Kárpát-medencei áldozatának emlékét”* hivatott őrizni. Milyen érdekes, hogy ez a köztéri alkotás a nagy közéleti hullámokat vető Szabadság térihez képest kevés visszhangot kapott, holott művészettörténészként kihangsúlyozom, hogy világviszonylatban közel s távol sincs ilyen kvalitású elképzelés és mesterien megvalósított drámai köztéri műalkotás.

Olyan korban élünk, amikor egy ilyen kaliberű tehetséget, mint Párkányi Raab Pétert – aki értéket hordozó, a magyar nemzet jövőjét előrelendítő művészetével magasan kiemelkedik kortársai közül, akit olyan tehetséggel áldott meg a Jóisten, hogy hozzá fogható nem akad nemhogy Magyarországon, hanem szerte a nagyvilágban sem –, 2014-ben a Szabadság téri *A német megszállás áldozatainak emlékműve* című alkotása miatt a posztmodern liberalizmus hívei össztűz alá vették. A legnagyobb „bűne”, hogy nemzeti érzelmű, jó magyar ember, aki magyarságára és istenhitére alapozza életét és munkásságát. A politikai hisztériakeltők olyan alkotó felett ítélkeztek igaztalanul, aki tehetsége, szorgalma, szerénysége, hazaszeretete révén és a keresztény erkölcsi rend szerinti életével példamutató mindannyiunk számára.

De mint tudjuk: az igazak megpróbáltatnak. Ez itt, Alsóbodokon, „az Isten szolgájá”-nak, Eszterházy Jánosnak a sírja fölé emelt zarándokhelyen szívszorító, nagy igazság.

Kedves Közönség!

2023. szeptember 14-én, a Szent Kereszt felmagasztalásának ünnepén szentelték meg Párkányi Raab Péter csodálatos alkotását a magyar Teréz anya, Fehér Anna nővér domborművét Budapesten, a Batthyányi téri Szent Anna-templom Fő utcai homlokzatán.

2022. szeptember 14-én, ugyancsak a Szent Kereszt felmagasztalásának ünnepén Komárom-Esztergom megyében, a Gerecse-hegység ölelésben, a péliföldszentkereszti szalézi rendháznál avatták fel és áldották meg Párkányi Raab Péter Kossuth-díjas szobrászművész Via Lucis szoborcsoportját. Az Alsóbodokon most itt kiállított fotókat a Via Lucis 14 stációjának domborműveiről készítette maga a szobrász.

Az Örömút felállításának gondolata P. Ábrahám Béla SDB volt magyarországi szalézi tartományfőnöktől származik, aki ezt az imaformát az 1990-es évek elején vezette be a lelkigyakorlatok során, az olasz Sabino Palumbieri szalézi atyának, az Örömút ájtatosság elindítójának a példája nyomán.

Az alsóbodoki Esterházy János Zarándokközpontért boldog emlékezetű Paulisz Boldizsárnak lehetünk hálásak. Egy hozzá hasonló, névtelenül háttérben maradó péliföldszentkereszti „Paulisz Boldizsárnak” köszönhetjük Párkányi Raab Péter Kossuth-díjas szobrászművész Örömútját is.

A tizennégy stációt a szalézi rendháztól a lourdes-i barlangig vezető erdei út mentén állították fel. Soha nem fogom elfelejteni, hogy milyen elementáris erővel hatott rám katolikusként, művészként és művészettörténészként egyaránt ez a Magyarországon első és egyedülálló műalkotáscsoport. A széles nagyvilágban kevés örömutat állítottak, de őszintén mondhatom, hogy Párkányi magyar Örömútjának a 14 részből álló, kőből faragott, nagy méretű stációi a különleges kompozíciójukkal, a míves anyaghasználattal és a magas művészi színvonalukkal messze túlszárnyalják valamennyit.

2021 szeptemberében, az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus (NEK) idején a budapesti Szent István-bazilika altemplomában rendezhettem kiállítást *Szent István öröksége* címmel, amellyel nemcsak a széles magyar társadalom számára, hanem nemzetközi szinten is bemutattuk a Kárpát-medencei kortárs keresztény nemzeti művészetünket. E tárlatra a szobrászművész akkor még csak gipszben lévő három domborművét hozta el, de már ezekből is megítélhető volt, hogy valami eddig nem látott csoda készül.

Csak hogy a jelenlévők el tudják képzelni, röviden bemutatom a stációkat, amelyek a Péliföldszentkereszt szomszédságában lévő tardosi és süttői mészkövekből készültek. A fotókon látható domborművek a valóságban három méter magas vörösmészkő sztélék felületébe kerültek behelyezésre. A tardosi „vörös márvány” csiszolatlanul, nyers, természetes szépségében szolgál tehát lábazatként, hordozóként. A kiállítás fekete-fehér művészi fotóin csodálatos térmélység, fény-árnyék játék tárul elénk. Ám a valóságban a domborművek alapanyaga világos, drapp színű süttői mészkő; rendkívül nagy mély-

ségűek, ún. magas domborművek, gyakorlatilag falsíkból kinövő és életre kelő szobrok, hiszen a fejek, a kezek esetében helyenként teljes körplasztikájú részleteket figyelhetünk meg. Ezt a térmélységet jól érzékeltetik a fotók is. A stációk Jézus és tanítványai kapcsolatát mutatják be, amelynek a kifejezésére az arcok és a kezek, az alakok gesztusai kiválóan alkalmasak. Végezetül a stációk sztéléit a Nagy-Magyarország területének különböző helyszínein fellelhető 14 különböző formájú kereszt koronázza meg.

A feltámadás, az öröm és a világosság útja nemcsak Magyarországon, hanem Európában és a széles nagyvilágon is páratlan módon hirdeti, hogy Krisztus szenvedése és halála nem volt hiábavaló: föltámadt a halálból, megerősítette övéit, és megmenti azokat az örök életre, akik őt segítségül hívják.

Idézzük meg az örömút bibliai jeleneteit, amelyek a feltámadt Krisztus találkozásait ábrázolják, egészen a mennybemenetelig, illetve a Szentlélek elküldéséig:

– Jézus föltámad halottaiból.

– A tanítványok látják az üres sírban hagyott lepleket.

– A föltámadt Jézus megjelenik Magdolnának.

– A föltámadt Jézus megjelenik édesanyjának.

– A föltámadt Jézus megjelenik az emmauszi tanítványoknak.

– A föltámadt Jézus megjelenik a tizenegy apostolnak.

– A föltámadt Jézus hatalmat ad tanítványainak a bűnök bocsánatára.

– A föltámadt Jézus megjelenik Tamásnak.

– A föltámadt Jézus megjelenik az apostoloknak a Tiberias tavánál.

– A föltámadt Jézus megjelenik egyszerre több mint ötszáz tanítványának.

– A föltámadt Jézus átadja a főhatalmat Péternek.

– A föltámadt Jézus tanítványait a világba küldi.

– A föltámadt Jézus a mennybe megy.

– A föltámadt Jézus elküldi a Szentlelket.

Tehát a feltámadás és a mennybemenetel közötti történésekkel szembesülünk, hogy rádöbbenjünk: Krisztus földi jelenléte nem ér véget a Golgotánál. Az alkotó, Párkányi Raab Péter szobrászművész hangsúlyozza, hogy örömút nincs keresztút nélkül. Őt idézem: *„Egyéni életünkben mindannyian végigjárjuk saját stációinkat, ami kinek könnyebb, kinek nehezebb. De emberi minőségünket a stációink bejárása és az út el nem hagyása határozza meg.”*

Az örömút ott kezdődik, ahol a keresztút véget ér. A Via Lucis mentén, akárcsak Krisztus keresztútjának stációjárásánál lehetőséget kapunk a lelki megújulásra és életünk, keresztény hitünk átgondolására, a Föltámadt Krisztussal szembesülünk, aki maga az élet, és nekünk is életet ad. Krisztus a világ életének középpontja, a húsvéti misztérium pedig Krisztus életének középpontja, ami a halál-feltámadás két szakaszában bontakozik ki. Az elsőt a Via Crucis közvetíti, a másodikat a Via Lucis. A II. vatikáni zsinat után újra felismerték a feltámadás második aspektusának szükségességét: a Via Lucist. Korunkban, amikor a sötétség akar uralkodni, keresnünk kell a fényt, különösen akkor, amikor a szomszédunkban háború dúl, sok ártatlan, köztük a mi szívünknek kedves, így is megfogyatkozott kárpátaljai magyar testvéreink ártatlan vére is hull, talán minden eddiginél nagyobb szükség van arra, hogy az emberek ez élet útját sajátjuknak érezzék.

A keresztutat a Teremtő Atya úgy tervezte meg, hogy Mária, a Fájdalmas Anya szenvedő Fiát végigkísérje ezen az úton. Az Édesanya, a Boldoganya az ő Feltámadt Fiával örvendezve az örömút során is mellettünk marad. Soha ne feledkezzünk meg arról, hogy Szent István királyunk felajánlásával Magyarország Mária országa, és mi, szétszakított magyarok szerte a Kárpát-medencében, mindannyian Mária népe vagyunk. A Magyarok Nagyasszonya oltalmazó palástja alatt az Isten útját kell járnunk, a keresztény hit, remény és szeretet jegyében. A mai történelmi helyzetünkben ennek tudatában kell lennünk, erre kötelez minket Esterházy János mártíromsága is.

Az Isten szolgájának, Esterházy Jánosnak a tiszteletére szervezett zarándoknapot a mártírok falánál gyertyagyújtással kezdtük. A mártírok falának központi portréja, mint láttuk, Esterházy János.

Krisztus tanítását tanítványai is csak a feltámadása után tudták teljes egészében felfogni és értelmezni. Ez hatalmas bizonyságot jelentett számukra. Örömmel töltötte el szívüket az a tu-

dat, hogy Mesterük mérhetetlen szenvedése, kereszthalála nem volt hiábavaló, sőt a megváltás eszköze volt a világ számára.

Ugyanez az öröm tölti be a mi szívünket is, ha arra gondolunk, hogy Esterházy János testvérünk szenvedése sem volt hiábavaló. S miként az ő Mestere, Krisztus is a halált legyőzve tért vissza övéi közé, úgy Ő is az 1957-ben bekövetkezett lassú kínhalála és az azt követő több mint 30 évnyi kényszerű elhallgattatás és tiltás után, most tér vissza közénk győztesen és az őt elpusztítani akaró diktatúra felett aratott diadallal.

Ahogy feltámadása után Krisztus is számos ajándékkal tért vissza apostolaihoz (ilyen volt a bűnbocsánat, a missziós küldetés ajándéka stb.), úgy János testvérünk is a saját tudatosan vállalt életpéldájával hozza nekünk az Istenhez és a szülőföldhöz való hűség, a felebaráti szeretet, a kiengesztelődés, a testvéri összefogás, az együvé tartozás és az imádság ajándékát. Mindazon kegyelmi ajándékokat, melyek a megmaradáshoz, a jövőhöz és az örök élethez vezető utat jelölik meg mindannyiunknak. Ezért öröm számunkra ma minden találkozás János testvérünkkel és az ő mártírtársaival, akik között ott van az én szülőföldemnek, Erdélynek nagy szülöttje: Márton Áron is. Erdély mártír püspökének szavait idézem: „A baj és az aggódás megoszlik, viszont az öröm megsokszorozódik a népes család tagjai között.”

Szívből kívánom, hogy mi, magyarok a sokat emlegetett, de már megtört turáni átok és a trianoni szétszakítottságunk ellenére is adódjunk össze, sokszorozódjunk meg, minél többen kapaszkodjunk össze, hogy meg tudjuk osztani a bajt, és hogy annál nagyobb legyen örömünk!

Az Esterházy János mártír tiszteletére rendezett zarándoknap erre kitűnő alkalmat ad, mert lám, egy anyaországi művész a mártír lábához hozta az *Örömút* kiállítását, amelyet egy erdélyi székely művészettörténész nyitott meg itt, a Felvidéken az itteni magyar testvéreinek, de mint hallom, a partiumi és a délvidéki magyar testvéreinek a jelenlétében is, akik itt mindannyian összeadódtunk Esterházy János csodájának köszönhetően. Emléke legyen áldott!

A kiállítást ezennel megnyitom.

Köszönöm a megtisztelő figyelmüket!

Isten áldja Önöket, Isten áldja nemzetünket!

* *Megnyitóbeszéd Párkányi Raab Péter Via Lucis c. fotókiállításán, az alsóbodoki Esterházy János Zarándokközpontban 2023. szeptember 15-én.*

Nap

Borsányi Katinka

Emberi dolog

Mérnök úr, mérnök úr, miért
vágott át, bíztam az emberséges
emberiségben, szántam az autók közt
ugráló békát, miért biggyeszti
az ajkát, mérnök úr, híd alatt,
a patak partján élje világát a varangy,
persze esik, az aszfalt is csuromvíz,
de csalódtam, megérti-e, mérnök úr,
bizalom nélkül hátrafelé gurul
a szekér, szép álarcok mögött kövér
csapdák, magának hazudja a legnagyobbat,
azt hiszi, hogy úr, pedig talán nem is
mérnök.

Nem értem

Hántsuk le, hántsuk le,
fűzfa kérgét hántsuk le,
a szobrászt nem hívták meg
a szoboravatóra, az írót sem
a művéről szóló beszélgetésre,
fehér fűzfa barna vére
a sínekre csorog, sikít a váltó,
mozdonyra nincs pénz,
a baktert már nem is úgy hívják,
elnézést a felfordult menetrendért,
pályát javítunk, ma is, és holnap is,
a világ letért a vágányról,
marhavagon és gázolás,
véletlen baleset, sír a fűzfa,
csupa láz, ebből csak három
előadás fut, nincs rá pénz,
nem akarjuk, hogy legyen rá pénz,
világ büszkesége, nem értem,
nem érthetem, fűzfa kérge vagyok.

Sarki fény

Miért féltek ennyire? Még mindig nincs hitetek?
Szedtem a mezőn egy kis majoránnát
és cickafarkot, mályvát és lándzsás útifűt, télire
száradnak, a hajónk kezd megtelni vízzel,
egy fehér galamb szállt a vállamra,
nem szól, csendesen ragyogó sarki fény.
És szedek majd sok vörös lóherét,
csak ámulok az izoflavonoidok világán, alig állunk
a lábunkon, a vihar felborítja bárkánk, talán van még
egy szónyi idő, jól válasszuk ki, melyik legyen,
két betűre rövidült ige, alfa és ómega,
a flavonoidok tizenöt szénatomból állnak,
és szeretik egymást, gyűrűket képeznek, körben áll
a sok szardínia, értem, hogy Kaplinski miért
mondta magáról, hogy repülő hal, itt már nincs remény,
a szél nem csitul, combunkig ér a víz,
hajótöröttek leszünk, szánkban szappanbuborék,
az imakönyvek két nemzedék óta a tó fenekére
hajítva, felesleges gyom, a lóherét lekaszálják,
több tejet ad a tehén, az ember már nem tudja kimondani,
abba, csak hörög, torkáig ér a víz,
és a galamb márványszobor, aki rápillant,
megmenekül, visszhang az anyaméhből, ámen.

Egy fordítás margójára

1
Igen, menekülök. A Himaláját nem lehet büntetlenül megmászni.
A déli lejtő a legveszélyesebb. És Oberstdorf is veszélyes, ahogy
a madársóska vagy egy érzéki alkony a lócán ülve. Mert minden
szóközöd érzéki, és ha valaki zseni, legalább kössön fügefalevelet
az ágyékára, könnyen megfázhat, míg másokat eléget. Azóta is
kénesen permetez az eső, és az ernyőnk a rács mögé dugva, majd
egy kislány megtalálja, a szíve körül meleg lesz, és mézesbödönt
rajzol, már sejti, hol van örömének fájdalomküszöbe, rab madár,
összetéveszti a szárnyalást a szívritmuszavarral, a pokol sem égő
csipkebokor, ne hevítsünk gyöngyvirágot, két molekula, ha koccan,
egymásba folyhat, harc lenne, alulmaradnék, a központozást nem
mindig értem, persze a matematika is lehet önző markolás a lélekbe,
hiába a füstölő és a terített asztal, átlátok magamon, sok díszes tüske,
csak az én hátamon csorog vér, nem játék, miért kell belehalni a nászba?

2
Hív a nyelv. Megfürödni benne, egy napra füstifecske lenni. A piacon
nem adnak gyöngyöző szavakat, hétrét hajlik a lélek, kong vagy röfög
üres szemekkel. Mennék is, tenyeremben frissen szedett galaj, jártam
a mezőt, aki dudás akar lenni, táncoljon borotvaélen, énekelje be
e siralomvölgy minden zugát, ahol sistereg a levegő, eddig minden
próféta megfizetett érte, bátor szeretők, fagyott szíveket kérnek –
köszönöm, elég lesz másfél kiló, csak a cuppogó sárba ne ejtsem.
Olaszul nem értik, mi az a honvágy, a *patria* valami archaikus szó,
könyvmolyoknak fenntartva, és én már az övék vagyok, mondják,
negyedszázadnyi levegőt szívtam magamba hegy és tenger között,
gyere haza, nevetett piros inged, hív a nyelv, hív a selyemzsinór.

3
Az Ige anyaggá lett, tűzben égett a zománc – akarsz hát szent lenni?
Semmihez, senkihez nem tartozó szerető, mindenki kedvese távoli
remetelakban, csöndben, lakat alatt, fehér illatú galagonyaruhában
– serceg a toll, az Ige most tinta lesz, papírbőr alatt tágulnak az erek,
addig kutyák csaholnak, több szólamban, vadul, ne félts, a lélek,
ha örül, megrémiszti őket, most rám nézz, hiszel-e a botladozó holdban,
hogy néha elgurul, ez is csak a vak falka bűne, leugatják az égről,
az Ige megtart, kéken csorog a könyvespolc alá, keresztvíz, a szőnyeg
beissza, Csontváry őrködik feletted, ezt talán ő sem akarná, minden
csepp szelíd búzavirág, igyon az is, részegüljön, akinek nincs rá pénze,
nem hallatszik fel a villamos zaja, a vietnámi étterem is csupa áhítat.

Tráser László

Cédulák XLIII.

„Hazádnak rendületlenűl
Légy híve, oh magyar;
Bölcsőd az s majdan sírod is,
Mely ápol s eltakar.

A nagy világon e kivűl
Nincsen számodra hely;
Áldjon vagy verjen sors keze;
Itt élned, halnod kell.”

– Sinkovits Imre előadásában megrendítő a vers, és a XIX. század igazsága volt. Ma ott élsz, ahol tudsz, ahol Trianon után „hazát” kaptál, megtűrt magyarként, az uralkodó nemzet mellett, árnyékában... Ha kétséged van – beszélj „határon túli” magyarokkal... A mai XXI. századi nagyvárosok magyarjai erősen hasonlók az európai nagyvárosok polgáraihoz. Buborékokban élnek, mint amazok. Hogy a nemzeti kultúra mennyire része életüknek – talán ez különbözik, de alapvetően aligha. Az iskolában meg kell tanulni, kétségtelen – de ott belül, a lélekben... Újabban állítólag a németek szeretnének jobban, őszintébben németek lenni, de ezt nem tehetik... A mai magyar nagyvárosok lakói nem Trianon nézőpontjából vélekednek a franciákról, bizonyosan sokan keresnék ki a mobilon, mi történt ott. Különben is, ilyen lélekig ható felméréseket nem készítenek, eredményük nem is lenne publikus. Nálunk manapság nem divat az izzó hazaszeretet... Szomszéd országaink számos pontján igen. A legnagyobb kincset mégis megtarthattuk, bár magyarok millióit, hazánk földjének több százezer négyzetkilométerét szakították el az országtól úgy, hogy mint mostanában kiderült, „Lemenősék” a térképre sem pillantottak döntésük előtt, azt titkáraikra bízták... De létezésünket nem tudták megakadályozni, élünk ma is! *„Egy kis nép legfőbb kötelessége megmaradni”* – írta Bibó István.

„Amint lassan felült, balválla-tájt
egy teljes élet minden izma fájt.
Halála úgy letépve, mint a géz.
Mert feltámadni éppolyan nehéz.”
(Nemes Nagy Ágnes: Lázár)

– sokkal többet erről szólva ne várj, más aligha mondható. Lázárt, pedig már szaglott, életre keltette Jézus – de ára volt, meggyötört teste-lelke pedig megfizette. Mondják, új életének a végéig reszketett, amiért ismét végig kell mennie a sötét úton a halálig – de nincs kerülő neki sem...

A szerelő mondja, miközben kötözi a csapot – barátjának azt tanácsolták a klinikán, most már csináljon valami olyat, amit eddigi életében még soha, mert abbahagyják nála a kemoterápiás kezelést… Föl sem lehet fogni a szavakat... Marad utána két gyerek meg az asszony... Mit várhat hátralévő heteitől? Mint egy mai keresztre feszített. Irgalmazz, Uram, a nyomorultnak, és sokan vagyunk... könyörögve kérünk – légy kegyes!

– a jelek, melyekből a zöldségboltos a közelítő világvégét olvassa ki... Szó se róla, az evangéliumokból ismerhetjük ezeket. Járvány, háborúk, kiáradó gonoszság, ő földrengéseket sorol, ami engem annyira riaszt, majd fura eseményeket idézek, melyek az utóbbi hetekben buktak elő – valami ismeretlen csillag robbanhatott föl, közel a Naprendszerhez, ami persze mégis rettentő távolságban történt, szörnyű bányarobbanások, miközben a világ gazdag régióiban az emberi jogokat a szexuális másság szerint mérik... Az amerikai légierőnél beszélgetéseket szerveznek, ki hogyan látja a szexuális szokások szerepét, fontosságát. Olyan nyakatekert óvatossággal írták, meg sem tudom fogalmazni. Okos emberek beszélgetését nézem a képernyőn a hamis szabadságvágyról, amely legyűrte a Nyugatot, és önmaga ellen fordította az embert... Szembekerültünk a bölcsővel... *„Valahol utat vesztet-*

tünk”, idézem Szekfű Gyula híres értékelését, magyarázatát a II. világháború után... De most nem rólunk van szó. Nyugat-Európa, Amerika – mintha valahol eltévedt volna az ember... Istentől egy nagy lélegzettel elfordultunk, magánügy – mondták a szellem bajnokai, és mint nyomasztó tehertől, szabadultak, ünnepelték függetlenségüket Istentől... Immár nincs mitől félni – legföljebb önmagadtól meg a másiktól... Isten tételezése rendet és reményt hoz a világba – általa értelmezhető. Hiányában éljük, ami van, reménytelen... Megsegít-e hitetlenül is?

– Mátyás király idejében hozták létre a Magyar Tudományos Akadémiát, mondja egyáltalán nem magabiztosan a leendő népművelő, ma még bölcsészhallgató, amolyan hatra-vakra, talán bejön stílusban... Nem jött be. Ennél is nagyobb baj, hogyha valaki ilyet mond Mátyásról, akkor a teljes tudatlanság állapotában leledzik, ami most kiderült... Lehet, azért vagyok ilyen nagyokos, mert kenyerem javát már megettem, de mégis! Valaha buzgón olvastunk. Sokan érdeklődve, örömmel olvasnak, tán még tanulnak is. Hiszen ezért választottuk, ezért jöttünk ide – gondolják magukban. Ma az a nagyon kevés sem ezért megy, vagy zömmel nem. Jó kérdés lenne, miért jelentkeznek (a mai hallgatói létszámokat tekintve) tömegek médiaszakra. Sokan fizetős képzésre, mert nem kerültek be az államira... Hajdanában az újságírótanonc elkezdett bejárni a szerkesztőségbe, mert megengedték neki, aztán hordta, amiért küldték, néha egy-egy hírt is elkövethetett az eseményről, ahová kiküldték, és ha megszorultak, írhatott is róla tíz sort... Némi évek múltán slapajból riporter lett. De addigra megtanulta a szakmát... Már ha érdekelte. Mi az előadásokra jobbára eljártunk, mert a jegyzeteinkből készültünk, és képzeld el – volt katalógus! Nem mindig, de olykor lehet, tehát nem kötelező eljárni, de hasznodra lehet. Például megismered az előadót, nem vizsgán látod először... Egyébként a BME-n van olyan, hogy abból írnak zéhát, ami az előadáson elhangzott – galádság, ugye? Nem ragozom, az értelmiségképzés nem történhet dögunalommal. Ha téged nem érdekel a riportod, a tananyag, ami a szakmád lesz, a közeg, amiben majd dolgozol – önérdekből hagyd ott mielőbb! Illúzió, hogy robotként is tudod végezni majd. Az olyan is lesz, bornyú a nyakadon... Az is igaz, a mobilod képernyője izgibb! A csajod is, pláne a pasid, de te ezt választottad, ha egyáltalán választottál valamit...

– Varga Endre professzor megosztotta egyik kedvenc idézetét, íme: *„Nem vihetsz semmit, / itt is csak azt hagyod, mit / másoknak adtál”* (Pethő Detti).

És nincs sem kérésre, sem tiltakozásra változás, ez a rend. Valami ősi római bölcsesség szerint: Voltunk, mint ti, lesztek, mint mi.... Ennél többet mondani? Tudásunk sem több, valamit talán megsejthetünk, a látszat ellenére nem lapos a föld, nem is körülöttünk forog sem a nap, sem a hold, és az idő folyvást csak múlik velünk, meg nem áll – *„Itt lennünk nem parázna játék nyomán adatik, Sorsunk is máshol méretik ránk... hiába öntünk magunkra megannyi csodát és halált – maradunk, akik voltunk... mint Tűz a sötétben, lobogva, hamvadón”* – tűnődött Hérakleitosz... Mégse feledd Vörösmarty szavát: *„Gondold meg és igyál: / Örökké a világ sem áll; / De amig áll, és amig él / Ront vagy javít, de nem henyél.”* Ez a dolgunk, s nem is kevés, ha tudod is, mit Ő tudott: *„Örökké a világ sem áll, / Eloszlik, mint a buborék / S marad, mint volt, a puszta lég.”* Igaz, nem győzte ismételni: *„Gondold meg és igyál”*! Simándy hangja, Egressy zenéje... az élet mégis szép, s amíg lehet – élni való...

– mint olvasom, azt írja az újság, Makón nagy érdeklődést váltott ki egy élménybeszámoló, miszerint valaki egy kicsit beleshetett a túlvilági függöny mögé... Igaz, majd az életével fizetett érte, és nem is önszántából tette – autóbaleset. Szerencsére túlélte. Elmondta, mit élt át. Egyszerre volt valahol magasan (onnan nézte összetört önmagát) és a roncsban kuporogva... Azután valami áradó fényesség az egykor élt, de most mosolygó szerettei közé vitte, mindenki örömére... Az örömre váltó szeretet nem szavakkal, de valamiként mégis „elmondatta” mindenkivel történetét, olyannyira, hogy megbocsátottak neki, amiként ő is viszont – ha volt mit... Nem beszéltek, de mélyebben értették egymást, kitárulkoztak egymás előtt olyannak, mint amilyenek voltak… De mára minden rémisztővé vált, a háborús köznapokból kérdezzük: mi ez az egész,

amit mi élünk? Száműzetés a mennyek országából, az égi paradicsomból? Próbatétel, túlélőgyakorlat? Lehet, tiszteletlen kérdések, de tengernyi szenvedés nyomán! Persze nem fogjuk megtudni földi életünkben, mit rejt a túlvilág függönye, csupán esetleg képeink lehetnek... Vagy azok sem... Számunkra a hús-vér valóság a létező, a többi szellemvilág... Jézus a kereszthalála után harmadnapon megjelent tanítványainak! Halálfélelmet mutattak, arcukon rémület... szólalni nem mertek, hiszen halottnak tudták... Jézus lábát, kezét mutatta, melyek csontból és húsból valók voltak, ami a szellemeknek nincs! Enni kért tőlük, evett előttük, csak higgyék már el: föltámadott! Isten teremtett világa gazdagabb, mintsem képzelni merészeljük... Boldogok, akik hihetik...

– Hieronymus Bosch nem volt köznapi festő. Aki nyitott szemmel, érdeklődéssel nézi képeit, mindezt maga is tudja. De a képei láttán mégis valami zavart érzel, mely elönti lelked... Fél évezreddel ezelőtt, az ő korában a festő még legfőképpen gyönyörködtetni akart. Megmutatni, milyen szépséges a világ vagy annak mása a vásznon. Ma a művészek jelentős hányada közönyös irántunk írásban, képben, hangban, szoborban... Ennek is meglehet az oka, ma ugyanis önmegvalósítanak, korábban évezredeken át szolgáltak. Isteneiket, hitüket, megrendelőiket. Ma szabadok ők is – mi is... Bosch nem szolgált sem Istent, sem embert – egy egész világot teremtett a lelkében, amelyben az ember olyan, amilyennek mutatja is. Szörny és bábu. Képein nincsenek a szokott látvány szerinti emberek, csak torz alakok. Madárfejű, óriás csőrű rém, levélkihordónak álcázva. Mások, mint angyalnak álcázott bábuk, olyan értelmetlen lények, figurák, csak hogy ők is a képen legyenek... Jézus szenved keresztje súlyától görnyedve – körötte kárörvendő pofák, mint a mellette keresztre feszített egyik lator, aki röhögve gyötörte: „Ha tényleg csodatévő vagy, nosza szabadítsd meg magad és engem a keresztről!” Ezekhez jött a Megváltó? Önmaguktól kellene őket megváltani, s tőlük a világot... Mégis nézed a képeket, vonzanak, mint a mágnes, hisz benned is van szenny és gonosz, szabadulni sem tudsz, csak erőd szerint fordulsz el tőlük, és nem önt el boldogság, mert legyőzted önmagad... Akkor? Maradunk, akik vagyunk – fogyatkozó bizalommal fohászkodók...

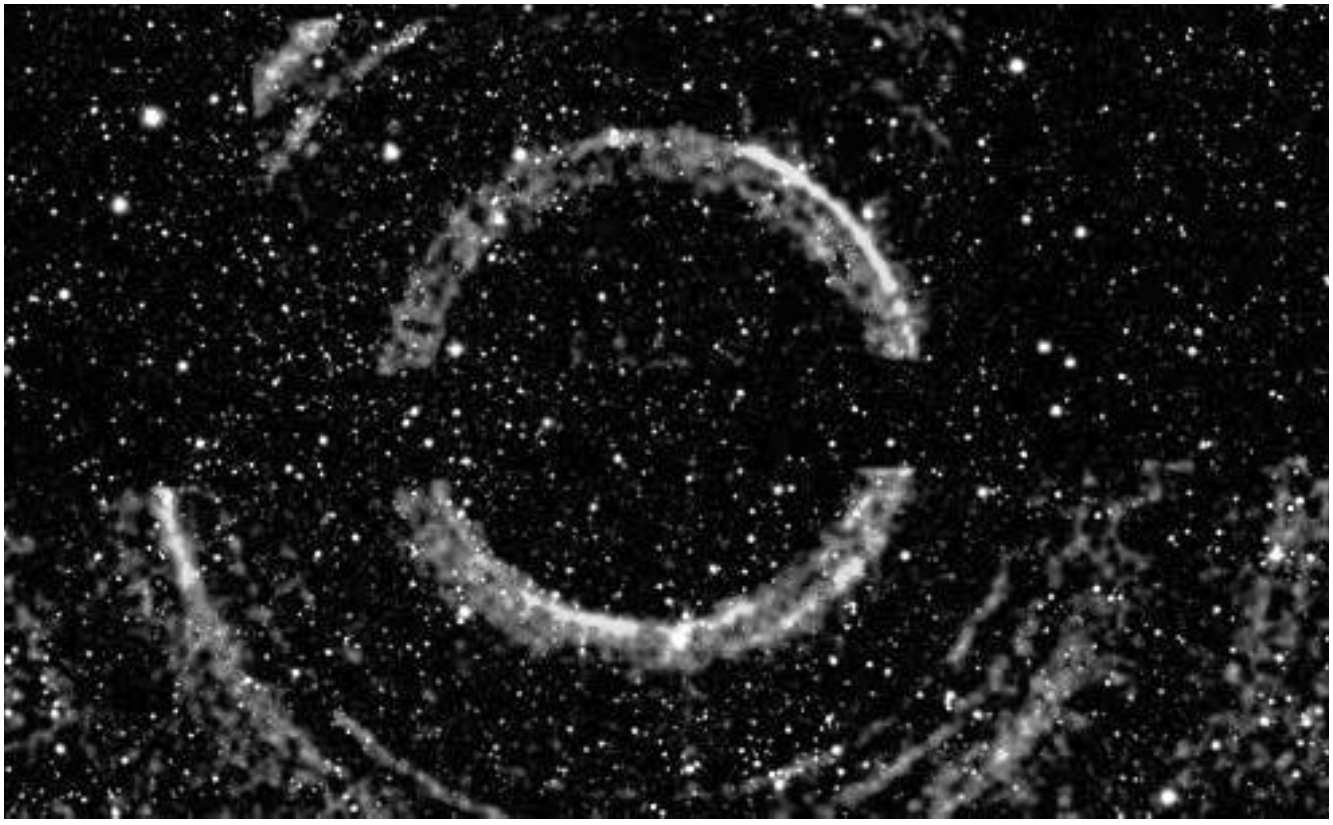
– tulajdonképpen nem tudom, szabad-e ilyeneket írni, mert jóllehet, a neten bárki olvashatja, de nem beszélünk róla, kerüljük, mint a titkot. Pedig ott vannak a szavak, valahol másutt a katonák és a fegyverek. Putyin őszre beveti a Sátán rakétarendszert, Amerika azonnal válaszol, ha Oroszország megtámadja Litvániát, az ukránok nem tudnak gabonát vetni, mert a földjeiket elaknásították, és a hajóik sem tudnak kifutni a kikötőkből ugyanezért. Afrikában éheznek, de jövőre ennyi búza sem fog teremni, mert idén nem vetnek... Utoljára a kubai rakétaválság idején, 60 éve használtunk olyan szavakat, mint atomháború, III. világháború, atomcsapás és hasonlók. Ma ezek a szavak ismét olvashatók. Valamelyik nap láttam azt a Naprendszerbe tévedt rémisztően nagy hegységet, amely veszélyes közelségbe kerül a földhöz. Az imént olvastam a figyelmeztetést – néhány évtizeden belül kimerítjük a földet, összeomlik a civilizáció... Nem folytatom, jobb hír, hogy délután zivatarok jöhetnek, hátha lemossák a leveleket. A Biblia úgy írja, a végítélet vet véget a világ létezésének, de eljövetele előre nem tudható. Mégis?

– meglehetősen sokan érezhetjük, ha nem is beszélünk róla, valamilyen korszakhatárhoz jutottunk anélkül, hogy ezt megtárgyalnánk köznapjainkban. Persze, jó lenne, ha elmondanád, te mit tapasztalsz a korszakhatárról, miből érzed, miért jutottál arra, hogy valami lezárulóban van, netán már el is kezdődött az új. Egyelőre csak úgy kell összegyűjteni a változásra utaló bejelentéseket, mint sok elszórt kődarabot – talán összeáll belőlük a mozaikkép... Egy új kormány a szomszédban lebontja a határkerítést, mondván – a modern államhoz hozzátartozik a migráció. Az újonnan kinevezett német kormánybiztos, aki a társadalmi diszkrimináció ellen ügyködik, kijelentette: a fehér ember aranykorának vége. A svájci részecskegyorsító minapi újraindulása után rögtön találtak három új „atomalkatrészt”, amiből többen arra következtettek: párhuzamos univerzumok töltik meg elképzelhetetlen méretű s valahová eszelős sebességgel rohanó világunkat, melynek szerkezete elképzelhetetlenül gazdag, különös tulajdonságú... Amit eddig megismertünk, csak mint az esőerdő dzsungeléből fölmarkolt tépés – megmagyarázhatatlan elemek

szövedéke... Amit ismerni véltünk – ismeretlen, kezembe szorítottam, de kifolyt. Csak nedvesség maradt utána... Uram, mi célod volt az emberrel? Száz év, aztán ismét világháború szélére jutottunk, de ezúttal – ha nem fogod le kezük – képesek lehetnek előre hozni végítéleted! Talán megtudhatjuk végzésed.

– tán másodjára mutatnak egy dokumentumfilmet Kanada vad hegyeiből, százados erdők rejtekeiből a nagylábúakról. Semmi szenzáció, amiket a keresők látnak, aligha magyarázható, nem is igen próbálkoznak ezzel. A környékbeli lakosok, erre kutakodó érdeklődők, két-három ember összesen, nem valami bőbeszédűek. Titkolt félelemmel mesélik élményeiket, amelyek vagy a nagylábú elhagyott táborhelyeit idézik fel, vagy egy személyes találkozást, amelyet a lény távozását mutató fotóval igazolnak. Az errefelé élő indián törzs tagjaira csak hivatkoznak, azok nem nyilatkoznak. A sötét bundát viselő mintegy két és fél méteres lények létezése nem kérdéses senkinek, de nem szívesen beszélnek róluk. A film második részében ismeretlen eredetű fütyülést hallanak éjjel, majd látnak is valamit az éjjellátó távcsővel, talán egyet az ismeretlenek közül... Ezt a keresők egyike úgy értelmezi – eddig mi kerestük őket, most ők kopogtatnak nálunk... Most következhetne valami vélemény – ez az alak nincs, ilyet Isten nem teremtett... Ami azt illeti – ha akarna, teremthetne, bárki engedélye nélkül. Föltűnő, hogy ha a lény a keresők közelében van, síri csend támad, minden nesz megszűnik. A környék jellemzője, az indiánok már megszokták, a fák között apróbb-nagyobb fénygömbök villognak. Még valami a Spektrum tévé filmjéből: a keresők némelyikének álmában valamiként megjelennek... Vidám vagy szomorú hangulatot teremtenek, attól függően, milyen módon kutakodnak a lények után... A filmbeszámoló határozottan visszafogott, semmi szenzáció... Ezzel együtt érdekes. Mi meg bőszen lőjük egymást tovább.

– Ezt a képet a NASA teleszkópja készítette, engem elbűvölt, de alig tudtam idemásolni... Egy nagyon „távoli” fekete lyukat ábrázol, amelyet a kék gyűrűk körülvesznek... Ma talán már nincsenek sokan, akik szerint a világot megismerhetjük... Hitem szerint soha egészen... Amit tudunk: rejtelem – félálomban sejtelem...

Fotó: NASA / CXC / UA

A NASA lefényképezte azt, amit nem lehet

– Jézus és tanítványai között nem párbeszéd folyik, hanem az isteni személy tanítását hallgatják a választottak. Ezek az emberek leginkább magukban fogalmazzák meg véleményüket, ami megdöbbenést, értetlenséget tükröz. Jézus a kútnál találkozik a szamariai asszonnyal, és úgymond beszélgetnek. De ez is inkább látszat, mert az asszony vágyai bukkannak föl, csodálkozása, Jézus iránti csodálata. Amikor tanítványai megérkeznek, szinte leesik az álluk a csodálkozástól – hogy beszélgethetnek? Mit akar tőle? A Mester nem állhat szóba egy nővel! Nem mondják ki, de ezt gondolják. Jézus erre válaszol nekik áttételesen, amikor a vetésről és az aratásról beszél, annak kényszeréről, hogy az embert tanítani kell – másként nem lehet remélni lelki gyarapodását. Mi ma velejéig más emberek vagyunk, mint az egykori tanítványok. Nem ismerünk el senkit magunk fölött korlátlan szabadságunkban... Mintha magunkat teremtettük volna meg egykor, Isten létét tetszés szerint választhatónak tekintve... Cserébe lelkünkben is maradtak a démonok – zavartalan... Az atomháború gondolata is közelebb került, mintha csak lehetne önfeladás, szabadon választott világvége... Pedig csak valahol utat vesztettünk... majd elválik, mit tehetünk. Kísérteties játék.

– Uram, vajon akkor vagyok hű fiad, ha minden engem érő igaztalan csapásra is beleegyezően bólintok, vagy igaztalannak vélve tagadom jogosságát? Jób módjára kell fogadnom sorsom ütéseit, vagy fölháborodni, majd csitulva könyörögni hozzád segítségért? Netán megrázni magam – ütött már az élet rajtam eleget – viselem tovább, amit rám mér az ég... Te büntetsz, vagy nyomorúságomban szenvedek? Mindezt nem valami megrázó csapás nyomán kérdezem, kegyelmeddel megóvsz, de a földi út kései szakaszán talán szabad tudakozni – jóllehet, saját életem történései úgy-ahogy számomra magyarázhatók... Különben meg minek okoskodni – ami jön, viseled, amíg lehet, de a többiek?... Az ember sorsáról jó lenne tudni. Igaz, ez legbensőbb titkaid között lehet... Amikor láttad, hogy azt a házasságtörő asszonyt megköveznék, nem az asszony szabadsága mellett érveltél, hanem kinek-kinek saját lelkiismeret-vizsgálatát ajánlottad... Elfogadtad a fönnálló rendet? Jelzem, ma sem mondhatnánk mást az erőszaktevőknek – ha merészelnénk, netán meghallgatnának... Maradj velünk, különben elveszünk – fohászkodunk ezredéve...

– részlet egy töprengésből... jó lenne, ha úgy tekinthetnénk a világ, a földi események összességére, már ha egyáltalán meglátnánk, láthatnánk azok egészét, mint ami igenis egybefüggő rendszer, még ha nekem nem is adatott meg a gigászi lét átlátása... Azt mondhatnám, nem vagyok Newton, Einstein, ők képesek voltak megérteni – sajna erről szó sincs. Sejtéseik voltak, azok sem az ember világáról, hanem a természetről... Camus a magányos ember reménytelen küzdelmét látja életnek, aki a körülmények hatására dönt... Sodródik... Amint ezt mostanság megéli Európa...

Tulipánok

Kondor Katalin

Válság és álság

Amikor Bogár László közgazdász, újságíró, egyetemi oktató, hajdani egyetemi társam az Aracs felkérésére riportalanyom lett, végre megkérdeztem tőle, hogy a gimnáziumi évek után, 1968-ban miért a Marx Károlyról elnevezett Közgazdaságtudományi Egyetemet választotta továbbtanulása helyszínéül. Íme a válasz:

– Én biokémikus, pontosabban igazából orvos szerettem volna lenni, csak sem tudásom, sem bátorságom, sem tehetségem nem volt ahhoz, hogy az legyek. Gondoltam, legyek akkor legalább biokémikus. Úgy hittem, az ilyen fékezett orvoslásféle lehet. Miskolcon születtem és éltem, gondoltam, elmegyek a debreceni egyetemre. Igen ám, de ’68-ban elég érdekes dolgok történtek a világban, mondjuk, Párizsban meg Prágában, de valójában az egész világban, és én azt éreztem, hogy akár a szocialista, akár a kapitalista világot nézzük, valamiféle bábjáték folyik, ugyanis teljesen mindegy volt, hogy szocialista vagy kapitalista térfélen történnek a dolgok, számomra mind a kettő nagyjából ugyanannak tűnt, magyarán: bábjátéknak. S azt is gondoltam, hogy a bábjátékosok bábfigurái hamisak. Mind a kettőé. Ez számomra teljesen nyilvánvaló volt, de valójában az izgatott, hogy vajon mi van mögötte. Egyfajta belső feszültséget jelentett számomra, hogy nem tudom megválaszolni ezt a kérdést. És akkor egy hirtelen kanyarral úgy gondoltam – ez elég hirtelen kanyar volt –, hogy talán a közgáz lehet az, ahol ha ott vagyok néhány éven keresztül, talán közelebb kerülhetek ennek a megválaszolásához. S akkor egy hirtelen fordulattal oda adtam be a jelentkezésemet. Mondhatnánk, hogy késő bánat, de a döntést egyébként nem bántam meg semmilyen értelemben.

Végül is a végzettséged révén lettél ma a véleménymondó sztárok közül az egyik legismertebb, hiszen az emberek többsége az életmódra, a lehetőségeinkre, a gazdagodásunkra, az elszegényedésünkre, magyarán, a közgazdaság tudományához tartozó kérdésekre kíváncsi. S erre egy orvos vagy egy biokémikus alighanem kevésbé hitelesen tudna válaszolni, mint egy közgazdász. Azt nem is kérdezem, hogy csalódtál-e az egyetemben, vagy nem. Nagyjából egyidősek vagyunk, nyugdíjaskorba léptünk, ilyenkor úgymond „leállnak” az emberek, ám amióta téged ismerlek, egy percig sem álltál le. Legalábbis a külső szemlélő számára ez érzékelhető. Már maga az is sok energiát igényel, amit a hetente történő megszólalásaid a különböző műsorokban bizonyítanak, hogy szünet nélkül tájékozódsz a világban történő dolgokról, s tudjuk, hogy ez nem kevés energiát igényel. Szóval a nyugdíjasok szobrát nem rólad fogják megmintázni. Ez energia kérdése, vagy valami belülről jövő akarat, nevezetesen hogyha már kérdeznek, akkor el kell mondanod a véleményedet, még ha fárasztó, akkor is?

– Mindez, amit felsoroltál, valahol benne van. Most múltam 74 éves, beléptem a 75.-be, tehát valószínűleg a Jóisten is benne van a dologban. Különös tekintettel arra, hogy a magyar férfiak születéskor várható átlagélettartama 72 év, tehát természetesen én minden évet ajándéknak tekintek ezek után. Úgy szoktam fogalmazni, hogy amíg a Jóisten a kezem ügyébe helyezi a muníciót, addig ezzel kötelességem van. Egy székely mondás szerint: hogy ha már vagyunk, legyünk. És szerintem a Teremtő is ezt sugallja, hogy így van, gyermekem, ha már vagyunk, legyünk. Ha én egyszer odakészítem neked a muníciót, élj vele! Többnyire ezt észre szoktam venni, hálásan meg is köszönöm, és élek is vele. Ha pedig úgy érzem majd, hogy elég volt, remélem, azt is észreveszem. Azt pedig, hogy megpróbál a Jóisten különböző dolgokkal, úgy tekintem, mintha valami tanítási vagy tanulási folyamatnak a ré-

szese lennék. Mindenesetre ugye most elárulhatjuk, hogy az egyetem épületében vagyunk, a Károli Gáspár Református Egyetemen. Hihetetlen élvezet ez számomra, immár 22 éve, amióta az ún. nagypolitikából kibuktam, 2002-ben. Ugyanis előtte 12 éven keresztül, tehát ’90-től 2002-ig, kétszer is államtitkár meg országgyűlési képviselő voltam. Attól kezdve, hogy ezek a megbízatások véget értek, onnantól önmagam számára végül is nyugdíjas lettem, azóta egyetemi tanítással, illetve úgynevezett médiatevékenységekkel foglalkozom. Ezt nagyon szeretem csinálni, az a benyomásom, hogy másoknak sem érdektelen vagy haszontalan, amit elvállalok, s amit elmondok.

Olyannyira nem, hogy sokak szerint te az ország talán legjelentősebb, valamint legszerényebb „megmondóembere” vagy.

– Inkább talán úgy fogalmaznék – mert erre is van egy ironikus, önironikus magyar mondás –, hogy van mire szerénynek lennie az embernek. Egy olyan családba születtem bele, ahol ketten vagyunk testvérek, öt évvel fiatalabb az öcsém. Nálunk állandóan kedves, derűs, bohóckodó, játékos légkör volt. Ilyen a második családom is, a legidősebb unokám már az első három évet el is végezte az ELTE-n, az öt unokából ő a legidősebb. Tehát, a szólást nem elfeledve, van mire szerénynek meg persze büszkének is lennünk. Valamint hálásnak, mert brutális dolog, hála istennek, nem történt velem az életemben.

Mondhatjuk, hogy szerencsére nem történt, mert azért azt neked is tudnod kell, bármennyire is tényleg szerény vagy, mert ilyennek születtél, hogy nagyon-nagyon érdeklődnek az emberek az iránt, amit te mondasz. Nincs sok ilyen személy, még azok között sem, akiket viszont szinte minden áldott nap szerepeltetnek. De hogyha már itt tartunk, akkor belevágok a dolgok közepébe. Hadd kezdjem egy nem oly régi (mert én készültem, tanár úr, kérem) cikkedből vett idézettel. Így szól: „Bár a rendszerváltás rendszere már hosszabb ideje létezik, mint akár a Horthy Miklós, akár a Kádár János nevéhez kapcsolható rendszerek, mégis magáról a rendszerről »mint olyanról« meg sem nyílt a beszédtér.” És ez sajnos egy nagyon komoly mondat. Én szinte naponta találkozom számos olyan emberrel Magyarországon, aki szívesen elmondaná a véleményét annál kissé részletesebben, mint hogy az ember egyszer behúz egy x-et, mondjuk, arról, hogy Ukrajnával kapcsolatban mi legyen, aki elmélyült típusú párbeszédeket szeretne, ez viszont nem valósult meg az úgynevezett rendszerváltásnak hazudott valami óta, és ezért nagyon sokaknak van hiányérzetük. Én legalábbis ezt tapasztalom.

– Orbán Viktornak az első nagy, a 2010-es győzelem utáni első évértékelő beszédét idézném. Ezzel kezdte: „Kérdeztem otthon a feleségemet, hogy miről beszéljek. Azt mondta, mondj el mindent. Na, abból baj lesz, gondoltam.” Nos, ez a kedves, ironikus párbeszéd egy rendkívül lényeges dolgot fejezett ki. Mégpedig azt, hogy testvéreim, hiába vagyok én egy 68%-os elsöprő többséggel megválasztott miniszterelnök, a legtöbb, igazán lényeges dolgot én sem mondhatom ki. De hát valakinek ki kell mondani!

Volt egy kedves jelenetem Kövér Lacival is, aki szintén ekkoriban megkérdezte a miniszterelnöktől, hogy *bejön-e a tanár úr* (így neveztek, hisz már ’83 óta ismerem mindnyájukat), *ha már nem lesz része ennek a társaságnak.* Vagyis ha már semmilyen kormányzati tisztséget nem viselek. Erre az volt Orbán Viktor válasza, hogy minek jönne be a tanár úr a beosztottjaként, amikor odakünn a főnöke is lehet. És amikor egy évvel később az évértékelő beszédét így kezdte, ahogy fentebb idéztük, akkor értettem ezt meg, legalábbis érteni véltem. Tehát, hogy minek jönne be a tanár úr, itt ugyanis katonai fegyelem van. Itt lehet persze ezt-azt mondani, de azért azt mindnyájan tudjuk, hogy aki benne van egy fegyelmezett állami rendszerben, az azért nem mondhat akármit. Hozzáteszem mindjárt, hogy természetesen mindig van valamiféle korlát, de azért most például az egy *Bogár naplója* nevű podcastban elvileg úgymond teljesen szabad vagyok.

Csoóri Sándort idézem, remélem, pontosan, hogy a rosszkor és rosszul kimondott igazságok legalább akkora pusztítást okozhatnak, mint a hazugság. Tegyük mindjárt hozzá, a vélt igazságok. Most ugyebár a Károli Gáspár Református

Egyetemen beszélgetünk. Károli Gáspár fordította a Bibliát, benne azt is, hogy az igazság Istennél van, és az igazság maga az Isten. Tehát az ember legfeljebb törekedhet arra, hogy keresi az igazságot. Vélhetően azért születhetett 3000 éve az a híres, bár nem könnyen megvalósítható mondás is, hogy szeressétek azokat, akik keresik az igazságot, de óvakodjatok azoktól, akik már meg is találták azt. Az emberi történelem legmélyebb tragédiái többnyire abból származtak, hogy voltak olyan személyek, illetve embercsoportok, akik úgy gondolták, hogy ők már megtalálták az igazságot. Most is ezt éljük át, ezt a liberális vagy globalista – mindegy, mert szavakkal nem is lehet pontosan megnevezni – világot, amely az utóbbi évtizedben egy olyan globális véleménydiktatúrát öntött ránk, amit leginkább erőszakszervezetnek nevezhetünk.

Elképesztőnek tartom ezt én is, és nyilván sokan még a világban, de legyünk őszinték, gondolom, te is így vagy vele, hogy ezt a véleménydiktatúrát, amely sok oldalról zúdul ránk, azért korábban ebben a formában nem nagyon tudtuk elképzelni. Szinte már burleszkké vagy éppen önmaga paródiájává vált sok minden.

– Csak éppen nem lehet rajta nevetni. Tehát hamis, mérgezett, kizárólag megbélyegzésre szolgáló, arra használatos fogalmakat is kreáltak, nyilván annak érdekében, hogy először csak lelki, erkölcsi értelemben lehessen lebunkózni valakit, aztán utána már a fizikai testét is sanyargassák börtönnel.

Így van. Csökött agyammal arra azért nagyon kíváncsi volnék, hogy lényegében mit kellene nekünk mint társadalomnak mindenféleképpen minél előbb megbeszélni. Egy zárójeles megjegyzésem van, tudniillik ugyanezt mondogatom én is jó pár éve már a kultúrát illetően, de a társadalomnak a szerveződése, a létformája azért egy kicsit fontosabb talán még a kultúránál is. Tehát milyen témákról kellene beszélni?

– Először is arról, hogy teremtsük meg azt a helyzetet, amely lehetővé teszi, hogy egy emberi közösség szóba álljon önmagával, mert ezt nem lehet másképp megoldani.

Nagyon jó megfogalmazás, csak ez idő tájt szinte lehetetlen, ahogy én látom. Ugyanakkor szerintem nálunk, Magyarországon sokan szívesen részt vennének egy ilyen higgadt társalgásban, ám ehelyett inkább egymás ellen fenekednek.

– Az egymásra fenekedések valóban naponta ezer újabb és újabb változatát tapasztalhatjuk. Ez szinte értelmezhetetlen. Minden európai társadalom jószerével végzetesen meghasonlott. Kölcsönösen úgy gondolják egymásról, hogy a másik oldalon csupa hülye vagy gazember ül, ami nyilván ebben a formájában, hála istennek, képtelenség.

Ezt tapasztalva mondom: ez a légkör betegít. Orvosi értelemben is.

– Igen, de úgy tűnik, nem akar megváltozni. Mostanság már úgy szoktam fogalmazni, hogy most még empirikusan nem igazolható az, hogy mindenki hülye és/vagy gazember, de ha továbbra is ezen az úton haladunk, akkor akár ez is előfordulhat, tehát bizonyos értelemben saját magunkat zárjuk be, vagy saját magunk elől zárjuk el azt az utat, amin járnunk kellene.

Arra a vélhetően eléggé ostoba kérdésre tudsz válaszolni, hogy hol működik olyan rendszer, amit mi irigyelhetnénk?

– A mennyekben lehet, de…

Értem. A földi világban tehát ez idő tájt aligha. Talán a keleti kultúrákban mélyebben foglalkoznak ezzel a kérdéssel, de itt, Európában az ő filozófiájukat kevéssé ismerik. Buddha úgy fogalmaz, hogy a boldogsághoz nem vezet út, mert maga az úton levés a boldogság – be kell látnunk, hogy a roppant érdekes és értékes keleti kultúrával, filozófiával mi alig foglalkozunk.

– Az úton levés filozófiai fogalom. Valójában az kell, hogy mindig úton legyünk, és ezen az úton újabb és újabb tájakkal találkozva, friss benyomásokat szerezve legyen bátorságunk ahhoz, hogy amit, mondjuk, egyetlen nap alatt is átélünk, megtapasztalunk, azt úgy estefelé kicsit „leülepedve” végiggondoljuk. Számomra ez a lelki és szellemi lényeg. Szóval időnként tényleg érdemes elgondolkodni, hogy a bennünket ért

tapasztalatok, benyomások alapján hol kellene vagy lehetne egy kicsit módosítani az értelmezési keretünkön is, tehát azon, hogy miképpen tekintünk a világra. Valamint olykor akár a fogalomhasználatunk változtatásának szükségességéről is elgondolkodhatunk.

Michel Foucault francia filozófus írt arról, hogy vannak a dolgok a világban, és vannak a fogalmaink, amelyekkel megpróbáljuk megragadni a tárgyakból, a dolgokból álló világot, de nem mindegy, hogy ez hogyan megy végbe. Beszélt az igazi hatalmat gyakorlókról, akiket elég nehéz beazonosítani. A legnagyobb hatalmukat azáltal nyerik el nap mint nap, hogy ők pontosan értik vagy inkább értenek ahhoz, hogy miképpen kell a dolgokat lehetőség szerint úgy megnevezni, hogy a döntő többség azonnal bele is fulladjon a világ meg nem értésébe. Ezen filozófia alapján szoktam én a médiát globális valóságipari műnek nevezni, amely tetszés szerinti valóságokat, természetesen álvalóságokat is képes legyártani, és ami ennél is rosszabb, hogy akár emberek százmillióit ebbe helyezni. Lásd ma egész Európa döntő többségét. Tehát 100 milliónyi embert is képes a hamis valóságok ketreceiben tárolni.

Ha már itt tartunk, akkor megemlítem, hogy valamelyik műsorodban nemrégen világrendszerváltásról beszéltél, meg Európa erkölcsi lezülléséről, amivel szerintem ma már ezer százalékban egyetértenek az emberek. Ez egy nagyon-nagyon sajnálatos dolog, de a politikához igazán nem értőknek mindig az a kérdésük, hogy miképpen lehetne ezen változtatni, hiszen vitathatatlan, hogy erkölcsi mélységekbe süllyedtünk.

– Ezt szerintem a hülye is látja.

Igen, legfeljebb ő sem tudja, hogy mit kellene tenni.

– Bibó István mondta erről, hogy az általános értelmi és erkölcsi lezüllés torzulást okozott az emberekben, ez lett a következménye a zsákutcás magyar történelemnek.

Ez nyilván igaz, ám Bástya elvtárssal szólva: a helyzet manapság egyre fokozódik, de cseppet sem csak nálunk. Tehát megnyugtató válasz nincsen arra, hogy miképpen tudjuk ezt megakadályozni, ugyanis ez a jelenség már gyökeret vert.

– Nem igazán szerencsés dolog különböző titkos társaságokat, személyeket, szerveződéseket gyanúsítani azzal, hogy ők ennek az okozói, mert ők legfeljebb a vezetékrendszer, tehát rajtuk keresztül áramlik, de ami áramlik, az egy negatív szellemi energia. És ezt kellene megértenünk, hogy mi ennek a negatív szellemi energiának a lényege. A profit mindenáron való növelése öncéllá vált, aminek a következménye a lelki, erkölcsi-szellemi és a külső, környezeti talapzat szétverése lett.

Nekem úgy tűnik, ebben Európa élen jár. Éppen te mondtad nemrégiben, hogy a magyar társadalom egy szinte megmagyarázhatatlan kivétel, egyelőre. Ettől persze még a „művelt Nyugat” viszi a prímet, hiszen ők uralják az egész világot. Vagy majdnem az egészet. Tehát az elmúlt évszázadok alapvetően a világ „nyugatosításáról” szólnak, ezt ugyebár egy Francis Fukuyama nevű híres amerikai politológus mondta jónéhány esztendővel ezelőtt. Hogy ez valóban megtörténik-e, azt én nem tudhatom.

– Ő azt is leírta a ’80-as évek végén, hogy eljutottunk a történelem végére, mert a liberális demokrácia és szabad piacgazdaság kombinációja az ember számára létező rendszerek legjobbika, és innentől már nincs értelme azon kutakodni, hogy ezután mi lesz. Ezzel semmi probléma nem volna, ha valóságos definícióját tudnánk adni, hogy mi is az a liberális demokrácia és a szabad piacgazdaság. Ugyanis ezzel most fogalomzavarban van az egész világ, nem? Ám ezeknél hamisabb, aljasabb és alattomosabb fogalmak, mint a liberális demokrácia és a szabad piacgazdaság, nemigen léteznek.

Akár az egyik, akár a másik hamisságát hogyan tudod a felszínre hozni?

– Bizony, az a lényeg, hogyan lehetne a hamisságukat leleplezni. Az egyik a társadalomszerveződésre utal, ez a liberális demokrácia, a szabadpiaci gazdaság meg nyilván a gazdaságszerveződésre. Én a közgazdászok azon törpe kisebbségéhez tartozom, akik számára teljesen természetes az, hogyha a lehető legegysze-

rűbb modellel próbáljuk az emberi közösségeket szemléltetni, akkor minden emberi közösség igazi talapzata a lelki, erkölcsi, szellemi talapzat.

Kellene hogy legyen.

– Igen, kellene hogy legyen. De valójában minden erre épül. Az, hogy ma összevissza van keverve, nem változtatja meg a teremtett emberi világnak a lényegét, tehát a lelki, erkölcsi, szellemi talapzat fontosságát, de még a második szinten sem a gazdaság következik, hanem az ember fizikai léte: a népesedés és az egészség. Mert azt, hogy milyen lelki, erkölcsi, szellemi állapotban van egy adott emberi közösség, a legközvetlenebbül az írja le, hogy az emberek mit művelnek a testükkel, és a társadalom hogyan viszonyul fizikai létükhöz, s ezt a népesedés és az egészségügy mutatja meg.

Roppant fontos dolgot mondtál most, csak éppen nem tudom, hogy elegen gondolkoznak-e ennek a kijelentésnek az igazságán. Hiszen éppen a lelki, erkölcsi, szellemi talapzat látszik rogyadozni. Lehet, hogy sokan nem hiszik el nekem, de ha az utcán járunk, akkor is lehet látni az arcokon, hogy a való világ bizony betegít. Egy érzékeny ember egyébként önmagán, a saját egészségi állapotán is érzi, hogy valami nem stimmel a világban. Egy fontos gondolatodat idézném ide. Egy olyat, amelyet hozzád hasonló pontossággal nem fogalmazott meg szerintem senki, viszont naponta érzékeljük. Így szól: „A most zajló III. világháború nyomán létrejövő Háromtest Birodalom, azaz Amerika, Kína és Oroszország gyenge, kifoszthatható és befolyási övezetekre tagolt, felosztott Európában érdekelt." Ez esetben a kérdés csak egy lehet: akkor ez vár ránk? Kifosztás és felosztás? Ugyanis ez egy nagyon bölcs megállapítás volt, csak sajnos fájdalmas.

– Mindjárt szeretném azért hozzátenni, hogy nem merő gonoszságból és szadizmusból ilyenek ezek a nagyhatalmak, hanem azért, mert ez az érdekük. A birodalmaknak nincsenek barátaik és ellenségeik, csak érdekeik vannak. Azt persze tudják, hogy ki hogyan viszonyul hozzájuk.

Világos, de akkor ugye felvetődik az a kérdés, hogy számunkra mi a teendő.

– Azt kellene megértenünk, ez a nulladik szint, de egyelőre ezt sem óhajtják értelmezni Európa okosai, hogy a szellemi, értelmi és erkölcsi hanyatlásának jelen állapotában lévő Európa számára az az első feladat, hogy értse meg, hogyan süllyedhettünk idáig.

A diagnózis felállítása az orvostudományban is nagyon fontos.

– Igen, pontosan erről van szó, tehát először pontosan kellene látni, hogy mi az, ami történik és történt velünk. Oswald Spengler több mint 100 évvel ezelőtt írta meg *A Nyugat alkonya* című művét.

Azóta is alkonyodik.

– Így van, hát eltart egy darabig. Persze azért ne felejtsük el, hogy itt egy félezer éves történetről van szó, ha meg csak a Nyugatról beszélünk, akkor, mondjuk, 1500 évről. Tehát nyilván a lehanyatlása is eltarthat akár évszázadokon keresztül, de legelőször is azt kellene megérteni, hogy miképpen süllyedhetett ide Európa. Magyarán: tehetetlen eszközévé az új birodalomnak. Ráadásul ez a háromtest-birodalom egy rendkívül konfúz egység. Nagyon mások! Kína legalább 2500 éves, Amerika 200, jövőre lesz 250 éves. Oroszország meg, mondjuk, ezeréves, de nagyjából a kettő között van, ám ezek teljesen más talapzatra épülő, egymástól mindenféle értelemben óriási távolságra lévő birodalmak, úgyhogy nem lesz egyszerű az egységük, de ha a világ életben akar maradni, meg ők is, akkor mindenféleképpen meg kell kötniük ezt a háromtest-egyezséget, mert hármuknak a valamilyen szintig való kiegyezése, egyezsége nélkül a világ permanens és ellenőrizhetetlen háborúba süllyed.

Nehéz azt is megérteni, hogy miért kell egyáltalán fenekedni egymásra állandó jelleggel? Azaz miért is zajlik a birkózás?

– A birkózás „összebirkózásnak" tűnik néha, de egy politikával nem foglalkozó, úgynevezett „hétköznapi ember" ebből nem sokat ért. Nyilván, amikor tudós emberekkel beszélgetünk, vagy ők beszélgetnek egymással, akkor sokkal jobban értik a szakszavakat is, meg tán egymás gondolatait is, de azt például, hogy a világ

erkölcsileg most – a mi életünkben, ugye, a 80 felé battyogók életében – olyan mélységekbe süllyedt, amilyenekben talán még sosem volt. A társadalmakat nézve nagyjából ugyanazok a jelenségek tapasztalhatók.

Ki intézi ezt? Miféle sátán?

– A legmélyebb ok annak a létszerveződési módnak a lényegében rejlik, amelyben élünk, és ha csak a modern Nyugatot, tehát az elmúlt időszakot, mondjuk, a reneszánsz óta eltelt 600 évet nézzük, akkor elmondhatjuk, hogy a legdrámaibb változás az, hogy a reneszánsz előtti időszak, a katedrálisok kora, tehát a szakrális Nyugat kora még szívszorítóan gyönyörű volt. Az ezt követő kultúráról mondta II. János Pál pápa azt, hogy ez már a halál kultúrája. Ennél keményebben és egyszerűbben nem is lehet megnevezni, hogy a globális kapitalizmus a halál kultúrája. Pont.

Tehát a Teremtő ellen való.

– Szembefordult vele. Valójában viszont önmagával fordult szembe. Öngyilkosság. Az eredeti Nyugat, tehát a kora kereszténység Nyugatja az élet szakrális kultúrája volt, ez a mostani meg a halál deszakrális civilizációja, Spengler szerint pedig a hanyatlás szakasza – a Nyugat alkonya.

De ebben igaza volt. Sorolhatnánk a váteszi képességekkel megáldott filozófusokat, hiszen a méltó életről sokan mondták már el a véleményüket, éppúgy, mint a rossz és a gonosz fogalmáról meg a fizikai élvezetek kielégítésére alkalmas anyagtömeg szakadatlan növelésének zsákutcájáról – erről is lehetne órákig elmélkedni. Most viszont „leszállok" a magas filozófiáról, s „földhözragadt" témákról is szeretnélek kérdezni. Például a Covid-botrányról, mert te nemcsak a gazdasági világunkat érintő ügyekben szólalsz meg, hanem például a Covid-botrányokkal kapcsolatban is. Azt tapasztalom, hogy az úgymond „hétköznapi embernek", aki nem foglalkozik ilyen mélységekben a gazdasági és társadalmi kérdésekkel, azért még mindig ott van az agyában, hogy ez egy „csinált" vírus volt. Aki egy kicsit is akart gondolkodni, az már rájött, de a vita még mindig folyik, méghozzá úgy, hogy az okosok mindent el tudnak zárni előlünk. Ez az eset, mármint a Covid, sokakban felvetette a kérdést, hogy vajon meddig mehet ez így. Mert nemcsak a Covid-ügyben van ilyen-olyan titkolózás és ilyen-olyan hazudozás. Donald Trump elnök a hivatalba lépésekor megfogalmazott néhány kívánalmat az eltitkolt dolgokkal kapcsolatban, visszamenőleg a Kennedy-gyilkosságig, ami számomra azt jelentette, hogy sok ember tudja már, hogy valamit nagyon elrontottunk. Magyarán: sok még az életünket megrontó, megzavaró titok. Rengeteg kérdése lenne a gondolkodó embernek, de nem nagyon kap rá választ, mert nem akarják, hogy őszinte válasz szülessen. A Covid-történet még nem zajlott le a világban, várjuk a végét, a magyarázatokat, ám most mi „ugorgyunk" egyet, ahogy Pósalaki úr mondta volt a Légy jó mindhalálig című remekműben. Ugyanis van neked egy fontos könyved, a címe: Hol vagyon a vagyon? Hát, hogy nem nálam, az biztos. És nálad sem, az is biztos. Az úgynevezett rendszerváltás óta ez lényegében titok. Nem csoda, ha az emberek kíváncsiak rá, hogy tényleg hol van. Tudja ezt valaki szerinted?

– Bármilyen különös, és erről sem tud szerintem a magyarság 99%-a: a statisztikai könyvekben, tehát például a könyvtárakban valahol benne van. Nem árt tudni, hogy '89-ig, tehát a magát szocializmusnak nevező politikai kapitalizmus korszakában a Statisztikai Évkönyvnek még volt olyan fejezete, hogy magyar nemzeti vagyon. Nem volt túlságosan hosszú, de létezett maga a fogalom. Egyébként nem olyan könnyű számba venni a nemzeti vagyont, mert például a Parlament meg a budai vár is a része, de hogyan árazza be ezeket az ember? Tehát tényleg van néhány módszertani kérdés, de a módszertani problémáknak nem volna szabad megakadályozniuk egy társadalmat abban, hogy azért legyen már valami fogalma arról, hogy mekkora vagyonnal rendelkezik! '89 óta viszont már a statisztikai számbavételi rendszerben sem létezik a nemzeti vagyon fogalma.

Magyarán, ezzel a kutya sem foglalkozott valójában?

– Van még egy fontos epizód! 2010-ben az új miniszterelnök, a fényes győzelmet arató Or-

bán Viktor utasította Fellegi Tamást, aki egy ősfideszes volt, a Nemzeti Fejlesztési Minisztériumot vezette, hogy egy éven belül készítsen átfogó vagyonleltárt visszamenőleg is, mondjuk, legalább ’89-ig, hogy lássuk már, az egész rendszerváltozás miképpen érintette a nemzeti vagyont. Az is kívánalom volt, hogy innentől kezdve, tehát egy-két éven belül, jöjjenek létre a feltételei annak, hogy amikor egy kormány benyújtja a költségvetést, akkor egyúttal a nemzeti vagyongazdálkodás költségvetését is mutassa be. Tehát tudjuk meg, hogy január elsejétől mekkora nemzeti vagyonnal indulunk, milyen szerkezetben, és számoljunk be arról is, hogy elképzelésünk szerint várhatóan hogyan fog alakulni a nemzeti vagyon az adott évben. S mikor az év végéhez érünk, akkor nemcsak a jövedelemfolyamokkal fogunk elszámolni, hanem a nemzeti vagyonnal is. Na most, nem szeretnék senkit sem nagyon megbántani, de semmi nem lett ebből, pedig azért ennek több mint 15 éve.

A kérdésre valóban nincs elfogadható válasz? Bármennyi milliárdról van is szó, bármennyi tűnt is el az úgynevezett rendszerváltás idején, arról csak van adat?

– Sok milliárd forint tűnt el, ez biztos. Ez idő tájt a magyar nemzeti vagyon legalább 400 ezer milliárd forint, de inkább 500 ezer milliárd forint. Nagyjából azt lehet mondani, hogy egy ilyen társadalmi, gazdasági állapotban lévő országnak, mint amilyen Magyarország, a teljes nemzeti vagyona legalább ötszöröse az egyévi teljesítménynek. És ez azt jelentené, hogy az országnak 5 éven keresztül kellene dolgoznia ahhoz, hogy ennyi vagyont hozzon létre. Nem egyszerű dolog nemzeti vagyonleltárt készíteni. Magyarországon például tíz év alatt háromszorosára nőttek az ingatlanárak, ez is azt jelzi és erősíti meg, hogy tényleg nem egyszerű dolog nemzeti vagyonleltárt készíteni. De ez nem ment fel senkit az alól, hogy ne legyen! Hozzáfűzheti persze, hogy vannak módszertani problémák, de azokat mindenképpen meg kell oldani, át kell hidalni, és akkor nincs mentség.

Ugye, ha nincs leltár, akkor könnyebb eltulajdonítani is a dolgokat, a vagyont, ha jól értettem a magyarázatot. Ám vissza is térhetünk arra, hogy igen, le kell ülni és ezeket a dolgokat megbeszélni, már csak azért is, mert amíg magyaráztál, eszembe jutottak azok a kastélyok, amelyeket az utóbbi két évben meglátogattam mint az országát szerető turista. Nos, szerte az országban számos gyönyörű kastélyt tettek csodálatosan rendbe, ám egyiknek sincs kitalálva a szerepe. Ez ilyen jelképes mondat is lehetne a gazdálkodásunkról, mert csodálatos épületeket hagytak ránk elődeink, és saját érdekünk is, hogy megtaláljuk a felhasználási módjukat, feladatukat, hogy mi legyen bennük. Ez is lehetne egy okos párbeszéd témája.

– Nem mindegy, hogy miben áll a vagyon. Így van, ez egy nagyon lényeges kérdés, ezért is kellene végre egy nemzeti vagyonleltár, hogy lássuk már, hogy körülbelül mink van, és akkor megkezdődhetne az ötletelés. Van például félmillió üresen álló lakás az országban. Közel 5 millió a lakásnak minősülő ingatlanok száma, és ebből félmillió üres. Egyfelől lakhatási válság van, mert a fiatalok a lakhatás biztosítása nélkül nem tudnak önálló életet kezdeni, tehát egy átlagos keresetű fiatal házaspár tökéletesen esélytelen erre, pláne Budapesten, de az ország más területein is. Ezzel szemben, ahogy említettem, biztosan lehet tudni, hogy tartósan üresen áll félmillió lakás. Ha volna nemzeti vagyonleltár, akkor egy picit ezt a kérdést is meg lehetne vitatni. Továbbá a nemzeti vagyon fogalmát is meg kellene határozni pontosan, hiszen cselekedni csak akkor lehet, ha pontosan tudjuk, hogy mink van. Megismétlem! Mivel nincs átfogó, mindenki által ellenőrizhető vagyonleltár, csak feltételezéseink lehetnek, és még azt mondom, hogy nem is alaptalanok ezek a feltételezéseink, de azért ez egy kínzó probléma. Tehát, ha én valami nagy stratégiai kérdésen igazán változtatni szeretnék, ez mindenképpen az elsők között volna, és akkor még ehhez azt is hozzátenném, hogy a szimbolikus vagyonokat is fel kellene mérni, azaz a lelki, erkölcsi, szellemi vagyonunkat. Az lenne még egy szép nagy feladat! Egyre erőteljesebben úgy érzem, hogy tékozló ország vagyunk. Juhász Ferenc híres eposza erről szól, s azért vagyunk tékozló ország, mert valami rejtélyes ok miatt most már 36 éve nincs átfogó nemzeti vagyonleltárunk, ráadásul úgy, hogy annak a szerkeze-

tét és a szerkezetének időbeli változását is kellene látni. Csak akkor tudnánk választ adni arra a kérdésre, hogy jól gazdálkodunk-e, vagy esetleg kevésbé jól. Továbbá az is kiderülne, hogy akkor lehetne még jobban gazdálkodni, ha tudjuk, hogy mivel gazdálkodhatunk.

A határainkon kívül élő kedves honfitársaink, akik majd elolvassák ezt az interjút, nem láthatják, hogy most azért is vigyorogtam a nem létező bajszom alatt, mert amikor átmegyek Szlovákiába, a Partiumba és más elszakított tájainkra is, ezekről a kérdésekről nagyon sokszor beszélgetünk, elsősorban az ott levő vagyonokkal kapcsolatban. Még az is eszembe jutott, hogy még egyszer eljönnék hozzád, miután összegyűjtöm a kérdéseket Délvidékről, és akkor fölteszem neked őhelyettük, mert egészen más fejjel gondolkozik az, aki elszakadt, mert elszakították Magyarországtól, ám mégis tökéletesen idetartozónak érzi magát. Viszont még valamiben nagyon szeretném megkérdezni a véleményedet, bár a téma akkor is undorít, ha én teszem fel a kérdést. Ez pedig a következő: egy normális embernek nagyon-nagyon nehéz felfognia, hogy egy velejéig erkölcstelen pénzeszsák, akit Sorosnak hívnak, hogyan uralhatja a világot. Még a legkevésbé tájékozott ember is olvas olyanokat, amikből azt a következtetést vonja le, hogy ez az egész, úgy ahogy van, valami sátáni dolog. Mert mit keres ő itt? Most éppen áttette a székhelyét Európába. Hogyan lehet ezt egy tisztességes embernek megmagyarázni, hogy ilyesmi miképpen történhet meg?

– Annak a valaminek, ami a 19. század óta nevezi magát kapitalizmusnak, s legalább 600 éve próbálkozik, hogy uralja életterünket, nos annak a „terméke” a modern Nyugat létmódja. Az egész világ nyugatosításával próbálkozik, ezt nevezik modern globális kapitalizmusnak. Akármennyire is kellemetlen ezzel szembesülni, de valójában Soros ennek csak egy szinte karikatúraszerű, szélsőséges képviselője, de ő a lényegét képviseli annak, amit a globális jelent. A globális kapitalizmus ugyanis maga az élősködés és a profit. És még egyszer aláhúzom: a profit. Meg a hazugság, hol ebbe, hol abba burkolva. Ez Soros. Milton Friedman Nobel-díjas amerikai közgazdász legalább becsületes volt, amikor ’73-ban a Corporate Social Responsibility, tehát a multinacionális vállalatok szociális érzékenysége, illetve felelősségvállalása kapcsán kérdezték, és indulatosan ezt válaszolta: *Hagyjanak már ezzel a hülyeséggel, az üzlet az üzlet (The business of the business is business)*! Tehát ha vállalkozó vagy, csak egy dolog foglalkoztasson, a profit. És ha visszakérdezünk: Jó, jó, de akár a világ elpusztítása árán is? Tehát annak árán is, hogy a természetet bemocskolod, valamint lelkileg, erkölcsileg, szellemileg kifosztod és tönkreteszed az emberi közösségeket? Akár azon az áron is? És akkor Milton Friedman megvonja a vállát, és azt mondja, hogy igen, akár azon az áron is. A többi gonddal foglalkozzon valaki más! Na de mégis ki? Tehát ha pont az államot, a nemzetállamot lehetetlenítik el, akkor nem lesz védelmünk. Soros alapvető törekvése a nemzetállamnak, a nemzetállamhoz kapcsolódó identitásoknak, a legalapvetőbb önazonosságnak a teljes lerombolása. S ha már ez megvan, akkor jöhet a három szint megtámadása, ez a család, a nemzet és Isten. Pontosabb sorrendben felsorolva: Isten, haza, család.

Ki volt találva szépen ez a rombolási terv! Persze a hátunk mögött.

– Persze. Tehát ő ez ellen harcol, az Isten, haza, család, pontosabban a három szinten megvalósuló szakrális önazonosságunk ellen. Családi szinten, nemzeti szinten és hát az adott kultúrának a szintjén. Nem lenne itt semmi baj, ha minden kultúra tiszteletben tartaná a másik kultúra istenét. Tehát azt mondaná: elfogadom, hogy te egy más kultúrában vagy, más isten alatt, másfajta szabályok szerint élsz, de akkor kölcsönösen ne gyötörjük egymást! Csakhogy ilyen nincs, mert emögött az van, hogy nyíltan kell támadni és a múltat végképp el kell törölni. Ám a múlt maga a legmélyebb önazonosság! Hát ugyan honnan táplálkozna az önazonosságunk, családi szinten, nemzeti szinten és a keresztény kultúra szintjén is, hogyha nem a múltból?

Az ember a saját sorsát illetően is elgondolkodik néha, hogy vajon létezik-e megújulás. Néha sikerül is az embernek valami

ehhez hasonló cselekedetet végrehajtania, de nem könnyen. Ám most az egész elsüllyedt, elrohadt, veszélyben lévő európai kultúrára gondolok, amely egy csodálatos kultúra, csak egyre inkább támadás alatt van, mint ahogy számos más kultúra is, éppen az előbb általad elmondott összemosások miatt is. Eljöhet-e még valami olyasfajta megújulás, ennyi áldozat után, ami egy kicsit nyugodtabbá teszi a földet? Vagy csak ilyen női bolondság hinni ebben a megújulásban?

– Ha már használtad ezt a megújulás kifejezést, én szívem szerint a visszarégiesülést mondanám helyénvalónak, merthogy éppen ez a lényeg, hogy a lehető legnyitottabb szívvel, mélységes szeretettel és bizalommal a saját önazonosságunkat megtestesítő múltbéli gyökereinket kellene minél pontosabban a gyerekekkel is kedvesen, játékosan, derűsen megismertetni, mert innen származik minden éltető erő. És én, ha reménykedem valamiben, akkor az pontosan ez. Azért, ha körbejárjuk a Kárpát-medencét, hála istennek, érzékeljük, hogy ennek a több mint ezer éve létező országnak, és a ki tudja hány ezer éve létező magyarságnak nem tetszik az új világ. Szóval, az igazi éltető erő onnan származik, ebből a több ezer évből. És ez kész csoda. Azt azért tegyük hozzá, hogy az ember kezdi azt gondolni, a csoda az egyetlen valóság ebben az abszurd világban. Kész csoda az, hogy egyáltalán létezünk, és nemcsak egyszerűen létezünk, hanem ezek az energiák, bárhol jár az ember a Kárpát-medencében, érzékelhetők. Tehát ez az energia elpusztíthatatlan. Az, hogy nehezebben áramlik szegény, s hogy sokszor megmérgezik a forrásait, meg miszlikbe aprítják, tény. Ám abban, hogy ez az éltető energia megsemmisíthetetlen, szerintem minden magyar egyetért.

Adja Isten! Köszönöm szépen az Aracs nevében is a beszélgetést, s a Hol vagyon a vagyon? című könyved végén lévő gondolatfüzérrel zárnám le ezt a beszélgetést.

„A valóságos istenhit helyét a nyugatias modernizáció megjelenésével az önmegvalósítás téveszméje vette át, ami egyre mértéktelenebb habzsolásban, az »élj a mának« szemléletben, a lelki, erkölcsi, szellemi szétesésben nyilvánul meg. Az anyagi, fizikai világ mindig azt tükrözi, ami szellemi-lelki síkon végbemegy. A harmónia megbomlása a hit hiányára és az ebből eredő félelemre vezethető vissza. A migrációs hullám valójában egy globális szintű totális visszaszabályozás kezdete. Szellemi szinten pedig tükör. Az illegális bevándorlók tömegei tükröt tartanak a Nyugat elé a maguk nyers, kaotikus és pusztító módján. Amilyen a mosdó volt, most olyan a törülköző. Mikor ellenük védekezünk, a saját sötét oldalunkkal hadakozunk.”

Angyalos életfa

Varga Domokos György

Miért tabu még mindig Magyarországon Petőfi lehetséges szibériai élete?

Beszélgetés Kondor Katalinnal*

Közös igazságharcunk Budaházy György és társai kiszabadításáért csak megerősítette régóta fennálló ismeretségünket és kölcsönös tiszteletünket. Ezért bátorkodtam a minap Kondor Katalinnak egy másik, ugyancsak nemzeti jelentőségű igazságharc ügyében olyan kérdéseket nekiszegezni, amelyekre ha tisztázó válaszokat nyernénk, hamarabb juthatnánk el az igazságtételhez: a nemzeti végtisztesség megadásához költőóriásunk számára.

Budaházy György és társai kiszabadításáért mi egy közös bizottságban tevékenykedtünk, innen is tudhatom, hogy Te mint újságíró és mint közéleti ember érzékeny vagy az igazságtalanságokra, hazugságokra. Ezért is merem remélni, hogy segíteni tudsz egy rejtély megfejtésében: miért annyira tabu Magyarországon Petőfi szibériai életéről beszélni? A Magyar Hírlap és főáramú társai vajon miért gondolják meg százszor is, hogy az idevágó véleményeket és bizonyítékokat olvasóik elé tárják? A Magyarságkutató Intézet főigazgatójával, Kásler Miklóssal készített interjúdban is szóvá tetted: miért nem próbálnak meg a tésztaként nyúló történet végére járni?[1] **Szerinted miért nem?**

– Vajon miért tabu Petőfi szibériai élete? – kérdezted tőlem, amikor megemlítetted, hogy olvastad a délvidéki, Aracs című közéleti folyóiratban megjelent, Kásler Miklóssal készített interjúmat, melynek megírására a rendkívüli tehetséges költő, tanár, a folyóirat főszerkesztője, Bata János kért meg. 2023 júniusában jelent meg a lapban ez a cikk, tehát lassan két esztendeje. Őrületesen telik az idő, és meg kellett állapítanunk, hogy sem a beszélgetésben, sem pedig az azóta eltelt időben nem hallhattunk sehonnan semmiféle választ arra, hogy a barguzini, feltételezhetően a Petőfi hamvait is rejtő temetői sírokkal kapcsolatban valaki is érdemlegesen nyilatkozott volna arról, hogy egyáltalán van-e ennek az ügynek fejleménye. Nem nyilatkozott, nem válaszolt, nem tájékoztatott bennünket érdemben senki. Kérdezed, vajon miért nem. Szakértő nem lévén, nem tudom a választ, ám minden részletét illetően szánalmasnak tartom azt a teszetoszaságot, amely ezt a különös esetet kíséri. Mielőtt leírnám, hogy mire is gondolok, előrebocsátom, hogy magam is választ várok arra, hogy egy nemzeti hős, egy költő, Magyarország népeinek rajongott példaképe miért kerülhet holtában is ilyen helyzetbe.

Akik nem olvashatták a 2023-ban készült Kásler-interjút az Aracs c. folyóiratban, azok kedvéért idemásolok egy részletet belőle. Íme:

„[K. K.:] Most egy kicsit ugorjunk egy másik témára. Most van Petőfi születésnapjának évfordulója, és a Délvidéken is kíváncsiak, mi van a nagy költő hamvaival. Szerintem nincs is olyan ember Magyarországon, akinek ne szúrna szemet, hogy mi a csudának kell szegény Petőfi földi maradványain ennyit vitatkozni. Olyan politikai egymásnak feszüléseket érzek benne, amelyeknek a világon semmi értelmük nincs. Hogy lehet ezt a kérdést kezelni? Hiszen amióta az első ku-

[1] *„Épp ezért foglalkoztat sokakat ez a tésztaként nyújtott Petőfi-történet, mert az igazság mindenkit érdekelne. S nehéz elhinni, hogy ebben hosszú évek óta nem lehetett semmiféle megegyezést találni, miközben állítólag az oroszok, a barguziniak is segítőkészek.”* Kondor Katalin: Nehéz évek után – Beszélgetés dr. Kásler Miklós miniszterelnöki biztossal, a Magyarságkutató Intézet főigazgatójával. Aracs, 23. évf., 89. sz. = 2. sz. (2023. június 4.), https://epa.oszk.hu/03400/03482/00088/pdf/EPA03482_aracs_2023_2_019-025.pdf

tatók megjelentek a színen, akiknek a vezetője már elhunyt, azóta ez az ügy témául szolgál. Miért nem lehet erre pontot tenni? Ráadásul akkor, amikor még annak is híre ment, hogy az oroszok segítőkészen álltak hozzá az egész kutatáshoz, a hamvak hazahozatalához is.

[Kásler Miklós] – Van egy hagyományunk arról, hogy Petőfi hogyan halt meg. Furcsának fog tűnni, amit mondok, de a történet némiképp hasonlít az egyházi ereklyék régészeti meghatározásához. Én nem vagyok híve az ereklyék meghatározásának. Eszembe sem jutott, hogy Szent István valamelyik ereklyéjéből mintát vegyünk, mert ez más kategória. Attól még lehet igaz a fenti állításom, hogy a Magyarságkutató a Szent László-ereklyét vizsgálta. Ez volt az egyetlen, amiről nem tájékoztattak. Mi van akkor, hogyha az derül ki, hogy nem Árpád-házi férfi a Szent László-hermában lévő koponya eredeti tulajdonosa?

[K. K.:] Engem nem rendített volna meg abban a hitemben, hogy Szent László egy nagy ember volt a magyar történelemben.

[Kásler Miklós] – Igen. Szóval Petőfi esetében is létezik egy ilyen félelem. Az, hogy mit mondott a Magyar Tudományos Akadémia, egy dolog. Tudniillik azt mondta, hogy női csontváz az, amelyet bemutattak. Nos, ha megtörténne a genetikai vizsgálat, akkor könnyen lehetne dönteni. Nagyon könnyen. Csakhogy most ott tartunk, hogy senki nem tudja, hol található a barguzini csontváz. Valahol eltűnt. Amikor lehetőségem adódott, megpróbáltam tudomást szerezni arról, hogy hol van, de senki nem tudta biztosra megmondani.

[K. K.:] Most akkor ellopták?

[Kásler Miklós] – Állítólag Kiszely István úr annak idején valami biztonságos, ismeretlen helyre rejtette el."

Nos, nem folytatom tovább a jelzett interjú részletét, szerintem önmagáért beszél minden eddigi nyilatkozat és cselekedet ebben az ügyben, s nincs kizárva, hogy mindig a politikába botlunk, amikor a kérdéseinkre hiteles válaszokat várunk.

Interjúdat olvasva különösen meglepő volt számomra Kásler Miklós főigazgató nyilvánvaló kettős mércéje. Szavai szerint ő kezdeményezte, hogy a középkori magyar uralkodódinasztia eredetének megállapításához határozzák meg „a nagyon valószínűsíthető" III. Béla királynak azt a DNS-szakaszát, amely csak az Árpád-ház férfiágának leszármazottaira jellemző. Nos, a főigazgató úr lelkesen számolt be Neked arról, amit most – jó okkal – szó szerint idézek: *„Ha nincs Erdő Péter bíboros úr legnagyvonalúbb támogatása, amellyel azonnal lehetővé tette, hogy a Mátyás-templomban a Fehérvárról áthozott csontvázakból mintát vegyünk, akkor erről ma nem beszélgetnénk. Ha Pintér Sándor miniszter úr nem adott volna 20 millió forintot, hogy elindítsuk a kutatást, akkor megint csak nem ülnénk itt."* Ehhez képest Petőfi esetében Kásler is, Pintér is kegyeleti szempontokra hivatkozva hárította el, hogy csontvázakból – pl. Hrúz Máriáéból – mintát vegyenek.[2, 3] Ráadásul a belügyminiszter egy már megadott engedélyt vont vissza. Bőséges újságírói és közéleti tapasztalataid alapján mi a sejtésed, a megérzésed: vajon miért döntöttek így?

– Most álljunk meg egy pillanatra. A mai, 2025. április 30-án megjelent Mandiner c. hetilap *Előkerült Mátyás király?* című terjedelmes cikkében arról tudósít bennünket, hogy „csaknem bizonyos, hogy azonosították Mátyás király maradványait". A valószínűség 93 százalékos. Tehát nem ördögtől való a csontvázak azonosítása, előkerítése. Csak valahogy Petőfi hamvait nem hagyjuk nyugodni, eltemetni, hogy tiszteletünket tehessük sírjánál, bárhol legyen is az. Mert mindig kell a vita, a felesleges egymásnak feszülés, no meg a titkolózás. Az említett hetilap *Előkerült Mátyás király?* címmel tájékoztatta olvasóit a nagy királyunkkal kapcsolatos régészeti újdonságokról. Egy következő cikk címéül azt javasolnám: *Hol vagy, Petőfi Sándor?* Biztos vagyok benne, hogy nem ő akar rejtőzködni. Még holtában sem.

---

[2] *„Én a kegyeleti szempontot nagyon magasra értékelem, mert az is identitásképző, hogy mennyire becsüli meg az őseit egy nemzet"* – fogalmazott Kásler az interjúban.

[3] „A Megamorv Petőfi Bizottság azonban nem fogadta el az MTA állásfoglalását, és azt javasolták, hogy nyissák fel Petőfi szüleinek a Kerepesi temetőben lévő sírját, és a mintavételt követően hajtsanak végre egy DNS-vizsgálatot. 2001-re sikerült is engedélyt szerezniük az exhumáláshoz, ám Pintér Sándor belügyminiszter ezt visszavonta, kegyeleti okokra hivatkozva." – https://hu.wikipedia.org/wiki/Pet%C5%91fi_S%C3%A1ndor

Novák Elődnek, a Mi Hazánk oszlopos tagjának vetettem fel a kérdést, hogy nem akarnának-e beszállni az igazság kiderítésébe. Azt felelte, hogy nem, mivel ez a kérdés megosztó. A magyar nemzetben amúgy is nagy a megosztottság, sok a feszültség, nem kívánják a Petőfi-üggyel is tetézni. Szerinted hová vezethet az a kormánynál és az ellenzéknél egyaránt tapasztalható felfogás, amely szerint Petőfi igazságánál fontosabb a nemzeti egység.

– Nos, az a véleményem, hogy ez egy baromság. Petőfi igazsága az, hogy végtelenül hazaszerető volt, valamint hihetetlenül tehetséges költő, és a hazáért halt meg. Mondhatom úgy is, hogy a nemzeti egységért. Kell ennél több? Nem kell. A véleményem pedig az, hogy Petőfi igazsága a verseiben van. A nemzeti egységet meg nekünk kellene végre a valóságban megteremtenünk, hiszen „hála” az uniós meg nemzetközi stb. politikának és fenekedésnek, kénytelenek vagyunk állandó harcban állni. De mindezek ellenére nagy hibánk, hogy zseniális költőink, tudósaink, politikusaink létét, munkásságát vitatjuk, eltemetésükről, újratemetésükről, gyászmunkánk ledolgozásáról lemondunk, hátrahőkölünk.

A minap láttam egy filmet II. András királyunkról. Számomra egyértelműen kiderült, hogy Katona József a Bánk bánjával, illetőleg Erkel Ferenc a rá komponált zenéjével alaposan melléfogott: bár sikerült egy olyan kulturális hagyatékot teremteniük, amellyel elősegítették a nemzet egységének az idegen szívűekkel szembeni megerősödését, egyúttal azonban hozzájárultak egy hatalmas történelmi igazságtalansághoz, sőt hamisításhoz, amennyiben II. András valójában az egyik legkiválóbb királyunk volt, hosszú uralkodása alatt végig Magyarország érdekeit tartotta szem előtt, nem az idegenekét. Szerinted mi a helyesebb értelmiségi és politikai magatartás: mellőzni a Bánk bánt, vagy mélyen hallgatni a szerzők melléfogásáról? Vagy úgy méltatni a Bánk bánt, hogy közben a szerzők történelmi tévedését is rendre szóvá tesszük?

– A Bánk bánt illetően nem mondanék véleményt. A mese az mese, az anekdoták azok anekdoták, a tények meg tények. A szerelem pedig szerelem, a féltékenység meg féltékenység. A történelmi hűség meg a történészek dolga, a művészetek esetében meg az erkölcs, az erkölcsi tanítás a fontos. A zene, az meg az emberiség csodája, egyáltalán, hogy létezik, létezhet.

Politikai tényezőknek szabad-e, okos dolog-e a nép ellenében igazságokat kimondani?

– Nos, nem tudom, pontosan kik a politikai tényezők. Szerintem igazságokat bizonyíthatóan kimondani nemcsak szabad, hanem kötelező. Csak bátorság kell hozzá, ami nincs mindig meg. Ám azt azért megtapasztalhattuk sokszor, hogy az igazságot – bárhány szomorú következménye is lehet – mindig meg kell próbálni kimondani, bizonyítani, világgá kürtölni.

A Budaházy-ügynél tapasztalhattuk, hogy a törvényes hatalom is foglya lehet más erőknek. Például a „nem létező” háttérhatalomnak, a különféle hatalmi gépezeteknek vagy éppen a közvéleménynek. Petőfi igazságának kiderülését – kiderítését – leginkább mi akadályozhatja?

– Régóta tapasztalhattuk már, hogy történelmi múltunkat illetően egyes cselekedeteket, győzelmeket, nagyszerű embereket igencsak igyekeztek előlünk eltagadni, érdemeiket kisebbíteni – ha évszámszerűen nem is, de tetteik nagyszerűséget illetően nagyon is. Mi ez, ha nem nimbuszrombolás? Szerintem az. Régóta figyelem, s ezzel nyilván nem vagyok egyedül, hogy „a múltat eltörölni”-igyekezet még mindig itt van velünk. Az eltörlés mellett az eltagadás is jelen van, no meg az a szándék, hogy a „közép” lakóit, azaz Magyarország népét állandó gyötrésben kell tartani. Volt itt már Petőfi is szlovák költő, hazudtak – nem kicsit, nagyon – újkori történelmünk ilyen-olyan eseményeiről is, tehát én azt a tanulságot vontam le ez idáig, hogy bizony mi örök küzdésre vagyunk ítélve, jobban mondva az „örök” szót visszavonom, mert egyszer csak-csak eljön a nyugalom a mi népünk, nemzetünk számára is.

Tisztességes dolog-e Petőfivel szemben a szibériai életéről, ottani verseiről, házasságáról, gyermekeiről, hányattatásáról politikai vagy szakmai megfontolásokból hallgatni?

Budaházy és társai esetében még a nemzeti kormánynak is több mint egy évtizedre volt szüksége ahhoz, hogy az egyre növekvő nyomásnak végül engedve elősegítse a nemzeti radikális vádlottak köztársasági kegyelemben részesítését. Érzésed szerint az illetékes hatalmi tényezők Petőfinek mikor fognak megkegyelmezni? Mikor fognak neki igazságot szolgáltatni? Mikor fogják neki a végtisztességet megadni?

Szerinted kinek mit kellene tennie, lépnie, hogy ez a kívánatos kegyelmi állapot mielőbb bekövetkezzék? Mit javasolsz pl. nekünk, magunknak?

– Ezen levelezésünk egyik tanulsága – s ezt korában sosem gondoltam volna –, hogy az igazságot, de még annak feltételezését is igen nehéz megvédeni. Amúgy szerintem Petőfinek és sok más nagy magyarnak már nem lehet igazságot szolgáltatni. Még a családjuknak sem. Igazságukról nem tudunk a sírba üzenni nekik. A lelkünkben kell visszavonhatatlanul az igazságunkat hordoznunk. Ha ez kisugárzik, talán minden arra érdemes ember – legyen élő vagy halott – megkapja a neki járó tisztességet. Egyik a végtisztességet, hiszen valamennyien meghalunk, a másik meg a neki járó tisztességet még életében. Ez lenne a jó. Meg az, ha a szinte számtalan csodálatos költőnk meg persze íróink gyönyörű verseit és prózáit sokszor olvasnánk is. Hatalmas értékű, hihetetlenül lélekemelő és gyógyító a magyar irodalom. Benne van a vigasz, s ez benne az egyik csoda. Tudom persze, hogy mindez ábránd, nem lehet az olvasásra rábírni mindenkit. Pedig az az igazság, hogy írásaikban megannyiszor benne van a feltenni nem mert kérdéseinkre is a válasz. Szóval, nem vagyok a tények és a mindenekfelett vitathatatlan igazság birtokában én sem. Hogy is lehetnék? Viszont idézek egy talán ideillő Deák Ferenc-mondást: *„Tudományos vitatkozásoknál nem a személy, nem a tekintély, hanem egyedül az igazság bírhat döntő erővel."* A haza bölcse nem tévedett. Mi meg várjuk és áhítjuk az igazságot, s nem csak a rejtegetett Petőfi hamvakat illetően. S ha már Petőfi, jöjjön tőle is valami megfontolandó. *A szájhősök* című verse.

A szájhősök

Meddig tart ez őrült hangzavar még?
Meddig bőgtök még a hon nevében?
Kinek a hon mindig ajkain van,
Nincsen annak, soha sincs szivében!
Mit használtok kofanyelvetekkel?
Évrül-évre folyvást tart a zaj,
És nem ott-e, ahol volt, a nemzet?
Nincs-e még meg minden régi baj?

Tenni, tenni! a helyett, hogy szóval
Az időt így elharácsoljátok;
Várva néz rég s oly hiába néz az
Isten napja s a világ reátok.
[...]

** A Szilaj Csikó honlapon megjelent szöveg szerkesztett változata.*

Angyali szférák (részlet)

Julesz János

E-pisztolák háromszori golyóváltással

1. (A szerkesztő)
Azt mondják, öreg ember, előző életed útján
orvosi mesterségre tanítottak, s gyakoroltad
sok nyavalyást szabadítva magas lázak nyomorától,
kólika gyötrelmét a hasukból messzire űzve,
golyvák szívfacsaró, dülledt szemeket kimerésztő
vágtáját szelídítve. De vénségedre mi haszna
ókori metrum után, hogy mostani verseket irkálj?

2. (Egy öreg doktor)
Szerkesztőm! Ne vegyed komolyan fakadó locsogásom!
Gyógyítottam már eleget, s még rá sosem untam.
Közben telt az idő, ami megkoptatta tudásom.
Ujjaimon számlálni a szótagokat buta játék.
Sokra magam sem tartom e gondolatok tolulását.
Az sem bánt, ha lapod lakatokkal zárva előlem.

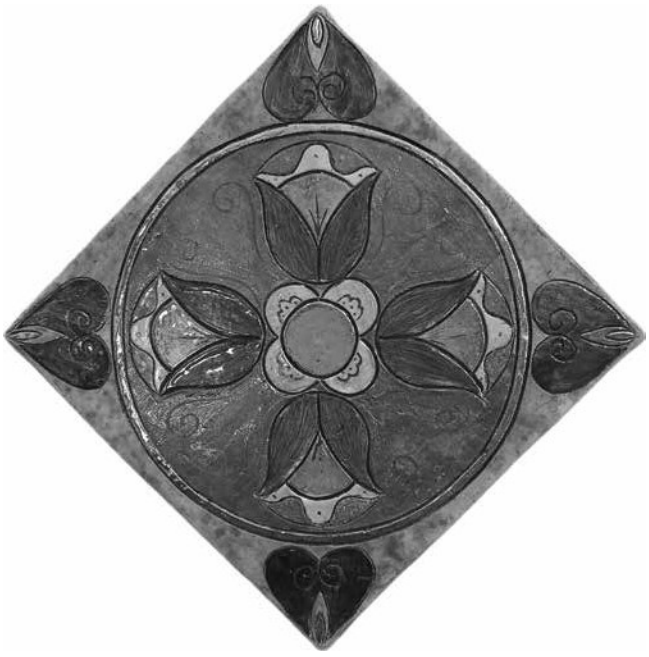
3. (A szerkesztő)
Drága barátom, habkönnyű veled így mai alkum.
Szponzoraink spórolnak, s jól vállon veregetnek.

(P.S.)
Új mustodból mustrát küldeni el ne mulasszál!

Cave canem!*

Új versed sorait ereszd lazán,
így közéjük férnek gondolatok!
Lassacskán átmelegszik a kazán,
és felizzik rejtőző haragod.
Sebaj, ha cserepesedik a szád,
a szókhoz gondosan illessz ragot,
és egyenesre kalapáld kaszád,
hogy benned tiszteljék a lovagot!
Talán lándzsának vélik fegyvered,
morgó marakodásuk elmarad,
s a nép torkán akad e nagy falat.
Ki addig támadód volt, megmered,
s képébe mondhatod – most már mered –:
– Ha ingerlik, a költő is harap.

* (lat.) „Óvakodj a kutyától!” – felirat pompeji lakóház kapuján.

Kazetta

Sági Zoltán

A hála mint életszemlélet

A hála gyakorta átélt társas érzelmeink egyike. Jellemzően olyan helyzetekhez kötődik, amelyekben valakinek a cselekvése ránk pozitív hatással van, vagyis számunkra valamilyen módon hasznos. A hála megjelenhet vallási erényként vagy ettől függetlenül egy olyan általánosabb életszemlélet részeként is, amely elősegíti életünk pozitív oldalának felismerését és fokozottabb értékelését. Ennek ellenére ez a témakör az empirikus pszichológiai kutatások szempontjából az utóbbi másfél-két évtizedig meglehetősen elhanyagolt volt. Ennek oka egyrészt a kérdés vallási kontextusba való ágyazottsága: minden nagy világvallásban a hálát a szent szövegekben és tanításokban magasra értékelik, átélése és kifejezése a vallási rítusok középpontjában áll. A hálára vonatkozó vizsgálatok hiánya másrészt azzal is magyarázható, hogy a pszichológiai kutatásokon belül a fokozott pozitív érzelmek általában marginális szerepet töltöttek be.

Egyéni és társas kötelékek támasza

A hálát akkor érzékeljük, amikor a másik ember támogatni szándékozza a jóllétünket. A hála másokra irányuló érzelem, tárgya lehet személy, de más is. A hálát egyfelől felfoghatjuk diszkrét érzelemként, aktuálisan megélt érzelmi állapotként, de az emberek közti különbségeket jelentő jellemvonásként is: vagyis az, hogy egy személy egy adott helyzetben megéli és akár ki is fejezi a háláját, nem szükségképpen jelenti azt, hogy ő általában véve is hálatelt ember lenne.

A hálához mint érzelmi állapot megjelenéséhez egy kétlépcsős kognitív folyamat vezet: észleljük a külső forrásból származó pozitív történéseket, az illető altruista, áldozatkész, emberbaráti viselkedését, s ez egyúttal érzékelteti a célját, motivációit és viszonyulását a kérdéses eseményhez. A hála empátiát feltételez, mivel mindkét fél szempontjából a másik érzelmi állapotába való beleélésre van szükség: a haszonélvező felismeri a másik pozitív szándékát, a jótevő pedig észleli a fogadó szükségleteit. A hála érzését az váltja ki bennünk, ha érzékeljük, hogy a jótevő áldozatot vállal, vagyis önzetlen a cselekvése, éppen ezért ezt nagyra értékeljük, illetve hálásak vagyunk. A hála olyan összetett érzelem, amely egy elismerésre méltó cselekmény csodálatának és a kívánt végeredmény kapcsán érzett örömnek, boldogságnak az elegye. Ennek megfelelően a hála intenzitását befolyásolja, hogy a jótett milyen mértékben méltó a dicséretre, azaz mi lett a kimenetele, mennyire felelt meg az elvárásoknak.

A hála mint morális érzelem hozzájárul a társadalom jóllétéhez

Morális szempontból a hálának három funkciója különíthető el. Először is morális barométerként segíti annak észlelését, hogy a másik ember proszociálisan viselkedett-e. Másodszor ez morális ösztönzőként ugyanilyen viselkedésre motivál bennünket, és egyben gátolja a destruktív viselkedésmintákat. A harmadik funkciója a hálának, hogy a morális viselkedés megerősítőjeként kifejezett nagyrabecsülés növeli a proszociális viselkedés jövőbeli megjelenésének valószínűséget.

A hála olyan érzelem, amely segít abban, hogy tudjunk kihez fordulni a jövőben szükség esetén, és arra motivál, hogy a számunkra segítséget nyújtókkal szemben mi is szívélyesen viselkedjünk, így járulva hozzá az erős és kölcsönösen előnyös szociális kapcsolatok kialakulásához és fenntartásához. Ha hálásak vagyunk valakinek, az szándékot ébreszt a viszonzásra, és arra indít, hogy a jótevővel fenntartsuk a kapcsolatot. A hála fokozza a bizalmat olyanokkal szemben is, akiket nem ismerünk. Egy érzelem nem attól morális, hogy átélése és kifejezése erkölcsösnek számít, hanem attól, hogy az általa ösztönzött

viselkedés erkölcsös, így pozitívan járul hozzá a társadalmi együttéléshez. Ezen keresztül annak a valószínűségét is növeli, hogy a szívesség kedvezményezettje maga is segítséget nyújtson a jövőben egy harmadik félnek. A kölcsönösség ekként létrejövő láncolata a közösség egészét tekintve integráló funkcióval bír. A hála, mint a pozitív érzelmek általában, bővíti a személy aktuális gondolat- és cselekvéskészletét, és gyarapítja a tartós pszichológiai és szociális erőforrásokat. A kölcsönösség alapja, hogy a másik segítő szándékának észlelése nyomán kialakuló hála hatására a jó szándékot áthelyezzük a jótevőről más személyekre, ami támogatja az altruista viselkedést, és erősíti a társas kötelékeket. Így tehát a hála támogatja a kölcsönös segítséget, és ezáltal a társadalom jóllétéhez is hozzájárul. A hálás személyek egy pozitív eseménnyel összefüggésben az átlagosnál intenzívebb hálát képesek érezni; a hála érzése gyakoribb náluk, és kiváltásához egy egyszerű kedvesség vagy udvarias gesztus is elég. A hálára való hajlam összefügg a pozitív érzelmek (boldogság, remény, optimizmus) magasabb, illetve a negatív érzelmek (sértődöttség, szorongás, irigység) alacsonyabb szintjének kialakításával. Ez pedig kihat az élettel való megelégedettségünkre. A hálás személyek empatikusabbak és segítőkészebbek, mint a kevésbé hálatelt emberek, könnyebben megbocsátanak másoknak, társaságkedvelők, a kapcsolataikban szeretetteljesek és bizalommal teltek. A konkrét vallási orientációtól függetlenül vallásosabbak, több spirituális tapasztalatról tudnak beszámolni, és kevésbé vonzza őket a materiális javak megszerzése.

A hithez való kapcsolódás

Az emberi természetből adódóan vannak különbségek a hála átélésében. A magas hálakészséggel jellemezhető személyek könnyebben idéznek fel pozitív történéseket személyes múltjukból, mint a kevésbé hálateltek, és az akaratlanul felidéződő emlékek között is több a kellemes. Vagyis a hálaképesség mint jellemvonás segít életünk eseményeinek pozitív értékelésében, valamint a negatív érzelmi állapotokkal társuló emlékeink átkeretezésében, és ezen keresztül támogatja a szubjektív jóllétet. A hála csökkenti az észlelt stressz nagyságát, befolyásolja munkavégzésünk hatékonyságát, és csökkenti a kiégés veszélyét a segítő szakmákban dolgozóknál; pedagógusoknál, egészségügyi dolgozóknál, lelkészeknél stb. egyaránt. Bár a hála átélése nem feltétlenül kötődik vallási kontextushoz, a megfigyelések azt igazolják, hogy a hála vallásosabb, spirituálisabb beállítottsággal jár.

A hit és a hála közötti pozitív kapcsolat egyrészt azzal magyarázható, hogy a vallásos személyek számára minden jótétemény valódi forrása Isten, és a másik jó szándékának észlelése végső soron Isten gondoskodásának megtapasztalását jelenti, ezért hajlamosabbak a hála átélésére, mint a nem hívő személyek. Másrészt a vallásos emberek jobban elfogadják, hogy felelősek vagyunk másokért, a világot jóindulatúnak, az életet lehetőségekkel telinek látják, ami ugyancsak segíti mások jótetteinek az észlelését és a viszonzását is.

A hála és a szubjektív jóllét

A hála és a szubjektív jóllét kapcsolatát vizsgáló számtalan kutatáshoz képest alig néhány foglalkozik a hálának az egyén és a közösség pszichológiai jóllétre gyakorolt hatásával. Szoros összefüggés mutatható ki az önelfogadás, a másokkal való pozitív kapcsolat és a személyes fejlődés között. Már az is pozitív hatású, ha egy adott helyzetben a hálát mint aktuálisan megjelenő érzelmi állapotot átéljük. Az emberek többségében a hála a boldogság érzésével kapcsolódik össze. A hála átélése amellett, hogy önmagában is jutalmazó értékű, olyan pozitív érzelmi állapotokkal társul, mint a megelégedettség, a büszkeség vagy a remény. Társas kapcsolatainkban nemcsak a hála átélése, hanem annak kinyilvánítása is kitüntetetten fontos.

A hála kifejezése ösztönzőleg hat új kapcsolatok kialakítására, pozitívan befolyásolja a kapcsolatok minőségét, és segít megbirkózni az életünkben bekövetkező változásokkal azáltal, hogy fokozza a társas támogatás mértékét. A hála kinyilvánítása növeli a társaskapcsolati elégedettséget. Hálánk kifejezése a partnerünk felé tudatosítja bennünk az iránta érzett szerete-

tünket, és a kölcsönösségen át fokozza az összetartozás érzését. Erősíti a párkapcsolatot és a proszociális viselkedést.

Segít értelmet találni az életnek

A hála tehát több mechanizmuson keresztül is befolyásolja az egyéni és társadalmi jóllétet. A hála közvetlenül összefügg a szubjektív jólléttel; a hálatelt személyek több pozitív és kevesebb negatív érzelmet élnek át, elégedettebbek az életükkel, mint a kevésbé hálás személyek. A pozitív érzelmek kivédik a negatív emóciók kóros hatásait, a megelégedettség pedig segít csökkenteni az olyan érzelmi állapotok negatív következményeit, mint a kiábrándultság vagy a csalódás. A hála tehát egyfajta védelmező tényező a pszichés zavarok tekintetében is. A hála támogatja a pozitív történéseket az életünkben, illetve fokozza elégedettségünket, csökkenti a hedonikus alkalmazkodás hatását. A hedonikus alkalmazkodás kifejezés arra a jelenségre utal, hogy az életünkben lévő jó dolgokhoz gyorsan hozzászokunk, így azok jutalmazó, örömszerző értéke elvész, ami újabb javak és eredmények megszerzésére ösztönöz, azokhoz pedig ugyancsak hozzászokunk.

A hálás személyek a másik segítségét értékesnek, együttérzőnek látják, a helyzeteket pozitívan értelmezik, így gyakrabban élnek át hálát a mindennapokban. A hálás személyek extrovertáltak, barátságosabbak és kevésbé neurotikusak, mint a kevésbé hálateltek, és magas szintjét érik el olyan proszociális vonásoknak, mint az empátia és a megbocsátás, így a hála erősíti és bővíti a társas kapcsolataikat. Fokozza az összetartozás érzését és a kapcsolati elégedettséget, a viszonzás révén pedig ez az alapja a folyamatos együttműködésnek. Csökkenti az elmagányosodás, a kirekesztődés valószínűségét is.

A hála egy tágabban értelmezhető életszemlélet része, melynek lényege, hogy észrevegyük és értékeljük a világban levő pozitív dolgokat. A velünk történtekből létrehozott, szervezett formába öntött narratívumok pedig segítenek értelmet találni az életünknek.

2025. április

Rózsafüzértartó

Mezey László Miklós

Békebeli idők

Emlékképek a „Béke Tanszékről”

Magányos Sétáló kiért az alkonyati napfényben fürdő Aradi vértanúk terére, elhaladt Rákóczi fejedelem lovas szobra mellett, elnézett a vízmedence felé, amely mellett, a kővel burkolt négyszögben négy-öt fiú focizott. Megvárta, amíg a megállóból kidöcög az 1-es villamos, utánanézett, aztán átvágott az úttesten, ellépdelt a Hősök kapuja alatt, innen csak egy keresztutcányit kellett gyalogolnia, hogy célba érjen. Már látta a sárgás fénnyel hívogató bejáratot, és ahogy közelebb ért, megérezte a sütőolaj terjengő szagát, hallotta a zsúfolt helyiségből kiáradó zajokat, és arcába csapott a meleg ételpára és a biztató fröccsszag.

***

Az idő: az 1970-es évek közepe. A helyszín: Szeged, az Április 4. sugárút és a Partizán utca sarka[1]. Erről a járdaszögletről nyílt a Béke bisztró bejárata, az íves előtető alatti üvegezett ajtó. Aki ezen belépett, az alábbi látvány, hang- és illathatás fogadta. Az előtérben jobbra volt a kocsmapult, a bejárattal szemben a kassza; balra féloldalasan nyúlt el a hosszú terem három sor asztallal, székekkel, és ide szolgált a konyha a maga ételkiadó pultjával. A terem túlsó végéből nyílt a két mosdó. Ami a hangokat illeti, kétféle áradt ki az utcára a nyitott ajtón át: a vaslábú székek csikorgása a járólapokon, illetve a vendégek zsongása. Az illategyveleg viszont három összetevőből állt: a forró olaj nehéz szagából, a cigarettafüstből és a savanykás fröccsszagból. A mennyezetre szerelt lassú járású ventilátor inkább csak összekeverte a szagokat, semmint frissítette a levegőt. Ez volt hát a Béke bisztró, a sugárút túloldalán méltóságteljesen terpeszkedő tanárképző főiskola[2] hallgatói által „Béke Tanszéknek” nevezett vendéglátóipari egység. Okkal, joggal tapadt a nevéhez a tanszék megjelölés, mert számos hallgató közel annyit időzött a Békében, mint a szakja szerinti tanszéken. A magam részéről a Magyar Irodalomtudományi, a Történettudományi, valamint a „Béke Tanszék” között osztottam meg az időmet.

Langymeleg időben a nyitott ajtóhoz közeledő vendég már érezhette az illatokat, hallhatta a hangokat, ezzel a „Béke Tanszék” otthonosságérzete már az utcán elébe ment az idelátogatónak. Aztán a két lépcsőfokon föllépve az illető bekerült a tanszék meghitt légkörébe, itt már rabul ejtette az illatok kavalkádja, az asztal fölött összehajoló vendégek látványa, orrát kitöltötte az étolaj, a dohány és a fröccs szaga, füle pedig befogadta az állandó háttérzajt, az asztalnál ülők duruzsolását. Megérkezett, szinte otthon volt.

Hogy nem nosztalgikus túlzás az otthonosság érzetének emlegetése, azt alább igyekszem bizonyítani. Mindjárt azzal, hogy a Béke csakugyan tanszék volt a szónak abban az értelmében, hogy törzsközönségét a főiskolások alkották, ennek megfelelően volt valami értelmiségi-kör-hangulata a helyiségnek. Gyakori látvány volt a kávé vagy kisfröccs mellett a jegyzeteit bújó fiatal. Sokan az Élet és Irodalom vagy a Tiszatáj folyóirat friss számait lapozgatták, mások szótáraztak. A legtöbben persze beszélgettek, vitatkoztak, érveltek és nevettek. Vagyis a Béke, ha mindenáron kategorizálni akarunk, afféle értelmiségi kocsma volt. Itt amolyan elvárás volt, hogy az ember tudjon róla, mi jelent meg az irodalmi folyóiratokban[3], milyen neotomista vagy marxista filozófiai polémiákról lehetett olvasni itt-ott, és persze sok szó esett a kortárs filmekről. Olykor a

[1] Ma a Boldogasszony sugárút és a Vitéz utca sarka.

[2] Ma a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kara.

[3] Akkor még voltak nyomtatott folyóiratok, mint a mértékadó Kortárs, az Új Írás meg a színvonalas vidékiek, az Alföld, a Forrás, a Tiszatáj, a Jelenkor.

politika is szóba került, rendszerint mérsékelt ellenzéki pozícióból. A politizálók többsége természetesen tisztában volt azzal, hogy vajmi kevés beleszólása lehet a közügyekbe, ezért a megnyilatkozások nagyobb része afféle partvonalon kívülről történő bekiabálásnak hatott. Szó szerint: kocsmai politizálásnak. Ami érdekesebb, hogy a baloldali elkötelezettségűek – néhányan már ifjan MSZMP-tagok[4] – is úgy emlegették a szocializmus rendszerét, mint elpuskázott lehetőséget. Alapvetően elhitték az úgynevezett osztály nélküli társadalom ideáját, de a gyakorlatát bírálták. Azt pedig, hogy ilyen fiatalon beléptek az állampártba, azzal magyarázták, hogy ők, az új nemzedék tagjai majd „belülről" reformálják meg az MSZMP-t. Ezen a társaság többsége mosolyra fakadt. Éles viták nemigen folytak, a vélemények árnyalataikban tértek el, inkább kollektív morgolódás formáját öltötte a politizálás. Volt tehát valami langymeleg diskurzuson alapuló értelmiségi feelingje a helynek.

Az otthonosság mellett a Béke másik vonzereje az volt, hogy a találkozások állandó helyszíneként funkcionált: a megbeszélt és a véletlen találkozásoké. Aki ide belépett, biztosan látott az asztaloknál egy ismerőst. Odaülhetett, szóba elegyedhettek, és a beszélgetés az ötödik mondat után már a szorgalmi vagy a vizsgaidőszak aktualitásaira, olvasmányokra, magvas gondolatokra terelődött. Voltak úgy jó páran, hogy amikor egyedül érezték magunkat, útba ejtették a Békét, és máris volt, akivel szót váltsanak. Órákig el lehetett üldögélni, olvasgatni egy kávé mellett, senki nem nézte ki innét a keveset fogyasztó, vékonypénzű vendéget.

Aztán különböző csoportok tagjainak gyülekezési helyéül is szolgált. Az amatőr színjátszók gyakran tartották itt megbeszéléseiket. A legkellemesebb összejöveteli forma az volt, amikor az ösztöndíjosztás napjának délutánján a tanulócsoport itt várta a csoportfelelőst, aki a főiskola pénztárában fölvette a társaság ösztöndíját, aztán a Békében osztotta ki. Amíg a csoportfelelős a pénzügyi adminisztrációt intézte a főiskola főépületében, a csoport számos tagja már evett, ivott – hozomra. Gyakran megesett, hogy a törzsvendégek a hónap végén hitelre ihattak meg egy-egy kávét, sört, fröccsöt. Ott ült a kasszában a kedves, idősebb pénztárosnő, aki az üres zsebű diákoknak hitelre is adott blokkot, szomjan ne haljanak. Egy-egy slejfni lapult a kassza fiókjában az adós nevével, és alatta sorakoztak az összegek. Aztán ösztöndíjfizetés napján mindenki rendezte a számlát. A Jóisten áldja meg az emlékét is a jó asszonynak.

***

Ahogy belépett, Magányos Sétáló rögtön meglátta egy távolabbi asztal mellett Lajost, a csoportfelelőst. Mielőtt odament volna hozzá, a kasszánál kért egy blokkot – ezúttal nem hitelre –, az ivópultnál kiváltotta a kisfröccsöt, majd az asztalához ült. Lajos elmélyülten, meg-megfújva kanalazta a forró gulyáslevest, nagy kenyérszeletből tördelt hozzá impozáns falatokat. Tudta, Lajos naponta egyszer eszik, de akkor rengeteget. Egész nap öt-hat kávén és egy doboz cigarettán él, ám ahogy eljön az este, akkora adag vacsorát kebelez be, amekkora három embernek is becsületére válna.

Így, naplemente táján láthatóan nagyon éhes volt, mert alig emelte föl a fejét. Törte a kenyeret, kanalazta a gulyást. Jó szokása szerint előbb a levét, a sűrűjét jutalomképpen meghagyva a végére. Magányos Sétáló nem akarta megzavarni csoporttársa napi egyetlen étkezését, ezért miután kortyolt a fröccséből, válltáskájából előhúzta az Élet és Irodalom legutóbbi számát, és olvasni kezdett. Szerette ezt a lapot, főleg a kritikai rovat érdekelte, és a színvonalas irodalmi szociográfiák. Elmerült az olvasásban.

Hozok még kenyeret – dörmögte Lajos, miközben kézfejével megtörölte a bajuszát. Magányos Sétáló föl se nézett a lapból, csak annyit nyögött: *ühüm*. És olvasott tovább, éppen a lap népszerűségét meghatározó szellemes szövegezésű tévékritikát. Bár maga ritkán nézett televíziót – albérleti szobájában nem volt készülék –, a szarkasztikus hangvételű, elkalandozó, csapongóan asszociatív és finom utalásokkal többjelentésű kritikákat szerette. Olykor maga is arra gondolt, talán kritikus lesz, aki esztéta szigorral, vitriolba mártott tollal fog írni könyvekről, filmek-

[4] A Magyar Szocialista Munkáspárt nevének rövidítése.

ről. Ilyenkor eltűnődött, ki lesz ő öt vagy tíz év múlva. Lesznek-e saját kötetei? Majd író-olvasótalálkozókon dedikálni fog? A képes újságokban jelennek meg róla fényképek, ahogy íróasztalánál elmélyülten dolgozik, vagy könyvespolca előtt néz a fényképezőgép lencséjébe?

Hát ez nem igaz! – hallotta Lajos elkeseredett hangját. Értetlenül nézett föl az újságból. – *Elvitték a gulyást!* – hörögte Lajos, és lecsapta az asztalra a két vastag kenyérszeletet. – *Arra nem vagy képes…?! Hogy odafigyelj, ne vigyék el a tányérom?! Épp a sűrűje maradt benne…* – nyögte, és szomorúan nézte a papírszalvétába fogott két szelet kenyeret. Magányos Sétáló rögtön megértette, mi történt. Mivel belebújt az Élet és Irodalomba, se nem látott, se nem hallott, nem vette észre, hogy a leszedő asszony elviszi a félig telt tányért. Nem ült ott senki, nem szólt senki, okkal hihette, ez maradék.

Lajos letörten ült le, Magányos Sétáló kárpótolni szerette volna csoporttársát, fölajánlotta, befizeti egy másik gulyásra, de az csak legyintett: – *Majd eszem otthon zsíros kenyeret*. Ugyan hányat? – kérdezte magától befelé mosolyogva Magányos Sétáló.

Négyen ülték körül az asztalt. Az éppen vegetáriánus korszakát élő László vitte a szót. Elmesélte, hogy előző nap délben bejött a Békébe, kért egy adag tökfőzeléket pörköltfeltét nélkül. A pénztárosnő azt mondta, sajnos azt nem lehet, mert a szabott árban benne van a feltét. Nem volt mit tenni, leült az asztalhoz, nekilátott enni, kanalazta a főzeléket, a húsdarabokat a tányér szélére pöckölte. Egy épp itt megforduló éhes ismerősnek fölajánlotta, nyugodtan egye meg a sertéspörköltjét. Egy szelet kenyeret is fölajánlott hozzá. Így aztán ketten kanalaztak egy tányérból.

Hetekkel később László sokat sejtető mosollyal mesélte, hogy egy nem minden részletében fölidézhető mámoros éjszaka után, amikor kábán fölébredt, az éjjeliszekrényen hagyott tányérján lerágott csirkecsontokat talált. – *Csak nem ettem húst?!* – hüledezett akkor is, most is. Az asztal körül ülők érdeklődő arcot vágva kérdezték: – *Akkor mi lesz most?*

Az amatőr színjátszók összetoltak két asztalt, olvasópróbát tartottak Páskándi Géza Az eb olykor emeli lábát című abszurd mesejátékának[5] előadására készülve. Volt némi izgalom, hiszen a bemutatóra meghívták az Erdélyből épp akkoriban áttelepedett írót[6]. A vörös hajú, mosolygós, clown-természetű, igazi színésztehetségnek mutatkozó, kövér Lacika irányította a próbát, vitte a szót. Olyan lendülettel, hogy még a széklábak csikorgása mellett, a terem túlsó sarkában is lehetett hallani az instrukcióit.

A történelem szakosok külön kasztot, stílusosabb kifejezéssel, asztaltársaságot képeztek, hiszen azon a Történettudományi Tanszéken bontogatták szárnyukat, ahol a Szeged-szerte és egyetemi körökben is tisztelt és becsült tanszékvezető, Nagy István oktatta a XIX–XX. század históriáját, és vezette a Tudományos Diákkör Kortörténeti Szekcióját. Ha azt mondom, hogy ezen a tanszéken valóban otthonos, családias légkör uralkodott, még messze járok a valóság egész mélyének megjelenítésétől. Valódi fölnevelő, értelmiségképző fészek volt. Hogy ezen a tanszéken milyen szellemi légkör uralkodott – amely aztán leszivárgott a „Béke Tanszékre” is –, arra csak néhány rövidke példa. 1976-ban a tanszékvezető docens féléves speciális kollégiumot hirdetett Trianon témájában. Ismétlem: 1976-ban! Az első ilyen szemináriumon írásvetítő segítségével színezett térképvázlatokon bemutatta, milyen magyar területekre tartottak igényt a „csehszlovákok”, a románok, a „jugoszlávok”. Elhűlve láttuk, hogy Magyarország Budapest környékére és a Dunántúl egy részére, négy-öt vármegyényi területre zsugorodott volna. Rendszeresek voltak az országos hírű, nagynevű történészek meghívásai, előadásai, hogy a „Töri mozi” vetítéseiről és az azokat követő vitákról már ne is szóljak.

[5] A parabolikus mondandójú, verses darab a hasonló című kötetben a bukaresti Kriterion Kiadó gondozásában jelent meg 1970-ben, néhány évvel a szerző Magyarországra való áttelepedése előtt.

[6] A darab előadásának estéjén Páskándi Gézával író-olvasó találkozóra került sor a főiskola Magyar Irodalomtudományi Tanszékén. Az akkor két éve Magyarországon élő író egy meghurcolt, sokat szenvedett, de meg nem tört ember benyomását keltette, ezt a vonását azonban elhalványította szelleme csillogása, sajátos világlátásának egészen eredeti mivolta és megszenvedett bölcsessége.

Egy ilyen vetítés[7] után Magányos Sétáló és néhány társa a tanszékvezetővel ballagott hazafelé az Április 4. sugárúton, élénken beszélgettek, hiszen a film és a vita után még mindenkiben bőven feszült mondandó. Itt hangzott el Nagy Istvántól az a fejtegetés, amelyre a fiú jóval később, a rendszerváltozás idején – immár felnőtt férfiként és édesapaként – pontosan emlékezett, és amelynek a lényege az volt, hogy belátható időn belül eljön az igazság pillanata, mert a szocializmus és a szocialista világrendszer fönntarthatatlan, és bukásra ítélt. 1976-ban ez hihetetlen próféciaként hangzott.

A tanszék színes egyéniségű tanára, a történeti demográfia országos hírű kutatója, Kováts Zoltán nemegyszer félreérthetetlenül célzott arra, hogy az ember jól nézze meg, hová lép be. Ahogy emelt hangon többször mondta: „Maximum szakszervezet!" Azaz a pártba semmiképp se!

Nos, a történészhallgatók nagyon is tisztában voltak szellemi, tudományos értelemben vett kiváltságos helyzetükkel, ennek megfelelően képeztek külön kasztot a Történettudományi Tanszék utáni második otthonukban, a „Béke Tanszéken". Itt a hitelbe kért híg kávék és laza fröccsök fölött szemináriumi földolgozásmódban folytatódtak a tanszéki viták, kezdve azzal, áruló volt-e Görgey Artúr, folytatva azzal, miért ellenezte a kiegyezést az emigrációban élő Kossuth, végezve azzal, mit tehetett volna Horthy Miklós, hogy hazánk kimaradjon a II. világháborúból.

Ebben a szellemi és akusztikus morajban csupán háttérzaj volt a forró sütőolaj sercegése, ahogy készültek a párizsi szeletek és hasábburgonya-adagok. A konyha pultja fölött mindenki láthatta, hogyan szorgoskodnak a forró gőzökben az izzadó, fehér főkötős asszonyok, ahogy panírozzák a hússzeleteket, ahogy a krumplival teli fémkosarat a forró olajba merítik, ahogy a káposztát gyalulják. Ez a konyhaszag is az otthonosság érzetét keltette, Magányos Sétálóban fölidéződött gyermekkora, ahogyan nagymamája a szűk, ablaktalan és ételpárától homályos konyhában a vasárnapi ebédet készítette.

Megfordult a Békében számos „külső" csodabogár is. Például a viseltes ruhájú, idős költő, aki kalligrafikus betűkkel és színes tintákkal rótt kéziratos verseit árulta néhány nagyfröccsért, vagy a kiöregedett – vagy elbocsátott – nyomozó, aki folyton azzal hencegett, bárkit letartóztathatna.

Fröccse fölött Magányos Sétáló emlékezett a szőke lányra, a szerelmére, aki egy kora tavaszi napon bekötött torokkal, betegségtől párás szemmel, szipogva, influenzásan feküdt az albérletében. Dél közeledtén számot vetettek kettejük vagyonával, és úgy találták, egy szűkös ebédre elegendő lesz. A fiú a háziak alumínium ételhordójával elment a közeli „Béke Tanszékre", ahol a kassza fölé kifüggesztett ártábla alapján kiszámolta, hogy egy adag finommetéltes csontlevesre és két szelet puncstortára futja a pénzükből. Boldog volt, hogy beteg kedvesének vihet ebédet, ha csak ilyen szerényet is. Nem szállt villamosra, lobogó kabátban örömmel lépdelt az első napfényes tavaszi napon a szélfútta Április 4. sugárúton. Olyan derűvel és bizakodással, mintha a jövője felé haladt volna.

***

Magányos Sétáló kiitta fröccse maradékát, hátratolta a székét, amelynek vaslábai jellegzetes csikorgó hangon csúsztak a kövön, aztán a nyitott bejáraton át kinézett a langymeleg estébe. A Hősök kapuja alatt épp egy villamos távolodott el a belváros felé. Utánanézett, és elhatározta, gyalog megy haza az albérletébe. Hiszen hosszú még az este, hová sietne. Kifelé menet bólintott a jólelkű pénztárosnő felé, és apró sóhajjal kilépett a „Béke Tanszék" *ajtaján. Arra gondolt, holnap újra eljön. Hiszen itt mindig találkozhat valakivel; Lajos talán gulyást eszik, László főzeléket feltéttel vagy anélkül, Lacikáék a kávéspoharak fölött újra próbát tartanak. És talán látja majd azt a szőke lányt is, akit a szemével keres, mindig és azonnal, amikor belép a* „Béke Tanszék" *ajtaján.*

[7] Ekkor éppen Andrzej Wajda Hamu és gyémánt című, 1958-as filmje volt műsoron. A viták egyikén elemezték Milovan Đilas jugoszláv ideológus téziseit. A szerző egyik tétele az volt, hogy a szocializmus nem osztály nélküli társadalom, hanem a kommunista vezetők osztálya rátelepszik a társadalomra. A neves előadók között volt például a hadtörténész Rázsó Gyula vagy Tőkei Ferenc, aki az ázsiai termelési módról tartott előadást. És nem mellesleg olyan óraadó tanárok oktattak a tanszéken, mint Benda Kálmán vagy Csatári Dániel.

Kiss József Zsolt

Emberépítészek

– a beszélgetés résztvevői
Bagdy Emőke és Bistey Zsuzsa*

Kiss József Zsolt: Szeretettel és tisztelettel köszöntök minden érdeklődőt. Az a megtiszteltetés ért, hogy én legyek a moderátor ezen a rendkívüli és rendhagyó beszélgetésen, amelynek apropójáról bevezetőként engedjenek meg néhány gondolatot.

A hely szelleme már adja magát, hiszen itt vagyunk Pesterzsébeten, az **Összetartozás templomában**, és rögtön ide kapcsolnám a nemzeti összetartozást. Gondolom, nem kell magyarázni, hogy mekkora szükség van a nemzeti identitás gyógyítására, szellemi és néplélektani szempontból egyaránt. Ha az idők szavát – kooperáció, együttműködés – veszem figyelembe, valóban az emberi értéket és erényt tekintve ez rendkívül fontos, tehát az összetartozás akár ezt is jelentheti. Továbbá közismert tény, hogy ezt az épületet **Makovecz Imre** tervezte, és az ő szellemisége a beszélgetésben más vonatkozásban is itt lesz velünk. Mindkét vendégünk kapcsolódik az építész életművéhez, abban az értelemben, hogy ő alapvetően emberépítész volt. Két vendégünkről elmondhatjuk, hogy ők is emberépítészek. Összekapcsolja őket az is, hogy templomok létrehozásában vettek, illetve vesznek részt. Az egyik vendégünk ennek az Összetartozás templomának az inspirációjában, fizikai megvalósulásában működött közre, másikuk pedig egy olyan kápolna létrehozásán munkálkodik, amely egy szakrális térben Makovecz inspirációjára fog elkészülni. Az egyik vendégünk transzparens módon, a másikuk pedig rejtettebben kapcsolódik ahhoz a szellemiséghez, amelyet Makovecz is követ, ez pedig egészen elvisz bennünket a **Rudolf Steiner-i** tanításokhoz.

Hogy ne rejtsem véka alá a vendégeink kilétét, szeretném bemutatni őket: **dr. Bagdy Emőke klinikai szakpszichológus, pszichoterapeuta, professzor emerita és dr. Bistey Zsuzsa klinikai pszichológus, a Filantroposz Egyesület vezetője és létrehozója**. Őt a sorsa fiatalkorában elszólította Magyarországról, emigrációban tanult, munkálkodott, majd az életfeladata visszahozta hazájába. Zsuzsával több szálon is együttműködünk, Emőkével többször készítettem már interjút, illetve tanított engem az egyetemen, és civilben tegeződünk. Megállapodtunk, hogy ezt a megszólítási formát fogjuk használni a beszélgetés során, amely végtére is a belső dimenzióról szól, s ebben mi mindannyian egyek vagyunk.

Idehozom édes anyanyelvünk bölcsességét. Nem mindegy, hogy valakinek szakmája, foglalkozása vagy hivatása van. Ez utóbbiban benne van az, hogy valaki elhívást érez valami iránt, és ebben hisz, hiteles, önazonos. Ebből fakadóan kérdezem, hogy mit jelent számotokra a hivatás. Az az elhívás, amit kaptatok, éreztetek, és amiért most is itt vagytok.

Bagdy Emőke: A hivatásban a szógyök a hív. Hova hív, ki hív téged, mire hív? Sok minden szólít meg bennünket az életben, és hív valahová. Ha a hajlamunk hajt, és van egy belső mozgatórugónk, ami az érdeklődésünket valamerre irányítja, akkor a külvilág érintése is könnyebben elér bennünket. **Ki szeretném emelni a szakrális jelentést, azért mert mi, emberi lények mindannyian valamire elhívattunk, elrendelt a létezésünk. Értelme van a létezésünknek. Mindenki az univerzum páratlan csillaga, Isten egyedi, páratlan teremtménye.** A biológiánk lehet azonos, a vesém, a szívem ugyanúgy működik, mint a tiétek, és mégis a mi saját szívünk, a saját vesénk abban a páratlan egységben, szerkezetben sajátosan minket szolgál. Mi, emberi lények pedig a legfelső erő szolgálói vagyunk. Én sem kértem, hogy megszülessek, de te sem. Valami végett születtünk. **Az elhivatottság, az elhívás eleve megválaszolja azt, hogy valahol helyed van a világban.** Hol van a helyem a világban? Az első a hivatásban, hogy

valahová rendelt vagyok, ahol az én emberi mivoltomat, minőségemet azzal tudom megmutatni, hogy miként állok helyt ott és úgy, ahova és ahogyan rendelve vagyok. Vajon azt, ahová gyökereztem, valóban úgy tekintem-e, hogy oda van rendelve az életem, és ott kell az életfámnak felnőnie, azután termőre fordulnia? Arra kell törekednünk, hogy érezzük: a hajlamom alapján merre hajt az érdeklődésem, hogy figyeljek, a szüleim pedig segítsenek abban, hogy felfedezzék azt, amit én öntudatlanul növekvő kisgyermekként még csak észlelek, hogy jól rajzolok, vagy ügyes vagyok valamiben. Legyen egy rám irányuló figyelem, amivel szinte tudatosítják a hajlamom megnyilvánulását gyermeki mivoltomban. Így támogatják, hogy az a kicsi tényleg úgy növekedjék, hogy megkapja azokat a hatásokat, amelyek azután segítik, hogy szép életfává tudjon cseperedni. **Karácsony Sándor** református pedagógusprofesszor gondolata, hogy lehet foglalkozásunk, szakmánk, mesterségünk és hivatásunk – ezeknek a minőségeknek az elhatárolásában végül is a minőség vonalát ott vonja meg, hogy harmóniában vagyok-e magammal és a világgal, hogy úgy érzem-e, hogy otthon vagyok, ahová rendelve vagyok. **Az otthonosságérzés már-már boldogságérzet**. A boldogságpszichológia sokat tudna erről mondani, tehát legyünk otthon – fenn az ember magasán –, ott abban a minőségben, amit sikeresen kibontottunk, sokak támogató segítségével. Ez az elhivatottság az, ami azután úgy működik, hogy nem tudod nem tenni. Itt én megállnék…

Bistey Zsuzsa: Nehéz lesz a folytatás… Budapesten születtem, és kilencéves koromban elkeresztelt valaki sorspesztrának. Ez a név abból adódott, hogy mániákusan mindenkit az életéről faggattam. Gyűjtöttem a régi fényképeket, albumokat, a régi újságokat, állandóan bújtam a múltat. Nem értettem én, hogy miről van szó, de ez annyira erős volt bennem, hogy jóformán semmi másról nem akartam beszélni. Ha valakivel találkoztam, kérdés kérdés után jött belőlem, az emberek eleinte egy kicsit furcsállták, mert azért különös, ha egy kilenc-tíz éves gyerek ilyen kérdésekkel fordul a másik ember felé. **Egy olyan rendszerben kellett élnem, ami mindent megadott, csak a szabadságot nem. Az úgynevezett magyarországi szocializmus fénykorában voltam kisiskolás, de erdélyi gyökerű családban nevelkedtem, nőttem fel, és megvolt az a szerencsém, hogy amit az iskolában belénk töltöttek, azt otthon korrigálták a szüleim. Tehát volt egy olyan állapot, ahol kétfelé kellett egyszerre gondolkodni, és valahol eldönteni, hogy most melyik a valóság, melyik az igaz. Az elhivatottság nálam így jelentkezett.** Még egy különös dolgot említenék, mert ez is talán utólag világossá teszi, hogy miért vagyok most ott, ahol vagyok. Kilencéves koromban kaptam egy Shakespeare-drámákat tartalmazó kötetet gyermekkiadásban, valamint az Iliászt és az Odüsszeiát. Én rögtön a görög kor mellett tettem le a voksomat, viszont éktelen haragra gerjedtem, amikor rájöttem, hogy a bátrak, az igazak meghalnak. A csavaros eszű, rafinált Odüsszeusz elpusztítja a gyönyörűséges Tróját, ez nekem borzasztó élmény volt. Tehát a gyermekkorban megmutatkozik valami már a felnőttből is. Azután el kell mondanom, hogy minden támogatás és szeretet ellenére nekem annyira elegem volt az otthoni környezetből, hogy megszöktem. Négy dollárral a zsebemben beültem egy turistacsoportba, útlevelet sem adtak, hanem a belügyminisztérium csoportjával mentem ki tíz napra Ausztriába – és nem jöttem vissza. Amikor végre a pufajkás őrök között a drótkerítésen átharcoltuk magunkat a busszal, és osztrák földre értünk, akkor megesküdtem, hogy én soha többé nem térek vissza ebbe az országba. Akkor 21 éves voltam, és 21 év múlva hazajöttem, hogy elkezdjem azt a munkát, amit immár 33 éve végzek egy parányi őrségi faluban, Ispánkon, ahol 110-en vagyunk, vagy 111-en. Az én életemnek a meghatározó eleme valóban a pszichológia volt. **Érdekelt az ember, az élet. Gyermeköskönnel is tudtam, hogy az emberben van valami halhatatlan.** Mindenesetre későbbi tanulmányaim során Dél-Afrikában nem támasztották alá ezt a nézetemet. Az akkori egyetemen azt tanulta az ember, hogy az ember alapjában véve fizikai lény, akinek vannak a fizikumából adódóan bizonyos lelki, szellemi megnyilvánulásai, szigorúan szervi alapon. Itt állt meg nálam a vonat, mivel ez nekem nem volt elég. Mindazonáltal megszereztem a végzettségemet, de krízisbe kerültem, amíg a sors úgy nem hozta, hogy kezembe nyomták **Ru-**

dolf Steiner *Pszichoszófia* című könyvét. Akkor 28 éves voltam. Amikor ezt elolvastam, tudtam, hogy igen, ez lesz az én utam, de ez jó néhány évet jelentett tanulásban, olvasásban, keresésben. Ha visszatekintek ezekre az évekre (még ha nem is ismertem a karma törvényvilágát úgy, ahogyan most ismerem): **minden lépésemnél ott volt a gondviselés, és nem mindig azt kaptam, amit kértem, de mindig azt kaptam, amire szükségem volt.**

Bagdy Emőke: Meggyőződésem: elrendelt, hogy mi mit tegyünk az életünkben, hogy hol van dolgunk, hol van feladatunk. Amikor mondtad, hogy nem jössz vissza, és végül mégis csak hazahozott a sors, vagyis Isten akarta, a legfelső erő, aki téged életre hívott, hogy mégis itt van dolgod, és itt teljesíts. Ez csodálatos. Én egyáltalán nem akartam pszichológus lenni. Édesapám református lelkész, nagyapám egy országos hírű költő volt, akit Trianon-sirató versei miatt sovinisztának bélyegeztek meg. Ezt nagyon megszenvedte, és ebben a szomorú nehéz menetelésben, ahogyan őt elítélték, bele is halt. Engemet nem vettek fel az egyetemre – a származásom miatt, osztályellenség, egy x-es meg egyéb, numerus clausus kategória –, bátyámat sem vették fel, azután később csak bejutottunk, mindig voltak segítő erők. Én gyönyörűséggel filosz akartam lenni, meg verselő, mint nagyapám, nem írtam verseket, csak nagyon szerettem az irodalmat. Ovidius Metamorfózisát fordítottam, és úgy éreztem, hogy bennem van is erre talentum, hogy ez a dolgom. Ez volt az érzésbeli üzenet, de nem ez volt az égi üzenet. Mivel akkor nem vettek fel az egyetemre, elmentem gyógytornásznak. Szereztem gyógytornászdiplomát, négy évig dolgoztam gyógytornászként, egyébként óriási hasznát vettem az életben. Közben változott a politikai helyzet, eljött 1963. Feloldották a numerus clausust. Abban az évben még fel is vettek az egyetemre, de hova: pszichológia szakra, ugyanis nem volt magyar–latin szak, csak simán magyarra mehettem volna, de nem akartam, mert akkor már voltak szívbéli kérdéseim. Tudniillik én tüdőbetegekkel foglalkoztam négy éven át, s akkoriban voltak tüdőcsonkoló műtétek, az egyik beteg gyorsan gyógyult, pedig a fél tüdejét kivették, a másiknak meg kivettek a lebenyből egy pici darabot, és neki nem tudtam a légzését segíteni, mert fuldoklott. Nem értettem, hogy mi ez. Akkor indult a pszichológia szak, és én teljesen kalandor kíváncsisággal azt mondtam, hogy akkor jelentkezem ide, mert majd megmagyarázzák nekem, hogy ez miért lehetséges. Így lettem én oda terelve, a helyemre kerültem. 1968-ban szereztem diplomát. **Mérei Ferenc kiváló pszichológus a Lipót Országos Ideg- és Elmegyógyászati Intézetben megalapított egy kis pszichodiagnosztikai laboratóriumot, ami a magyar klinikai pszichológia fellegvára lett. Mérei mindjárt bennünket, első fecskéket, akik ide jöttek gyakorlatot tanulni, nagyon sok mindenre tanított, például, hogy szolgáld az embereket. *Szolgáló vagy!* Épp azt szólította meg bennem, aki én voltam és vagyok, az apám is az, az eleim, az őseim is azok: lelkészek, tanárok, generációkon át.** Nagy erőt kaptam. Itt megtanultam, hogy vigyázni kell a beskatulyázással. Az arisztoteliánus orvosi rendszerben például egy fiók a skizofrénia, ha van elegendő számú és súlyosságú tüneted, akkor te ide tartozol, becsuklak abba a fiókba. Vigyázz, mert veszélyes a stigmatizáció! Én ott megtanultam, hogy egyenlők vagyunk. A lényeg: közéjük tartozni, de csak akkor hajolok le, hogyha fölemelem a másikat. Azért hajolok le, hogy fölemeljem. Ez nekem világi tízparancsolat. Égi is van, én nagyon igyekszem betartani, mert gyakorló hívő vagyok. **Szívből mondom, amit mondok, és azt vettem észre, hogy az emberek ezt megérzik: a hitelességet. Ez az alapja a tanításnak. A növendékeim megkapták azt a mély beoltást, hogy ebben a szemléletben viszonyuljanak az emberekhez. Szolgálók legyenek. Adom azt, amim van, kéretlenül, számolatlanul, és nem azt nézem, hogy mi a jutalom. Az onnan jön, föntről.** Például, ennek a Makovecz-templomnak a létrejötte. 2014-ben 73. születésnapomon azt éreztem, kellene, hogy valami új értelme legyen az életemnek, mivel már nem vagyok az egyetemen tanár, kellene valami maradandót, jelet, nyomot hagyni, hogy köszönöm Istennek a létet, hogy valahogy kifejezzem a hálámat. És akkor találkoztam a Makovecz-tervvel (ugye véletlenek nincsenek), de a templom felépítéséhez nagyon kevés pénz volt meg. Azt mondtam, hogy én megpróbálkozom. Ha hi-

szitek, ha nem, még a szűk baráti köröm is egy kicsit ütődöttnek tartott, amikor elkezdtem a gyűjtést. Az összes előadásom bevételét letettem, éveken át. Az első három év volt nagyon intenzív. Téglajegyek árusítását indítottam el, egy naplóba mindenki beírhatta, hogy mennyit vett, itt van az emlékkönyv. Akiről tudtam, hogy tehetősebb, fölkutattam, hogy hátha kinyílik a lelke. Rettentő sok tapasztalatot szereztem az emberről: kőgazdag, de elzárkózik, a nem is annyira tehetős pedig nagy pénzösszeget ad. A kormányzat az ügy mellé állt. A saját püspökömnél viszont ellenállásba ütköztem, a saját egyházam részéről. És nézzetek körül, micsoda egy templom született! Nagyon boldoggá tett, hogy végül is sikerült. A viszontagságokat nem mesélem, Isten őrizzen, így is sok időt vettem el, és bocsánatot kérek ezért, de ez az életem történetéhez tartozik... És itt ülünk, és dicsérjük Istent együtt – már ki-ki a maga módján.

Bistey Zsuzsa: Úgy van. Kérdezhetek valamit? Milyen viszonyban vagy most a püspököddel?

Bagdy Emőke: Azóta nem ő a püspök, és kiváló, jó viszony van a jelenlegi püspökünkkel.

Bistey Zsuzsa: Aki annak idején ellenezte, ő járt itt valaha?

Bagdy Emőke: Fogalmam sincs! Nem tudom, hogy eljött-e. Látod, érdekes, hogy belekérdeztél jól a dolgokba. Föl sem merült bennem, ez az ő személyes dolga. Bizonyára járt itt.

Bistey Zsuzsa: Az ő sorsában ugyanúgy benne van, mint a tiédben, hogy az egyik igent mond, a másik nemet, de a kötés ugyanolyan erős.

Bagdy Emőke: Én is úgy gondolom.

Kiss József Zsolt: Így középen ülve, úgy érzem, hogy egyre inkább kirajzolódik a párhuzam, hogy miért is vagytok így együtt. Például mind a kettőtök életében jelen volt a kettőség, ez hasadást is hozhat a személyiségben, de ennek mi a progresszív hatása az életetekben? Egyáltalán, hogy tudtátok összevarrni ezt a kettőséget?

Bagdy Emőke: Számomra nem volt kérdés, hogy hol van az igazság, az érvényesség: ahol a szeretetet kaptam, a feltétel nélkülit, az elfogadás biztonságát, ahol én otthon voltam, ahová én hazamentem, a nagyapámhoz, akinek gyerekként a térdén ülök, és verselünk, játszunk, rímeket faragunk. Ezt a nagyapát üldözik? Szóval hitele volt a saját gyermekkori tapasztalatomnak. Az én apám lenne rossz ember? Istent dicséri, szolgáló lélek. Szóval ott volt az érvényesség, ott volt a feltétel nélküli odatartozás. Amikor azt kérték tőlem, erről ne beszélj, akkor én tudtam, hogy nagyon komoly dologról van szó, és nem szabad. Megtanultam a hallgatást.

Bistey Zsuzsa: Nálunk is hasonló volt a helyzet, anyám erdélyi gyökerű és az erdélyi nagyapám a családjával együtt két évig egy marhavagonban lakott, ugyanis a saját birtokáról kergették el a románok. Mégis a fiát és a lányát egyetemig neveltette. **Ez a talpra állás. A mi családunkban ez volt az életalaphelyzet: amikor minden elvész, akkor kell elkezdeni építkezni. Ha most körülnézek a mi Európa-sorsunkban, szinte jó jelnek látom, hogy olyan mélyen és sebesen megyünk a végpont felé egy szörnyű örvényben kontinentális sorsunkkal együtt mi, individuumok, hogy ebből csak egy dolog jön ki: AZ ÖSSZEOMLÁSBÓL ALAPÍTÁS!** Az emberi életek tanulmányozása mellett a másik kedvencem a történelem volt, hiszen a kettőt egynek találtam: a történelem sem más, mint az ember, az emberiség létesülése, ezért az én biográfiám is benne van a történelmi korszakokban. Bennünket, magyarokat nagyon szeret az Isten, a mi arkangyalunk, akit Petőfi úgy nevezett, hogy a magyarok Istene, Mihály arkangyal. Minden nemzetnek van egy arkangyala – ezt Makovecztől tanultam meg. A mi arkangyalunk, amikor én 21 év távollét után hazajöttem, felruházott olyan erőkkel, hogy pszichológusként elindítsak egy képtelen munkát. **Azt kell elmagyaráznom ebben a mai korban, amikor az egész világunk fölött a hatalmas Mihály nevű arkangyal uralkodik, hogy elsősorban az a feladatunk, hogy azt a tudást az égi erőkről, ami valaha évezredeken keresztül (igaz, hogy csak a beavatottaknak, és nem a közembereknek) mindig megmaradt az emberiség életterében,**

most nekünk egyénenként újra fel kell vállalni, hogy a lélek hídként végre elindulhasson a fizikai test vonzásából a szellem felé.

A rám bízott feladatot egészen félreérthetetlenül kaptam meg: hogy a közép-európai misztériumban fogok dolgozni egy olyan helyen, ami az én születési helyem, amit én magam választottam. Ez még előttem sem volt teljesen világos, amikor én megérkeztem 33 évvel ezelőtt. Ezt megelőzően történt egy olyan változás az életemben, hogy két válóper után megismertem egy magyar klinikai pszichológust, aki nálam 21 évvel idősebb volt, és lett vele három gyermekem. Ezeket a gyermekeket én már európainak akartam nevelni, fölszedtük a sátorfát, és hazajöttünk. Azt gondoltam, hogy keresünk egy csöndes falut, nyitunk egy apró kis pszichológiai praxist, amelyben ha valaki jön hozzánk, kezelni fogjuk ingyen és bérmentve. Gondoltam, hogy majd jönnek emberek, és elbeszélgetünk, engedélyt sem kértünk, még a diplománkat sem nosztrifikáltattuk, mert amikor kiderült, hogy mit kell ezért tenni különböző hivatalokban, akkor a férjem csak annyit kérdezett a tiszti főorvos asszonytól, hogy: Tessék mondani, beszélgetni szabad? Azt mondták, hogy igen. Akkor azt fogjuk tenni! Így érkeztünk haza. 1990-ben tartottam az első előadást Szombathelyen, de fogalmam sem volt, hogy mi lesz ebből. Írtam egy kis könyvet, ***Vízöntőkori újjászületés*** címmel, amiben alapvetéseket fogalmaztam meg, például Goethétől idéztem, hogy aki nem tud magának elszámolni háromezer évvel, az maradjon homályban, tapasztalat nélkül, napról napra élve. Most ez úgy vágódott bele a csöndes tóba, mint a tégla, és ennek a pici könyvnek kapcsán két év alatt 9600 ember jött el Ispánkra. Hihetetlen volt. Akkor éreztem meg, hogy arra, amit most nekem föl kell tárni, tulajdonképpen mindenki vár, és már fölismeri, hogy neki ebben dolga van. **Ezt tartottam én a magyar lélek legerősebb tulajdonságának, hogy üdvképes a lélek.**

Bagdy Emőke: Miközben hallgatlak, ugyanazon a hullámhosszon vagyok, ugyanezt gondolom, csak a magam ismeretrendszerében elhelyezve. Szomorúan állapítja meg a lelkem, hogy egyrészt az emberiség nem tanul a tapasztalatából, és a romokig kell eljutni, hogy újraépítkezzünk. Amikor a legmélyebben vagyunk, akkor vagyunk a leginkább erre késztetve. **Rehumanizációra van szükség, mert a spiritualitást tönkretették.** Nem akarok történelmi távlatokba visszamenni, csak a francia forradalomig, amikor a szabadság, egyenlőség, testvériség jelszóval borzalmas pusztítások következtek be. Az ész az Isten, őelőtte minden meghajol. Az Istent letaszították a trónról, a papokat, a hitet üldözték. Azt a hitet, ami egy univerzális emberi képesség, amit kaptunk a teremtőtől. Az egész spiritualizmust lenyakazták, bekövetkezett a matéria és a materializmus szukcesszív eluralkodása. A tudomány tényleg óriási vívmányokat hozott, de nem hatotta át a szolgáló szeretet. Akkor mi végre a tudományos ismeret? A tudomány korrumpálódott, eladta magát, hogy gyilkoljon, hogy a hatalom szolgálatába álljon. A pénz uralkodóvá vált. Odajött a letaszított Isten helyére, a tudományt is félretolva. Tehát én nagyjából ugyanazt mondom, csak más szavakkal, mint amit te mondasz. **Respiritualizációra van szükség. Engedd magadba a magasabb emberi minőséget! A hit, ami nem felekezeti privilégium, hanem az embernek egy olyan égi adománya, amiben a magasabbrendűség erői vannak benne, nem mérhető, nem materizálható. A lélek spirituális valóság. Ha ezt megtagadom, akkor egy paradox tudomány szolgálója vagyok. LÉLEKTAN – akkor mi a tárgya, ha nincs lélek?** Láttatok már ilyet? Nem akarom ezt túlságosan kiélezni, de ez a tiszta igazság. Én beültem az iskolapadba, hogy tanuljam a pszichológiát, az összes gondolatrendszert. Mindig is arra próbáltam a tanítványaimat rávenni, hogy hiába vizsgázol le ebből vagy abból a gondolatrendszerből, az a lényeg, hogy megtudd válaszolni azt a kérdést, hogy ki az ember, mi az ember. Hogyan van jelen a világban? Lehet magyarázni, hogy így meg úgy, de van egy abszolútum, hogy mi mint lelkiekkel rendelkező lények milyenek vagyunk, vagyis azt eldönti ez a magasabb dimenzió, hogy szolgálunk, vagy sem. Úgy is mondhatnám: más esélyünk nincs, mint a szolgálat.

Bistey Zsuzsa: Igen, így érkeztem én 1990-ben Ispánkra, úgy találtunk rá, ahogyan az embert el szokták vezetni arra a helyre, ahol majd neki dolgoznia kell. Minden fizikai körülmény oda-

ragasztott az első másodperctől kezdve. Nem is tudtunk volna elmenni, mert leszakadt a kipufogó a kocsinkról. Leterítettem egy plédet azon a réten, ahol ma a házam áll. Tudod, visszamenőleg érted, hogy a gondviselés jelei mindenütt ott voltak, de amikor a munka elkezdődött, nekem egy olyan területet kellett összeragasztanom az általam képviselt klinikai pszichológiával, ami a Rudolf Steiner-féle szellemtudomány, amit akkor, 28 éves koromban bámulva olvastam. Rögtön tudtam, hogy ebbe az irányba kell elmennem, ez az én utam. De ez nem volt olyan egyszerű. **Az ember test, lélek és egy halhatatlan szellem. Ennek a szellemnek hosszú évezredek óta most először van alkalma arra, hogy áthassa az embert, le egészen a fizikai szervekig, mert a tudat fejlődése ezt ma megengedi. Az a hit, ami évszázadok óta a jámbor, jó érzésű embereket megtartotta, most isteni kegyelemből elkezd vágyni a tapasztalás után. Nemcsak emlékezni akar a szellemvilágra, hanem aktívan együttműködni azokkal a teremtő szellemekkel, akik máig kísérnek bennünket, mert a teremtés nem befejezett mű.** Amikor hazajöttem, és elindítottam a tevékenységemet, annak a kifejlődésében egy óriási előrelépést jelentett Makovecz Imre ellátogatása Ispánkra. 1997. szeptember 29-én az akkor már négy éve üzemelő, általunk felépített iskola épületében tartott egy előadást Szent Mihály arkangyalról, pontosabban szellemi tevékenységének hatásairól. A magyarokkal való régi összekapcsolódásáról, valamint arról, hogy a jelen korszakában éppen a magyarságtól kíván valamit: hogy ezt a csodásan kifejlesztett intellektust újra feltöltsük szellemi tartalommal. Ehhez szellemi alapokat kell lerakni. Itt, Közép-Európában megadatott, hogy 120 évvel ezelőtt megjelent valaki, és elhozta a szellemtudományt. Mindazt az alapvetést, aminek alapján az individuum megértheti és átélheti ezeket az összefüggéseket, és teljesen szabadon a maga ütemében elindulhat ezen az úton, fölemelheti a gondolkodást, az inspirációt akár az intuíció fokára is. Megélheti azt, amikor az akarat jelzi, hogy nekem egyetlenegy dolgom van: építeni és segíteni, magamról megfeledkezni. **Az ember soha nem élhet csak önmagáért vagy egyedül, mert a sorsomat másokkal kell megosztanom és megélnem.**

Kiss József Zsolt: Az emberépítész Makovecz Imre kapcsán hoztunk össze benneteket, akik ugyancsak az ember építésében vesztek részt. Az emberépítészet nektek ma mit jelent, és a világnak mire van most szüksége?

Bistey Zsuzsa: Az ember alapvetően szellemi lény, és végre hosszú-hosszú évtizedek után elérte azt a fejlődési szintet, hogy ez a gyönyörű, okos, racionális gondolkodással rendelkező intellektus készen áll arra, hogy a szellemvilág valóságát befogadja. Ne hagyjuk, hogy a valóság fele továbbra is hiányozzon! Tehát a materializmus az egy átmeneti monománia, az ember beleszeretett az ásványvilágba.

Bagdy Emőke: Egy kétségbeesett küzdelem folyik, hogy a kommunizmus, a fasizmus, a nemzeti szocializmus újraébredjen, döbbenetes dolgok történnek, mintha nem tanulna az emberiség a tapasztalatokból, a játszma ugyanaz, a játékosok változnak. Borzalmas rágondolni.

Bistey Zsuzsa: De hát régi módon már nem lehet gondolkodni. Emlékezz vissza, az iskolában mikor kaptunk ötöst? Ha azt mondtuk vissza, amit a tanító néni mondott, de ez nem gondolkodás. Ez így ment az egyetemen is, hogy lejegyzeteled, amit a professzor mond, és azután jelesre vizsgázol, főleg, hogyha jó a memóriád, de ez nem gondolkodás.

Kiss József Zsolt: Úgy érzem, hogy most jutottunk el a fordulópontra, a szellem elsötétülésének a korszakában vagyunk. Most mi a sürgető feladat?

Bagdy Emőke: Amint azt Vörösmarty Mihály költőnk állítja: „Egész világ nem a mi birtokunk; / Amennyit a szív felfoghat magába, / Sajátunknak csak annyit mondhatunk.” Majdnem olyan erővel mondom én is, hogy a tőlem telhetőt tenni, hogy az emberek felé azt az igazat képviseljem, amiről mélyen meg vagyok győződve. Nem kell, hogy engem kövessenek, én nem akarok senkit megtéríteni, befolyásolni, csak fölébreszteni az embereket, csak ráébreszteni arra, amiben vannak, vagyunk. Hogy mivé lettünk mi, emberi lények, hová lettek azok az erők, amelyekkel igazán tudjuk egymást is éltetni, és hogy mit ártott az a világkép, filozófia, politika és életmód,

amibe beszorítottak bennünket. **A konzumizmus rosszabb, mint minden kommunizmus, borzalmas, hogy a pénz uralma mit csinált az emberrel, hogy teljesen levitte a lét alatti szintre. Ezért innen kell újra fölkapaszkodni és megtanulni, hogy mi az, ami fontos az életben. A tízparancsolatot újra a helyére kell tenni, annak is, aki egyáltalán nem kapott valamilyen erkölcsi nevelést. Az ateizálódás során sajnos a fürdővízzel együtt a gyereket is kiöntötték, ezért egy globális etikai válság alakult ki a világban, a mi életünkben is. Konszenzusra kell törekedni, elfogadni, hogy mi a közös jó, ami megtart bennünket.**

Bistey Zsuzsa: **Amikor Makovecz először jött Ispánkra, nem sejtettük, hogy 14 évig fog velünk dolgozni. Azért jött Ispánkra, mert ott szabadon beszélhetett. Ott létezett egy szellemi közösség, egy szellemi műhely Rudolf Steiner szellemi tanításai alapján. Nagyon kevesen tudták, bár ő már 1986-ban, amikor ezért elvitte a rendőr, kinyilatkoztatta: neki egész életének tengelye Rudolf Steiner szellemtudománya volt. Minden emberi tevékenysége, művészete, szociális érzéke, szervezőképessége, minden ebből fakadt, ez irányította az életét. Ezt a témát ma is csend övezi.** Megvolt az az istenáldotta képessége, hogy amit látott, azt rögtön láttatta is másokkal, ez egy hatalmas ajándék a teremtéstől. Soha nem volt modoros, nem volt pozőr, abszolút azzal a morális erővel és hitelességgel beszélt, ami a legritkább. Kapcsolatban állt a szellemvilággal. Nézd meg a formáit! A Nap-hierarchia, a forma és a mozgás, a bölcsesség urai rajta keresztül küldték ezeket a formákat, látni lehet, hogy az éterből anyaggá szilárdul a szellem, mert ez egy makoveczi épület, és mindenki, aki oda belép, az látja ezt. Ő tudatta velünk, hogy Ispánk abban a misztériumtérben fekszik, ahol négy és fél ezer évvel ezelőtt Gilgames, Uruk királya elindult, hogy felkeresse itt, Európa közepén az utolsó atlantiszi templom főpapjának szentélyét. Imre értette meg velünk, hogy ez a térség arra született – ahogyan a régiek tudták –, csak misztériumpontban lehet létrehozni egy új szakrális épületet... Leírta, hogy miért Ispánkon. Azt mondta, hogy fennmaradásunk alapjait ebben a tájban, ebben a múltban látja, ami az ember kultivált emlékezete által a jövőbe megy át. A mi munkánk által, hiszen az idő egyetlen szünet nélküli áradás. **Aki ma abban gondolkodik, hogy eltörli a múltat, az önmagát törli el, és a jövőjét. Semmi másból nincs jövő, mint a múltból.** A halála előtt megrajzolta a kápolnát, úgy formálta meg, mint egy szellemi védvárat. Abból az anyagból, ami ezer évig is áll: vörösfenyőből. Ha időjárási viszontagságok érik, akkor sziklakeménnyé válik, s megmarad.

Kiss József Zsolt: Milyen erős analógia az, hogy az a faanyag a viszontagságok hatására megerősödik.

Bistey Zsuzsa: Mint a vikingek kis kápolnái a norvég őserdőben, azok is megvannak. A kápolna belső világát nekünk kell kiképezni, kifesteni az égi világ hierarchikus lényeivel, hogy ellensúlyozzák azt a rettenetes állapotot, ami ránk zúdult. Kihalt az a tudás, ami még a középkor derekán benne volt az emberben, hogy a világban működnek ellenhatalmak. **A gonosz egy objektív valóság, szellemi alap, eleven szellemi lények, ellenerők, de csak az ember által vezetődnek be. Itt az idő, hogy az ember megmérkőzzön velük, de hogyan mérkőzzön velük, hogyha létükről sem tud? Ez az egyik, a másik, hogy retteg, mert ha megmutatod, odaadod a szellemi alapokat, akkor egy dolog azonnal világossá válik: az ember érzi, hogy ő is felelős a folyamatokért, és ettől fél.**

Kiss József Zsolt: Rejtőzködik ez a bizonyos Ármány, mi kell ahhoz, hogy fölismerhessem?

Bistey Zsuzsa: Megvannak a jegyei, például az életünket rétegről rétegre fulladásig áthatoló hazugság, hogy kinyitsz egy újságot, és előre feltételezed, hogy úgysem lesz benne egyetlen igaz szó sem. Sokkal nagyobb veszélyben van a lélek, mint valaha. Olyan képességek tűnnek el, mint a hűség, a kitartás, az odaadás, az alázat. Az önzés az egekig emelkedik. Legyártják a csillogó-villogó új autókat, úgy, hogy bele van építve a rontás. Erre külön osztály működik az autógyárban, mert különben nem mozog a gazdaság, ha nem kell túl hamar javítani, eldobni a terméket. Tele vagyunk ilyen hazugságokkal, elhisszük, hogy ez az anyagi világ végtelenségig tágítható

és növelhető, pedig nem. Ez a filozófiája a materializmusnak: porból lettél, porrá leszel, az élet a születéssel kezdődik, a halállal fejeződik be.

Bagdy Emőke: Így jön létre az egész hedonista kor. Legyen neked jó, élvezd az életet, törődj magaddal! De ezzel végzetesen lehasítja a másikat, akitől a létem függ, hiszen csak a kölcsönös egymásrautaltság létezik.

Bistey Zsuzsa: Így van, de szükségszerű volt, hogy az ember ide süllyedjen, ez benne volt a teremtés tervében, mert Krisztus ebben a csodálatos Napkozmoszban a szabadság tudatát gyújtotta meg, ezért teremtett egy poláris világot, hogy az ember válasszon. Az embernek ma jogában áll választani a sötétet.

Kiss József Zsolt: Az emberiség belépett a szellemi felnőtt korába.

Bistey Zsuzsa: Pontosan, kimondhatjuk, méghozzá szellemi fogyatékos állapotban lépett be. Hát innen szép győzni, nem? Elkerülhetetlen volt a mélypont.

Bagdy Emőke: Én is úgy érzem, hogy fogyatékosak vagyunk, emocionálisan analfabéták.

Bistey Zsuzsa: Haldokolnak az érzékszervek.

Bagdy Emőke: Ezt egészen az agyműködésig le lehet vezetni. A bal és a jobb agyfélteke: a ráció, az intellektuális, az anyagszerűség, a hatalom félteke, és az érzelmi agy: az időtlen kozmikus tudatunk, amely a mindenséggel van kapcsolatban. Ez utóbbi van háttérbe szorítva. Az érzelmi folyamatok abszolút sebzettek.

Bistey Zsuzsa: Ezek az alapvetések tökéletesen megtalálhatók a Bibliában is. Csak egy példát mondok arra, hogy kódokban beszél, gyönyörű képeket használ: a TUDÁS fájáról ettük azt a bizonyos almát, nem az ÉLETfáról. Innen nem szakítottunk, vagyis amíg bennünk a tudás életté nem válik, nem is fogunk tudni teremteni.

Bagdy Emőke: A pszichológia önismeret: „Hiába fürösztöd önmagadban / Csak másban moshatod meg arcodat.” A másik nélkül senki vagyok, ennek a fölismerésnek mindig meg kell születnie. Rád vagyok utalva, te meg énrám. Eljuthatsz a csúcsig, de egyedül vagy, nincs, aki tapsoljon a te diadalodnak, akármit értél el.

Kiss József Zsolt: Milyen a személyisége és szellemi állapota, és mi lenne a feladata a közép-európai embernek? S a végén szeretném Magyarországot is megemlíteni.

Bistey Zsuzsa: Makoveczet idézem. **Közép-Európa misztériumtér, az itt élő emberektől egy új szellemi kultúra megalapozását várja, amihez az utolsó 500 év történelme, különösen a magyar nép tekintetében a legjobb előkészület volt, ami érhetett bennünket. Mi nem vagyunk elpuhulva, elkényelmesedve, minket állandóan eltiportak, mi viszont nem tiportunk el senkit. Nem voltak gyarmataink, nem raboltunk el semmit, hanem tűrtük azt, hogy átmegy újra és újra rajtunk a traktor, de mint a fűszál, újra felálltunk. Ez az a lelki alap, az üdvképesség, ami nem engedi a légszomjat. Az emberi szabadság az akaratban kell, hogy megjelenjen**. A szabadság legfelsőbb foka az engedelmesség. Amikor az ember meg tud hajolni valami előtt, és így vagyunk a szellemvilággal is, amikor itt most kétségbeesünk és küzdünk, akkor is látnunk kell, hogy az ember szabadságra van teremtve. A magyar történelem, a magyar akarat mindig a szabadságra volt irányulva.

Kiss József Zsolt: 1956-ban ez megmutatkozott teljesen.

Bistey Zsuzsa: 1956-ban Makovecz Imre vitte a Műegyetem zászlaját a Petőfi-szoborhoz, utána két évig bujdosott, mert ki akarták őt végezni. Azt mondta nekem, hogy 11 napig a magyarok arkangyala alászállt, és itt volt velünk. Azóta Európa még nem tért ebből magához, mert felmutattuk egy rettenetes rendszernek az igazi arcát. Most ugyanazt fogjuk megtenni, ilyen szellemi központokkal, ilyen emberkörökkel, akikkel mi is dolgozunk**. Megmutatjuk egy teljesen megromlott, hazugságon épülő, emberellenes rendszer igazi arcát, egy szellemi forradalmat csinálunk.**

Bagdy Emőke: Nem érzed azt néha, hogy itt vagyok, de kevés vagyok, kevesen vagyunk? Nem érzem a támogató erőket az isteni támogatáson kívül.

Bistey Zsuzsa: Mire van szükséged azon kívül?

Bagdy Emőke: Valahogy arra a mégis gyarló emberi vonásra, hogy legyenek olyanok, akik jelentkeznek, és azt mondják, hogy értelek, veled vagyok, melletted vagyok.

Bistey Zsuzsa: Emőke, a mennyiség csak a materialisták istene, itt minőségekről van szó, soha nem leszünk többségben. Itt most meg kell születnie egy új kultúrának, különben az emberiség mélyebbre zuhan, mint bármikor az eddigi történelemben.

Kiss József Zsolt: Megvalósította magát a tér, a beszélgetésünknek legyen egy íve: itt vagyunk az Összetartozás templomában, mi itt vagyunk magyarok egy olyan geopolitikai helyzetben, ahol a Kelet és a Nyugat ötvöződhet. Mi a magyaroknak most a legfontosabb?

Bistey Zsuzsa: Az emlékezés és a gondolkodás kultivációja, a történelem minél pontosabb ismerete, az állandó emlékezés, gyerekkortól kezdve, hogy emlékezz az eleinkre, mert mások vállán folytatunk valamit, amit ők elkezdtek.

Bagdy Emőke: Tanuljunk a tapasztalatból!

Bistey Zsuzsa: Így van. Plusz az agyafúrtságunk, hogy akárhányszor bezárják előttünk az ajtót, találjunk egy ablakot, amin bemászunk, mert ez is a magyar túlélésnek a receptje, mert még nem végeztük el a feladatunkat, egyetlen nemzet sem tűnik el, amíg a világsorsban ráirányított feladatot el nem végezte. Mi most vagyunk ennek a kellős közepén, Imrének minden második mondatából ez sütött. Azt mondta, hogy a kontinens belsejében egy új Nap készül felkelni, mi, magyarok vagyunk ennek a letéteményesei, a mi munkánkból kell felragyognia egy új fénynek! Ezért vagyunk körülcsaholva, ezért vagyunk körülvéve irtózattal, idegenkedéssel, mert ez a mostani világ nem kedvez a szellemi fejlődésnek.

Bagdy Emőke: Angyal szóljon belőled! Hallgatlak némi ámulattal, hogy ilyen hatalmas feladat volna ránk bízva, a maroknyi, pici magyarokra.

Bistey Zsuzsa: Ember méretű!

Bagdy Emőke: Úgy érzem, hogy szükségszerű, hogy találkoztunk, ennek van célja, és olyan rendeltetése, amit e pillanatban lehet, hogy még nem tudunk tisztán megfogalmazni, nem is kellene. Van dolgunk, és ezt egyforma lélekkel teszszük, fölemeljük a tekintetünket: van fölöttünk gondviselés.

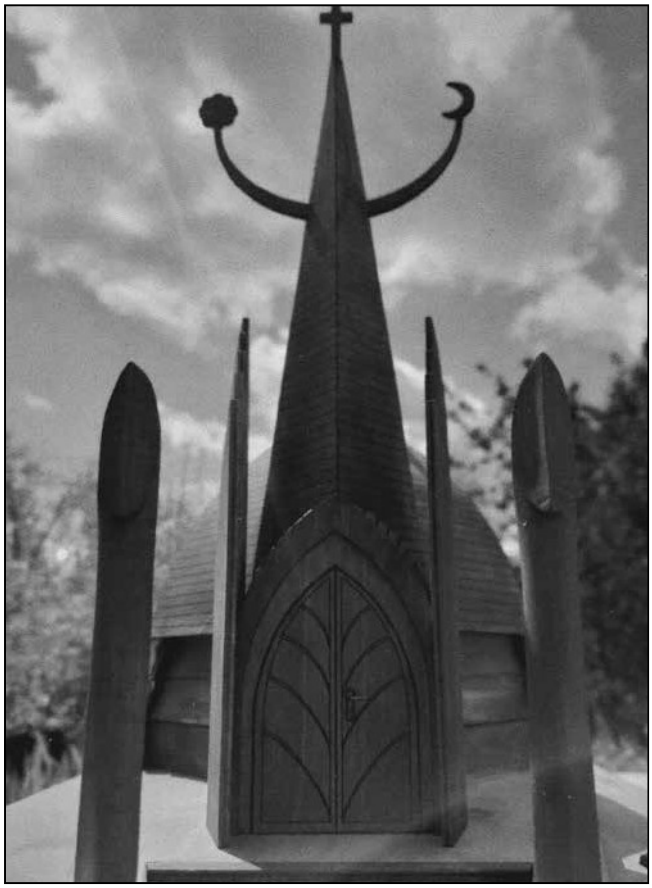
Bistey Zsuzsa: A materializmus elmélete, hogy a szándéktalan véletlen valamikor a semmiből gigászi detonációval teremtett valamit, és az ember, a táplálékklánc csúcsán lévő mohó majom semmivé robbantja megint, ha a kedve úgy tartja. Én a másik oldalon állok: az ember az Ige erejéből létbe gondolt szellem, az isteni fiúság jelöltje, egykor a mélybe zuhant, és földi testet öltött magára, azért van itt, hogy a megbánás műhelyében a tükör hosszú vaksága után sorsa helyére szökkenve magára ismerjen, és szabadon alakítson önmagán.

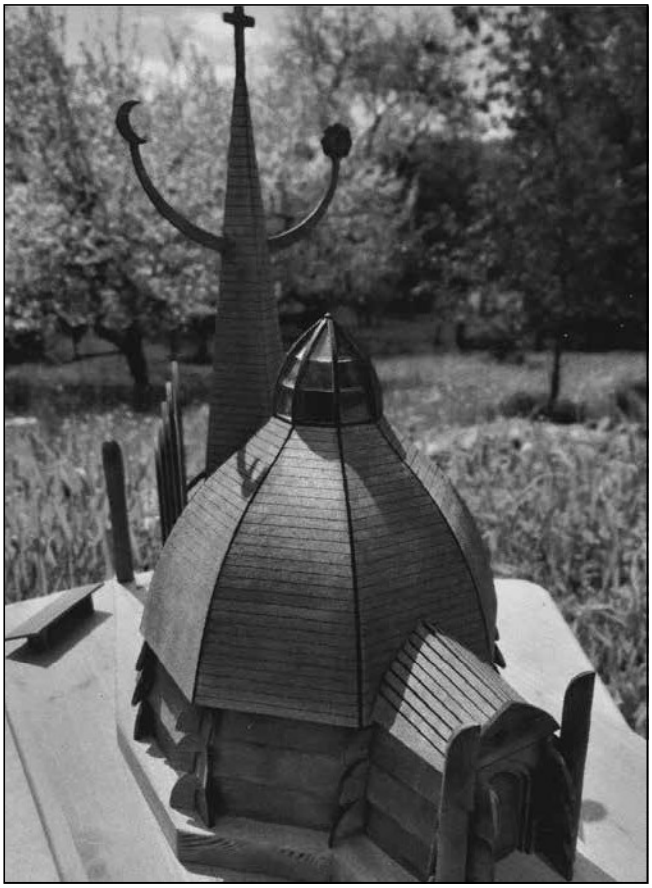
Bagdy Emőke: Áprily Lajos írta azt egy versében, hogy legyünk újra fent az ember magasán. Ez a mi hitünk célja is: segíteni fölemelni az embert.

Kisss József Zsolt: Úgy legyen, én is köszönöm fölfelé ezt a lehetőséget, hogy itt lehettem középen, és hogy ti találkoztatok. Köszönöm, hogy elvállaltátok ezt a beszélgetést.

** A Filantroposz Egyesület 2023. augusztus 11-én a YouTube-on közreadott beszélgetésének rövidített, szerkesztett változata.*

Aki szeretne az Őrzők kápolnájának létrejöttében anyagilag is segíteni, megteheti a következőképp: A számlaszám: Filantroposz Egyesület, MBH Bank, 59500784 - 16543797.

Makovecz Imre makettje az Ispánkra tervezett kápolnáról –
a makettet Pelle Pál készítette, fotó Bistey Márta

Molnár Imre

Ferenc pápa áldása a felvidéki Esterházy János Zarándokközpont harangjára

Sokan és sokféle megközelítésben méltatják az elhunyt Szentatyánk, Ferenc pápa földi életútját, főpásztori és apostoli működését. Szinte valamennyi visszaemlékezés és méltatás közös nevezőjeként bukkant fel a Szentatya emberséges, szeretetteljes és közvetlen személyiségének leírása. Amikor a világegyház élén álló apostoli kormányzó korunkra is hatással lévő egyházpolitikai vagy lelkipásztori intézkedéseiről és tevékenységéről olvasunk, ne feledkezzünk meg arról, hogy Ferenc pápa működésének van egy közvetlenül hozzánk, felvidéki magyarokhoz is fűződő szála, ez pedig egyenesen Alsóbodokra, az Isten szolgája, Esterházy János Zarándokközpontba vezet. Nem véletlen, hogy a központ honlapjának főoldalán ott szerepel a pápa elhunyta után felkerült nyilatkozat, miszerint:

„Az Esterházy János Zarándokközpont vezetői mély megrendüléssel értesültek Szentatyánk, Ferenc pápa elhunytáról, aki:

– engedélyezte, hogy meginduljon Esterházy János boldoggá avatási folyamata,

– aki ennek kapcsán felruházta János testvérünket az »Isten szolgája« titulussal,

– aki 2018. június 7-én, nyilvános audiencia keretében fogadta az alsóbodoki Esterházy János Zarándokközpont küldöttségét,

– aki megáldotta a Zarándokközpont ‘E’ hangzású nagyharangját,

– aki személyesen tett ígéretet, hogy imáiban megemlékezik a központ alapítójáról, Paulisz Boldizsárról és Isten szolgája, Esterházy János boldoggá avatási folyamatáról.

Kérjük, hogy legyen továbbra is égi közbenjárónk!

Az örök világosság fényeskedjék neki!

Requiescant in pace!”

A fenti állítások tényszerűségét érdemes néhány mondattal kiegészíteni. Amikor az Esterházy János Szülőföldjéért Egyesület négy tagja (Paulisz Marián, Gyepes Lajos, Gyepes Patrik, Gyepes Zoltán) 2018 júniusában egy 170 kilós haranggal autójuk csomagtartójában elindult Rómába, Esterházy János boldoggá avatási perének elindítása még csak álom volt. A négy fiatalember, az akkor már súlyos beteg Paulisz Boldizsárnak talán utolsó kívánságát próbálta teljesíteni, azaz Ferenc pápával megszenteltetni a Boldizsár által, családi összefogással kiöntetett s az Esterházy János Zarándokközpont harangtornyába szánt E hangú nagyharangot.

Ez a történet azonban jóval korábban kezdődött el. Talán akkor, amikor Esterházy János 1924-ben feleségül vette Serényi Lívia grófnőt, s esküvőjük napján egy E hangú harangot ajándékozott szülőfaluja, Nyitraújlak templomának. A harangot Esterházy János valamely őse nyomán a Ferenc névre keresztelték. Minderről hírt adni hivatott az utókor részére egy adománylevél és a harang oldalának feliratos üzenete. Ez utóbbi azonban, sajnos, akkor semmisült meg, amikor a II. világháborúban megsérült harangot a helyiek újraöntötték, de immár feliratok nélkül. Amikor Paulisz Boldizsár elhatározta, hogy az alsóbodoki birtokán helyet készít Esterházy János földi maradványainak méltó eltemetésére (s ezzel Isten szolgájának végső akaratát is teljesíti, aki zoboralji szülőföldjén szeretett volna elhunyta után nyugodni), szorgalmasan összegyűjtött minden reá vonatkozó elérhető információt a környéken. Így bukkant az újraöntött Esterházy-harang nyomára, és saját maga győződött meg arról, a templomtoronyba felmászva, hogy annak oldaláról bizony hiányzik az egykori adományozói felirat. Ekkor határozta el, hogy Galambos Miklós harangöntőmesternél megrendeli az egykori Esterházy által adományozott harang hű másolatát.

Amikor a másolat elkészült, Paulisz Boldizsár arra gondolt, hogy méltó és igazságos cselekedet lenne, ha Esterházy János egykori Ferenc nevű harangját maga Ferenc pápa áldaná meg. Tervét azon nyomban megosztotta barátaival és munkatársaival, egyben fel is kérte őket annak kivitelezésére.

Az ötlet első hallásra is enyhén szólva merésznek számított, és semmi garancia nem volt arra nézve, hogy valaha meg is valósulhat. Az ügyben közvetítést végző vatikáni magyar nagykövetség is csupán arra tudott vállalkozni, hogy az alsóbodokiak „jámbor szándékát” továbbítja a vatikáni államtitkárság illetékes osztályára, „aztán majd meglátjuk, milyen választ kapunk”. A leghasználhatóbb tanács a nagykövetség részéről az volt, hogy a haranggal akkor érdemes Rómába jönni, amikor Ferenc pápa nyilvános audienciát tart a Szent Péter téren. Nos, az a bizonyos június 7-e épp ilyen nap volt. S az alsóbodokiak küldöttségének megérkezésével együtt a vatikáni illetékes hivatal is megküldte válaszát a magyar nagykövetségnek, miszerint Ferenc pápa az audiencia hivatalos programját követően szívesen találkozik az alsóbodokiak küldöttségével, s megáldja a magukkal hozott harangot is. Az adott napon, azaz június 7-én a Felvidékről hozott virágdekorációval szépen feldíszített harangot a vatikáni nagykövetség diplomáciai autója szállította a Szent Péter térre, s adta át az ott dolgozó protokollszervezőknek.

Az ezt követő történésekről érdemes felidézni Paulisz Mariánnak, az alsóbodoki küldöttség vezetőjének visszaemlékezését:

„Ez egy egész életre szóló élményt adó lelki feltöltődés volt mindannyiunk számára. Amikor elindultunk, alig mertük remélni, hogy szándékunk, az édesapám által kért harangszentelés megvalósulhat. S amikor megérkeztünk, döbbenten tapasztaltuk, hogy minden akadály elhárult, minden kapu megnyílt előttünk. Azt a fantasztikus érzést, amit akkor átéltünk, nem lehet sem leírni, sem elmondani. Biztosan állíthatom, hogy számomra ez volt addigi életem legszebb születésnapi ajándéka. Ugyanis egy nappal előtte, vagyis június 6-án volt a születésnapom. A nyilvános audiencia hivatalos programja után a pápa odajött a Szent Péter-bazilika bejárata előtt felállított oltár mellett elhelyezett fogadalmi ajándékokhoz s tárgyakhoz, melyek közt a legtes-

Alsóbodok küldöttsége a Vatikánban az Esterházy János-emlékharanggal – balról jobbra: Gyepes Patrik, Gyepes Lajos, Paulisz Marián és Gyepes Zoltán

Paulisz Marián polgármester átadja Ferenc pápának az alsóbodokiak ajándékát

tesebb a mi harangunk volt, így minket hagyott utoljára. Miután megáldotta az előző tárgyakat, a fotósok gyűrűjében odalépett hozzánk. Nekünk volt egy pár perces német nyelvű szövegünk, amiben összefoglaltuk a harangra, a Zarándokközpontra, Esterházy Jánosra és édesapánkra vonatkozó legfontosabb információkat. Miután ezt felolvastuk a Szentatyának, azt vártuk, hogy ő megáldja a harangot, mi pedig elbúcsúzunk, s ezzel kész. Mi erre az úgymond legegyszerűbb verzióra voltunk felkészülve, de a Szentatya ehelyett egész közel lépett hozzánk, kezet fogott velünk, s elkezdett kérdezgetni bennünket.

Talán tíz kérdést is feltett, melyek a harangra, a konkrét szándékainkra, Esterházy Jánosra vagy édesapámra vonatkoztak. Teljes mértékben meglepett bennünket, hogy milyen felkészülten fogadott minket, olyannyira, hogy szinte zavarba jöttünk, mit is válaszoljunk a kérdéseire. Valószínűleg ezt is érzékelhette a Szentatya, hisz derűs hangon, nagyon barátságosan és nagyon közvetlenül beszélgetett velünk. Hangjában igazi érdeklődéssel és ránk figyeléssel próbálta feloldani a bennünk felgyülemlett kezdeti izgalmat és feszültséget. Megdöbbentett bennünket az is, hogy kérdéseiből látszott, tudja, ki volt Esterházy János, ismeri a nehéz társadalmi helyzetét, ugyanakkor tisztában volt mély hitével is. Azt kérte tőlünk, hogy erre az Ő példaadó keresztényi magatartására építsük Esterházy Jánossal kapcsolatos jövőbeli terveinket. Egy pár szóban beszámoltunk édesapánk akkori súlyos egészségi állapotáról is, s kértük imáját és áldását őrá és Esterházy János ügyére, valamint a felvidéki magyarságra is. Mindhárom kérésünket nagy megértéssel és beleérzéssel fogadta, s ígérte, hogy imádkozni fog értünk. Esterházy Jánosnak és a Zarándokközpontnak, valamint édesapámnak, Paulisz Boldizsárnak a fényképét, rövid leírását ajándékként elfogadta tőlünk. Mintegy tizenöt percet beszélgetett velünk hol németre, hol angolra váltva a társalgás nyelvét, ami ismerve a pápa sűrű időbeosztását, rendkívüli ajándékot jelentett számunkra. Ezt követően megáldotta a harangot és bennünket, majd szívélyesen elbúcsúzott tőlünk.

Talán ennek a barátságos légkörnek köszönhető, hogy a szervezők megengedték, hogy a rendezvény befejeztével gépkocsinkkal felhajthassunk egészen a Szent Péter-bazilika bejáratáig, hogy ott bepakolhassuk a csomagtartóba

Ferenc pápa megáldja az Esterházy János-emlékharangot

az immár a Szentatya által megszentelt harangunkat. Egy másik rendező elismerően meg is jegyezte, 30 éve itt dolgozik, de a pápamobilon kívül itt még más gépkocsit nem látott. A ritka eseményt meg is örökítettük egy fotóval.

Hazatérve azonnal felkerestem édesapámat a nyitrai kórházban, hogy beszámoljak neki a nem várt sikerről, amit ő nagy örömmel, szívbéli békével és megelégedéssel fogadott. Rá egy hétre eltemettük őt. A Zarándokközpontban neki, az ő búcsúztatására szólalt meg első alkalommal a Ferenc pápa által megáldott E hangon megzendülő nagyharang."

A küldöttség tagjai Ferenc pápa elhunytakor így emlékeztek vissza az eseményre:

Gyepes Lajos: „Ma is mély meghatottsággal emlékszem vissza arra a római útra. Óriási megtiszteltetés volt részünkre, hogy a Szentatya, akinek oly sok elfoglaltsága lehetett, ennyi időt szentelt ránk. Nem sietett sehová. Érdeklődéssel és nagy odafigyeléssel hallgatta, amit mondtunk. Ugyanolyan közvetlenül és barátsággal viszonyult hozzánk, mint ahogy ezt később budapesti látogatásai során is megtapasztalhattuk. Életem egyik nagy kincseként őrzöm azt a rózsafüzért, amit személyesen tőle kaptunk. Azt szeretném, ha ezzel temetnének el. És őrzöm a nyakkendőt is, amely rajtam volt, amikor az ő személyes áldását kaptuk. Ezt a nyakkendőt csak a legnagyobb ünnepeken kötöm fel, mint például most nagypénteken, amikor a passiót énekeltük a templomban. Akkor még nem gondoltam arra, hogy néhány nap múlva már nem lesz köztünk a mi Ferenc pápánk..."

Gyepes Patrik: „Most, hogy eltávozott közülünk, csak mély meghatódottsággal tudok visszagondolni a Szentatyára és a vele való találkozásra. Én tolmácsként kerültem be a római csapatba, s ha arra gondolok, hogy nem sok embernek lehetett része az életében ilyen felemelő élményben, akkor valahogy ma is méltatlannak tartom magam ekkora nagy megtiszteltetésre. Mindezt úgy próbálom a helyére tenni magamban, hogy az ő szeretetteljes reánk figyelése és kézfogása nemcsak nekünk szólt, hanem az egész régiónknak, mint ahogy mi is úgy beszéltünk vele, hogy az egész felvidéki magyarság nevében kérjük áldását a harangra, amely egész népünknek hirdetni fogja

majd Esterházy János igazságát és a Szentatya áldását. Ő mindezt meghallgatta, és látszott, hogy megértette szándékunkat, átérzi helyzetünket. Ezzel a megértéssel adta áldását reánk és a harangunkra. Isten nyugosztalja őt békében!”

Gyepes Zoltán: „Amikor Boldizsár első alkalommal beszélt nekem a haranggal kapcsolatos tervéről, meg sem fordult a fejemben, hogy egyike leszek azoknak, akik ezt a merész tervet majd meg is valósítják. Én az utat egy komoly küldetésként éltem át, s ma is így gondolok vissza rá. Mert a terv kigondolója Boldizsár volt, de valójában ő is, mi is Esterházy János ügyét akartuk szolgálni. Rómában, a magyar nagykövetségen nagyon barátságosan fogadtak bennünket. Amikor a követség munkatársa elvitt bennünket a Szent Péter térre, s megláttuk a hatalmas tömeget, azt gondoltam, hogy ezt látni még tévén keresztül is életre szóló élményt jelent, s alig hittem, hogy személyesen élhetem át mindezt. Egy olasz pap állt mögöttünk a sorban, de amikor látta, hogy mi egy harangot hoztunk, azonnal helyet cserélt velünk, hogy mi lehessünk az utolsók, akikkel találkozik a Szentatya. Felejthetetlen az az alázat és szeretet, ahogy hozzánk közeledett. Megállt a harangunknál, meghajolt, majd lassan megérintette. Most, hogy erre visszagondolok, úgy érzem, hogy ebben a harangban valamilyen módon benne van az ő szeretetteljes személyisége. Kézfogással üdvözölt minket, mintha régi jó ismerősök lennénk. Amikor a nehézségeinkről és Boldizsár testvérünk betegségéről beszéltünk, ő lehunyt szemmel imádkozott. Nálunk időzött a legtöbbet, s miután megáldotta a harangot és minket is, úgy váltunk el, hogy megtelt a lelkünk kegyelemmel.

Bár több helyre hívtak bennünket Rómában, mi ezt nem fogadtuk el, mert tudtuk, hogy ezt az élményt már nem lehet semmivel felülmúlni. Azonnal elindultunk hazafelé.”

A krakkói érsekség az év (2018) őszén kérvényezte Esterházy János boldoggá avatási folyamata megindításának engedélyezését a római Szentszéknél. A Marek Jędraszewski érsek atya által benyújtott kérelemre rendkívül rövid időn belül, alig egy hónap elteltével érkezett meg a jóváhagyó válasz – a Szentszék Esterházy Jánost az Isten szolgája titulussal ruházta fel. A boldoggá avatási eljárás 2019. március 25-én, Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepén vette kezdetét.

Dr. Török Csaba teológus, egyetemi tanár, az esztergomi Nagyboldogasszony- és Szent

Fotó a harangszentelés ünnepségéről – a legnagyobb harang járt Rómában

Adalbert-főszékesegyház plébánosa emlékező írásában a következő szavakkal jellemezte Ferenc pápát: *„A legünnepélyesebb pillanatokban is képes volt észrevenni egy embert, egyetlen-egyet, akihez úgy tudott odalépni, mintha arra a pár másodpercre csak ő létezett volna számára! Csak ő? Talán jobb így mondani: csak ők ketten.*

Nem véletlen, hogy a szegények, a peremre szorultak és kirekesztettek, az elesettek, a hatalom, a gazdagság és az erő centrumaitól legtávolabb élők, a migránsok és a leselejtezettek oly kedvesek voltak a Szentatya számára. Ők azok ugyanis, akiket mi, a többség, a mérvadók, a nivellálók nem akarunk észrevenni.”

Nos ez a pár mondat, tökéletesen visszaadja az alsóbodoki küldöttség Ferenc pápával való találkozásának lelkületét. Ugyanakkor megerősít bennünket abban a hitben is, hogy legyünk bármennyire is peremre szorított helyzetben, elesett, kirekesztett vagy akár leselejtezett állapotban, teljesen mégsem maradunk egyedül, mert magunkon tudhatjuk annak az irgalmas Jézusnak a tekintetét, akinek méltó apostolaként élt, imádkozott és tevékenykedett a megboldogult Szentatya, Ferenc pápa is. Elhunytának napjától érte is szól immár az alsóbodoki Esterházy János Zarándokközpont E hangú nagyharangja, úgy, ahogy ezt Gyepes Zoltán a küldöttség tagjaként megfogalmazta: **„Ennek a harangnak küldetése és szellemisége van. Zengő hangjával Isten szolgájának, Esterházy Jánosnak, Paulisz Boldizsárnak és most már Ferenc pápának az emlékét is élteti. Az ő életútjukat egy közös keretbe foglalja az embert és az Istent szolgáló KRISZTUSI SZERETET. Az alsóbodoki E hangú nagyharangnak a krisztusi szeretet hangját kell hirdetnie ezután.”**

Mi pedig köszönjük meg a Jóistennek, hogy Ferenc pápa személyében egy újabb képviselője van a sokszor peremre szorított ügyeinknek a mennyben.

Legyen áldott az emléke, és kérjük őt, hogy legyen továbbra is égi közbenjárónk és szószólónk!

Ferenc pápa a küldöttség gyűrűjében

Esterházy János Szülőföldjéért Egyesület
Združenie za rodnú zem Jánosa Esterházyho
951 02 Dolné Obdokovce 124.

Rev.mo Mons. Georg Gaenswein,
Prefetto della Casa Pontificia
Vatikán
Róma

Eminenciás Prefektus Atya!

Engedje meg, hogy a katolikus egyház hű gyermekeiként őszinte tiszteletünket fejezzük ki az Ön számára a szlovákiai Nyitra város ősi keresztény földjéről. Itt, ezen a területen élt és tevékenykedett Gróf Esterházy János (1901–1957), aki a fasizmust, a nácizmust és a kommunizmust is elutasító keresztény politikus volt. Élete kockáztatásával menekítette az üldözött zsidókat, támogatott lengyel menekülteket, segítette az állásuktól megfosztott szegények és a politikai üldözöttek családjait.

1945. április 20-án Pozsonyban mégis letartóztatták, majd a szovjet Gulagba hurcolták, Csehszlovákiában pedig halálra ítélték. Hite és sorstársai iránti elkötelezettsége azonban életben tartotta őt a lágerek poklaiban is. Bár a szovjetek kivégzésre kiadták őt, az ítélet tarthatatlan volta miatt a csehszlovák kommunista hatalom felmentette a halálbüntetés alól. Ezzel együtt, 1957-ben bekövetkezett haláláig súlyos szenvedések közepette börtönökbe zárva tartották, s elhunyta után hamvai kiadását is megtagadták. Rabtársai, a gulagbeli táborokban és a csehszlovák börtönökben a magyarok szenvedő Krisztusának nevezték őt. Élete a keresztény mártírológia tükrében is valódi vértanúság volt – a hitükért vagy származásuk miatt vele együvé zárt, ugyancsak bűntelen sorstársai nem túloztak, amikor így vélekedtek róla. Esterházy János a huszadik századi történelem azon ritkaságszámba menő közéleti személyisége volt, aki elkötelezett kereszténységként vált politikussá, s e pályán tizenkét éven át szolgálta hűséggel a rábízottakat. Őket fogolyként sem hagyta magukra, bár elmenekülhetett volna. Szolgálatát a keresztény elvek valóra váltásának rendelte alá.

Halálát követően hamvai kiadatását megtagadták, s csak elhunyta után 50 évvel kerültek elő egy tömegsírból. Földi maradványainak eltemetésére csak 2017. szeptember 16-án a szlovákiai Nyitra melletti Alsóbodok (Dolné Obdokovce) községben, egyházi kegyeleti ünnepség keretében kerülhetett sor. A politikus szimbolikus hamvait tartalmazó urnát Esterházy lánya, Malfatti-Esterházy Alíz adta át a Paulisz Boldizsár alsóbodoki vállalkozó, iskolafenntartó magántelkén e célra felépített és felszentelt Szent Kereszt felmagasztalása kápolna kriptája részére.

A mintegy kétezer ember részvételével Esterházy János lelki üdvéért bemutatott ünnepi szentmise főcelebránsa Marek Jędraszewski krakkói érsek volt, koncelebrálva František Rábek szlovák tábori püspökkel, Bíró László magyar tábori püspökkel, illetve Ďurčo Zoltán nyitrai püspöki helynökkel.

A halála óta zarándokközpontként szolgáló Esterházy-sírhelyet s a föléje magasodó kápolnát már több ezer magyar, szlovák, lengyel hívő látogatta meg. Ez tette szükségessé, hogy az elmúlt évben közadakozást indítsunk a zarándokhelyet szolgáló harang elkészítésére. A 170 kilós, Esterházy János tiszteletére rendelt harang ez évben elkészült.

A fentiek kapcsán azzal a tisztelettel teljes kéréssel fordulunk Eminenciás Atyához, tegye lehetővé, hogy az Esterházy János életáldozatának tiszteletére épült harang Őszentsége I. Ferenc pápa áldásával szólalhasson meg az alsóbodoki Esterházy János Zarándokközpontban. A harangot az alábbi személyek szállítanák Őszentsége I. Ferenc pápa 2018. VI. 6-i vatikáni nyilvános audenciájára:

Gyepes Lajos, Gyepes Patrik, Gyepes Zoltán, Paulisz Marián.

Nagy megtiszteltetést jelentene számunkra, ha a jelzett személyek gyűrűcsók-lehetőséget is kapnának I. Ferenc Szentatyától.

Hisszük, hogy lesz idő, amikor az európai jövő alakításában is fontos szerepet kap majd Esterházy János életpéldája, mélységes embersége és hite, amely a mai történelmi helyzetben is hivatkozási alappá nemesülhet. Erről hivatott tanúságot tenni a reményeink szerint I. Ferenc pápa által megáldott Esterházy-harang is.

Segítségét kérve, maradunk odaadó hívei:
Paulisz Boldizsár, az Esterházy János Szülőföldjéért Egyesület elnöke
Hajtman Béla, az Esterházy János Szülőföldjéért Egyesület titkára
Dr. Molnár Imre, az Esterházy János Szülőföldjéért Egyesület szakértője

A Ferenc pápa áldását kérelmező levelet 2018 májusában továbbították

Gyémánt Richárd

A történelmi Torontál vármegye Párdányi járásának etnikai és vallási viszonyai

II. rész

I. 7. Magyarszentmárton

Magyarszentmárton (németül: Ungarisch-Sanktmartin, románul: Sânmartinu Maghiar, illetve Sânmartinul Mic (1924), továbbá Sânmartinul Unguresc, szerbül: Мађарски Семартон/ Mađarski Semarton) a járás központjától, Párdánytól északkeletre elhelyezkedő település.

A helység elődje középkori eredetű volt; már 1333-ban Sanctus Martinus néven említette a falut a pápai tizedjegyzék. Feltehetően templomának védőszentje, Szent Márton után nevezték el a települést. Az 1478-as esztendőben Zent Marthon formában jelent meg a helység neve egy írásos dokumentumban. Egészen pontosan Porkoláb Pál királyi ember előnevében tűnt fel.[1] A település a török hódoltság idején elpusztulhatott, újranépesítése sokáig váratott magára. Magyarszentmártont – Jánosföldével azonos időben – 1806-ban telepítette a kincstár Szeged és környékéről származó magyar dohánykertészekkel.[2] A magyar lakosok szorgalmukkal hamar felvirágoztatták a helységet, azonban az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc idején minden semmivé lett. A szerb és román települések között fekvő magyar falu veszélyeknek volt kitéve, ezért lakossága idővel elmenekült. A szabadságharc végén visszatérő magyarokat szomorú látvány fogadta: egykor virágzó falujukat és gyümölcsfáikat a szerbek és románok elpusztították. Gyakorlatilag mindent kezdhettek elölről. Habár később még természeti csapások – árvíz, jégverés – sújtották a helységet, végül ismét virágzó település lett.

Fényes Elek a következőket közölte a faluról: *„Magyar-Szent-Márton, puszta, Torontál vmegyében, magyar hely, Uj-Pécshez 1 mfdnyire, 127 házzal, 872 kath., 2 zsidó lakossal, kik dohánykertészek. F. u. a kamara.”*[3]

Magyarszentmárton kisközség anyanyelvi adatai (1880–1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	818	759	17	–	–	–	–[I]		42[II]
1890	803	767	26	3	1	–	–	6	–
1900	807	777	30	–	–	–	–	–	–
1910	781	766	9	–	5	–	–	1	–

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880–1910 közötti magyar népszámlálások.

[I] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb” megjelölés alatt.
[II] Az egyéb kategóriánál az érték a beszélni nem tudó népességet jelölte.

[1] Vistai András János (szerk.): *Tekintő – Erdélyi helynévkönyv. III. kötet. Q–Zs.* 984. p. Interneten közzétéve: https://web.archive.org/web/20110710230724/http://www.fatornyosfalunk.com/helynevkonyv_-_3._kotet_Q-Zs.pdf (Letöltés ideje: 2025. február 4.)
[2] Reiszig 1912, 74. p.
[3] Fényes Elek: *Magyarország geographiai szótára. IV. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál. Pest, 1851. 109–110. pp., Vö. Fényes (IV. kötet) 1839, 397. p.

A település gyökerei miatt ezer szállal kötődik Szegedhez, több szegedi származású római katolikus papja volt, továbbá templomának *„tornya a szögedi szülőföldre való emlékezésül az alsóvárosi templom tornyának kis hasonmása”.*[4]

Magyarszentmártonban a helyi káplánság 1851-ben létesült, a római katolikus plébánia 1856-ban alakult meg. A falu római katolikus templomát 1873-ban építették[5], és Tours-i Szent Márton tiszteletére szentelték fel.[6] Ünnepnapja november 11-én van. Liturgikus nyelve a magyar.

A Heti Új Szó az alábbi információt közölte a faluról: *„Az elöregedés, a beolvadás és a fiatalság elvándorlása olyan tények, amelyekkel ne-*

Magyarszentmárton kisközség vallási adatai (1880–1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	818	817	–	–	–	1	–
1890	803	796	7	–	–	–	–
1900	807	804	–	–	3	–	–
1910	781	772	6	–	3	–	–

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880–1910 közötti magyar népszámlálások.

Magyarszentmárton etnikai adatai (1920–2021)

Év	Népcsoport							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1920n	794	780	9	Nincs adat.	5	Nincs adat.	Nincs adat.	–
1930a	743	728	9	–	2	Nincs adat.	4	–
1930n	743	717	9	2	13	Nincs adat.	2	–
1941n	718	687	9	Nincs adat.	12	Nincs adat.	Nincs adat.	10
1956	657	Nincs adat.						
1966a	547	516	9	–	21	Nincs adat.	1	–
1966n	547	517	8	–	21	Nincs adat.	1	–
1977n	414	372	2	–	40	–	–	–
1992n	260	206	1	–	52	–	1	–
2002a	264	172	–	–	90	–	Nincs adat.	2
2002n	264	171	–	–	90	–	Nincs adat.	3
2011n	254	133	–	–	103	–	–	18
2021	250	A településsoros nemzetiségi adatok még nem elérhetők.						

Megjegyzés: a = anyanyelv, n = nemzetiség. Forrás: Varga E. (III. kötet) 2000, 560–561. pp.; Population statistics of Eastern Europe & Former USSR: http://pop-stat.mashke.org/#romania (Letöltés ideje: 2025. február 4.)

[4] *Újszeged, az új Szeged*: http://www.ujszeged.hu/azujszeged.php?page=Szogedi_kirajzasok (Letöltés ideje: 2025. február 4.)

[5] *Biserica Catolică. Sânmartinu Maghiar.* Biserici.org: http://www.biserici.org/index.php?menu=BI&code=14171 (Letöltés ideje: 2025. február 4.)

[6] *„Márton, Tours-i, Szt (Savaria [Szombathely], Pannonia, 316/317.-Candes, Gallia, 397. nov. 8.): püspök, az első szentként tisztelt hitvalló. […] Sok csodát tett. Sírja Tours-ban zarándokhely lett. - Ünnepe a 6. század óta november 11., temetése napja. - Tours-i Szent Márton Franciaország egyik védőszentje, egyúttal a Nyugat egyik legtiszteltebb patrónusa.”* Diós István – Viczián János (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. VIII. kötet (Lone–Meszl).* Szent István Társulat, Budapest, 2003. 759–762. pp.

hezen veheti fel a harcot a mai magyar közösség, nemcsak Magyarszentmártonban, de szinte mindenütt térségünkben. […] Pedig van élet a faluban, melynek egyetlen, mintegy két kilométer hosszú »fő« utcáján végighaladva, és még vagy öt kilométert csak gondolatban haladva, Ótelekre érhet az ember, ha lenne út abban az irányban, de nincs, emiatt a két magyar falu lakosai csak tizenegynéhány kilométert kerülve látogathatnak egymáshoz. […] Mintegy másfél száz háza van a településnek. A régi házak helyett itt-ott újabbak is emelkednek, több helyen az alapozási munkát éppen hogy befejezték a tél beállta előtt a majdani lakhelyek gazdái, akik vélhetően itt képzelik el a jövőjüket, ami nem tűnik hiú ábrándnak… […] E törekvés látható jeleiként, néhány éve aszfaltos úton közelíthető meg a falu, ahová, az utcán látható kutak bizonyítják, hogy a vezetékes ivóvizet is bevezették. Az összképet a felújított közintézmények, elemi iskola, óvoda, kultúrház székhelyei és a templom impozáns épülete nyújtja."[7]

I. 8. Ótelek

Ótelek (németül: Otelek, románul: Otelec, illetve Ungureni (1924), szerbül: Отелек/Otelek) a járás központjától, Párdánytól északkeletre elhelyezkedő település.

Ótelek középkori eredetű helység, amelynek első említése 1452-ben történt. Az egykor Keve vármegyéhez tartozó település két falut is takart, az egyiket Feltelek, a másikat Teleki névvel illették. A két név valószínűleg a birtokos – Teleki – család nevére utal.[8] A helység a török hódoltság idején elpusztult; a török kiűzését követően még sokáig nem alapították újra. *„A mai falu Magyarszentmárton előtt a kincstári pusztán szegedi dohánykertészekből 1793 táján települt. 1856-ban vált önálló községgé. 1880-ban – a szintén szögedi kirajzású – Magyarszentmihályról számos szegedi eredetű család költözik át ide. A falu máig »ö«-ző tájszólásban beszél. Bálint Sándor, a »legszögedibb szögedi« 1970-ben írja: »Ótelek népélete Magyarszentmártonnal egyetemben tüzetes vizsgálatot érdemelne.« Ez azóta sem történt meg. A szögedi magyar múltat idéző tárgyi emlékeket pedig – amit még nem sodort el az árvíz – azt most mossa el a közöny."*[9]

Fényes Elek a 19. század derekán a következőket írta a faluról: *„Otelek, magyar falu, Torontál vmegyében, a pardányi uradalomban: 492 kath., 4 óhitü lak., kik contractualisták. F. u. gr. Buttler János örökösök. Ut. p. N. Becskerek."*[10]

Ótelek magyar lakosai a római katolikus egyházhoz tartoznak. A római katolikus templomot 1885-ben építették. Titulusa: Szent Kereszt felmagasztalása.[11] Ünnepnapja szeptember 14-én van. A liturgikus nyelv a magyar.

Ótelek kisközség anyanyelvi adatai (1880–1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	979	897	17	–	–	–	8[III]		57[IV]
1890	1576	1503	52	–	6	–	1	12	2
1900	1662	1575	80	1	–	–	1	5	–
1910	1921	1878	33	–	5	–	–	–	5

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880–1910 közötti magyar népszámlálások.

[III] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt.
[IV] Az egyéb kategóriánál az érték a beszélni nem tudó népességet jelölte.

[7] Makkai Zoltán: *A templombúcsú Magyarszentmárton közösségmegtartó ünnepe.* 2012. november 21. Heti Új Szó. Regionális közéleti hetilap: http://hetiujszo.hhrf.org/?p=7163 (Letöltés ideje: 2017. február 28.)

[8] Reiszig 1912, 102. p.

[9] Újszeged, az új Szeged: http://www.ujszeged.hu/azujszeged.php?page=Szogedi_kirajzasok (Letöltés ideje: 2025. február 4.)

[10] Fényes Elek: *Magyarország geographiai szótára. III. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál. Pest, 1851. 173. p. (A továbbiakban: Fényes [III. kötet] 1851); Vö. Fényes (IV. kötet) 1839, 396. p.

[11] *„Szeptember 14-én, a Szent Kereszt felmagasztalásának ünnepén két történelmi eseményre, Krisztus keresztjének megtalálására, valamint visszaszerzésére emlékezik az Egyház. A Szent Kereszt felmagasztalásának ünnepe 335. szeptember 13-ára nyúlik vissza, amikor Jeruzsálemben felszentelték a bazilikát, amelyet Nagy Konstantin császár emeltetett Krisztus sírja fölé. A Szent Keresztet Nagy Konstantin császár édesanyja, Szent Ilona találta meg Jeruzsálemben. A Keresztet szeptember 14-én ünnepélyesen felmutatták az összegyűlt népnek. Innen az elnevezés: Szent Kereszt felmagasztalása." A Szent Kereszt felmagasztalásának ünnepe.* 2010. szeptember 14. *Magyar Kurír – katolikus hírportál*: http://www.magyarkurir.hu/hirek/szent-kereszt-felmagasztalasanak-uennepe (Letöltés ideje: 2025. február 4.)

Ótelek kisközség vallási adatai (1880–1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	979	946	–	–	7	20	6
1890	1576	1505	13	–	32	20	6
1900	1662	1609	11	–	21	20	1
1910	1921	1882	12	1	11	14	1

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880–1910 közötti magyar népszámlálások.

Ótelek etnikai adatai (1920–2011)

Év	Népcsoport							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1920n	1882	1853	5	Nincs adat.	11	Nincs adat.	Nincs adat.	13
1930a	1731	1678	21	–	31	Nincs adat.	1	–
1930n	1731	1670	21	–	31	Nincs adat.	1	8
1941n	1647	1476	22	Nincs adat.	99	Nincs adat.	Nincs adat.	50
1956	1757	Nincs adat.						
1966a	1421	1377	3	–	38	Nincs adat.	3	–
1966n	1421	1373	5	–	38	Nincs adat.	3	2
1977n	1201	1152	5	–	43	1	–	–
1992n	823	750	2	–	71	–	–	–
2002a	806	679	Nincs adat.	–	124	–	Nincs adat.	3
2002n	806	678	4	–	121	–	Nincs adat.	3
2011n	743	558	3	–	152	–	1	29
2021	778	A településsoros nemzetiségi adatok még nem elérhetők.						

Megjegyzés: a = anyanyelv, n = nemzetiség. Forrás: VARGA E. (III. kötet) 2000, 560. p.; Population statistics of Eastern Europe & Former USSR: http://pop-stat.mashke.org/#romania (Letöltés ideje: 2025. február 4.)

I. 9. Párdány, a járás székhelye

A Béga-csatorna mentén fekvő Párdány (németül: Pardan, románul: Meda, szerbül: Међа/Меđа) a történelmi Torontál vármegye Párdányi járásának székhelye volt.

A középkori eredetű település egykoron a Csanád nemzetség birtoka volt. Első okiratos említése IV. Béla magyar király (1235–1270) uralkodásának idejére, 1247-re tehető. Az ezt követő évszázadokban is többször felmerült a neve, a helység a török hódoltság idején sem pusztult el. Az 1723–1725. évi gróf Mercy-féle térképen is lakott helyként szerepelt. A területet 1781-ben gróf Buttler János vásárolta meg.

Vályi András a következőket írta az egykori járás központjáról: *„Párdány. Magyar, és rátz Pardány elegyes falu Torontál Vármegyében, földes Ura Gróf Butler Uraság, lakosai katolikusok, és egygyesűltt ó hitüek, fekszik Modoshoz közel, mellynek filiája, Gyulveszhez 3/4, Sz. Mártonhoz 1/2 mértföldnyire, határja, mellyet a' víz gyak-*

Párdány (Német-) nagyközség anyanyelvi adatai (1880–1900)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	1709	301	1278	–	–	–	30[V]		100[VI]
1890	1744	216	1505	–	2	1	20	–	–
1900	1584	173	1384	–	–	–	–	25	2

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880–1910 közötti magyar népszámlálások.

Párdány (Szerb-) nagyközség anyanyelvi adatai (1880–1900)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	1805	66	578	7	–	–	1053[VII]		12+89[VIII]
1890	1925	106	684	–	–	–	–	1118	17
1900	1938	95	743	–	1	–	2	1076	21

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880–1910 közötti magyar népszámlálások.

Párdány nagyközség anyanyelvi adatai (1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1910	3213	243	1874	6	4	–	–	1052	34

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1910. évi magyar népszámlálás.

[V] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt.
[VI] Az egyéb kategóriánál az érték a beszélni nem tudó népességet jelölte.
[VII] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt.
[VIII] Az egyéb kategóriánál az első érték az egyéb hazai anyanyelvűeket, a második pedig a beszélni nem tudó népességet jelölte.

ran elönt, 4 nyomásbéli, földgye jó termékenységű, erdeje nints, szőleje, nádgya van, piatza Csakován, Temesváron, Betskereken."[12]

Vályi András leírása helytálló. Korábban a helység két részből állt, egy szerb és egy magyar településből. Utóbbi idővel „elsvábosodott". *„Az újkori Párdány első lakosai Heves megyei magyarok voltak, akik főként Erdőtelek községből érkeztek 1788-ban. […] 1800 körül Módosról nagy számban érkeztek német telepesek Párdányba, miután a Béga-csatorna megépülését követően a lecsapolt ingoványok helyén jó minőségű termőtalajt nyertek. […] A századforduló táján Párdány német jellegű település volt, de még mindig számottevő magyar lakossággal. A magyar családok főleg a település északi részén, az Ótelek felé vezető Hosszú utcában (Lange Gasse) éltek."*[13]

Párdány 1808. április 22-én országos és hetivásárok tartására nyert szabadalmat. A 19. században két – német (korábban magyar) és szerb – részből állt, amire Fényes Elek is utalt geográfiai szótárában. Az alábbiakat írta Németpárdányról: *„Párdány (Magyar), német-magyar m.-város, Torontál vmegyében, Módoshoz északra 1 1/2 órányira, a Becskerektől Temesvárra vivő országutban: 1327 kath., 20 ref., 16 óhitü, 26 zsidó lak. Kath. paroch. templommal, 60 egész telekkel, kastélylyal. Határa a legszebb tisztabuzát, zabot, repczét, tengerit*

[12] Vályi András: *Magyar országnak leírása. III. kötet.* A Királyi Universitásnak betűivel. Buda, 1799. Arcanum Adatbázis Kiadó: https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/ValyiFenyes-orszagleirasok-81A15/valyi-andras-magyar-orszagnak-leirasa-87F85/3-kotet-83C38/p-83C51/pardany-83CF8/ (Letöltés ideje: 2025. február 4.)
[13] *Jelentés a Bánság veszélyeztetett templomairól.* Ismeretterjesztő dokumentációs tanulmány. Magyar Patrióták Közössége. 2015, 26–33. pp. Magyar Patrióták Közössége: https://patriotak.hu/wp-content/uploads/bansag-jelentes.pdf (Letöltés ideje: 2025. február 4.)

Párdány (Német-) nagyközség vallási adatai (1880–1900)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	1709	1663	29	–	17	–	–
1890	1744	1696	23	–	24	1	–
1900	1584	1541	23	4	11	1	4

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880–1910 közötti magyar népszámlálások.

Párdány (Szerb-) nagyközség vallási adatai (1880–1900)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	1805	670	1120	3	6	5	1
1890	1925	773	1111	–	8	15	18
1900	1938	847	1075	3	10	2	1

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880–1910 közötti magyar népszámlálások.

Párdány nagyközség vallási adatai (1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1910	3213	2114	1059	26	6	7	1

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1910. évi magyar népszámlálás.

gazdagon termi. F. u. gr. Buttler örökösei. Ut. p. N.-Becskerek."[14] Majd pedig a következőket jegyezte meg Szerbpárdányról: *„Párdány (Rácz), szerb m.-v., Torontál v.ben: 180 kath., 8 ref., 8 ev., 1494 óhitü lak., óhitü anyatemplommal, 96 egész telekkel. F. u. gróf Buttler."*[15]

Németpárdány és Szerbpárdány csak a 20. század elején egyesült Párdány néven. A két település fizikailag egybeépült, mindössze a helység közepén húzódó árok – az ún. Graben – képezte a határt közöttük.

A település a trianoni békeszerződés aláírását – 1920. június 4. – követően a Román Királyság része lett. *„1924-ben azonban megszerezte a délszláv királyság, amiben nem kis szerepe volt Dr. Mončilo Ninčić külügyminiszternek. Az ő tiszteletére a két háború között Párdány addigi magyar hangzású hivatalos nevét Ninčićevóra változtatták. […] Nem sokkal a háború után kapta új, máig hivatalos jugoszláv nevét: Međa."*[16]

A településen a két őshonos népcsoport, a német és a szerb, egy-egy templomot épített magának. Az 1788-ban Módosról érkezett németek a római katolikus egyházhoz tartoztak. A római katolikus templom építését 1804-ben fejezték be. Védőszentje Nepomuki Szent János (Hl. Johannes Nepomuk), ünnepnapját május 16-án tartják.[17] A liturgikus nyelv egykoron jobbára a német volt, jelenleg a magyar. Napjainkban nem önálló plébánia, hanem Magyarcsernye (Нова Црња/

[14] Fényes (III. kötet) 1851, 199. p.; Vö. Fényes (IV. kötet) 1839, 392–393. pp.
[15] Fényes (III. kötet) 1851, 199. p.; Vö. Fényes (IV. kötet) 1839, 393. p.
[16] *Jelentés a Bánság veszélyeztetett templomairól.* Ismeretterjesztő dokumentációs tanulmány. Magyar Patrióták Közössége. 2015, 26–33. pp. Magyar Patrióták Közössége: https://patriotak.hu/wp-content/uploads/bansag-jelentes.pdf (Letöltés ideje: 2025. február 4.)
[17] Erős 1993, 369–373. pp.

Párdány etnikai adatai (1921–2022)

Év	Nemzetiség							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1921	Nincs adat.							
1931	Nincs adat.							
1948	2555	Nincs adat.						
1953	2638	195	Nincs adat.			15	2375	53
1961	2367	171	Nincs adat.			10	2150	36
1971	2047	128	Nincs adat.			10	1826	83
1981	1636	77	Nincs adat.			7	1344	208
1991	1403	64	3	–	2	8	1205	121
2002	1155	43	2	–	1	6	1024	79
2011	838	30	Nincs adat.	Nincs adat.	5	6	729	Nincs adat.
2022	623	20	Nincs adat.	Nincs adat.	Nincs adat.	Nincs adat.	515	Nincs adat.

Megjegyzés: A 2011. és 2022. évi szerb népszámlálás során a „Nincs adat.” megjegyzés esetén adatvédelmi szempontok miatt – három fő alatt – nem közölték a statisztikai adatokat, ezért – és más, a tanulmányban nem feltüntetett nemzetiségek hasonló adatainak hiánya miatt – az „Egyéb” kategória értékeit sem lehet pontosan meghatározni. Az 1991 és 2022 közötti népszámlálások esetében az „Egyéb” kategóriába az „Ismeretlen”, a „Nem nyilatkozott”, illetve a „Regionális hovatartozás” kategóriák adatai is beleértendők. Forrás: Population statistics of Eastern Europe & Former USSR: http://pop-stat.mashke.org/#serbia (Letöltés ideje: 2025. február 4.)

Nova Crnja) leányegyháza.[18] A település középpontjában – egykoron a módos német gazdák házai szomszédságában – álló templom gyér lélekszámú hívőközösségnek ad otthont. Jelenlegi híveinek száma közel 20 fő.

A szerbség a szerb ortodox egyházhoz tartozik. A szerb pravoszláv templomot 1760 és 1770 között építették. A templom védőszentje Szent Gábriel arkangyal („Сабор Светог архангела Гаврила”/„Sabor Svetog arhangela Gavrila”), ünnepnapját július 26-án tartják.[19]

Az egykori Párdányi járás székhelye, Párdány csak halvány árnyéka korábbi önmagának. A perifériára, a szerb–román határ mellé szorult helységről napjainkban nehéz elhinni, hogy egykoron 3213 fő lakta. A település – 1910 és 2022 között, egy bő évszázad alatt – népességének 80,6%-át veszítette el. Egykoron két pénzintézet, kaszinó, a Decker Géza-féle téglagyár etc. állt itt, a járási székhelyekre jellemző szolgabírói hivatal mellett. Régebben itt székelt a Tamisác Szabályozó és Belvízlevezető Társulat is. (A Tamisác folyó magyar neve: Kis-Temes.) Párdány jórészt a németség szorgalmának köszönhetően felvirágzott. A 18. század végén még mocsaras vidéket lecsapolták, és kiváló minőségű termőtalajt nyertek „cserébe”. Gazdag, jobbára németek által lakott település volt, amire a külső megjelenése is utalt. A gazdagabb német családok a főutcában, az Úri utcában (Herrengasse) éltek, takaros házaikban. Itt kapott helyet a mára a történelem homályába veszett német iskola, és a mostanára már igencsak lepusztult, elhanyagolt római katolikus templom is. A magyarok inkább a település északi részén, a Hosszú utcában (Lange Gasse) laktak.[20]

Az egykoron gazdag helység etnikai és vallási struktúrája a második világháború végóráiban, 1944 őszén változott meg. A településre bevonuló jugoszláv partizánok itt is vérengzést hajtottak végre, több tucat helyi lakost gyilkoltak meg. Majd a németek százait hurcolták el koncentrációs tá-

[18] *Magyarcsernye.* Dioecesis Zrenianensis – Nagybecskereki Egyházmegye: http://www.catholic-zr.org.rs/magyarcsernye/ (Letöltés ideje: 2025. február 4.)

[19] *Међа.* Српска Православна Епархија Банатска (Bánáti Szerb Ortodox Helytartóság): http://www.eparhijabanatska.rs/parohije/zitistansko-namesnistvo/medja/ (Letöltés ideje: 2025. február 4.)

[20] Vö. *Jelentés a Bánság veszélyeztetett templomairól. Ismeretterjesztő információs tanulmány.* Magyar Patrióták Közössége. Budapest, 2015. 26–28. pp.

borokba, főképp Rezsőházára és Mollyfalvára, ahol az embertelen körülmények, az éhség, a téli hideg, illetve fagy, valamint a betegségek és a brutalitás végzett velük. A németek házaiba a második világháború után Bosznia-Hercegovinából érkezett szerbeket telepítettek. Ekkor kapta Párdány a ma is használt szerb nevét (*Međa/Međa*), amely magyarul *határ* jelentéssel bír. A településen már csak a római katolikus templom, valamint a régi katolikus temető utal a helyi németségre – mind a kettő jóformán „gazdátlan", és kifejezetten rossz állapotban van.

I. 10. Szerbszentmárton

Szerbszentmárton (németül: Serbisch-Sanktmartin, románul: Sânmartinu Sârbesc, szerbül: Српски Семартон vagy Српски Свети Мартон/Srpski Semarton vagy Srpski Sveti Marton) a járás központjától, Párdánytól északkeletre elhelyezkedő település.

Az egykoron Temes vármegyéhez tartozott Szerbszentmárton középkori eredetű. Az 1332–1337. évi pápai tizedjegyzék is említette mint egyházas helyet.

Magyar lakosai feltehetően a török időszak kezdetén vesztek ki, de a falu nem néptelenedetett el, mivel a magyarok helyére szerbek telepedtek le. A szerbek a település magyar nevét vették át, a szerb előtag jóval később került a helység nevébe, utalva az egykor domináns népcsoportra.[21]

A törökök kiűzését követően az 1717. évi kincstári összeírás 28 lakott házzal említette. Az 1723–1725. évi gróf Mercy-féle térképen is lakott helyként tüntették fel. Az 1761. évi katonai térkép is jelölte.

Vályi András 1796-os művében szerb helységként mutatta be a falut: *„Szent Márton. Rátz falu Torontal Várm. földes Ura a' Királyi Kamara, lakosai katolikusok, fekszik nap. kel. Csakovához 3/4 mértföldnyire; határja gazdag termésű, erdeje, szőlejenints, nádgya bőven van; piatza Temesváron, és Haczfelden."*[22]

Fényes Elek a 19. század derekán a következőket írta a településről: *„Rácz-Szent-Márton, rácz falu, Torontál vmegyében, Új-Pécshez nyugotra 1 mfdnyire, 18 kath., 10 refor., 1 562 n. e. óhitü, 4 zsidó lak., óhitü anyatemplommal, 105 egész jobbágytelekkel. Határa lapályos, s csak közép termékenységü. F. u. a kamara."*[23]

Szerbszentmártonban a román ortodox templomot 1989-ben építették. Urunk mennybemenetelének (Înălţarea Domnului) tiszteletére szentelték fel. Ünnepnapja: a húsvét utáni 40. nap.[24]

Szerbszentmárton nagyközség anyanyelvi adatai (1880–1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	1547	24	90	3	23	–	1307[IX]		29+7[X]
1890	1728	24	69	3	15	1	–	1615	1
1900	1870	15	56	–	2	–	1	1796	–
1910	1755	12	54	–	3	–	1	1666	19

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880–1910 közötti magyar népszámlálások.

[IX] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt.

[X] Az egyéb kategóriánál az első érték az egyéb anyanyelvűeket, a második pedig a beszélni nem tudó népességet jelentette. Szerbszentmárton esetében az első érték (29 fő) az egyéb hazai (28 fő) és az egyéb külföldi (1 fő) anyanyelvűek adataiból tevődött össze.

[21] Reiszig1912, 115. p.

[22] Vályi András: *Magyar országnak leírása. III. kötet.* A Királyi Universitásnak betűivel. Buda, 1799. Arcanum Adatbázis Kiadó: https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/ValyiFenyes-orszagleirasok-81A15/valyi-andras-magyar-orszagnak-leirasa-87F85/3-kotet-83C38/sz-8444B/szent-marton-846B1/ (Letöltés ideje: 2025. február 4.)

[23] Fényes (I. kötet) 1851, 110. p.; Vö. Fényes (IV. kötet) 1839, 397. p.

[24] *„Áldozócsütörtök, áldozónap (lat. Ascensio Domini, ‚Urunk mennybemenetele'): 1. az Úr Krisztus mennybemenetelének ünnepe, húsvét után a 40. nap."* Diós István (főszerk.) – Viczián János (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. I. kötet (A–Bor).* Szent István Társulat, Budapest, 1993. 137–138. pp.

A településen az egykor domináns szerbség a szerb pravoszláv egyházhoz tartozott. A patinás, barokk stílusú ortodox templomukat 1830-ban építették. A templom védőszentje Szent Konstantin és Szent Ilona (Светог цара Константина и царице Јелене/Svetog cara Konstantina i carice Jelene). Ünnepnapját május 21-én tartják.[25] A településen a kisebb egyházak képviselői is jelen vannak. Így a pünkösdi vallási közösségnek is van itt egy imaháza.

A település szerbsége hosszú időn át tartotta többségét, de a Bărăgan sztyeppére történt de-

Szerbszentmárton nagyközség vallási adatai (1880–1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	1547	103	1425	3	–	16	–
1890	1728	84	1633	1	1	8	1
1900	1870	69	1800	–	–	1	–
1910	1755	65	1685	2	2	1	–

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880–1910 közötti magyar népszámlálások.

Szerbszentmárton etnikai adatai (1920–2011)

Év	Népcsoport							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1920n	1659	5	8	Nincs adat.	9	Nincs adat.	Nincs adat.	1 637
1930a	1639	7	9	–	8	Nincs adat.	1 601	14
1930n	1639	7	8	–	9	Nincs adat.	1 589	26
1941n	1652	19	6	Nincs adat.	33	Nincs adat.	Nincs adat.	1 594
1956	1467	Nincs adat.						
1966a	1354	5	2	–	274	Nincs adat.	1 043	30
1966n	1354	5	2	–	275	Nincs adat.	1 042	30
1977n	1127	6	9	1	123	–	958	30
1992n	968	9	4	–	342	–	605	8
2002a	997	11	1	–	482	–	458	45
2002n	997	12	1	–	481	–	457	46
2011n	921	16	4	–	501	–	328	72
2021	841	A településsoros nemzetiségi adatok még nem elérhetők.						

Megjegyzés: a = anyanyelv, n = nemzetiség. Forrás: VARGA E. (III. kötet) 2000, 526–527. pp.; Population statistics of Eastern Europe & Former USSR: http://pop-stat.mashke.org/#romania (Letöltés ideje: 2025. február 4.)

[25] Szent Ilona, Nagy Konstantin római császár anyja a Kr. u. 3–4. század fordulóján élt. *„A 4. század végéről való legenda szerint Szent Ilona a Golgotán kereste és megtalálta a Szent Keresztet és a szenvedés többi eszközét. A szegekből koronát és fia lovának zablát készíttetett. A Szent Keresztet Rómába vitte, s tiszteletére fölépíttette a Santa Croce bazilikát. Az építészek védőszentje, földrengés, tűzvész ellen kérik oltalmát. Ábrázolásai a Szent Kereszthez kapcsolódnak: pénzeken, ikonokon és ereklyetartókon – fiával – Nagy Konstantinnal együtt a kereszt mellett áll. Ünnepe Keleten május 21., Nyugaton augusztus 18."* DIÓS – VICZIÁN (V. kötet) 2000, 241–242. pp. Szent Konstantin, a Római Birodalom első keresztény császára (Kr. u. 306–337) volt. Nevéhez fűződik a milánói ediktum kiadása (Kr. u. 313-ban), melyben engedélyezi a keresztények számára is a szabad vallásgyakorlást. Halálos ágyán keresztelkedett meg. DIÓS ISTVÁN (főszerk.) – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. VII. kötet (Klacs–Lond).* Szent István Társulat, Budapest, 2002. 167–169. pp.

portálás (1951–1956), az elvándorlás, az elöregedés, az asszimiláció etc. miatt a településen az ezredfordulótól a románság került túlsúlyba.

I. 11. Torontáldinnyés

Torontáldinnyés (németül: Diniasch, románul: Diniaș, szerbül: Дињаш/Dinjaš) a járás központjától, Párdánytól északkeletre elhelyezkedő település.

A falu régebbi múltjáról nincsenek adataink, de annyi bizonyos, hogy a török hódoltság időszakában már létezett. Akkoriban szerbek lakták. A törökök Magyarországról történő kiűzése után, az 1717. évi kincstári összeírás alkalmával 50 lakott ház állt a településen. Az 1723–1725. évi gróf Mercy-féle térképen is lakott helyként volt feltüntetve – Dingnas alakban.[26] Vályi András a 18. század végén „elegyes" faluként írta le: *„Dinnyés. vagy Dinnyás. Elegyes falu Torontal Vármegyében, földes ura a' Királyi Kamara, lakosai katolikusok, és ó hitűek, fekszik Csenej, és Párdány faluknak szomszédságokban, Új Pécsnek filiája, határja jó termékenységű, 's réttyei marháinak nevelésekre alkalmatos szénát teremnek, második Osztálybéli."*[27] Közel fél évszázad elteltével, Fényes Elek szerb faluként írta le Torontáldinnyést: *„Dinnyás, Torontál v. rácz falu, Uj-Pécshez északra 1 órányira, Temes vmgye szélén: 8 kath., 1 618 óhitű lak., anyatemplommal, s 104 6/8 egész telekkel. F. u. a kamara. Ut. p. Temesvár."*[28]

Az egykor a település népességének többségét alkotó szerbség a szerb pravoszláv egyházhoz tartozott. Ortodox templomukat 1840-ben építették. Védőszentje Szent Konstantin és Szent Ilona (Svetog cara Konstantina i carice Jelene/ Светог цара Константина и царице Јелене). Ünnepnapját május 21-én tartják.

Torontáldinnyés szerbsége hosszú időn át megtartotta többségét a helységben. A második világháború után azonban változás történt. A Szovjetunió és Jugoszlávia, más oldalról nézve Sztálin és Tito viszonya 1951-re megromlott, ami

Torontáldinnyés nagyközség anyanyelvi adatai (1880–1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	1389	20	72	–	–	–	1246[XI]		1+50[XII]
1890	1567	25	103	–	4	–	–	1434	1
1900	1657	25	102	1	8	–	1	1520	–
1910	1665	27	27	–	31	–	–	1578	2

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880–1910 közötti magyar népszámlálások.

Torontáldinnyés nagyközség vallási adatai (1880–1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	1389	93	1289	–	–	7	–
1890	1567	101	1438	–	10	18	–
1900	1657	107	1535	1	6	8	–
1910	1665	39	1603	2	5	4	12

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880–1910 közötti magyar népszámlálások.

[XI] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt.
[XII] Az egyéb kategóriánál az első érték az egyéb hazai anyanyelvűeket, a második pedig a beszélni nem tudó népességet jelentette.

[26] Reiszig 1912, 125. p.
[27] Vályi András: *Magyar országnak leírása. I. kötet.* A Királyi Universitásnak betűivel. Buda, 1796. Arcanum Adatbázis Kiadó: https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/ValyiFenyes-orszagleirasok-81A15/valyi-andras-magyar-orszagnak-leirasa-87F85/1-kotet-81A16/d-8243F/dinnyes-vagy-dinnyas-82514/ (Letöltés ideje: 2025. február 4.)
[28] Fényes (I. kötet) 1851, 260. p., Fényes (IV. kötet) 1839, 394. p.

Torontáldinnyés etnikai adatai (1920–2011)

Év	Népcsoport							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1920n	1662	36	32	Nincs adat.	4	Nincs adat.	Nincs adat.	1590
1930a	1656	6	6	–	8	Nincs adat.	1636	–
1930n	1656	7	6	–	7	Nincs adat.	1636	–
1941n	1550	1	2	Nincs adat.	15	Nincs adat.	Nincs adat.	1532
1956	1328	Nincs adat.						
1966a	1175	7	5	–	136	Nincs adat.	1021	6
1966n	1175	6	5	–	138	Nincs adat.	1020	6
1977n	1200	15	9	–	370	–	693	113
1992n	959	15	3	–	488	–	399	54
2002a	1007	9	2	–	678	–	296	22
2002n	1007	9	2	–	674	–	297	25
2011n	969	11	3	–	696	–	211	48
2021	1025	A településsoros nemzetiségi adatok még nem elérhetők.						

Megjegyzés: a = anyanyelv, n = nemzetiség. Forrás: Varga E. (III. kötet) 2000, 526. p.; Population statistics of Eastern Europe & Former USSR: http://pop-stat.mashke.org/#romania (Letöltés ideje: 2025. február 4.)

miatt Jugoszlávia és Románia viszonya is elhidegült. Ezért a román–jugoszláv határ menti lakosságot a román kormány „biztonsági kockázatnak" minősítette, és etnikai hovatartozástól függetlenül 1951 és 1956 között több mint negyvenezer személyt (szerbeket, németeket etc.) a Bărăgan sztyeppére (Románia keleti, Duna mentén fekvő részére) deportálták. Ugyanakkor a román vezetőség célja a mezőgazdaság közelgő kollektivizálásával szemben kialakuló ellenállás megtörése volt. A deportálás 1956-ban szűnt meg az ENSZ nyomására, ezért a deportáltak hazatérhettek, de földjeiket nem kapták vissza, csak házaikat. A településen közel kétszáz szerb lakost érintett a deportálás. A deportálás mellett az elvándorlás is csökkentette a szerbség számát.

I. 12. Torontálgyülvész

Torontálgyülvész (németül: Djulves, illetve Giulweß, románul: Giulvăz, szerbül: Джулвез/Đulves) a járás központjától, Párdánytól keletre elhelyezkedő település.

A falu középkori eredetű, több birtokosáról maradt ránk adat az ún. *vegyesházi királyok* regnálásának (1301–1526) időszakából. A török hódoltság idején lakott helység volt, és a török kiűzését követően is lakottnak számított. Az 1717. évi kincstári összeírás is említette Giulaws néven, 27 lakott házzal. Az 1723–1725. évi gróf Mercy-féle térképen Julves néven tüntették fel, továbbá az 1761. évi katonai térképen jelentős, lakott helyként említették.[29] Vályi András 1796-ban megjelent könyvében már román faluként írta le: *„Gyülvész. Oláh falu Torontal Vármegyében, földes Urai Naum, és Dadány Uraságok, lakosai ó hitűek, fekszik Ivándnak, és Szent Mártonnak szomszédságokban, határja jó termékenységű, de kevés, erdeje, szőleje nintsen, piatza Perleszen, Csakován, és Temesváron, második Osztálybéli."*[30]

Fényes Elek – Vályi Andráshoz hasonlóan – ugyancsak román dominanciát jegyzett fel a

[29] Reiszig 1912, 125. p.

[30] Vályi András: *Magyar országnak leírása. II. kötet.* A Királyi Universitásnak betűivel. Buda, 1799. Arcanum Adatbázis Kiadó: https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/ValyiFenyes-orszagleirasok-81A15/valyi-andras-magyar-orszagnak-leirasa-87F85/2-kotet-828BA/g-82904/gyulvesz-82B7B/ (Letöltés ideje: 2025. február 4.)

Torontálgyülvész nagyközség anyanyelvi adatai (1880–1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	1236	52	204	–	938	–	2[XIII]		3+37[XIV]
1890	1412	15	285	1	1092	–	–	13	6
1900	1435	28	389	–	1006	–	–	8	4
1910	1467	34	433	4	987	–	–	5	4

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880–1910 közötti magyar népszámlálások.

Torontálgyülvész nagyközség vallási adatai (1880–1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	1236	237	971	3	–	25	–
1890	1412	271	1104	2	–	33	2
1900	1435	401	1026	1	–	7	–
1910	1467	443	985	7	4	13	15

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880–1910 közötti magyar népszámlálások.

[XIII] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt.
[XIV] Az egyéb kategóriánál az első érték az egyéb külföldi anyanyelvűeket, a második pedig a beszélni nem tudó népességet jelentette.

helységről: *„Gyulvéz v. Gyülvész, oláh falu, Torontál vmegyében, Uj-Pécshez nyugot-délre 1 1/4 mfldnyire: 2 kath., 1 226 n. e. óhitü, 14 zsidó lak., óhitü anyatemplommal, 68 4/8 egész telekkel. Határa csaknem lapályosabb, mint a szomszéd helységeké, s egy részét a határos Maczedonia határán keresztülfolyó Temes gyakran elönti. Földjei a trágyázást is megkivánnák, ha ettől az oláh nem irtódznék, de az ujonnan feltörött földek szerfelett termékenyek.*

A jobbágyok kétszerest, zabot, kevés buzát, hanem sok tengerit termesztenek; sok juhot, marhát, lovat tartanak. Rétje, legelője szikes, melly mind nagy szárazságban, mind nedves időkben keveset terem, s trágyával is nehezen javitható. Erdő, szőlő nincs, de az uraságnak jövedelmes szőlős és szilváskertje van. F. u. Dadányi Constantin."[31]

A településen a többséget alkotó románság 1720-ban építette a barokk stílusú román ortodox templomot. Védőszentje: Nagyboldogasszony (Adormirea Maicii Domnului). Ünnepnapját augusztus 15-én tartják. A településen egykor kisebbségben élő németek, illetve a magyarság a római katolikus felekezethez tartozott. Templomukat 1938-ban építették. Titulusa Szűz Mária Istenanyasága, ünnepnapját október 11-én tartják.[32] A liturgikus nyelve egykoron a német volt. Újpécs (Peciu Nou) leányegyháza. A templomot 2009-ben renoválták.[33] A településen egy kisebb vallási közösségnek, a pünkösdieknek is van egy imaháza.

[31] Fényes (II. kötet) 1851, 77–78. pp., Fényes (IV. kötet) 1839, 394–395. pp.
[32] *„Mária istenanyasága, jan. 1.: az istenanyaság misztériumának ünnepe. - Sokáig nem látszott szükségesnek, hogy külön ünnepet kapjon, hiszen burkoltan minden Mária-ünnep magában foglalja, s a karácsonyi ünnepkörnek is tárgya. Először 1751: Portugáliában kezdték ünnepelni máj. 3. vasárnapján. Innen az ünnep átkerült Brazíliába. A 19. század: itáliai egyházmegyék különböző napokon emlékeztek meg Mária istenanyaságáról. A szerviták és a Szeplőtelen Szűz Fiainak kongr-ja, a lorettói egyházmegye és a Santa Maria Maggiore-templom 1914 óta október 11-én ülte az ünnepet. Az efezusi zsinat 1500. évfordulója alkalmából XI. Pius pápa (1922–1939) az egész Egyház számára erre a napra tette Mária istenanyasága ünnepének dátumát. - A II. Vatikáni Zsinat után (1969) Mária istenanyaságának ünnepe jan. 1.; a bizánci és szír rítusban dec. 26., a kopt rítusban dec. 16."* Diós – Viczián (VIII. kötet) 2003, 649–650. pp.
[33] Vogel, Heinz: *Giulweß, Die Gotteshäuser der Deutschen im Banat*: http://www.banatergottesheuser.ro/giulwes.htm (Letöltés ideje: 2025. február 4.)

Torontálgyülvész etnikai adatai (1920–2021)

Év	Népcsoport							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1920n	1381	45	404	Nincs adat.	914	Nincs adat.	Nincs adat.	18
1930a	1448	25	454	–	948	Nincs adat.	11	10
1930n	1448	22	454	–	955	Nincs adat.	7	10
1941n	1467	14	407	Nincs adat.	1001	Nincs adat.	Nincs adat.	45
1956	1187	Nincs adat.						
1966a	1297	26	181	–	1030	Nincs adat.	10	50
1966n	1297	29	179	–	1026	Nincs adat.	13	50
1977n	1301	38	159	2	1056	–	15	31
1992n	1082	12	72	–	893	–	16	89
2002a	1144	12	20	–	1016	–	6	90
2002n	1144	31	23	–	991	–	7	92
2011n	1298	17	15	–	1064	–	11	191
2021	1317	A településsoros nemzetiségi adatok még nem elérhetők.						

Megjegyzés: a = anyanyelv, n = nemzetiség. Forrás: Varga E. (III. kötet) 2000, 505. p.; Population statistics of Eastern Europe & Former USSR: http://pop-stat.mashke.org/#romania (Letöltés ideje: 2025. február 4.)

Torontálgyülvész németsége a második világháborút követően „felszámolódott". Előbb – 1945 és 1949 között – a szovjet munkatáborokba történő deportálások, majd pedig – 1951 és 1956 között – a Bărăgan területére történő elhurcolások, továbbá az 1945. évi román „agrárreform", amelynek következtében a német kisebbséget kisemmizték – ez mind hozzájárult a népcsoport eltűnéséhez. Az 1960-as évektől a „családegyesítési program" keretében a németek – évente, meghatározott számban, fejpénz ellenében – elhagyhatták Romániát, és Németországba vándorolhattak. Az igazi német „exodus" mégis 1989-ben, a román rendszerváltozást követően zajlott le. Ekkor a „hátramaradt" németek túlnyomó többsége is elhagyta szülőföldjét, és – jórészt – Németországban lelt új hazára.[34]

I. 13. Újpécs

Újpécs (németül: Neupetsch, illetve Ulmbach, románul: Peciu Nou, szerbül: Улбеч/Ulbeč) a járás központjától, Párdánytól keletre elhelyezkedő település.

A helység a középkorban Temes vármegye része volt. Első írásos említése – Veybech, illetve Vybech alakban – az 1332–1337. évi pápai tizedjegyzékben található, amelyben egyházas helyként szerepelt. A 15. század elején már városnak nevezték az oklevelek.

A török hódoltság időszakában a település elpusztult. A török kiűzését követően a Temesi Bánság (Temeschwarer Banat) első kormányzója, gróf Claude Florimond de Mercy (1666–1734) római katolikus németeket telepített ide. Ez 1720 és 1730 között történt. A 18. század végén, 1788-ban, az (orosz–)osztrák–török háború (1787–1791) idején a kaszárnyával és lovasezreddel is rendelkező települést elpusztították a törökök.

Vályi András 1796-ban a következőket közölte a már újraépített helységről: *„Pécs. Új Pécs. Német falu Torontál Vármegyében, földes Ura a' Királyi Kamara, lakosai katolikusok, fekszik Temesvárhoz egy, Sz. Mihályhoz 1/2, és Csakovához is 1 mértföldnyire, határja 4 nyomásbéli, búzát*

[34] Zollner, Anton: *Durch gewesene deutsche Dörfer des Banats (86). Giulweß*. 1998. június: http://www.banater-aktualitaet.de/akt3giu.htm (Letöltés ideje: 2016. augusztus 3.)

Újpécs nagyközség anyanyelvi adatai (1880–1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	1893	36	1680	4	55	–	30[XV]		3+851[XVI]
1890	2254	53	2142	6	21	–	–	30	2
1900	2304	65	2173	–	28	–	5	33	–
1910	2442	99	2220	–	60	–	1	60	2

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880–1910 közötti magyar népszámlálások.

Újpécs nagyközség vallási adatai (1880–1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	1893	1803	56	2	–	11	21
1890	2254	2184	47	3	3	15	2
1900	2304	2235	40	5	4	15	5
1910	2442	2284	115	5	10	9	19

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880–1910 közötti magyar népszámlálások.

[XV] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt.
[XVI] Az egyéb kategóriánál az első érték az egyéb anyanyelvűeket, a második pedig a beszélni nem tudó népességet jelentette. Újpécs esetében az első érték (3 fő) az egyéb hazai (1 fő) és az egyéb külföldi (2 fő) anyanyelvűek adataiból tevődött össze.

bőven, egyebet pedig középszerűen terem, erdeje tsekély, marhákat is bőven nevelnek, piatza Temesváron, és Csakován van."[35]

A 19. század elején gyorsan fejlődött, 1812-ben heti-, majd 1823. május 23-án országos vásárok tartására kapott engedélyt. A 19. század első felében pedig már az Újpécsi járás székhelye volt. A járáshoz akkoriban hat mezőváros és 37 falu, valamint két népesített puszta tartozott.[36] Az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc idején az aradi vértanú, Kiss Ernő (1799–1849) altábornagy seregével a falu mellett táborozott.

Fényes Elek már mezővárosként írta le a települést: *„Uj-Pécs, Torontál vmegyében, szép kis német m.v. Becskerekhez 9 órányira a Temesvárra vivő országutban, Temes vmegye szélén: 1 040 kath., 14 óhitű, 14 zsidó lak., kath. paroch. templommal, lovas kaszárnyával, gyógyszertárral, vendégfogadóval. Határa szerfelett termékeny s jól miveltetik; erdeje van; lakosai gazdagok 125 4/8 egész telekkel. A rizs termesztés, melly a Temes vize mellékén gyakoroltatott, jelenleg megszünt. F. u. a kamara. Ut. post. Temesvár."*[37]

Az Újpécsen egykor domináns népcsoport, a németség 1776-ban építette fel barokk stílusú római katolikus templomát, amelyet a Szentháromság (Dreifaltigkeit) tiszteletére szenteltek fel. Ünnepnapja a pünkösd utáni első vasárnap.[38] A liturgia nyelve a német volt. Orgonája 1915-ből

[35] Vályi András: *Magyar országnak leírása. III. kötet.* A Királyi Universitásnak betűivel. Buda, 1799. Arcanum Adatbázis Kiadó: https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/ValyiFenyes-orszagleirasok-81A15/valyi-andras-magyar-orszagnak-leirasa-87F85/3-kotet-83C38/p-83C51/pecs-83D72/ (Letöltés ideje: 2025. február 4.)
[36] Fényes (IV. kötet) 1839, 392. p.
[37] Fényes Elek: *Magyarország geographiai szótára. IV. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál. Pest, 1851. 240. p.; Vö. Fényes (IV. kötet) 1839, 393. p.
[38] *„Szentháromság (lat. Trinitas Sancta): az egy, élő és igaz Isten misztériuma: Atya, Fiú és Szentlélek, három személy egyetlen lényegben. […] Szentháromság vasárnapja, kicsipünkösd: pünkösd után az első vasárnap. Introitusa alapján (Domine in tua) Irgalmasság vasárnapja, népies neve (főként székelyföldön): kicsipünkösd (kiskarácsony analógiáján). - Az ünnep a 13. században terjedt el. XXII. János pápa 1334-ben az egész Egyház számára elrendelte."* Diós István (főszerk.) – Viczián János (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. XII. kötet (Seq–Szentl).* Szent István Társulat, Budapest, 2007. 968–974. pp.

Újpécs etnikai adatai (1920–2021)

Év	Népcsoport							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1920n	2306	45	2188	Nincs adat.	55	Nincs adat.	Nincs adat.	18
1930a	2344	83	2106	–	114	Nincs adat.	38	3
1930n	2344	82	2110	–	111	Nincs adat.	38	3
1941n	2571	82	2245	Nincs adat.	161	Nincs adat.	Nincs adat.	83
1956	2999	Nincs adat.						
1966a	3530	95	1721	–	1538	Nincs adat.	169	7
1966n	3530	94	1716	–	1543	Nincs adat.	169	8
1977n	3619	93	1592	2	1756	1	159	16
1992n	2944	85	118	1	2502	–	196	42
2002a	2988	84	42	1	2666	–	150	45
2002n	2988	92	50	1	2618	–	172	55
2011n	3092	74	33	n. a.	2681	–	135	n. a.
2021	3065	A településsoros nemzetiségi adatok még nem elérhetők.						

Megjegyzés: a = anyanyelv, n = nemzetiség. Forrás: VARGA E. (III. kötet) 2000, 526. p.; Population statistics of Eastern Europe & Former USSR: http://pop-stat.mashke.org/#romania (Letöltés ideje: 2025. február 4.)

való.[39] A temetőben egy római katolikus kápolna is áll. A második világháborút követően egyre számosabb, majd végül szinte kizárólagos népcsoporttá váló románság a román ortodox egyházhoz tartozik. Templomukat, a bizánci stílusú román ortodox templom építését 2011-ben fejezték be. Védőszentje Szaloniki Szent Demeter (Sf. Dimitrie). Ünnepnapját október 26-án tartják.[40] A településen egy görög katolikus templom is található, melynek hívei jobbára a románság soraiból kerülnek ki.

Újpécs német kisebbsége a második világháborút követően „felszámolódott". Már a második világháború idején 78 újpécsi német katona halt meg, illetve tűnt el a harcokban. A szovjet Vörös Hadsereg közeledtének a hírére sok német lakos menekült el a kivonuló német hadsereggel a Bánság szerb részén át magyar, majd német területre. A helyben maradt német népességre nem sok jó várt. A szovjet munkatáborokba történő deportálások – 1945 és 1949 között – 320 helyi lakost érintettek, akik közül 62 fő halt meg, főképp betegségek (pl.: tífusz, vérhas) miatt. Majd pedig a Bărăgan területére történő elhurcolás – 1951 és 1956 között – 127 főt érintett, akik közül 33 fő halálozott el. A román „agrárreform" következtében – már 1945-ben – a német kisebbséget teljesen kisemmizték. Ez mind hozzájárult a népcsoport eltűnéséhez.

Ahogy már fentebb említettük, az 1960-as évektől a „családegyesítési" program keretében a németek elhagyhatták Romániát, és Németországba vándorolhattak. Az igazi német „exodus" mégis 1989-ben, a román rendszerváltozás után zajlott le, amikor a „hátramaradt" németek túlnyomó többsége is elhagyta szülőföldjét, és – jórészt – Németországba költözött.[41]

[39] VOGEL, HEINZ: *Neupetsch, Die Gotteshäuser der Deutschen im Banat*: http://www.banatergottesheuser.ro/neupetsch.htm (Letöltés ideje: 2025. február 4.)

[40] *„Dömötör, Szaloniki, Szent, Demeter, Demetriosz (†Thesszalonika, 306): vértanú, római katonatiszt. Tiszt-e kezdetben elsősorban a Keleti egyházban terjedt el, kiterjedtebb kultuszával a balkáni állattartó népek között találkozunk. Harcosként, gyakran Szent György társaságában vagy udvari öltözetű orans figuraként ábrázolják."* DIÓS ISTVÁN (főszerk.) – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. II. kötet (Bor–Éhe).* Szent István Társulat, Budapest, 1996. 700–701. pp.

[41] RIESER, PETER: *Ulmbach-Neupetsch, Kurzer geschichtlicher Überblick*: http://www.ulmbach-banat.de/WordVorlagen/Kurze%20Geschichte%20Ulmbachs[1].htm (Letöltés ideje: 2016. augusztus 3.)

II. Összefoglalás

Az előbbiekben a történelmi Torontál vármegye egykori Párdányi járásának etnikai és vallási viszonyait tekintettük át. A népszámlálási adatokból látható, hogy a trianoni békeszerződés aláírása óta, de főképp a második világháború végóráitól, végétől jelentős változások történetek az egyes települések életében. A németség egyértelműen eltűnt a történelem süllyesztőjében. A népcsoportra az egykori helységeikben (Jánosfölde, Párdány, Újpécs) jobbára csak – jórészt hívek nélkül maradt – templomaik, valamint temetőik emlékeztetnek. Településeik – országtól függően – román vagy szerb ajkúvá váltak. Emellett a szerbség népességszáma is visszazuhant a napjainkban Romániához tartozó helységekben. IváND, Szerbszentmárton és Torontáldinnyés mára román többségű falvakká váltak, szerb kisebbséggel. A magyar falvak még tartják magukat, habár Magyarszentmártonban a románságnál alig valamivel több magyar él. Alsóittebe (Magyarittabé) és Ótelek népességszáma ugyan jelentősen visszazuhant, de a magyar dominancia még megfigyelhető. Ennek ellenére a magyar emlékek egy része a múlt homályába veszett. A térségben jelentősebb birtokkal (Jánosfölde, Ótelek, Párdány) rendelkező – Mikszáth Kálmán *Különös házasság* című regényéből ismert – gróf Buttler család párdányi kastélyát is lerombolták a második világháború után. A fényi Mocsonyi-kastély – a temetőben álló Mocsonyi-kriptával egyetemben – szerencsére még áll, de évtizedeken át elhanyagolták. Jó hírnek számít, hogy még 2021. december 17-én megállapodás született a fényi kastély felújításáról. Habár a kivitelezőnek 2024. május 1-én kellett volna a restaurált épületet átadnia, ez még késik. Biztató, hogy lassan, de visszanyeri az épület a régi formáját. A tervek szerint a Mocsonyi-kastélyban előadótermeket, könyvtárat, kávézót etc. alakítanak ki.

III. Felhasznált irodalom

III. 1. Felhasznált nyomtatott irodalom

A magyar korona országainak 1880. évi népszámlálása. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1880

A magyar korona országainak 1890. évi népszámlálása. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1890

A magyar Szent Korona országainak 1900. évi népszámlálása. I. A népesség általános leírása községenkint. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság, Budapest, 1902

A magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Községek és népesebb puszták, telepek szerint. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-Társulat nyomása, Budapest, 1912

Diós István (főszerk.) – Viczián János (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. I. kötet (A–Bor).* Szent István Társulat, Budapest, 1993

Diós István (főszerk.) – Viczián János (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. II. kötet (Bor–Éhe).* Szent István Társulat, Budapest, 1996.

Diós István (főszerk.) – Viczián János (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. III. kötet (Éhi–Gar).* Szent István Társulat, Budapest, 1997

Diós István (főszerk.) – Viczián János (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. V. kötet (Homo–J).* Szent István Társulat, Budapest, 2000

Diós István (főszerk.) – Viczián János (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. VII. kötet (Klacs–Lond).* Szent István Társulat, Budapest, 2002

Diós István – Viczián János (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. VIII. kötet (Lone–Meszl).* Szent István Társulat, Budapest, 2003

Diós István (főszerk.) – Viczián János (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. XII. kötet (Seq–Szentl).* Szent István Társulat, Budapest, 2007

Edelényi-Szabó Dénes: *Magyarország közjogi alkatrészeinek és törvényhatóságainak területváltozásai. Különlenyomat a „Magyar Statisztikai Szemle" 1928. (VI.) évfolyamából.* Hornyánszky Viktor Részvénytársaság. Magyar Királyi Udvari Könyvnyomda, Budapest, 1928

Erős Lajos (szerk.): *Adalékok a Zrenjanini-Nagybecskereki Egyházmegye történetéhez.* Logos Kiadó, Tóthfalu, 1993

Fényes Elek: *Magyarországnak 's a' hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapotja statistikai és geographiai tekintetben. IV. kötet.* Trattner-Károlyi Tulajdona. Pest, 1839

Fényes Elek: *Magyarország geographiai szótára. I. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál. Pest, 1851

Fényes Elek: *Magyarország geographiai szótára. II. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál. Pest, 1851

Fényes Elek: *Magyarország geographiai szótára. III. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál. Pest, 1851

Fényes Elek: *Magyarország geographiai szótára. IV. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál. Pest, 1851

Haraszthy Lajos: *Torontál vármegye története 1867-től.* In: Borovszky Samu (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912

Jelentés a Bánság veszélyeztetett templomairól. Ismeretterjesztő információs tanulmány. Magyar Patrióták Közössége. Budapest, 2015

Juhász József: *Volt egyszer egy Jugoszlávia. A délszláv állam története.* Aula Kiadó, Budapest, 1999

Kogutowicz Manó: *Torontál vármegye térképe. Kiadatott a vallás- és közoktatásügyi m. kir. Minister úr megbizásából.* Kiadja a Magyar Földrajzi Intézet Rt., Budapest, 1905 – alapulvételével saját szerkesztés

Reiszig Ede: *Torontál vármegye községei.* In: Borovszky Samu (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912

Vadócz Márk: *A békési reformátusok utódai. Magyarittabé.* In: Fodor István (szerk.): Szórványlétben. Magyar Szó, Újvidék, 2016

Varga E. Árpád (szerk.): *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája. III. kötet, Arad, Krassó-Szörény és Temes megye. Népszámlálási adatok 1850–2002 között.* Teleki László Alapítvány – Pro-Print Kiadó, Budapest–Csíkszereda, 2000

III. 2. Felhasznált elektronikus irodalom

A *csebzei kolostor. Welcome to Romania*:
http://www.welcometoromania.ro/E70_Timisoara_Moravita/E70_Timisoara_Moravita_Cebza_m.htm

Alfahír honlap:
http://alfahir.hu/csak_azert_is_magyarittabe_kossuth_lajos_visszatert

A Szent Kereszt felmagasztalásának ünnepe. 2010. szeptember 14. *Magyar Kurír – katolikus hírportál*: http://www.magyarkurir.hu/hirek/szent-kereszt-felmagasztalasanak-uennepe

Biserici.org: https://www.biserici.org/

Dioecesis Zrenianensis – Nagybecskereki Egyházmegye: http://www.catholic-zr.org.rs/

Jelentés a Bánság veszélyeztetett templomairól. Ismeretterjesztő dokumentációs tanulmány. Magyar Patrióták Közössége. 2015. Magyar Patrióták Közössége: https://patriotak.hu/wp-content/uploads/bansag-jelentes.pdf

Magyarország régi térképeken: http://hungary-maps.myhunet.com/images_content/vm54.jpg

Makkai Zoltán: *A templombúcsú Magyarszentmárton közösségmegtartó ünnepe.* 2012. november 21. Heti Új Szó. Regionális közéleti hetilap: http://hetiujszo.hhrf.org/?p=7163

Mănăstirea Cebza. Biserici.org: http://www.biserici.org/index.php?menu=BI&code=2735

Међа. Српска Православна Епархија Банатска (Bánáti Szerb Ortodox Helytartóság): http://www.eparhijabanatska.rs/parohije/zitistansko-namesnistvo/medja/

Október 15-én megnyílik a Módos–Fény-határátkelő. 2014. szeptember 16. Magyar Szó:
http://www.magyarszo.rs/hu/2464/kozelet/115864/Okt%C3%B3ber-15-%C3%A9n-megny%C3%ADlik-a-M%C3%B3dos%E2%80%93F%C3%A9ny-hat%C3%A1r%C3%A1tkel%C5%91.htm

Population statistics of Eastern Europe & Former USSR: http://pop-stat.mashke.org/#serbia

Testvérvárosok – Magyarittabé. Békés – a hidak városa: https://www.bekesvaros.hu/magyarittabe

Újszeged, az új Szeged: http://www.ujszeged.hu/azujszeged.php?page=Szogedi_kirajzasok

Vadócz Márk: *Magyarittabé. A település története egyidős a falu református egyházának történetével.* Szórványlétben 23. Magyar Szó, 2015. augusztus 16. Magyar Szó Online: http://www.magyarszo.rs/hu/2799/hetvege/131669/Magyarittab%C3%A9.htm

Vályi András: *Magyar országnak leírása. I. kötet.* A Királyi Universitásnak betűivel. Buda, 1796. Arcanum Adatbázis Kiadó: https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/ValyiFenyes-orszagleirasok-81A15/valyi-andras-magyar-orszagnak-leirasa-87F85/1-kotet-81A16/f-82750/feny-827ED/

Vályi András: *Magyar országnak leírása. II. kötet.* A Királyi Universitásnak betűivel. Buda, 1797. Arcanum Adatbázis Kiadó: https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/ValyiFenyes-orszagleirasok-81A15/valyi-andras-magyar-orszagnak-leirasa-87F85/2-kotet-828BA/i-82E06/ittebe-82E9E/

Vályi András: *Magyar országnak leírása. III. kötet.* A Királyi Universitásnak betűivel. Buda, 1799. Arcanum Adatbázis Kiadó: https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/ValyiFenyes-orszagleirasok-81A15/valyi-andras-magyar-orszagnak-leirasa-87F85/3-kotet-83C38/p-83C51/pardany-83CF8/

Vistai András János (szerk.): *Tekintő – Erdélyi helynévkönyv. III. kötet. Q–Zs.* Interneten közzétéve: https://web.archive.org/web/20110710230724/http://www.fatornyosfalunk.com/helynevkonyv_-_3._kotet_Q-Zs.pdf

Vogel, Heinz: *Giulweß, Die Gotteshäuser der Deutschen im Banat*: http://www.banatergottesheuser.ro/giulwes.htm

Vogel, Heinz: *Iwanda, Die Gotteshäuser der Deutschen im Banat*: http://www.banatergottesheuser.ro/iwanda.htm`

Péterbencze Anikó

Laudáció Petrás Alina Szervátiusz-díjához*

2021. szeptember 15.

A ’90-es évek elején történt... Klézséből Külsőrekecsinbe igyekeztünk Fehér Márton hegedűprímáshoz zenei anyagot gyűjteni. Az utat jól ismertük már, hiszen azokban az időkben évente többször is jártunk Moldvában. A júliusi hőségben egyszer csak cséplőgép hangjaira lettünk figyelmesek, csángó férfiak, asszonyok szorgoskodtak a mezőn. Autónkkal megálltunk, az emberek szívesen fogadták köszöntésünket. A tűző nap sugarai nyomán csak úgy ragyogott a búzamező. Kicsit távolabb, pár lépésre, a tarló szélén valami különös dologra lettem figyelmes... Közelebb mentem, egyre közelebb... Egy ruhákba burkolt furcsa valami volt a tarlón... Ahogy odaértem, akkor láttam, hogy egy pár hónapos gyermek van a földön, *katrincába*, szőtt lepelbe csavart apró testéhez szorítva kezecskéit, átkötötték házi szőtt övvel, *bernyóccal*, hogy mozdulni se tudjon... Ez volt akkoriban a szükség teremtette szokás. Néztem arcát... Nem sírt, némán tűrte sorsát, kicsiny ajkait nyalogatta nyelvével, a forróságban enyhet, nedvet, édesanyja kebelét remélve. Anyai szívem azt súgta, kapjam fel a gyermeket, és keressem az anyját, de tudtam, hogy ez nem lenne helyes, mert mi indokolhatta volna, hogy beavatkozzak az életükbe, hogy megtörjem a hagyományt, én, aki nem is oda születtem, és pár nap múlva már messze járok, mondhatni, egy más világba térek vissza.

Bár közel 3 évtizede történt mindez, de ma is emlékszem az érzésre, és átélem a pillanatot, ez az élmény segített, hogy megértsem, mit jelent Moldvában magyarnak lenni.

Petrás Alina a moldvai Diószén településen, csángó magyar családban születik erre a világra. Egy olyan reménytelenül nehéz sorsú magyar közösség tagjaként, amely közösség évszázadok óta magára hagyatottan, a nagy Romániában, alázattal viseli, mit a Teremtő mért reá. Hosszú időn keresztül egyedül a hit, a keresztény üdvözülés reménye tartotta egyben a moldvai magyarságot, és a sors ádáz paradoxonja, hogy éppen elszánt katolikus hitük papjaiban kellett leginkább csalódniuk.

Gergely Péter (Petru Gherghel) Szabófalva mellett született egy többségében római katolikus településen, közel 30 évig volt a jászvásári katolikus püspökség püspöke, és éppen ő volt az, aki leghangosabban hirdette, hogy Moldvában nincsenek magyarok, csak egy román dialektust beszélő, román népcsoport.

Persze a történelemben mindig voltak, akik vállalták a küldetést. Zöld Péter csíkdelnei plébános szívszorító tudósításokban számolt be arról, hogy Moldvában olyan katolikus falvakban, ahol nem volt már évtizedek óta pap, idős embereket keresztelt meg, gyóntatott, s adott össze idős házasokat, amikor pedig eljött a búcsú ideje, a falu apraja-nagyja sírva kísérte a távozó papot egészen a falu széléig.

Petrás Ince János, aki 40 évig volt a klézsei hívek szolgálatában, hogy azután saját népének júdásai – rablótámadásnak álcázva – sebesítsék halálra. A hit, a sors vállalása megakadályozta őt abban, hogy elárulja bántalmazói nevét, még a halálos ágyán sem törte meg őt a kérlelhetetlen sors.

Benedek Márton Trunkon született orvos és ferences pap, aki a Ceaușescu-rendszer idején ingyen is gyógyította a nehéz sorban lévő csángókat, a Securitate titkos ügynökeinek testi-lelki bántalmazásába halt bele.

De nemcsak egyházi emberek, hanem a falvakban a csángó magyarok közül is sokan érezték szükségét az ellenállásnak, az erőszakolt asszimiláció elleni cselekvésnek. Lészpeden Fazekas Józsi bácsi házának udvarán önkéntes munkában délutáni magyar iskolát indított, ahol

az *ördög nyelvének* csúfolt magyar nyelvű imádságokra, magyar versekre és énekekre tanította a gyermekeket. A pap ezért kiátkozta, és a templomból is kitiltotta.

Sokan vállalták, amit a sors, a hit mért rájuk. Vitték tovább a nehéz keresztet, gyakran életüket áldozva a közösségért, a magyarokért.

Mert mi is lehet a földi élet értelme? Mindannyian felelősek vagyunk azért a világért, amelyben élünk! Babits Mihály Jónása pontosan üzeni nekünk is: „vétkesek közt cinkos, aki néma, / Atyjafiáért számot ad a testvér: / nincs mód nem menni, ahova Te küldtél." A harcot vállalni kell, mert a mindennapok közben megbújik a gyávaság, a gonoszság, a becstelenség, bár köntöse néha tetszetős, és elfedi igazi arcát, a látszat mögé rejti valóját, amellyel képes átfesteni a valóságot, és ha elalszik éberségünk, egy olyan világban találjuk magunkat, ahol a szavak jelentése már megváltozik, az őszinteség bűn lesz, és az igaz érzelmek rejtve maradnak. De mi vezethet bennünket a helyes úton, milyen kapaszkodókat rejt a sors számunkra?

Szükségünk van egy olyan isteni, természetfeletti varázslatra, amely fölemel bennünket, a lelkünket átmelegíti, és visszavezet az örök körforgásba. Ilyen erővel rendelkezik a szakrális művészet, melynek hatására elcsendesedik a zajos világ, lelkünk megnyugszik és megtisztul.

Petrás Alina a szakrális művészetből táplálkozik, nemcsak moldvai csángó eredete, hanem édesanyja révén is. Az édesanya Petrás Mária mára már halhatatlan munkáit jól ismeri a látogató. Ő az, aki egyetemes érvénnyel és értékekkel ruházta fel és a szó nemes értelmében tette híressé a csángó szellemiséget.

Talán éppen a családi kötődés miatt nem is volt olyan könnyű a kijelölt utat követni. Kit ne csábítana a könnyebb élet reménye, mely nem rejt annyi kihívást, annyi küzdelmet, oly sok kudarcot és vele megannyi gyötrelmet?

Ám, akit a Teremtő kijelölt a feladatra, annak nincs módja a könnyebbik utat választani, mert ugyan tehetné, de a gyökerek nem engedik: „nincs mód nem menni, ahova Te küldtél."

Petrás Alina egy új nemzedék, a 21. század művésze. Fiatal évei ellenére már biztos kézzel nyúl az anyaghoz, melyet kezei között a moldvai magyarok szellemisége formál.

Alina munkáiban a csángó díszítőművészet legszebb hagyományai elevenednek újra, de ez nem valamiféle másolása a múltnak, Alina újraalkotja, újraformálja, mit az ősök hagytak rá. Minden alkotása egy üzenet, a remény üzenete, hogy lehet újjászületés. A motívumok harmonikusan illeszkednek a bibliai és egyetemes transzcendencia témáihoz, az életfa, a teremtés örök jelképei számos munkájában elevenednek meg. A sámándobok formáját idéző alkotásokon a virágos ornamentikák a keleti, sámánisztikus hitvilágot idézik – mely Moldvában is jelen volt –, de ugyanakkor a vallási képzetek *napkultuszával* is rokoníthatók. Ezek az alkotások formálják újra bennünk a természetfeletti, a szent és a profán misztériumokat, utat mutatva a modern, 21. századi ember tévelygő, értékvesztett, kiutat kereső világában.

Petrás Alina tevékenysége a mindennapokban is példa korosztálya számára. Táborokban tanít, kézműves-foglalkozásokat vezet, a moldvai díszítőművészet, a gyöngyfűzés mestere. Népdalénekesként pedig követi a tradíciót, hangjában a tiszta üzenettel: ha követjük az őseink által kijelölt utat, tudjuk, honnan jöttünk, és mindig itt leszünk, mi, magyarok.

Petrás Alina moldvai csángó gyökereivel a 21. század emberének is üzen munkáival, életfelfogásával. Magyarnak születni küzdelem a világgal, de békesség önmagunkkal. A szeretet jegyében, tiszta szívvel élni, remélni egy jobb jövőt, hogy Európa ne a Római Birodalom végnapjaira emlékeztessen bennünket, hanem higgyünk abban, hogy a világnak és Európának is szüksége van ránk, akik annyi áldozatot hoztunk őseink nyomán azért, hogy megmaradjunk. Petrás Alina bátor helytállása ezt üzeni mindannyiunknak.

Hiszem, hogy amíg ilyen fiataljaink vannak, mindig lesz dolgunk, helyünk és feladatunk a világban.

Andrásfalvy Bertalan szavaival: „*A magát anyagi igényeiben korlátozó, szellemi és erkölcsi értékekre újra rátaláló teljes ember eszményét nem a nagy, történelmet formáló hatalmak, hanem a kisebbségek, az elmaradottak, a bátor nemzetek tartják magasba. Az egész emberiség reménységére.*"

** Elhangzott a Szervátiusz Jenő-díj-átadó ünnepségén, a Szervátiusz Alapítvány budapesti székházában.*

Petrás Alina

Petrás Alina 1980. március 13-án született Brassóban. Hétfaluban kezdte az általános iskolát. Hamarosan elkezdett rajzolni, és megyei versenyen harmadik helyezést ért el. 1990 őszén jött Magyarországra, így az 1990–1991-es tanévben már az esztergomi Petőfi Sándor Általános Iskolába járt. Ekkor kezdett el tanulni magyarul írni és olvasni. 1991–1995 között Budapesten a Jókai Mór Általános Iskola tanulója. 1995-ben kezdte el középiskolai tanulmányait az esztergomi Árpád-házi Szent Erzsébet Humán Szakközépiskola egészségügyi osztályában. Középiskolai évei alatt Esztergomban a Szatmári Irgalmas Nővérek által fenntartott kollégium lakója, a Liszt Ferenc Ifjúsági vegyes karban énekel, a Franka Színkörben játszik női főszerepeket: Az ember tragédiája című darabban Évát, a Csíksomlyói Passióban Szűz Máriát alakítja. 1999-ben leérettségizett. 2000-ben költözött Pomázra, ahol édesanyja, Petrás Mária műhelyében dolgozik és alkot. 2002-ben nyílt az első önálló kiállítása Budapesten. Majd Budapest különböző galériáiban (VármegyE-Galéria, Józsa Judit Galéria, Várnegyed Galéria stb.). Eger, Mosonmagyaróvár, Pécs, Nagymaros, Esztergom, Mád, Tök, Paloznak, Solymár, Dunakeszi, Kisgyőr, Monor, Szentendre, Kiskunfélegyháza, Graz (Ausztria) stb. adott helyet önálló, illetve az édesanyjával való közös kiállításának, amelyen csángó magyar népdalokat énekeltek. 2004-ben a Budapesti Corvinus Egyetem Kertészettudományi Kar Kertészmérnöki Főiskolai Szak levelező tagozatán kezdi el újabb tanulmányait. 2015-ben a Magyar Művészeti Akadémia Népművészeti Tagozatának kiállításán – Petrás Mária tanítványaként – szerepel Alina is. Petrás Mária hét domborművet készített Szűz Máriáról, és ezeket a Somló-hegy északkeleti oldalában helyezték el 2016-ban az erre a célra épített út menti képoszlopokban. Mindegyik alkotás mellé elhelyezték a pálos rend címerét is, amelyeket Alina készített. Tévé-, rádió-, CD-felvételek készültek, amelyeken édesanyjával közösen énekelnek csángó magyar dalokat. A különböző művészeti ágak nála is összekapcsolódnak. Erre tanítja két gyermekét is. 2021-ben Szervátiusz Jenő-díjat kapott. 2022. november–december: a Pesti Vigadóban a Magyar Művészeti Akadémia Életgazdagság című kiállításán Petrás Mária tanítványaként szerepelt. 2024. február–március: Szervátiusz Jenő-díjasok kiállítása a Műcsarnokban.

Hitvallása

Kisgyermekkorom óta olyan emberekkel voltam körülvéve, akik szeretettel és alázattal teremtették meg a szép élethez valókat, amihez különleges érzékük volt. Dédnagyanyámtól tanultam meg fonni, nagymamámtól tanultam főzni, és többször segítettem a szövésnél, nagynénéimtől pedig ellestem a kötést és a varrást. Úgy nőttem fel, hogy édesanyám szinte minden munkájában részt vettem, segítkeztem. Az ő útmutatása, tanítása mozdította elő a saját formanyelvem kialakítását. Édesanyám az én mesterem. Témáinkban, megközelítésünkben azonban különbözünk. Engem a kezdetektől a magyar motívumok, a jelképek világa foglalkoztat. Szeretem az életfa-, a tulipán-, a napmotívumot, mint jelképet, és érdekel a magyar mondavilág. Hiszem azt, hogy őseink hagyatékát tovább kell vinni, mindennapjainkba beépíteni.

E számunk szerzői

Bagdy Emőke	klinikai szakpszichológus, pszichoterapeuta, Budapest
Bakonyi István	irodalomtörténész, Székesfehérvár
Bertha Zoltán	író, irodalomtörténész, Debrecen
Bistey Zsuzsa	klinikai szakpszichológus, író, Ispánk
Bogár László	közgazdász, író, Budapest
Borsányi Katinka	költő, író, Fonte, Veneto
Döbrentei Kornél	költő, író, Pomáz
Gyémánt Richárd	demográfus, jogász, Szeged
Hascák Mária	filológus, tolmács, Kárpátalja
Iancu Laura	költő, író, néprajzkutató, Velence
Józsa Judit	keramikusművész, Budapest
Julesz János	költő, belgyógyász, endokrinológus, Szeged
Kiss József Zsolt	asztrológus, mentálhigiénés szakember, Budapest
Kondor Katalin	közíró, újságíró, Budapest
Kosztolányi Dezső	költő, író, műfordító
Makkai Béla	történész, Budapest
Mérey Katalin	író, Szeged
Mezey Katalin	költő, író, Budapest
Mezey László Miklós	író, irodalomtörténész, kritikus, Budapest
Molnár Imre	történész, Budapest
Péterbencze Anikó	néprajzkutató, Gödöllő
Petrás Alina	keramikusművész, Pomáz
Radnai István	költő, író, Budapest–Szeged
Sági Zoltán	pszichiáter, Szabadka
Tráser László	író, újságíró, Szeged
Vajda Gábor	író, művelődéstörténész, kritikus
Varga Domokos György	író, újságíró, szerkesztő, Budapest

Remény

Tulipános napkorong

Tulipánok

Tulipános nap

Tulipános napkorong

Nap

Csodaszarvasos doboz

Csodaszarvas

Turul

Csodaszarvas

Tulipánok

Kapuk

Életfák

Életfák

Életfák

Életfák

